

LATVIJAS REPUBLIKAS **AUGSTĀKĀS TIESAS**

BILETENS

NR. 32 / 2026 FEBRUĀRIS

PĀRSKATS PAR
AUGSTĀKĀS
TIESAS DARBU
2025. GADĀ

VALSTS EKSPERTA
PIEREDZE EIROPAS
SAVIENĪBAS TIESĀ

LASĪŠANA UN
VALSTISKUMS
jeb SĀKUMĀ
BIJA VĀRDS

VIŅU ĢIMENES
VIZĪTKARTE -
KRIMINĀLTIESĪBAS

TIESU PILS. *Ivetas Jaudzemas zīmējums*

Šogad 90 gadi kopš pamatakmens likšanas Tiesu pilij Rīgā. Augstākās tiesas senatori, darbinieki un viņu bērni bija aicināti zīmēt Tiesu pili. Šis zīmējums kolektīva aptaujā ieguva visvairāk balsu un ir uz Augstākās tiesas 2026. gada kalendāra vāka.

KALENDĀRU IZSTĀDE AUGSTĀKAJĀ TIESĀ

Jau 20 gadus Augstākā tiesa izdod savu kalendāru, kas ir saistīts ar Latvijas Senāta un Augstākās tiesas vēsturi, ar vietu, kur strādājam, vai ar cilvēkiem, kas te esam.

Visi kalendāri un muzeja eksponāti, kas saistīti ar to tēmu, skatāmi izstādē Augstākajā tiesā. ▶ 3. vāks

Augstākās tiesas senatori 2026. gada februārī

1. rindā no kreisās: Anita Poļakova, Aivars Uminskis, Anita Kovaļevska, Algars Strupiņš, Normunds Salenieks, Ināra Garda, Zane Pētersone;
2. rindā Erlens Kalniņš, Līvija Sliņa, Irīna Jansone, Kristīne Zīle, Inguna Radzeviča, Dzintra Amerika, Aija Branta, Rudīte Vīduša, Indra Meldere, Sanita Osipova, Inese Laura Zemīte, Ieva Višķere;
3. rindā Kaspars Balodis, Jānis Rozenbergs, Intars Bisters, Māris Leja, Sandra Kaija, Vēsma Kakste, Inese Grauda, Dzintra Balta, Gvido Ungurs, Jānis Pleps, Aldis Laviņš, Ernests Darapolskis. Klāt nav senatori Laura Konošonoka, Diāna Makarova, Valērijs Maksimovs, Mariķa Senkāne.

BIĻETENS

Nr. 32

2026. gada februāris

ISSN 1691-810X

Izdevējs

**LATVIJAS REPUBLIKAS
AUGSTĀKĀ TIESA**

Brīvības bulvāris 36, Rīgā, LV-1511

Sagatavoja

Augstākās tiesas Administrācija
Redaktore Rasma Zvejniece

Foto:

Augstākā tiesa,

Tieslietu ministrija (T. Norde),
Latvijas Nacionālā bibliotēka (K. Luhaers),
Latvijas Universitāte (T. Grīnbergs),
Vidzemes Augstskola,
Eiropas Cilvēktiesību tiesa,
Lietuvas Augstākā tiesa,
Nīderlandes Augstākā tiesa,
WIPO,
Augstākās tiesas senatori un darbinieki

Iespiests

Metiens 200 eks. Rīgā, 2026

SATURS

I AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA	4
Augstākās tiesas darbības stratēģija 2026.–2029. gadam	4
Augstākās tiesas plēnums	6
Aktualitātes	6
II PĀRSKATS PAR AUGSTĀKĀS TIESAS DARBU 2025. GADĀ	12
III TIESĪBDOMAS	56
<i>Sanita OSIPOVA.</i> „Vēl cīņa nav galā un nebeigsies”... jeb akadēmiskā brīvība – ierocis valstiskuma sardzē	56
<i>Sanita OSIPOVA.</i> Lasīšana un valstiskums jeb sākumā bija vārds	61
<i>Zinaida INDRŪNA.</i> Difamacija	63
Juridiskās literatūras jaunumi	67
IV KOMANDĒJUMU PIEREDZE	68
<i>Inga BĒRTAITE-PUDĀNE.</i> Valsts eksperta Eiropas Savienības Tiesā pieredze	68
Senatori pieredzes vizītē Eiropas Cilvēktiesību tiesā	74
Latvijas tiesnešu vizīte Eiropas Savienības Tiesā	75
Komandējumu atziņas <i>Sandra KAIJA, Zane PĒTERSONE, Sanita OSIPOVA, Anita ZIKMANE</i>	76
V TIESĪBU PRAKSE	85
Senāta departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumi	85
Senāta Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulces lēmums „Par Krimināllikuma 260. panta piemērošanu”	91
Tiesu prakses apkopojumi	92
<i>Evija VĪNKALNA.</i> Tiesu prakse lietās par valsts robežas nelikumīgu šķērsošanu, personas nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai un nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā	92
Senāta tiesu prakses apkopojumi	98
Skaidrojums: Senātam būs tiesības lūgt ECT sniegt konsultatīvu atzinumu	98
2025. gada judikatūras pārskats	99
Judikatūras maiņa	99
<i>Aleksandra AZEVA.</i> Noziedzīga nodarījuma priekšmets un noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets	100
<i>Kristīne IVULĀNE.</i> Būtiski tiesību jautājumi Senāta Krimināllietu departamenta praksē	105
<i>Elīna GRIGORE-BĀRA.</i> Senāta dialogs ar Eiropas Savienības Tiesu 2025. gadā	107
<i>Elīna GRIGORE-BĀRA.</i> Senāta dialogs ar Satversmes tiesu 2025. gadā	110
VI VĒSTURE	112
<i>Rasma ZEVEJNIECE.</i> Pēcatmodas juridiskā prese	112
VII NO OTRAS PUSES	117
Viņu ģimenes vizītkarte – krimināltiesības. <i>Saruna ar Jāni ROZENBERGU un Kristīni STRADU-ROZENBERGU</i>	117

AUGSTĀKĀS TIESAS INFORMĀCIJA

Augstākās tiesas | Senāta darbības stratēģija 2026.–2029. gadam

Stratēģija 2026.–2029. gadam nosaka Augstākās tiesas darbības virzienus un prioritātes, lai nodrošinātu kvalitatīvu un efektīvu tiesas darbu, attīstītu judikatūru, stiprinātu atklātību un sadarbību ar sabiedrību.

MISIJA

Tiesiskuma īstenošana, veidojot vienotu un stabilu tiesību piemērošanas praksi.

VĪZIJA

Senāts – tiesiskuma garants un juridiskās domas attīstītājs Latvijā.

VĒRTĪBAS

- Taisnīgums
- Neatkarība
- Profesionalitāte un kvalitāte
- Sabiedrība un cilvēks

- katru gadu vismaz 10% no Senāta nolēmumiem sistematizēti judikatūras nolēmumu arhīvā;
- katru gadu sagatavoti vismaz seši Senāta tiesu prakses vai atziņu apkopojumi;
- izveidots iekšējās diskusijas formāts, kurā regulāri vismaz divas reizes gadā notiek diskusijas;
- katru gadu notiek vismaz trīs reģionāli vai tematiski sadarbības pasākumi (semināri, konferences, konsultācijas);
- katru gadu Senātā piedāvāta stažēšanās iespēja sešiem tiesnešiem.

PRIORITĀRIE DARBĪBAS VIRZIENI

1. Vienveidīgas un stabilas tiesu prakses veicināšana un judikatūras veidošana

Mērķis: nodrošināt tiesību normu vienotu un konsekventu piemērošanu, stiprinot tiesiskuma principu un tiesu prakses prognozējamību.

Galvenās rīcības:

- Senāta prakses pieejamības paplašināšana;
- senatoru diskusiju veicināšana, veidojot vienveidīgu tiesību normu interpretāciju un piemērošanas praksi;
- departamentu sadarbība tiesību jautājumu izpētē un risināšanā;
- dialogs ar apelācijas instances un pirmās instances tiesām, Eiropas Savienības Tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu.

Plānotais rezultāts:

- judikatūras nolēmumu arhīvs papildināts ar departamentu senatoru kopsapulču lēmumiem, departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumiem pakļautības jautājumos, Disciplinārtiesas lēmumiem;
- pilnveidoti Senāta departamentu judikatūras nolēmumu klasifikatori;

2. Efektīva un taisnīga kasācijas procesa nodrošināšana

Mērķis: veicināt lietu izskatīšanas kvalitāti un procesa efektivitāti, ievērojot tiesības uz taisnīgu tiesu un lietu izskatīšanu saprātīgā termiņā.

Galvenās rīcības:

- definēt un ieviest vienotus darba principus visos departamentos, ievērojot konkrētā tiesvedības procesa specifiku;
- ieviest un uzturēt vienotu lietu izskatīšanas termiņu kontroles sistēmu;
- veidot lietu izskatīšanas sastāvus un lietu sadali, maksimāli izmantojot specializācijas priekšrocības;
- veicināt senatoru palīgu un padomnieku specializāciju;
- regulāri analizēt kasācijas procesa efektivitāti, apspriest un izvērtēt statistikas rādītājus, kā arī ieviest uzlabojumus, balstoties uz iegūtajiem datu analīzes rezultātiem;
- pārskatīt un aktualizēt Senāta nolēmumu sagatavošanas kārtību;
- analizēt kasācijas sūdzību sagatavošanas vadlīniju izmantošanu praksē, kā arī popularizēt vadlīnijas tiesu sistēmā un sabiedrībā;

- sadarbībā ar Tieslietu akadēmiju izstrādāt senatoru un darbinieku ilgtermiņa profesionālās pilnveides programmu, iekļaujot jaunas kompetences;
- analizēt tiesu sistēmai piederīgo personu lomu kasācijas tiesvedības procesā un izstrādāt priekšlikumus tā uzlabošanai.

Plānotais rezultāts:

- vidējais lietas izskatīšanas ilgums nepārsniedz: 15 mēnešus Administratīvo lietu departamentā; 12 mēnešus Civillietu departamentā; 6 mēnešus Krimināllietu departamentā;
- departamentos ieviesta un funkcionē termiņu uzskaites sistēma, kas nodrošina efektīvu darba plānošanu, ar mērķi 90% lietu izskatīt noteiktajā termiņā;
- lietu, kuru izskatīšanas termiņš pārsniedz 12 mēnešus, īpatsvars no kopējā neizskatīto lietu skaita ir mazāks par 5%;
- pārskatīta un aktualizēta Senāta nolēmumu sagatavošanas kārtība un kasācijas sūdzības sagatavošanas vadlīnijas;
- izstrādāti un īstenoti vismaz četri jauni mācību moduļi senatoriem un Augstākās tiesas darbiniekiem par aktuālām kompetencēm (vadības prasmes, mākslīgais intelekts, datu analīze, datu drošība).

3. Iekšējo procesu un resursu efektivitātes paaugstināšana

Mērķis: pilnveidot darba organizāciju, izmantojot mūsdienīgu pārvaldības pieeju un tehnoloģiskos risinājumus.

Galvenās rīcības:

- attīstīt cilvēkresursu politiku, veicinot profesionālo izaugsmi un motivāciju (vadītāja loma, kompetenču ietvars, mentoringa programma);
- uzturēt efektīvu tehnoloģisko risinājumu izmantošanu, kā arī apzināt, izvērtēt un ieviest jaunus risinājumus, tai skaitā mākslīgā intelekta tehnoloģijas, nodrošinot to drošu un kvalitatīvu izmantošanu;
- nodrošināt informācijas un tehnoloģisko resursu drošību ar normatīvajam regulējumam atbilstošu kiberdrošības pārvaldību;
- izveidot un uzturēt iekšējo digitālo zināšanu (pieredzes) apmaiņas platformu, nodrošinot labās prakses piemēru, metodikas un diskusijas pieejamību;
- izstrādāt skaidrus lomu un procesu aprakstus par senatora palīga un padomnieka, kā arī Kancelejas un Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas darbinieka lomu katrā tiesvedības procesa posmā – no lietas saņemšanas tiesā līdz nolēmuma izstrādei, pēcpārbaudei un publicēšanai.

Plānotais rezultāts:

- personāla mainības koeficients nepārsniedz 15%, darbinieku apmierinātība ar darba vidi un vadības procesiem pārsniedz 75%;
- Augstākās tiesas izveidots mākslīgā intelekta rīks palīdz digitālajā zināšanu apmaiņas platformā atrast izpētei vajadzīgos nolēmumus un citus datubāzē esošos materiālus, nodrošinot vismaz 30% laika samazinājumu tipisku izpētes uzdevumu veikšanā;
- informācijas un komunikācijas tehnoloģiju infrastruktūras un informācijas sistēmu drošība, integritāte un pieejamība;
- digitāla zināšanu apmaiņas platforma (ar vismaz 100 resursiem un aktīvu lietojumu) nodrošina senatoru un darbinieku piekļuvi labās prakses piemēriem, metodiskajiem materiāliem un diskusiju telpai par profesionāliem jautājumiem;
- izstrādātas un ieviestas metodiskās vadlīnijas par senatoru palīgu un padomnieku lomu sadalījumu tiesvedības posmos.

4. Sadarbība, dialogs un sabiedrības uzticēšanās stiprināšana

Mērķis: veicināt sabiedrības izpratni par tiesu varas nozīmi un stiprināt uzticēšanos Augstākajai tiesai.

Galvenās rīcības:

- veicināt dialogu un sadarbību ar konstitucionālajiem orgāniem tiesiskuma īstenošanā;
- veicināt dialogu un sadarbību ar augstskolu juridiskajām fakultātēm;
- sadarboties ar Tieslietu ministriju normatīvo aktu izstrādes darba grupu norises pilnveidošanā;
- organizēt atvērtu un proaktīvu Augstākās tiesas komunikāciju;
- organizēt sabiedrības izglītošanas un informēšanas pasākumus, īpaši jauniešiem;
- iesaistīties starptautiskos projektos un pieredzes apmaiņā ar citu valstu augstākajām tiesām.

Plānotais rezultāts:

- katru gadu notiek darba tikšanās vai diskusijas ar konstitucionālajiem orgāniem;
- nodrošināta mērķtiecīga un koordinēta Augstākās tiesas iesaiste normatīvo aktu izstrādē;
- sabiedrības uzticēšanās līmenis Augstākajai tiesai sasniedz 60% (pētījumu, aptauju dati);
- katru gadu organizēti vismaz trīs sabiedrības izglītošanas pasākumi;
- regulāra komunikācija ar medijiem – preses relīzes par vismaz 10% izskatīto lietu gadā;
- divas reizes gadā izdots „Augstākās Tiesas Biļetens”;
- katru gadu notiek vismaz viens starptautisks pieredzes apmaiņas pasākums.

Augstākās tiesas plēnums

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMA LĒMUMS NR. 1

16.01.2026.

Par Disciplinārtiesas locekļa ievēlēšanu

Augstākās tiesas plēnums, pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 49. panta astoto daļu,
nolēma

ievēlēt tiesnesi Vēsmu Kaksti par Disciplinārtiesas locekli ar 2026. gada 19. aprīli.

Priekšsēdētājs A. Strupišs
Plēnuma sekretāre M. Senkāne

Aktualitātes

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJS TIEKAS AR JAUNO ĢENERĀLPROKURORU

4. februārī uz pirmo tikšanos ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju Aigaru Strupišu ieradās ģenerālprokurors Armīns Meisters.

Amatpersonas diskutēja par kriminālprocesa pilnveidi, uzsverot nepieciešamību novērst procesuālos šķēršļus tiesvedības efektivitātei. Apspriesta iespēja izveidot darba grupu attiecīgu priekšlikumu formulēšanai.

Par ļoti nozīmīgu atzīta arī profesionālā dialoga uzturēšana starp tiesu un prokuratūru.

Mūsdienu ģeopolitiskās situācijas kontekstā amatpersonas apsprieda arī ar valsts drošību saistīto lietu iztiesāšanas aktualitātes un problemātiku. Lai veicinātu šo lietu efektīvu izskatīšanu, apspriesta

iespēja Senātā noteikt prioritāti tām lietām, kuru izskatīšana veicinātu vairāku citu līdzīgu lietu izskatīšanu zemāku instanču tiesās.

PRIEKŠSĒDĒTĀJS PIEDALĀS EIROPAS VALSTU AUGSTĀKO TIESU PRIEKŠSĒDĒTĀJU TĪKLA ĢENERĀLAJĀ ASAMBLEJĀ

Novembrī tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs piedalījās Eiropas Savienības Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīkla pasākumos Hāgā – sanāksmē, kolokvijā, Ģenerālajā asamblejā.

Sanāksmē piedalījās arī Starptautiskās tiesas priekšsēdētājs Judži Ivasava (*Yuji Iwasawa*), Starptautiskās Krimināltiesas priekšsēdētāja Tomoko Akane (*Tomoko Akane*) un Eiropas Cilvēktiesību tiesas

priekšsēdētājs Matias Gijomārs (*Mattias Guyomar*).

Kolokvija pirmās sesijas tēma – nacionālās tiesas un starptautiskie noziegumi. Otrā sesija fokusējās uz sociālajiem medijiem – to ietekmi uz tiesu komunikāciju un tiesu neatkarību.

Ģenerālajā asamblejā ievēlēja jauna valde un priekšsēdētājs. Eiropas Savienības Augstāko tiesu priekšsēdētāju tīklu turpmāk vadīs Īrijas Augstākās tiesas priekšsēdētājs Donals O'Donells (*Donal O'Donnell*).

SAEIMA NEATBALSTA PRIEKŠLIKUMU NO CVK SASTĀVA IZSLĒGT AUGSTĀKĀS TIESAS TIESNESI

Gatavojot grozījumus likumā „Par Centrālo vēlēšanu komisiju”, kas pieņemti 2025. gada 13. novembrī, Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisija nevirzīja izskatīšanai Saeimā Augstākās tiesas priekšlikumu izslēgt no komisijas sastāva Augstākās tiesas plēnuma vēlētu tiesnesi.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs bija norādījis, ka tiesu varas uzdevums ir nodrošināt vēlēšanu procesa un rezultātu tiesiskuma kontroli tiesas procesā, savukārt tiesnešu līdzdalība vēlēšanu organizēšanā ir potenciāls tiesu sistēmas reputācijas un interešu konflikta risks.

Vēlēšanu organizēšana galvenokārt ir politisks process un, vadoties no valsts varas dalīšanas principa, tiesu varai būtu jāatturas no līdzdalības šādu procesu

organizēšanā. Tiesai jāiesaistās vēlēšanu procesa kontrolē tikai *ex post*, ja tiek apstrīdēti vēlēšanu rezultāti.

Priekšsēdētājs bija arī aicinājis – ja komisija šo priekšlikumu neatbalstītu, tad kā alternatīvu priekšlikumu izvērtēt iespēju aizstāt Augstākās tiesas plēnuma vēlētu tiesnesi ar Tieslietu padomes noteiktu komisijas locekli, kurš varētu būt no zemāku instanču tiesu tiesnešu, tiesu varai piederīgo profesiju vai citu tiesību zinātņu speciālistu vidus. Šāds risinājums ļautu izvairīties no institucionālā interešu konflikta situācijām, kas var rasties saistībā ar Augstākās tiesas kompetenci kā pirmajai un vienīgajai tiesu instancei skatīt lietas par vēlēšanu rezultātu apstrīdēšanu. Arī šis priekšlikums Saeimas komisijā netika atbalstīts.

AUGSTĀKĀS TIESAS TEMĪDAS BALVAS 2025. GADĀ SAŅEM TRĪS DARBINIEKI

No kreisās: Iveta Jaudzema, Reinis Odiņš un Evija Veide

Augstākās tiesas Profesionālā Temīdas balva 2025. gadā piešķirta Civillietu departamenta zinātniski analītiskajam padomniekam Reinim Odiņam, Radošā Temīdas balva – Komunikācijas nodaļas speciālistei-tulcei Ivetai Jaudzamai, Īpašā Temīdas balva – Civillietu departamenta priekšsēdētāja palīdzei Evijai Veidei.

Profesionālā Temīdas balva Reinim Odiņam piešķirta par profesionālu zinātniski analītisko darbu. Viņš ir atbalsts, palīgs un padomdevējs departamenta senatoriem un senatoru palīgiem: palīdz lietu sagatavošanā rīcības sēdēm un nolēmumu projektu sagatavošanā, īpaši paplašinātā sastāva lietām, kā arī palīdzējis sagatavot projektus Senāta departamentu priekšsēdētāju sēžu lēmumiem un atbildes uz zemāku instanču tiesnešu jautājumiem. Reinim ir plašas teorētiskās zināšanas un praktiskā darba pieredze, viņš ir apveltīts ar lielām darba spējām, viņu virza jauni izaicinājumi un uzdevumi. Paralēli darbam Senātā studē LU Juridiskās fakultātes doktorantūrā, Tieslietu akadēmijā vada seminārus par civillietu iztiesāšanas

metodoloģiju, LU Juridiskajā fakultātē Erasmus apmaiņas studiju programmai docē studiju kursu par īpašuma tiesībām.

Radošā Temīdas balva ir novērtējums Ivetas Jaudzemas mākslinieciskajam autordarbam – Tiesu pils zīmējumam, ko Augstākā tiesa izmanto savā kalendārā un apsveikumos. Iveta arī deva būtisku un radošu ieguldījumu unikālās Eiropas tiesnešu mantiju izstādes izveidošanā Augstākajā tiesā Muzeju naktī. Tiesnešu mantijas izstādei atsūtīja 23 valstu Augstākās tiesas. Iveta arī tulkoja visus tekstus izstādei un tās katalogam.

Īpašā Temīdas balva Evijai Veidei piešķirta par visu departamentu senatoru saliedēšanās pasākuma organizēšanu. Viņas īpašās spējas – plānošana, organizēšana, loģistika, empātija, ieguldītais darbs un laiks nodrošināja veiksmīgu pasākumu. Evija organizējusi arī saliedēšanās pasākumu tiesas darbiniekiem. Ikdienā viņa ir Civillietu departamenta komandas radošā sirds un neizsīkstošās enerģijas avots.

BIJUŠAJAM AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJAM PIEŠKIRTS MINISTRU KABINETA ATZINĪBAS RAKSTS

Par mūža ieguldījumu tiesu sistēmā, demokrātijas un tiesiskuma stiprināšanā Augstākās tiesas bijušajam priekšsēdētājam un senatoram Andrim Guļānam piešķirts Ministru kabineta Atzinības raksts.

Andris Guļāns bija Augstākās tiesas priekšsēdētājs 1994.–2008. gadā, pēc tam 14 gadus bija Senāta Administratīvo lietu departamenta senators.

**Atzinības rakstu
Andrim Guļānam 14. novembrī
pasniedza Ministru prezidente
Evika Siliņa un tieslietu
ministre Inese Lībiņa-Egnere**

LATVIJAS SENATORA MANTIJA IZSTĀDĒ LIETUVĀ

Turpinot Slovēnijas Augstākās tiesas un Latvijas Augstākās tiesas sākto tradīciju rīkot Eiropas tiesnešu mantiju izstādi, šāda izstāde aizvadītā gada nogalē notika arī Lietuvas Augstākajā tiesā. Šī izstāde bija daļa no Lietuvas Augstākās tiesas pasākumiem, atzīmējot kasācijas instances izveidošanas 30. gadadienu. Savu senatora amata tērpu izstādei bija nosūtījusi arī Latvijas Augstākā tiesa.

AUGSTĀKĀS TIESAS VĒSTNIECĪBA LATVIJAS UNIVERSITĀTES STUDIJU FESTIVĀLĀ

Labai izglītībai ir būtiska nozīme tiesnešu un darbinieku piesaistē, tāpēc Augstākā tiesa atbalstīja Latvijas Universitātes iniciatīvu un piedalījās tās rīkotajā studiju festivālā „Universss@LU”.

Trīs dienu garumā – no 19. līdz 21. februārim – skolēni varēja iepazīt studiju iespējas, apskatīt LU Akadēmisko centru un iejusties studenta lomā. Festivālā darbojās arī Augstākās tiesas vēstniecība, kur tiesas

darbinieki jauniešiem stāstīja par prakses un darba iespējām tiesā, kā arī piedāvāja piedalīties 15 jautājumu izaicinājumā, lai pārbaudītu savu tiesībsprātību.

Īpašs notikums bija Augstākās tiesas senatores Marikas Senkānes vadītā tiesas procesa izspēle. Skolēni iejutās tiesneša, prasītāja, atbildētāja un liecinieku lomās, kopīgi noskaidrojot, kam taisnība lietā par atgādījumu lielveikalā.

AUGSTĀKĀ TIESA ATVER DURVIS STUDENTIEM

Izprotot zinošu un tiesiski izglītotu speciālistu nozīmi valsts dzīvē, tostarp tiesu sistēmā, Augstākā tiesa ir atvērta sadarbībai ar augstskolām studentu tiesiskajā izglītošanā.

ATVĒRTO DURVJU DIENAS TOPOŠAJIEM JURISTIEM

Šajā mācību gadā jau notikusi Atvērto durvju diena Rīgas Tehniskās universitātes Rēzeknes akadēmijas tiesību zinātnes studentiem un Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes studentiem.

LU tiesību zinātnes studentu dienā oktobrī piedalījās aptuveni 50 topošie juristi. Ar Latvijas tiesu

sistēmu un Augstākās tiesas lomu tajā studentus iepazīstināja Augstākās tiesas un Tieslietu padomes priekšsēdētājs Aigars Strupišs.

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita Zikmane stāstīja par Senāta nolēmumu pieejamību un citiem noderīgiem resursiem Augstākās tiesas mājaslapā. Savukārt zinātniski analītiskā padomniece Elīna Grigore-Bāra dalījās pieredzē, kur un kā meklēt tiesības – spriedumos, normatīvajos aktos, zinātniskajā literatūrā, un iepazīstināja ar konkrētiem Senāta spriedumiem, kuros analizēta piemēroto tiesību normu interpretācija.

Senatore Diāna Makarova Vidzemes Augstskolas komunikācijas studentiem stāsta par tiesnešu komunikācijas pieredzi

LU Juridiskās fakultātes studentus uzrunā Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs

Senators Jānis Pleps ar Rīgas Stradiņa universitātes studentiem

SATVERSMES SVĒTKOS – SENATORA LEKCIJA PAR SATVERSMI

Rīgas Stradiņa Universitātes Tiesību zinātnes studiju kursa „Konstitucionālās tiesības” lektores Ditas Plepas rosināti, bakalaura studiju programmas studenti Latvijas Republikas Satversmes spēkā stāšanās dienā 7. novembrī apmeklēja Augstāko tiesu un noklausījās senatora Jāņa Plepa lekciju par Satversmes izstrādāšanu un spēkā stāšanos.

Senators pastāstīja arī par Satversmes saistību ar Latvijas Senātu, uzsverot senatoru ieguldījumu ne vien Satversmes tapšanā, bet arī tās piemērošanā un valsts nepārtrauktības saglabāšanā. Kā īpaši nozīmīgs piemērs tika minēts 1948. gadā trimdā Vācijā sagatavotais Latvijas Senāta senatoru atzinums par Latvijas Republikas nepārtrauktību un Satversmes spēkā esību okupācijas apstākļos.

SENĀTA ZĀLĒ STUDENTI IZSPĒLĒ TIESAS PROCESA FINĀLU

Kā katru gadu, arī divpadsmitās Profesora Paula Minca tiesas procesa krimināltiesībās izspēles fināls oktobrī notika Augstākās tiesas Senāta zālē. Finālistu sacensību vērtēja arī Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētājs Aivars Uminskis un zinātniski analītiskais padomnieks, LU lektors Oskars Kulmanis.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Studentu pašpārvaldes organizētajā izspēlē piedalījās kopumā 12 komandas no četrām augstskolām un koledžām, finālsacīkstēs iekļuva Latvijas Universitātes komandas „Dubultslazds” un „Likums un robeža”.

Aprīlī Augstākās tiesas Senāta zālē notiks Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes rīkotā Profesora Konstantīna Čakstes tiesas procesa civiltiesībās finālizspēle, kuras iztiesāšanā atbalstu sniegs Senāta Civillietu departamenta senatori.

ATVĒRTO DURVJU DIENA KOMUNIKĀCIJAS STUDENTIEM

Uz Atvērto durvju dienu Augstākā tiesa aicina arī augstskolu komunikācijas studiju studentus. Novembrī uz to ieradās Vidzemes Augstskolas Komunikācijas un sabiedrisko attiecību un Mediju un žurnālistikas studiju programmu studenti.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupiņš studentus iepazīstināja ar tiesu varu kā vienu no valsts varas atzariem. Viņš norādīja, ka tiesnešus un žurnālistus vieno neatkarība un tas, ka abām profesijām darbā jāievēro savs ētikas kodekss. Priekšsēdētājs arī iezīmēja sabiedrības uzticēšanās tendences tiesu sistēmai.

Senators Jānis Pleps sarunā ar studentiem pievērsās tiesībprātības nozīmei un sniedza ieskatu Latvijas tiesu sistēmas uzbūvē un tiesneša profesijā, kā arī pastāstīja par Satversmes tiesas, Eiropas Savienības Tiesas un Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbību.

Tiesnešu ētikas komisijas priekšsēdētāja, senatore Diāna Makarova studentus iepazīstināja ar komisijas darbu, tās sastāvu un Tiesnešu ētikas kodeksu. Viņa pastāstīja par lietām, kas saistītas ar tiesnešu komunikāciju gan ar žurnālistiem, gan sociālajos tīklos, un sniedza piemērus no komisijā skatītajiem jautājumiem.

Padomnieks Senāta komunikācijas jautājumos Viesturs Lācis stāstīja par savu ikdienas darbu, kas saistīts ar informācijas apkopošanu un sagatavošanu par Senātā skatāmajām lietām.

Savukārt Vidzemes Augstskolas Sabiedrības zinātņu fakultātes Komunikācijas un mediju studiju virziena maģistrantūras studentiem, kuri apgūst Senāta Civillietu departamenta zinātniski analītiskā padomnieka Riharda Gulbja docēto studiju kursu „Mediju un komunikāciju tiesības”, viena studiju diena decembrī norisinājās Augstākajā tiesā. Rihards Gulbis studentiem vadīja tiesu izspēli un semināra nodarbību par tiesību un tiesvedību jautājumiem, kā arī ekskursiju Augstākās tiesas muzejā.

Paula Minca tiesas procesa izspēle krimināltiesībās

PĀRSKATS PAR AUGSTĀKĀS TIESAS DARBU 2025. GADĀ

IEVADS	13
AUGSTĀKĀS TIESAS VADĪBA	14
AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMS	15
SENATORI	15
KOPSAVILKUMS	17
Judikatūras veidošana būtiski ietekmē Senāta slodzi <i>Augstākās tiesas priekšsēdētāja Aigars STRUPIŠA kopsavilkums par Augstākās tiesas darbu 2025. gadā un uzdevumiem 2026. gadam</i>	17
SENĀTA DARBA STATISTIKA	20
STRUKTŪRVIENTĪBU DARBĪBAS PĀRSKATS	22
SENĀTA CIVILLIETU DEPARTAMENTS <i>Departamenta priekšsēdētāja Normunda SALENIEKA ziņojums</i>	22
SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS <i>Departamenta priekšsēdētāja Aivara UMINSKA ziņojums</i>	31
SENĀTA ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTS <i>Departamenta priekšsēdētājas Anitas KOVAĻEVSKAS ziņojums</i>	37
JUDIKATŪRAS UN ZINĀTNISKI ANALĪTISKĀ NODAĻA <i>Nodaļas vadītājas Anitas ZIKMANES ziņojums</i>	44
ADMINISTRĀCIJA <i>Administrācijas vadītājas Sandras LAPIŅAS ziņojums</i>	47
DISCIPLINĀRTIESA	51
<i>Disciplinārtiesas priekšsēdētāja Normunda SALENIEKA ziņojums</i>	
PLĒNUMA VIESU UZRUNAS	52
<i>Ģenerālprokurors Armīns MEISTERS: Prokuratūra kasācijas protestu kā pārsūdzības instrumentu izmanto atbildīgi</i>	52
<i>Tieslietu ministre Inese LĪBIŅA-EGNERE: Tiesa ir atsvars, kas palīdz demokrātiskai valstij noturēt tiesiskuma latīņu</i>	54

IEVADS

Augstākās tiesas gada atskaides plēnums 2026. gada 16. janvārī

2025. gads Augstākajai tiesai bija vēlēšanu gads – jūnijā pilnvaru termiņš Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā beidzās Aigaram Strupišam. Plēnums viņa kandidatūru izvirzīja atkārtoti, un Saeima Aigaru Strupišu apstiprināja Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā uz otru pilnvaru termiņu.

Notika arī divu Senāta departamentu priekšsēdētāju vēlēšanas. Civillietu departamentu turpina vadīt Normunds Salenieks, bet Krimināllietu departamentā jauns priekšsēdētājs – senators Aivars Uminskis.

Augstākās tiesas plēnumam 2025. gadā bija jāizvērtē arī rets jautājums – par ģenerālprokurora atlaišanas pamatu. Bet to, kādi jautājumi vispār bijuši Augstākās tiesas plēnuma kompetencē un uzmanības lokā 35 gados kopš neatkarīgās Latvijas Republikas Augstākās tiesas atjaunošanas, rāda vēsturiski nozīmīga Augstākās tiesas izdotā grāmata „Augstākās tiesas Plēnums 1990–2025”.

Vēl pie nozīmīgākajiem aizvadītā gada notikumiem Augstākajā tiesā atzīmējama sadarbībā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu organizētā starptautiskā konference „Tiesības uz taisnīgu tiesu: Eiropas Cilvēktiesību

konvencija nacionālo tiesu un ECT dialogā”.

Taču pamatā viss ikdienas darbs bija veltīts Augstākās tiesas pamatuzdevumam – lietu skatīšanai kasācijas instancē un vienotas un stabilas tiesu prakses veidošanai. Rezultātus senatori Augstākās tiesas plēnumā novērtēja atzinīgi. Samazinājies saņemto lietu skaits, īpaši kļuvuši lietu izskatīšanas termiņi. Izskatītas 1817 lietas. Īpaši atzīmēts, ka arvien mazāk tiek rosināts lietu, kurās spriedumi tiek atcelti.

Augstākās tiesas gada pārskata plēnums notika 16. janvārī. Pārskatu par aizvadīto gadu, kā arī būtiskākajām judikatūras tendencēm sniedza departamentu vadītāji – Civillietu departamenta priekšsēdētājs Normunds Salenieks, Krimināllietu departamenta priekšsēdētājs Aivars Uminskis, Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Anita Kovaļevska. Plēnumu uzrunāja tieslietu ministre Inese Lībiņa-Egnere un ģenerālprokurors Armīns Meisters.

Publiskajā pārskatā apkopoti ziņojumi un uzrunas plēnumā, Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas un Administrācijas atskaides, statistikas dati un cita Augstākās tiesas informācija.

AUGSTĀKĀS TIESAS | SENĀTA DARBĪBAS STRATĒGIJA 2021.-2025. GADAM

PRIORITĀRIE DARBĪBAS VIRZIENI:

- Stabīlas judikatūras veidošana
- Efektīva kasācijas procesa nodrošināšana
- Resursu izmantošanas un iekšējo procesu efektivizēšana
- Sadarbība un dialogs
- Sabiedrības informēšana un izglītošana

AUGSTĀKĀS TIESAS VADĪBA

Augstākās tiesas vadība

No kreisās: Senāta Krimināllietu departamenta priekšsēdētājs Aivars Uminskis, Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Anita Kovaļevska, Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, Civillietu departamenta priekšsēdētājs Normunds Salenieks

AUGSTĀKĀS TIESAS PRIEKŠSĒDĒTĀJS

Augstākās tiesas darbu vada priekšsēdētājs, kuru no tiesnešu vidus amatā pēc plēnuma ieteikuma uz piecu gadu termiņu apstiprina Saeima.

2025. gada 15. maijā Saeima atkārtoti uz otru piecu gadu termiņu Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatā apstiprināja Aigaru Strupišu.

DEPARTAMENTU PRIEKŠSĒDĒTĀJI

Senāta departamentu darbu vada priekšsēdētāji, kurus uz piecu gadu termiņu ievēl Augstākās tiesas plēnums.

Kopš 2020. gada Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs ir senators Normunds Salenieks, 2025. gadā viņš šajā amatā tika ievēlēts atkārtoti.

Administratīvo lietu departamentu kopš 2024. gada vada senatore Anita Kovaļevska.

Krimināllietu departamentā 2025. gadā mainījās priekšsēdētāji – kopš 21. aprīļa departamenta darbu vada senators Aivars Uminskis.

ADMINISTRĀCIJAS VADĪTĀJS

Administratīvo darbu Augstākajā tiesā veic Administrācija, kuras uzdevums ir radīt priekšnoteikumus tiesas

saskaņotai un optimālai darbībai, lai nodrošinātu likumā noteikto Augstākās tiesas uzdevumu izpildi.

Administrācija darbojas tiešā Augstākās tiesas priekšsēdētāja pakļautībā, tās darbu vada Administrācijas vadītājs, kuru ieceļ priekšsēdētājs.

Augstākās tiesas Administrācijas vadītāja ir Sandra Lapiņa.

AUGSTĀKĀS TIESAS PLĒNUMS

Plēnums ir Augstākās tiesas senatoru kopsapulce, kuru sasauc Augstākās tiesas priekšsēdētājs. Plēnums var apspriest aktuālus tiesību normu interpretācijas jautājumus, kā arī izlemj citus tam likumā „Par tiesu varu” noteiktos jautājumus.

2025. gadā notika četras Augstākās tiesas plēnuma sēdes.

17. janvārī plēnums izvērtēja Augstākās tiesas darbu iepriekšējā gadā.

14. aprīlī plēnums pieņēma lēmumu par kandidātu Augstākās tiesas priekšsēdētāja amatam virzīt Aigaru Strupišu. Bija izvirzīti trīs kandidāti. Par Aigaru Strupišu nobalsoja 17 senatori, par Aldi Laviņu 7 senatori, par Rudīti Vīdušu – 8 senatori. Saeima 15. maijā apstiprināja Aigaru Strupišu par Augstākās tiesas priekšsēdētāju.

Vēl šajā plēnumā par Krimināllietu departamenta priekšsēdētāju ievēlēja departamenta izvirzīto kandidātu Aivaru Uminski un par Disciplinārtiesas locekli – Civillietu departamenta senatori Inesi Graudu. Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja vēlēšanas notika, jo Anitai Poļakovai beidzās piecu gadu pilnvaru termiņš šajā amatā,

savukārt Disciplinārtiesas bijusī locekle senatore Ļubova Kušnīre bija devusies pensijā.

2. jūnijā plēnums izvērtēja ziņojumu par ģenerālprokurora Jura Stukāna atlaišanas pamatu un atzina, ka ģenerālprokurora atlaišanai no amata nav pamata. Veikt pārbaudi par ģenerālprokurora iespējamiem likuma pārkāpumiem Augstākās tiesas priekšsēdētājs rosināja, saņemot trauksmes cēlējas ziņojumu un atbilstoši Trauksmes celšanas likumam izvērtējot tajā norādītos apstākļus. Augstākās tiesas priekšsēdētājs secināja, ka ziņojumā norādītais par uzraugošā prokurora pārliecībai pretēju norādījumu sniegšanu kriminālprocesā daļēji apstiprinās un pārkāpums konkrētajos apstākļos ir iespējams, tādēļ saskaņā ar Prokuratūras likuma 41.³ pantu ierosināja pārbaudi, kuru veikt pilnvaroja senatori Aiju Brantu.

8. septembrī plēnumā bija trīs vēlēšanas. Par Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāju atkārtoti ievēlēja senatoru Normundu Salenieku, par Disciplinārtiesas locekli atkārtoti ievēlēja Krimināllietu departamenta senatori Anitu Poļakovu, par plēnuma sekretāri atkārtoti ievēlēja Civillietu departamenta senatori Mariku Senkāni.

SENATORI

Ar Saeimas lēmumu noteikts, ka kopš 2023. gada 1. janvāra Senātā ir 36 senatori – Augstākās tiesas priekšsēdētājs un 35 senatori departamentos.

Savukārt senatoru skaitu departamentos apstiprina Tieslietu padome, un ar Tieslietu padomes lēmumu no 16. aprīļa viena senatora amata vieta no Senāta Civillietu departamenta tika pārdalīta Krimināllietu departamentam. Līdz ar to Senāta Civillietu departamentā ir 14 senatori, Krimināllietu departamentā – 10 senatori, Administratīvo lietu departamentā – 11 senatori.

Senatora amata vietu pārdale notika pēc Augstākās tiesas priekšlikuma, ņemot vērā Senāta departamentu statistikas rādītājus. Krimināllietu departamenta lietvedībā atrodas vairāki liela apjoma kriminālprocesi, kuru izskatīšana ilgtermiņā ietekmēs departamenta spējas laikus izskatīt citas lietas. Turklāt sagaidāms, ka agrāk izskatītie apjomīgie procesi (televīzijas

digitalizācijas lieta, Zolitūdes lieta) kasācijas instancē tiks apstrīdēti atkārtoti, kā arī skatīšanai kasācijas instancē tiks saņemti arī citi, patlaban apelācijas instances vai pirmās instances tiesā izskatāmi apjomīgi un juridiski sarežģīti kriminālprocesi. Lai izlīdzinātu noslodzi un nodrošinātu kriminālprocesa izskatīšanu saprātīgā termiņā, Krimināllietu departamenta senatoru amata vietu skaits palielināts par vienu vietu.

Civillietu departamentā viena senatora amata vieta kļuva vakanta 15. aprīlī, kad pensijā devās senatore. Civillietu departamenta statistikas rādītāji liecināja, ka departaments spētu veiksmīgi strādāt 14 senatoru sastāvā.

SENATORU SASTĀVA IZMAIŅAS 2025. GADĀ

Sasniedzot tiesneša amata maksimālo vecumu – 70 gadus, 15. aprīlī senatora darbu beidza Senāta Civillietu departamenta senatore Ļubova Kušnīre. 30. septembrī

Gvido Ungurs

Māris Leja

Jānis Rozenbergs

izdienas pensijā devās Krimināllietu departamenta senators Ivars Bičkovičs.

Darbu Senātā sāka trīs jauni senatori: Civillietu departamentā no 3. februāra bijušais Rīgas apgabaltiesas tiesnesis Gvido Ungurs, Krimināllietu departamentā no 10. jūnija bijušais Ģenerālprokuratūras Krimināltiesiskā departamenta Korupcijas apkarošanas koordinācijas nodaļas virsprokurors Māris Leja, Krimināllietu departamentā no 1. decembra zvērināts advokāts Jānis Rozenbergs.

SENATORI PAŠPĀRVALDES INSTITŪCIJĀS

Tieslietu padome: Tieslietu padomes priekšsēdētājs – Augstākās tiesas priekšsēdētājs Aigars Strupišs, Tieslietu padomes locekle Senāta Administratīvo lietu departamenta senatore Rudīte Vīduša.

Tieslietu padomes komisijas: Dzintra Balta ir Rajona (pilsētas) un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases komisijas priekšsēdētāja. Šajā komisijā strādā arī senatores Sandra Kaija un Ieva Višķere. Sandra Kaija ir šīs komisijas pārstāve komisijā, kas lemj par atļauju piedalīties tiesneša vai prokurora amata kandidātu atlasē tādai personai, kura izdarījusi noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības.

Tiesnešu disciplinārkolēģija: Senāta Civillietu departamenta senators Valerijs Maksimovs (disciplinārkolēģijas priekšsēdētājs), Administratīvo lietu departamenta senatore Līvija Slica, Krimināllietu departamenta senators Aivars Uminskis (līdz 06.10.2025.), senatore Irīna Jansone (no 07.10.2025.).

Tiesnešu kvalifikācijas kolēģija: Senāta Civillietu departamenta senatore Ināra Garda, Administratīvo lietu departamenta senatore Indra Meldere, Krimināllietu departamenta senators Ivars Bičkovičs (līdz 30.09.2025.), Inese Laura Zemīte (no 07.10.2025.)

Tiesnešu ētikas komisija: Administratīvo lietu departamenta senatore Diāna Makarova (komisijas priekšsēdētāja), Civillietu departamenta senatore Sanita Osipova.

SENATORU PAPILDU PIENĀKUMI

Papildus tiešajam darbam lietu izskatīšanā un darbībai tiesnešu pašpārvaldē senatori veic pienākumus arī citās ar likumu noteiktās institūcijās, kā arī lasa lekcijas.

Centrālās vēlēšanu komisijas locekle no tiesnešu vidus ir Marika Senkāne.

Tiesu sistēmai piederīgu un citu juridisko amatu profesionālās institūcijas. Inguna Radzeviča, Ermīns Darapoļskis, Erlens Kalniņš un Jānis Rozenbergs ir zvērinātu advokātu eksaminācijas komisijas locekļi, Zane Pētersone Mediatoru sertifikācijas un atestācijas komisijas locekle, Kristīne Zīle zvērināta notāra amata pretendenta eksāmena komisijas locekle.

Aivars Uminskis ir Senāta pārstāvis Finanšu izlūkošanas dienesta konsultatīvajā padomē, Valerijs Maksimovs ir Senāta pārstāvis Maksātnespējas jautājumu konsultatīvajā padomē, Kaspars Balodis Maksātnespējas administratoru disciplinārās atbildības komisijā. Intars Bisters ir zvērinātu tiesu izpildītāju Disciplinārlietu komisijas loceklis.

Tiesnešu mācību iestādes. Rudīte Vīduša ir nodibinājuma „Eiropas Tiesību akadēmija” (ERA) pārraudzības padomes locekle. Lekcijas Tieslietu akadēmijā 2025. gadā lasījuši senatori Erlens Kalniņš, Laura Konošonoka, Māris Leja, Diāna Makarova, Zane Pētersone, Jānis Pleps, Anita Poļakova, Marika Senkāne, Ieva Višķere, Kristīne Zīle.

Augstskolu mācībspēki. Kaspars Balodis, Erlens Kalniņš, Anita Kovaļevska, Aldis Laviņš, Sanita Osipova, Jānis Pleps, Jānis Rozenbergs, Kristīne Zīle Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē, Sandra Kaija Rīgas

Stradiņa universitātes Sociālo zinātņu fakultātē. Inese Grauda, Irīna Jansone, Sandra Kaija, Anita Kovaļevska un Jānis Rozenbergs ir Valsts vienotā juristu profesionālās kvalifikācijas eksāmena komisijas locekļi.

Latvijas Zinātņu akadēmija. Sanita Osipova ir Latvijas Zinātņu akadēmijas īstenā locekle, Jānis Pleps – korespondētājloceklis.

Likumdošanas darba grupas. Kristīne Zīle piedalās Civillikuma mantojuma tiesību daļas grozījumu izstrādes darba grupā, Anita Kovaļevska pastāvīgajā Administratīvā procesa likuma darba grupā, Irīna Jansone Kriminālprocesa likuma darba grupā. Diāna Makarova ir Latvijas Tiesnešu biedrības delegēta pārstāve Saeimas komisijās.

Senatori pārstāv Latviju **starptautiskās tieslietu institūcijās un organizācijās:**

Aija Branta – Tieslietu sistēmu efektivizācijas komisijā (*CEPEJ*), Eiropas tiesnešu konsultatīvajā padomē (*CCJE*) un ir Eiropas Komisijas tieslietu sistēmu kontaktpersona no Latvijas (*Scoreboard*);

Anita Kovaļevska – Starptautiskajā Augstāko

administratīvo tiesu asociācijā (*IASAJ*); kopā ar Jāni Plepu – Eiropas Savienības Valsts padomju un Augstāko administratīvo tiesu asociācijā (*ACA Europe*), Aigars Strupiņš 2025. gadā ievēlēts par šīs asociācijas viceprezidentu;

Zane Pētersone – Eiropas preču zīmju tiesnešu tīklā (*CET-J*); Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja (EUIPO) Apelācijas padomju Tiesnešu kvalitātes nodrošināšanas un tiesību prakses darbā grupā (*J-QALPP*) un Mediācijas un intelektuālā īpašuma tiesnešu tīklā; Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Tiesnešu konsultatīvajā padomē; Eiropas Patentu Iestādes (EPO) Apelācijas padomju komitejā;

Laura Konošonoka – Latvijas kontaktpersona Eiropas Konkurences tiesību tiesnešu asociācijā (*AECLJ*). Latvijas pārstāvji asociācijā ir arī Rudīte Vīduša un Ermīns Darapolskis.

Augstāko tiesu likumprojektu darba grupās lielākoties pārstāv zinātniski analītiskie padomnieki. Arī lekcijas un seminārus vada Augstākās tiesas darbinieki.

JUDIKATŪRAS VEIDOŠANA BŪTISKI IETEKMĒ SENĀTA SLODZI

Kopsavilkums par Augstākās tiesas darbu 2025. gadā un uzdevumiem 2026. gadam

Aigars STRUPIŅŠ,

Augstākās tiesas priekšsēdētājs

Senātā kopumā ir saņemtas 1862 lietas, kas ir par 7% mazāk nekā 2024. gadā. Vienlaikus par 9% ir samazinājies arī izskatīto lietu skaits. Tas nozīmē, ka lietu izskatīšanas koeficients Senāta pagājušajā gadā ir nedaudz samazinājies – no 100% 2024. gadā uz 98% 2025. gadā. Šīs svārstības pāris procentu robežās nenozīmē, ka jāceļ trauksme, un tas nav uzskatāms par ārkārtas notikumu. Tas ir tikai viens no indikatoriem, kas jāņem vērā, vērtējot efektivitāti. Paturēsim to prātā un vērosim, kā šī tendence attīstīsies.

Ir vērojama tendence samazināties lietu izskatīšanas termiņiem, un visi departamenti vidēji iekļaujas īsākos termiņos nekā Tieslietu padomes rekomendētajos standartos. Tā ir labā ziņa. Sliktā ziņa ir tā, ka joprojām ir lietas, kam izskatīšanas termiņi ir par gariem priekš Senāta. Trīs un vairāk gadu vecu lietu nav daudz, tās saskaitāmas roku pirkstiem. Pie tā strādājam, līdz ar to ceru, ka nākamajos gados šīs vecās lietas pazudīs pilnībā. Senātā nedrīkstētu būt par diviem gadiem vecākas lietas – divi gadi ir absolūts maksimums.

Gribu vērst uzmanību uz ierosināto lietu un atcelto spriedumu proporciju. Civillietu departamentam

atteikumu rosināt kasācijas tiesvedību procents ir stabils jau vairākus gadus. 2025. gadā tas bija 85%, 2024. gadā – 82%, tātad ierosināto lietu skaits ir samazinājies. Krimināllietu departamentam atteikumu skaits stabilizējies 73–75% robežās vairāku pēdējo gadu griezumā. Arī Administratīvo lietu departamentam atteikumu skaits audzis no 57% 2024. gadā uz 65% pagājušajā gadā. Tas var norādīt uz vairākiem faktoriem, tai skaitā uz judikatūras attīstību. Nostabilizējusies kvalitatīva judikatūra dod iespēju prognozēt, vai ir jēga iesniegt kasācijas sūdzību. Iemesls varētu būt arī tas, ka apgabaltiesu spriedumu kvalitāte ir augusi.

Bet svarīgākais ir tas, ka arvien mazāk tiek rosināts lietu, kurās spriedumi tiek atcelti. Ierosināto, bet spēkā atstāto spriedumu un atcelto spriedumu īpatsvars ir būtisks rādītājs. Profesionālās ekonomijas principa ietvaros ne vienmēr ir saprātīgi ierosināt kasācijas tiesvedību, ja ir redzams, ka rezultāts nevar būt. Civillietu departamentam sešus gadus atpakaļ tie bija 28%, bet pēdējos gados svārstās 7–8% ietvarā. Tas, manuprāt, ir normāli, jo ir gadījumi, kad kasācijas lieta ir jārosina nevis tādēļ, ka iznākums nepareizs, bet judikatūras attīstībai. Krimināllietu departamentā šis rādītājs ir krities no 45% 2019. gadā līdz 22% un jau vairākus gadus svārstās 20% robežās. Administratīvo

lietu departamentam ierosināto lietu procents ir vislielākais – 32%, bet arī tas ir būtisks samazinājums no 2019. gada, kad bija 50%. Kā jau minēju, šis rādītājs aplūkojams judikatūras veidošanas nepieciešamības kontekstā.

Taču es gribētu teikt, ka šī mehānisma izmantošanu vajadzētu vērtēt kritiski, jo mūsu resursi ir stipri ierobežoti, tādēļ jāizvērtē, vai Senāta ierobežotas kapacitātes kontekstā nepietiek ar apgabaltiesas spriedumu. Ja redzam, ka apgabaltiesas sprieduma rezultāts tāpat nemainīsies, ir jautājums, vai tiešām apgabaltiesas spriedums, lai gan pēc iznākuma pareizs, ir argumentēts tik vāji, ka motīvu daļa jāpārraksta Senātam? Tas ir apstāklis, kas jāvērtē katrā individuālā lietā. Bet gribētu vērst uzmanību, ka judikatūru veido ne tikai Augstākās tiesas spriedumi.

Šajā kontekstā gribu pastāstīt par vienu diskusiju. Septembrī notika pirmā Baltijas un Ziemeļvalstu Augstāko tiesu priekšsēdētāju tikšanās, kurā citastarp runājām arī par judikatūras izmantošanu tiesu prakses vienādošanā un unifikācijā. Tika izteikts interesants viedoklis jeb retorisks jautājums: cik liels judikatūras apjoms ir adekvāts?

Šis viedoklis balstījās uz visiem zināmo faktu, ka mūsdienās visi esam pārlādēti ar informāciju, un kļūst arvien grūtāk apzināt kaut ko jaunu. Līdz ar interneta un mākslīgā intelekta rīku attīstību mūsu informācijas lauks nemitīgi paplašinās, darba kļūst arvien vairāk, jo informācijas, kas ir jāapstrādā, kļūst arvien vairāk. Līdz ar to izskanēja, ka ne vienmēr regulāri klāt nākošas judikatūras apjoms ir vērtējams pozitīvi, jo tas uzliek lielu slodzi zemāko instanču tiesu tiesnešiem un arī pašiem Augstākās tiesas tiesnešiem to visu apstrādāt. Protams, tā bija diskusija, nebija gala secinājumi vai balsojums par to, kur ir tā robeža. Bet jautājums ir ļoti interesants, un reizēm varbūt jāpadomā, vai tiešām konkrētajā gadījumā attaisnojas kasācijas instances iesaiste. Vai, piemēram, vajag veidot judikatūru, lai dublētu likuma panta tekstu? Ir tādi gadījumi. Vai arī pilnīgi acīmredzami skaidrā tiesību jautājumā, kur kļūda pieļauta visticamāk neuzmanības dēļ? Judikatūras veidošana būtiski ietekmē mūsu slodzi, tādēļ mums nav jādublē likuma teksti, bet jādod pievienotā vērtība likuma izpratnei. Par šo mums vajadzētu iekšēju diskusiju.

Kopumā par aizvadīto gadu es teiktu: esam normāli strādājuši, nav bijušas milzīgas problēmas, esam godam tikuši galā ar to, kas mums jādara.

PAR NĀKOTNI

Mums ir jauns Augstākās tiesas darbības stratēģijas periods. Būtībā stratēģijas virzieni nemainās, jo Senāta stratēģijas pamats izriet no likuma: mūsu kā kasācijas instances pamatfunkcija ir vienveidīgas un stabilas

tiesu prakses veidošana. Pārējais ir vienkārši veselais saprāts, kā šo mūsu pamatfunkciju realizēt. Tie ir dažādi papildu instrumenti, kā varam šīs funkcijas veikšanu uzlabot: iekšējo procesu un resursu efektīvāka izmantošana, sadarbība un dialogs gan starp tiesām, gan ar pārējām valsts institūcijām, gan arī dialogs ar sabiedrību. Tas viss strādā neatraujami viens no otra. Pat ja mums būs izcila judikatūra, tās efektivitāte būs zema, ja mēs nekomunicēsim ar tiesām, ar sabiedrību. Labs piemērs tam ir pēdējais gadījums, kad mediji izrādīja interesi par Administratīvo lietu departamenta spriedumu tā saucamajā karteļa lietā un senatores Rudīte Vīduša un Anita Kovaļevska ļoti labi publiski skaidroja gan spriedumu, gan principus, uz kuriem šis spriedums balstās. Manuprāt, tas arī šo jautājumu lielā mērā noņem no mediju darba kārtības, jo pēc tādiem skaidrojumiem ir grūti vēl kaut ko iebilst.

Tātad mūsu darbības stratēģijā paliek līdzšinējie četri darbības virzieni: 1) vienveidīgas, stabilas tiesu prakses veicināšana, 2) efektīva un taisnīga kasācijas procesa nodrošināšana, 3) iekšējo procesu un resursu efektivitātes uzlabošana, 4) sadarbība, dialogs un sabiedrības uzticēšanās stiprināšana. Šo prioritāšu ietvaros mēs ar departamentu vadību un Administrāciju izstrādāsim darba plānus, kas katrā gadā būs aktuāls un prioritāri veicams.

Viens no 2026. gada darba plāna uzdevumiem ir nolēmumu sagatavošanas un kasācijas sūdzību vadlīniju ievērošanas analīze.

Pirmkārt, tas ir darbs ar Tieslietu padomes apstiprinātajām vadlīnijām nolēmuma sagatavošanai zemāko instanču tiesām. Varētu domāt – kāda darīšana Senātam gar zemāku instanču tiesu vadlīnijām? Domāju, ka visi saprotam, ka zemāko instanču tiesu nolēmumu kvalitātei ir tieša ietekme uz Senāta darba efektivitāti. Tā ir aksioma. Jūs zināt, kā tas ir, kad ir saņemts vājš spriedums – ar vāju argumentāciju vai pat aplamu lietas izskatīšanas metodoloģiju. Tādi gadījumi ir jāmazina, un tas ir mēģināts darīt caur šīm Tieslietu padomes apstiprinātajām vadlīnijām. Kad vadlīnijas ir jau darbojušās vairākus gadus visos četros procesos, ir pienācis laiks papētīt, kā tās tiek ievērotas pirmās un otrās instances tiesās. Judikatūras un zinātniski analītiskajai nodaļai ir dots šāds uzdevums, un iestrādes darbi jau ir veikti. Šobrīd vadlīniju ievērošana zemāko instanču tiesu spriedumos tiek analizēta izlases kārtībā, un, kad būs rezultāti, tad skatīsimies, kādi būs secinājumi un kas darāms tālāk. Ir doma, ka šīs analīzes rezultātus vajadzētu izmantot Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas darbā. Šīs vadlīnijas varētu būt par konceptuālu vai metodisku pamatu spriedumu struktūras un argumentācijas kritērijiem, vērtējot tiesneša profesionālo darbību. Manuprāt, tas būtu pasākums ar vislielāko ietekmi arī uz Senāta darbu.

**Augstākās tiesas
plēnumā: (no kreisās)
senatore Ināra Garda,
Civillietu departamenta
priekšsēdētājs
Normunds Salenieks
un Augstākās tiesas
priekšsēdētājs
Aigars Strupiņš**

Tāpat arī vērtēsim, kā Senāta spriedumu kvalitāti ir ietekmējušas mūsu iekšējās vadlīnijas spriedumu sagatavošanai.

Bet īpašu uzmanību pievērsīsim kasācijas sūdzību izpētei, lai analizētu, kā to kvalitāti ir ietekmējušas Augstākās tiesas izstrādātās vadlīnijas kasācijas sūdzību sastādīšanai, kas darbojas jau trīs gadus. Analizēsim, vai saņemtās kasācijas sūdzības atbilst šīm vadlīnijām. Nepieciešamības gadījumā runāsim ar zvērinātajiem advokātiem, kuri sastāda šīs sūdzības.

Otrs šī gada darba uzdevums – mākslīgā intelekta rīku attīstīšana un izmantošana. Ir sākts darbs pie Augstākās tiesas mākslīgā intelekta meklētāja izveides. Tas būs lokāli darbināms meklēšanas rīks, kas palīdzēs atrast nolēmumus un citus materiālus gan pēc ierastajiem filtriem un atslēgvārdiem, gan pēc brīvi formulēta jautājuma. Testējamai meklētāja versijai jābūt gatavai janvāra beigās – februāra sākumā, bet pirmajai pilnvērtīgi strādājošajai versijai – jūnijā. Kvalitatīvs meklētājs, kāds šobrīd top, protams, var būt neaizvietoājams rīks mūsu darba kvalitātes uzlabošanai, jo tas dos iespēju atrast daudz vairāk līdzīgu lietu, ko analizēt un salīdzināt. Bet jāņem vērā, ka šajā rīkā ir arī iedzimta bīstamība, kas var negatīvi ietekmēt lietu izskatīšanas ātrumu. Ja līdz šim, strādājot pie sprieduma, palīgs vai senators Tiesu informatīvajā sistēmā atrod un izanalizē, piemēram, piecas līdzīgas lietas, tad meklētājs var atrast 50 un vairāk lietu. Tas būtiski palielinās analizējamās informācijas apjomu. Tādēļ ir jāparedz arī aizsargmehānismi, lai neiekristu šajā bedrē. Jāveido metodoloģija un jāstrādā arī pie mākslīgā intelekta rīka nākamās stadijas – teksta analīzes. Tas jau ir riskantāks pasākums. Meklētājs ir neitrāls – tas vai nu atrod, vai neatrod. Bet teksta analīzē, kā zināms, vienmēr var būt dažādas interpretācijas, un

arī ar mākslīgā intelekta veikto teksta analīzi jābūt ļoti piesardzīgiem. Kaut arī MI teksta analīze strauji attīstās un uzlabojas, tas nekādā gadījumā nevar aizstāt cilvēka veikto analīzi, tāpēc šim rīkam vajadzēs ļoti nopietnu uzraudzību un ļoti rūpīgi izstrādātus algoritmus.

Trešais darba uzdevums – darba organizācija. Jau minēju par ilgajiem lietu atlikumiem, kad lieta Senātā ir 3–4, pat 5 gadus. Šobrīd Senātā ir divdesmit viena lieta, kas ir vecāka par trijiem gadiem, un 58 lietas Civillietu departamentā un Krimināllietu departamentā, kas tiek skatītas vairāk par diviem gadiem, pārsniedzot termiņu standartu. Daļā no tām tiesvedība ir apturēta saistībā ar vēršanos Eiropas Savienības Tiesā vai Satversmes tiesā, bet daļai nav šāda attaisnojuma. Tas parāda, ka ir problēma ar darba organizāciju. Tāpēc nākamajā gadā tiks veidots automatizēts termiņu pārvaldības rīks, kas palīdzēs tiesnešiem organizēt darbu un dos arī vadībai informāciju par to, kur rodas šaurās vietas. Šobrīd līdzīgs rīks sadarbībā ar mūsu mākslīgā intelekta speciālistu ir izveidots un darbojas Civillietu departamentā. Ņemot vērā viņu pieredzi, veidosim visā tiesā vienotu rīku visiem departamentiem, lai ir laikus redzams, kur sāk rasties problēmas. Tajā būs nepieciešamas arī vairākas palīgfunkcijas, piemēram, automatizēta paziņojumu nosūtīšana par termiņu tuvošanos, par termiņa iestāšanos, par būtisku termiņa pārkāpumu un citas.

Senatoru noslodzes monitorēšana un izlīdzināšana ir ikdienas darbs, ko pamatā dara departamenta priekšsēdētājs. Pabeigto lietu skaits uz senatoru svārstās diezgan lielos apjomos. Vidējie lietu izskatīšanas termiņi ir labi, bet krītas lietu ierosināšanas termiņi. Bet ilgtermiņā tomēr jāskatās uz spriedumu rakstīšanas termiņu diezgan būtisku saīsināšanu, jo gads vai pusotrs gads spriedumu rakstīšanai ir par

daudz. Salīdzinot ar ārvalstu kolēģiem – reti kurā tiesā ir tik gari termiņi. Nerunājot par Ameriku, kur sprieduma uzrakstīšanas termiņš lielākajā daļā lietu ir 40–60 dienas pēc klātienes sēdes. Bet arī Eiropas valstu tiesās šis termiņš reti kur ir ilgāks par pusgadu.

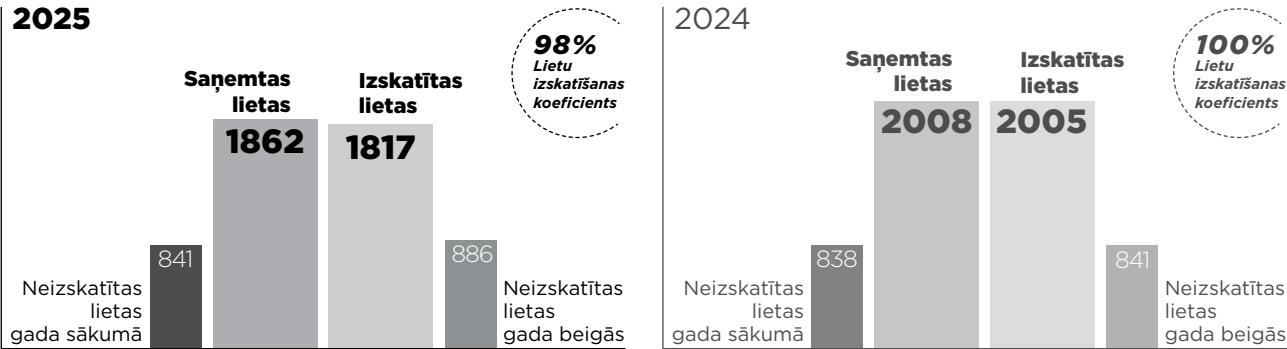
Runājot par senatoru darba slodzi, īpašs paldies tiem senatoriem, kuri, darbojoties tiesnešu pašpārvaldes institūcijās, pie tam tajās, kurās ir ļoti augsta darba intensitāte – Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijā, Tiesnešu ētikas komisijā, Tiesnešu atlases komisijā, skata lietas tādā pašā apjomā kā pārējie departamenta senatori, reizēm pat virs departamenta vidējā rādītāja. Likums atļauj šādiem tiesnešiem samazināt darba slodzi lietu izskatīšanā, taču, kā redzams, tiesneši to neizmanto un

strādā pat vairāk. Diānas Makarovas, Ievas Višķeres, Ināras Gardas, Sanitas Osipovas, Sandras Kaijas darba rādītāji ir departamentu rādītāju augšgalā. Paldies viņām par šo darbu! Vienlaikus aicinu būt uzmanīgiem un izmantot savus personiskos resursus saprātīgi. Nevajag nest vairāk, nekā var pacelt! Sabiedrībai vajag stiprus un nīprus, nevis pārstrādājušos un izdegušus tiesnešus.

Noslēgumā paldies visiem kolēģiem par darbu iepriekšējā gadā, jo, kā jau teicu, esam strādājuši godam. Paldies Administrācijai! Paldies visiem darbiniekiem, kuri mums nodrošina to, ka mēs varam kvalitatīvi veikt savu darbu tiesiskuma aizsardzības sardzē!

SENĀTA DARBA STATISTIKA

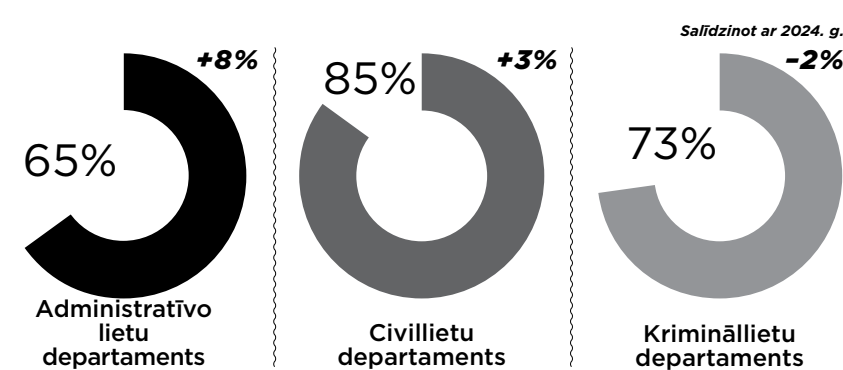
LIETU SKAITS SENĀTĀ

LIETU SKAITS, IZSKATĪŠANAS KOEFICIENTS UN ILGUMS DEPARTAMENTOS UN SENĀTĀ KOPĀ 2025. GADĀ

	NEIZSKATĪTAS LIETAS GADA SĀKUMĀ	SAŅEMTAS LIETAS	IZSKATĪTAS LIETAS	NEIZSKATĪTAS LIETAS GADA BEIGĀS	KOEFICIENTS PROCENTOS	LIETU IZSKATĪŠANAS VIDĒJAIS ILGUMS DIENĀS (MĒNEŠOS)
Administratīvo lietu departaments	411	632	641	402	101%	270 (9)
Civillietu departaments	259	780	745	294	95%	129 (4,3)
Krimināllietu departaments	171	450	431	190	96%	141 (4,7)
KOPĀ Senātā	841	1862	1817	886	98%	
Piekritības lietas	0	136	136			

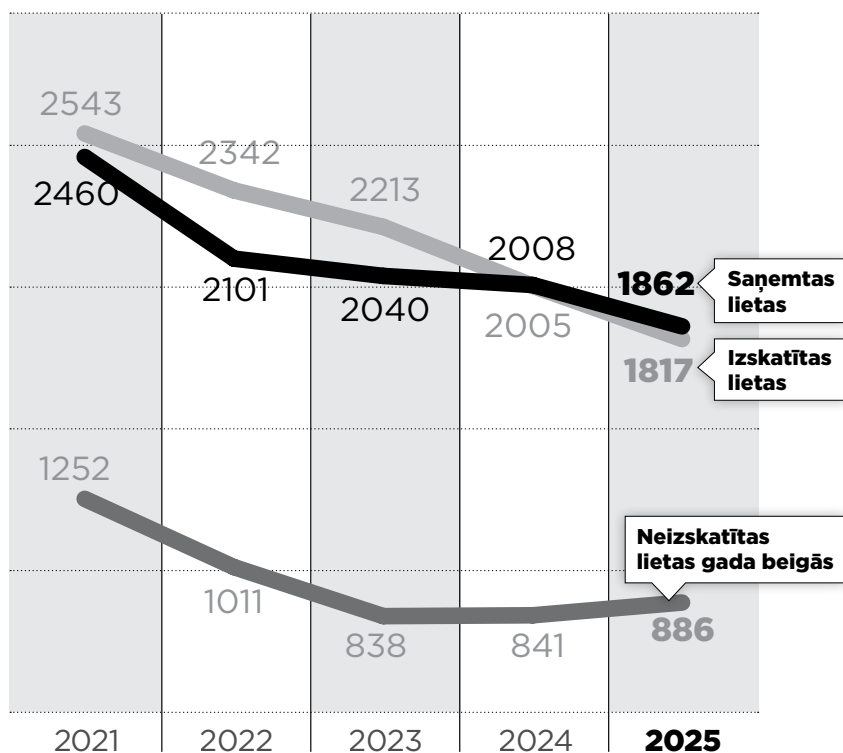
ATTEIKTS IEROSINĀT KASĀCIJAS TIESVEDĪBU

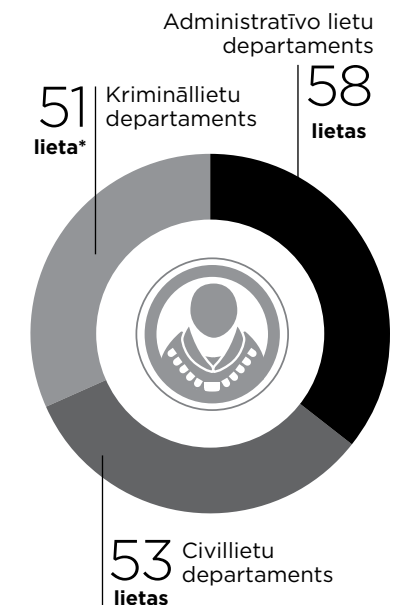
MUTVĀRDU PROCESĀ IZSKATĪTAS LIETAS

Administratīvo lietu departaments	1
Civillietu departaments	0
Krimināllietu departaments	11
Kopā Senātā	12

LIETU SKAITA DINAMIKA SENĀTĀ

SENATORU SLODZE (izskatītas lietas uz vienu senatoru)

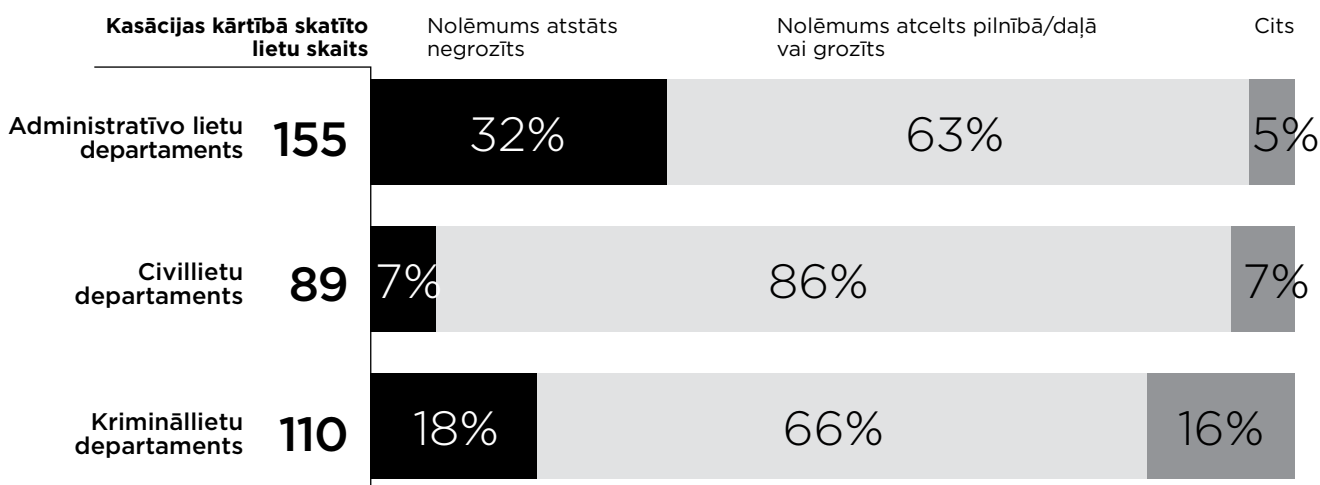

* Krimināllietu departamentā senatoriem papildu slodze ir Operatīvās darbības likumā noteikto pienākumu izpilde; ņemta vērā ilgstoši neizpildītā vakance

KASĀCIJAS KĀRTĪBĀ PABEIGTO LIETU REZULTĀTI

	KASĀCIJAS KĀRTĪBĀ PABEIGTO LIETU SKAITS	ATTEIKUMS IEROSINĀT KASĀCIJAS TIESVEDĪBU	LIETA SKATĪTA KASĀCIJAS KĀRTĪBĀ		
			NOLĒMUMS ATSTĀTS NEGROZĪTS	NOLĒMUMS ATCELTS PILNĪBĀ/ DAĻĀ VAI GROZĪTS	CITS
Administratīvo lietu departaments	443	288	50	98	7
Civillietu departaments	590	501	6	77	6
Krimināllietu departaments	400	290	20	73	17

KASĀCIJAS KĀRTĪBĀ SKATĪTO LIETU REZULTĀTI

SENĀTA CIVILLIETU DEPARTAMENTS

Civillietu departamenta priekšsēdētājs Normunds SALENIEKS

Departamenta senatori 2025. gadā: Kaspars BALODIS, Dzintra BALTA, Intars BISTERS, Ināra GARDA, Inese GRAUDA, Erlens KALNIŅŠ, Ļubova KUŠNIRE (līdz 15.04.), Aldis LAVIŅŠ, Valerijs MAKSIMOVŠ, Sanita OSIPOVA, Zane PĒTERSONE, Marika SENKĀNE, Gvido UNGURS (no 03.02.), Kristīne ZĪLE

Senāta Civillietu departamenta senatori 2026. gada februārī

1. rindā no kreisās Dzintra Balta, Ināra Garda, Normunds Salenieks, Zane Pētersone, Sanita Osipova;
 2. rindā Aldis Laviņš, Intars Bisters, Inese Grauda, Kristīne Zīle, Gvido Ungurs, Kaspars Balodis, Erlens Kalniņš.
- Klāt nav senatori Valerijs Maksimovs un Marika Senkāne.

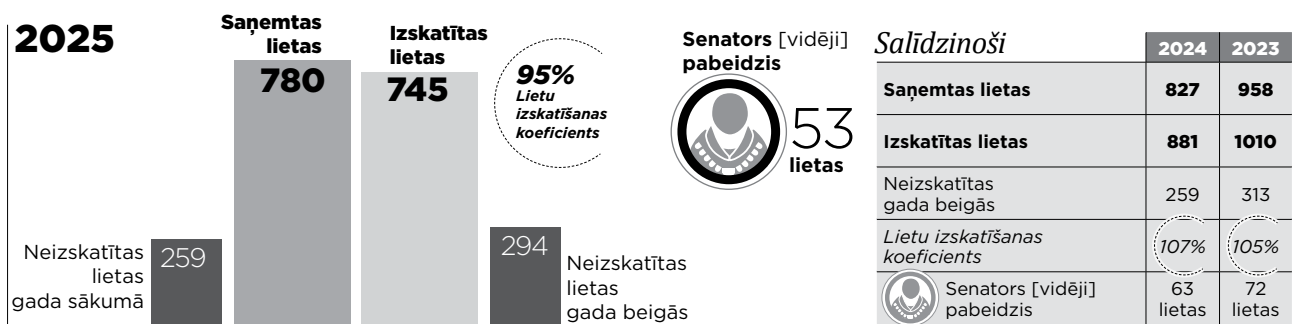
Civillietu departamenta priekšsēdētāja Normunda SALENIEKA ziņojums

1. AKTUALITĀTES DEPARTAMENTA DARBĀ

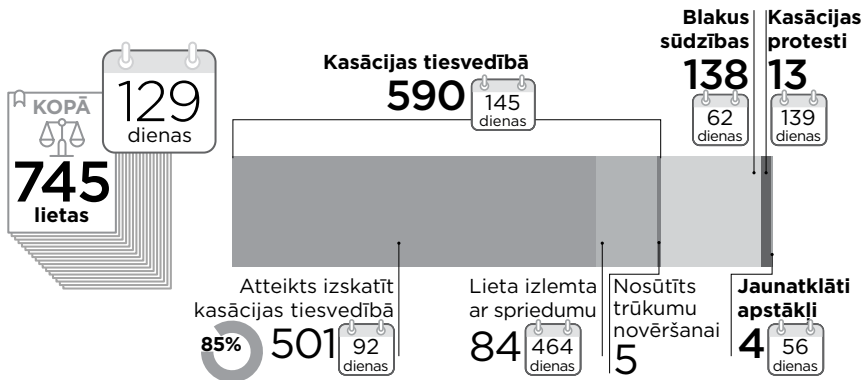
2025. gadā Civillietu departaments turpināja strādāt mainīgā senatoru sastāvā, vienlaikus saglabājot mērķi nodrošināt lietu izskatīšanu saprātīgos termiņos un vienotu tiesu praksi. Uzsvars departamenta darbā ir uz stabilas, pārliedzinoši pamatotas judikatūras veidošanu.

Pārskata gadā departamentā saņemtas 780 un izskatītas 745 lietas, sasniedzot lietu izskatīšanas koeficientu 95%. Attiecīgi konstatējams neliels lietu

atlikuma palielinājums no 259 lietām 2025. gada sākumā līdz 294 lietām gada beigās. Salīdzinoši stabili neliels ir to lietu skaits, kas departamentā nav izskatītas ilgstoši, proti, līdzīgi kā pirms gada, kad izskatīšanā bija viena lieta, kas bija saņemta 2021. gadā, šobrīd departamentā izskatīšanā ir viena lieta, kas saņemta 2022. gadā. Konkrētajā lietā tiesvedība uz nepilniem diviem gadiem bija apturēta saistībā ar departamenta senatoru kolēģijas vēršanos Eiropas Savienības Tiesā

IZSKATĪTO LIETU VEIDS UN VIDĒJAIS ILGUMS

prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai. Lielāko daļu jeb 80% no 2025. gadā neizskatītajām lietām veido lietas, kas saņemtas šajā gadā.

Viens departamenta senators gadā izskatīja vidēji 53 lietas. Tas ir vērtējams kā optimāls senatora noslodzes rādītājs. Jāņem arī vērā, ka aprīlī darbu departamentā beidza viena senatore, dodoties pelnītā atpūtā. Turklāt viņas amata vieta no Civillietu departamenta uz laiku tika pārdalīta Krimināllietu departamentam. Vienlaikus 2025. gada pirmajā pusgadā darbu departamentā uzsāka viens senators. Jauna senatora iesaiste departamenta darbā prasa laiku, lai pilnvērtīgi pārņemtu lietu plūsmu.

Pārskata gadā departamenta darbu ietekmēja arī salīdzinoši lielais paplašinātā senatoru sastāvā izskatāmo lietu skaits. Kopumā 2025. gadā izskatīšanā bija deviņas šādas lietas, no kurām divās jau taisīti nolēmumi, bet vairāku lietu izskatīšana noslēgsies tuvākajā laikā. Vienā no lietām senatori konstatēja sistēmisku nepilnību civilprocesuālajā regulējumā un ar blakus lēmumu vērsa uz to Tieslietu ministrijas uzmanību. Jautājuma risināšana iekļauta atbildīgās darba grupas šogad izskatāmo jautājumu plānā. Saistībā ar lietu izskatīšanu paplašinātā senatoru sastāvā turpināts pilnveidot organizatoriskos procesus, īpašu uzmanību pievēršot lietas izskatīšanas progresa kontrolei un viegli uztveramai, tostarp grafiskā formā, tā atspoguļošanai ikvienam tiesas sastāva senatoram. Tomēr nenoliedzami, ka galvenais šo lietu izskatīšanas izaicinājums ir saistīts ar būtisku vai pat fundamentālu tiesību jautājumu risināšanu, kas prasa gan to padziļinātu izpēti doktrinālā

un tiesību salīdzinošā aspektā, gan atbilstošu padziļinātu tiesas sastāva diskusiju.

Neraugoties uz minētajiem apstākļiem, departaments pagājušajā gadā ir pat nedaudz samazinājis lietu vidējo izskatīšanas termiņu, proti, no 4,5 mēnešiem 2024. gadā uz 4,3 mēnešiem 2025. gadā. Kasācijas tiesvedībā lietu vidējais izskatīšanas termiņš samazināts no 5,4 mēnešiem 2024. gadā uz 4,8 mēnešiem pārskata gadā. Nemainīgi augsta prioritāte lietu izskatīšanas termiņu jautājumā Civillietu departamentam ir iespējami ātri izlemt, vai atsakāma kasācijas tiesvedības ierosināšana. Arī šo termiņu pārskata gadā ir izdevies nedaudz samazināt, proti, no vidēji 3,2 mēnešiem 2024. gadā uz vidēji 3 mēnešiem 2025. gadā. Ievērojot procesuālo regulējumu un objektīvi nepieciešamo laiku lietas un tajā risināmo tiesību jautājumu izpētei, šo termiņu nav plānots vēl vairāk būtiski samazināt. Jau šobrīd departamenta nodrošinātie termiņi, kuros tiek izlemts par atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību, liedz sprieduma pārsūdzēšanu kasācijas kārtībā izmantot, lai ievērojami novilcinātu lietas izskatīšanu un nepamatoti kavētu apelācijas instances tiesas sprieduma stāšanos spēkā.

Arī blakus sūdzību tiesvedībās lēmumi par atteikumu ierosināt attiecīgo tiesvedību tiek pieņemti salīdzinoši ātri – vidēji 1,3 mēnešu laikā, kas ir par dažām dienām ātrāk, nekā vidēji šis jautājums tika izlemts 2024. gadā. Tāpat vidējie blakus sūdzību izskatīšanas termiņi ir stabili zemi – pārskata gadā blakus sūdzības tika izskatītas vidēji 2 mēnešu laikā.

Stabili departamenta darba efektivitātes rādītāji konstatējami, apskatot arī kasācijas tiesvedību iznākumus. Tikai sešās lietās, kurās ierosināta kasācijas tiesvedība, pārsūdzētais spriedums tika atstāts negrozīts. Tas apliecina, ka praksē efektīvi darbojas departamenta pieeja, lielu uzsvāru liekot uz lietas un tajā risināmo tiesību jautājumu izpēti, pirms senatori izlemj, vai ierosināma kasācijas tiesvedība. Uzsvērs, ka visi seši Senāta spriedumi, ar kuriem apgabaltiesu spriedumi pārskata gadā tika atstāti negrozīti, iekļauti Senāta judikatūras nolēmumu arhīvā, turklāt pieci – ar judikatūras tēzēm. Tas nozīmē, ka visos gadījumos kasācijas tiesvedība ierosināta, jo lietai ir bijusi nozīme vienotas tiesu prakses veidošanai vai tiesību tālākveidošanai. Tādējādi departamenta prakse efektīvi nodrošina, ka kasācijas tiesvedība tiek ierosināta mērķtiecīgi – tur, kur Senāta nolēmums sniedz pievienoto vērtību vienotas tiesu prakses nodrošināšanā.

Pievēršoties vairāk organizatoriskiem pasākumiem, minams, ka, lai nodrošinātu vienotu Civillietu departamenta praksi un uzlabotu tā nolēmumu kvalitāti, pārskata gadā tika stiprināta departamenta zinātniski analītisko padomnieku specializācija. Tika noteikta katra padomnieka specializācija, proti, lietu kategorijas, kurās padomnieki ne vien sniedz atbalstu senatoriem konkrētu nolēmumu izstrādē, bet arī sistēmiski pārbauga judikatūras attīstību un līdzdarbojas tiesu dialoga veidošanā. 2026. gadā plānojam vēl vairāk uzlabot šīs specializācijas praktisku izmantošanu departamentā vienotas tiesu prakses nodrošināšanā, it īpaši veidojot ciešāku sadarbību starp senatoru palīgiem un departamenta padomniekiem.

Pārskata gada noslēgumā sadarbībā ar Augstākās tiesas mākslīgā intelekta projektu vadītāju tika pilnveidots senatoru slodzes pārvaldības elektroniskais rīks, lai nodrošinātu lietu izskatīšanas termiņu un senatoru slodzes vēl ērtāku un pārskatāmāku pārvaldību. 2026. gadā jau esam sākuši izmantot pilnveidoto elektronisko rīku. Tas ļauj ne vien pastāvīgi pārraudzīt Tieslietu padomes noteikto lietu izskatīšanas termiņu standartu ievērošanu, bet arī operatīvi ņemt vērā departamenta senatoru aktuālos noslodzes rādītājus lietu ikmēneša sadalē.

Departamenta pārstāvji arī aktīvi iesaistījušies Augstākās tiesas projektā, kurā paredzēts izveidot mākslīgā intelekta tehnoloģijā balstītu meklētāju, kas vēl efektīvāk varētu palīdzēt identificēt līdzīgas lietas un nodrošināt gan departamenta, gan visu Latvijas tiesu vienotu praksi civillietās. Jau šobrīd, ievērojot Augstākajā tiesā noteikto kārtību, departaments izmanto Senātam pieejamos mākslīgā intelekta rīkus gan svešvalodu tekstu tulkošanai, gan tiesību jautājumu izpētei – šie rīki noder turpmākās izpētes avotu apzināšanai un kā vēl viens tiesību jautājumu iespējamo risinājumu kritiskās analīzes resurss.

Ievērojamu slodzi arī 2025. gadā radīja privātpersonu un valsts iestāžu ārpus civilprocesa iesniegto sūdzību izskatīšana, kas ir departamenta priekšsēdētāja kompetencē. Kopumā saņemtas 134 sūdzības, 15 no tām pilnībā vai kādā daļā pārsūtītas citu tiesu priekšsēdētājiem, bet piecas pārsūtītas tikai vai papildus arī Tiesnešu ētikas komisijai. Pamatojoties uz izskatītajām sūdzībām, ierosinātas trīs disciplinārlietas. Sūdzību pamatotības priekšizpēti galvenokārt veica departamenta konsultante, bet vairākos gadījumos – departamenta priekšsēdētāja palīgi. Jau iepriekšējā atskaites plēnumā norādīju, ka sūdzības kļūst arvien sarežģītākas, un attiecīgi to izvērtēšanai nepieciešams vairāk laika. Tas ir secināms arī par iepriekšējo gadu. Piemēram, viens no aktuālajiem izaicinājumiem ir jautājums par to, cik lielā mērā tiesvedības procesa likumīgas norises kontrolē var tikt izmantoti dati, kas par dažādām tiesas sastāva darbībām tiek uzkrāti tiesu izmantotajās informācijas sistēmās.

DEPARTAMENTA SENATORU KOPSAPULCE

2025. gadā Civillietu departamenta kopsapulce nav pieņēmusi nevienu lēmumu likumā „Par tiesu varu” paredzētajā kārtībā, taču, pamatojoties uz Augstākās tiesas priekšsēdētāja lēmumu sasaukt departamenta kopsapulci, ir sāks darbs, lai kopsapulce sniegtu skaidrojumu par pušu tiesībām iesniegt pierādījumus apelācijas instances tiesā. Šis jautājums ir vairākkārt aktualizēts tiesu dialoga ietvaros, un tas ir nozīmīgs tiesību uz taisnīgu tiesu praktiskai īstenošanai. Jautājuma priekšizpēte uzticēta diviem departamenta zinātniski analītiskajiem padomniekiem, bet kopsapulce paredzēta 2026. gada pirmajā pusē.

TIESU DIALOGS – AR PIRMĀS UN OTRĀS INSTANCES TIESĀM

Vienotas tiesu prakses nodrošināšanā nozīmīga loma ir efektīvam un abpusēji ieinteresētam Senāta dialogam ar pirmās un otrās instances tiesām. Tam ir arī būtiska nozīme judikatūras attīstīšanai, jo tiesu dialogā Senāts iegūst vērtīgu atgriezenisko saiti no tiesnešiem, kas izskata lietas pēc būtības. Saņemam informāciju gan par jautājumiem, kas vēl nav atrisināti ar Senāta spriedumiem, gan par sarežģījumiem, ar kuriem kolēģi saskaras judikatūras piemērošanā.

Tiesu dialogs ar pirmās un otrās instances tiesām tiek īstenots dažādos veidos. Viens no formātiem ir departamenta priekšsēdētāja tikšanās ar tiesu apgabalu pirmās un otrās instances tiesu tiesnešiem.

Pārskata gadā tikos ar Zemgales apgabala tiesu tiesnešiem, ar kuriem pārrunāti tādi jautājumi kā sarežģījumi, ar kuriem tiesneši saskaras, piemērojot saistību piespiedu izpildīšanu brīdinājuma kārtībā, iespējas mazināt neviendabīgu tiesu praksi vienkāršotās

procedūras lietās, pagaidu aizsardzības pret vardarbību negodprātīgas izmantošanas riski un jautājumi, kas saistīti ar pagaidu lēmumiem par saskarsmes tiesību izmantošanas kārtību. Tāpat pārrunājām iepriekš rakstiski iesūtītos jautājumus, kas pirms došanās uz tikšanos ar apgabala tiesu kolēģiem tika apspriesti arī departamenta senatoru kārtējās sapulcēs. Piemēram, Zemgales apgabala kolēģus interesēja jautājumi saistībā ar Senāta judikatūru ceļu servitūtu nodibināšanas lietās. Šo jautājumu papildu izpētē produktīva sadarbība bija arī ar Valsts zemes dienestu – identificējām Zemesgrāmatu likuma atsevišķu normu neviendabīgu izpratni un piemērošanu praksē. Tāpat ar kolēģiem pārrunājām laulāto kopīgās mantas un laulāto veiktu ieguldījumu noteikšanas problemātiku, kā arī aizgādības tiesību atņemšanas jautājumus.

2026. gadā jau ir ieplānotas šādas tikšanās ar Kurzemes un Zemgales apgabalu tiesu tiesnešiem, kā arī ar Rīgas apgabaltiesas tiesnešiem. Esam jau saņēmuši Kurzemes un Zemgales tiesnešu iesūtītos jautājumus un departamenta padomnieki ir uzsākuši tajos aktualizēto tiesību jautājumu priekšizpēti. Saņemts arī jautājums, kas saistīts ar neviendabīgu tiesu praksi vienkāršotās procedūras lietās un attiecas uz patērētāju tiesību aizsardzību. Tas norāda, ka šādas tikšanās ir izmantojamas arī kā rīks neviendabīgas tiesu prakses mazināšanai lietās, kuras parasti nenonāk Senātā.

Sadarbību starp Senāta Civillietu departamentu un pirmās un otrās instances tiesām veicina arī tiesnešu stažēšanās programma. Pārskata gada pirmajā pusē departamentā stažējās Ekonomisko lietu tiesas tiesnesis Aivars Latkovskis. Savukārt no 2025. gada 31. oktobra līdz 2026. gada 27. februārim departamentā stažējās Rīgas pilsētas tiesas tiesnese Jana Peinberga.

2025. gada sākumā darbu uzsāka Tieslietu akadēmija, kas ir kļuvusi par nozīmīgu platformu domapmaiņai tiesu sistēmā. To it īpaši veicina akadēmijas uzsvars uz aktīvo mācīšanos, kur tradicionālais lekciju formāts tiek veiksmīgi bagātināts ar praktiskiem uzdevumiem un aktīvām lektoru un semināru dalībnieku diskusijām, kā arī jaunāko interaktīvās mācīšanās rīku izmantošanu. Būtisku ieguldījumu akadēmijas organizēto mācību īstenošanā pārskata gadā ir snieguši arī departamenta senatori un padomnieki, kuru vadītajās mācībās tiesneši un tiesu darbinieki tiek informēti par departamenta aktuālo judikatūru, tiek kopīgi analizētas judikatūras attīstības tendences un identificēti aktuālie tiesību jautājumi.

Tieslietu akadēmijā vairākus seminārus par mantojuma tiesību aktuālajiem jautājumiem administratīvo tiesu tiesnešu un vispārējās jurisdikcijas tiesnešu grupām ir vadījusi senatore Kristīne Zīle, pamata un padziļinātās mācības par mediāciju, kā arī mācības par to, kā kvalitatīvi sagatavot nolēmumus

pirmās un apelācijas instances tiesās, vadījusi senatore Zane Pētersone. Zinātniski analītiskais padomnieks Rihards Gulbis Tieslietu akadēmijā atbilstoši savai specializācijai vadījis seminārus par goda un cieņas (reputācijas) civiltiesisko aizsardzību, par daudzdzīvokļu dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesiskajām attiecībām, kā arī semināru par Senāta aktuālo judikatūru Civilprocesa likuma piemērošanā.

2025. gadā sadarbībā ar Augstākās tiesas priekšsēdētāju departamenta zinātniski analītiskie padomnieki Rihards Gulbis un Reinis Odiņš turpināja vadīt tiesnešiem un tiesnešu palīgiem civillietu iztiesāšanas metodoloģijas seminārus.

Atsevišķos gadījumos tika nodrošinātas mācības arī citām tiesu sistēmai piederīgām personām un citiem juridiskās profesijas pārstāvjiem. Senatore Zane Pētersone vadīja vairākas nodarbības maksātnespējas procesa administratoriem, advokātiem un zvērinātiem tiesu izpildītājiem par aktuālo tiesu praksi civiltiesībās un civilprocesā. Viņa arī vadīja semināru advokātiem par to, kā civillietā sagatavojama kasācijas sūdzība. Savukārt senatore Kristīne Zīle zvērinātiem notāriem vadīja semināru par mantojuma tiesību aktualitātēm.

Arvien vairāk tiesu darbā ienāk mākslīgā intelekta rīki. Tādēļ atzīstami vērtējama Tieslietu akadēmijas iniciatīva veidot pašu tiesnešu un tiesu darbinieku pieredzes apmaiņu saistībā ar mākslīgā intelekta rīku lietošanu. Akadēmijas rīkotajos pasākumos ar savu pieredzi dalījās un mākslīgā intelekta rīku izmantošanas praktisko darbnīcu vadīja departamenta padomnieks Rihards Gulbis, kurš ar akadēmijas atbalstu dalījās ar savu pieredzi arī Vidzemes rajona tiesas tiesnešu kopsapulcē.

Esam arī informējuši Tiesu administrāciju par tām grūtībām, ar kurām saskaras pirmās un apelācijas instances tiesneši un tiesu darbinieki, apsverot ierobežojumus, kas jāņem vērā mākslīgā intelekta izmantošanas jomā tiesu sistēmā.

Arī šogad plānojam caur Tieslietu akadēmiju aktīvi informēt kolēģus par departamenta aktuālo judikatūru un pārspriest tiesību piemērošanas izaicinājumus, ar kuriem saskaras tiesneši, kuri izskata lietas pēc būtības. Šāds tiesu dialoga formāts ir efektīvs veids, kā sekmēt tiesu nolēmu kvalitātes uzlabošanu un vienotas tiesu prakses nodrošināšanu.

TIESU DIALOGS – AR SATVERSMES TIESU

Tiesību sistēmas efektīvā funkcionēšanā liela nozīme ir Senāta un Satversmes tiesas dialogam.

Pārskata gadā Civillietu departaments vērsās Satversmes tiesā ar diviem pieteikumiem. Viens pieteikums iesniegts jautājumā par to, kā atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem iepriekš tika noteikti daudzdzīvokļu dzīvojamo māju iemītnieku maksājumi par ūdens patēriņa starpību gadījumos, kad kāds no

dzīvokļu īpašniekiem savā dzīvokļa īpašumā nebija uzstādījis ūdens patēriņa skaitītāju. Ar līdzīgu pieteikumu Satversmes tiesā bija vērsusies arī Vidzemes apgabaltiesa. Departamenta senatoru kolēģija bija secinājusi, ka attiecīgā Ministru kabineta noteikumu norma nesamērīgi ierobežo dzīvokļu īpašnieku pamattiesības uz īpašumu un neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.¹ Satversmes tiesa, izskatot lietu, apstiprināja, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem.² Jāatzīmē, ka arī 2024. gadā Satversmes tiesa pēc Senāta pieteikuma atzina par Satversmei neatbilstošu līdzīgu Ministru kabineta noteikumu normu, kas noteica ūdens patēriņa starpības samaksas pienākumu primāri dzīvokļu īpašniekiem, kuri nav iesnieguši informāciju par ūdens skaitītāja rādījumu vismaz trīs mēnešus pēc kārtas.³

Otrajā gadījumā departamenta senatoru kolēģija vērsās ar pieteikumu Satversmes tiesā civillietā, kurā lūgts nostiprināt valsts īpašuma tiesību zemesgrāmatā uz bezmantinieku mantu – nekustamo īpašumu – un dzēst uz to nostiprinātos apgrūtinājumus.⁴ Pieteikums Satversmes tiesā iesniegts par Civillikuma 416. panta septītās daļas atzīšanu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, kā arī 105. pantam. Senatoru kolēģijas ieskatā apstrīdētajai normai nav saskatāms leģitīms mērķis. Ar nepieciešamību atvieglot valsts kā starpnieka starp civiltiesisko attiecību subjektiem rīcību uz tā rēķina, ka personām tiek pēc būtības atņemtas likumīgi iegūtas tiesības, tostarp nomas tiesības uz nekustamo īpašumu, nevar pamatot leģitīma mērķa esību. Tāpat senatoru kolēģija secināja, ka ir pārkāpts tiesiskās vienlīdzības princips, jo ir pieļauta atšķirīga attieksme pret tām personām, kuru tiesība zemesgrāmatā ir nostiprināta uz tādas juridiskas personas nekustamo īpašumu, kura ir beigusī pastāvēt. Šī lieta vēl ir izskatīšanā Satversmes tiesā.⁵

TIESU DIALOGS – AR EIROPAS SAVIENĪBAS TIESU, EIROPAS CIVĒKTIESĪBU TIESU UN ĀRVALSTU TIESĀM
Nozīmīga loma mūsu tiesību sistēmas attīstībā ir Senāta dialogam ar Eiropas Savienības Tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu.

Pārskata gadā Eiropas Savienības Tiesa lietā *Arce* (C-365/23) sniedza atbildes uz Senāta Civillietu departamenta senatoru kolēģijas 2023. gadā uzdotajiem jautājumiem par būtiskiem patērētāju tiesību

aizsardzības aspektiem. Eiropas Savienības Tiesa sniedza skaidrojumu par tādiem Eiropas Savienības tiesību jautājumiem kā patērētāja un pārdevēja vai pakalpojumu sniedzēja jēdzienu izpratne, netaisnīgu līgumu noteikumu vērtēšana, ja tie definē līguma priekšmetu un cenu, par netaisnīgu līguma noteikumu izvērtēšanas citiem aspektiem un tiesiskajām sekām, ja līgumā ar patērētāju tiesa konstatē netaisnīgu līguma noteikumu, kā arī citiem tiesību jautājumiem, kuriem ir nozīmē ne tikai konkrētajā civillietā. Pēc Eiropas Savienības Tiesas sprieduma saņemšanas apturētā tiesvedība attiecīgajā lietā departamentā tika atjaunota.

Saistībā ar Senāta dialogu ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu vēlos izcelt departamenta senatora Gvido Ungura vizīti Senāta delegācijas sastāvā Eiropas Cilvēktiesību tiesā pagājušā gada nogalē. Vizītē gūtas vērtīgas atziņas par Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbu un judikatūras aktualitātēm.

Tāpat kā būtiska atgriezeniskā saite par Civillietu departamenta praksi vērtējams Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2025. gada 18. septembra lēmums lietā *Finbergs pret Latviju*, kurā Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka departamenta senatoru kolēģijas rīcības sēdes lēmums, kurā atteikums ierosināt kasācijas tiesvedību tika pamatots ar norādēm uz atbilstošo Civilprocesa likuma regulējumu, nav atzīstams par patvaļīgu vai acīmredzami nepamatotu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa ņēma vērā gan civilprocesa kopumā, gan Senāta lomu tajā.

Kā nozīmīgs tiesnešu starptautiskās sadarbības piemērs vērtējama arī departamenta senatores Zanes Pētersones trīs gadu ilgā darbība Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas Tiesnešu konsultatīvajā padomē, kas noslēdzās 2025. gadā. Pagājušajā gadā senatore ne vien piedalījās Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas ikgadējā Tiesnešu forumā kā viena no paneldiskusiju dalībniecēm, bet arī uzstājās ar priekšlasījumu par vienu no Senāta nolēmumiem intelektuālā īpašuma tiesību jomā. Senatores ieguldījums, kā norādīts Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas vadības atsūtītajā rakstiskajā pateicībā, ir spēlējis nozīmīgu lomu šīs starptautiskās organizācijas sadarbībā ar tiesnešiem.

SADARBĪBA AR CITIEM DEPARTAMENTIEM UN JUDIKATŪRAS UN ZINĀTNISKI ANALĪTISKO NODAĻU

Vienotas tiesību sistēmas ietvaros nozīmīgs ir ne tikai tiesu dialogs, bet arī cieša sadarbība ar kolēģiem no pārējiem Senāta departamentiem. Starpdisciplināri jautājumi aktualizējas, gan kasācijas kārtībā izskatot lietas, gan saistībā ar diskusijām likumdošanas darba grupās, kurās piedalās departamenta pārstāvji.

Tāpat kopīgi jārod atbildes uz to, kā risināmi lietu pakļautības jautājumi. Lai arī gala lēmums par lietas pakļautību atbilstoši likuma „Par tiesu varu”

¹ Sk. Senāta 2025. gada 25. februāra lēmumu lietā Nr. SKC-17/2025.

² Sk. Satversmes tiesas 2025. gada 12. jūnija spriedumu lietā Nr. 2024-1703.

³ Sk. Satversmes tiesas 2024. gada 12. decembra spriedumu lietā Nr. 2023-46-03.

⁴ Sk. Senāta 2025. gada 29. aprīļa lēmumu lietā Nr. SKC-50/2025.

⁵ Sk. Satversmes tiesas lietu Nr. 2025-13-01.

regulējumam jāizlemj Augstākās tiesas priekšsēdētāja sasauktajā departamentu priekšsēdētāju sēdē, šo jautājumu izpētē un apspriešanā ir būtiski līdzdarboties attiecīgo departamentu senatoriem, jo šādi tiek nodrošināta iespējami vispusīga diskusija un iegūti vērtīgi argumenti par labu vienam vai otram izvirzītā jautājuma risinājumam.

Pārskata gadā mūsu departamenta darba kārtībā nonāca trīs pakļautības jautājumu apspriešana, kur, ņemot vērā risināmo jautājumu būtību, pamatā cieši sadarbojamies ar Administratīvo lietu departamenta kolēģiem. Viens jautājums departamenta priekšsēdētāju sēdē tika izņemts pārskata gadā, bet diskusijas par diviem pakļautības jautājumiem aktīvi turpinās šogad.

Produktīva ir arī sadarbība ar Judikatūras un zinātniski analītisko nodaļu, kura ne tikai pastāvīgi nodrošina departamenta judikatūras kataloga papildināšanu, bet sniedz atbalstu lietu izspriešanā nozīmīgu tiesību jautājumu izpētē, kā arī tiesu prakses apkopošanā.

Senāta judikatūras nolēmumu arhīvam uz šo brīdi pievienoti 86 Civillietu departamenta 2025. gada nolēmumi, no tiem 61 ar tēzēm un 25 tikai ar virsrakstu. Civillietu departaments iknedēļas sapulcēs regulāri atvēl laiku Judikatūras nolēmumu arhīvā publicēšanai piedāvāto nolēmumu apspriešanai.

2025. gadā Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa pēc Civillietu departamenta ierosinājuma sagatavoja Senāta prakses apkopojumu apdrošināšanas lietās par laiku no 2016. gada līdz 2025. gadam. Sākts darbs pie apjomīga 2018. gada tiesu prakses apkopojuma par Zemesgrāmatu likuma piemērošanu atjaunināšanas. Tāpat turpināts un šogad plānots pabeigt tiesu prakses apkopojumu civillietās, kas izriet no dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesiskajām attiecībām. Iepriekšējais šāds tiesu prakses apkopojums ir publicēts 2016. gadā, un kopš tā laika departamenta judikatūra šīs kategorijas lietās ir būtiski attīstījusies.

LĪDZDARBĪBA LIKUMDOŠANAS PROCESĀ

Departamenta pārstāvji atbilstoši Civillietu departamenta kompetencei ir aktīvi līdzdarbojušies likumdošanas darba grupās, vēršot atbildīgo ministriju un darba grupu uzmanību uz pastāvošo judikatūru apspriežamajos jautājumos, tiesu praksē konstatētajām regulējuma nepilnībām, kā arī sniedzot viedokli par plānoto grozījumu iespējamo ietekmi uz civillietu izskatīšanu.

Nozīmīgākās likumdošanas iniciatīvas tiek arī apspriestas departamenta senatoru iknedēļas sapulcēs.

Saistību piespiedu izpildīšana brīdinājuma kārtībā

Iepriekšējā atskaites plēnumā informēju, ka Tieslietu ministrijas pastāvīgajā darba grupā grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā esam norādījuši uz Civilprocesa

likumā noteiktā regulējuma saistību piespiedu izpildīšanai brīdinājumā kārtībā neefektivitāti. Tieslietu ministrija, ņemot vērā departamenta paustos apsvērumus un darba grupas atbalstu, izstrādāja atbilstošus grozījumus Civilprocesa likumā, kas tika pieņemti Saeimā un stājās spēkā 2025. gada 1. aprīlī.

Izvērtējot Tiesu administrācijas sagatavoto statistiku, secināms, ka likuma grozījumi ir radījuši būtisku ietekmi uz kreditoru pieteikumu skaitu. Ja 2024. gadā tika iesniegti 116 310 pieteikumi, tad 2025. gadā iesniegti 233 224 pieteikumi, proti, pieteikumu skaits ir dubultojies. Pieteikumu skaits būtiski pieaudzis tieši pēc likuma grozījumu spēkā stāšanās. Ja 2025. gada pirmajos trīs mēnešos vidēji iesniegti 9029 pieteikumi mēnesī, tad pēc grozījumu stāšanās spēkā vidēji 22 904 pieteikumi mēnesī. Tas nozīmē, ka kreditori atzīst šo mehānismu par alternatīvu prasības celšanai tiesā, un dod pamatu cerībām, ka tiesas tiks atslogotas no tādu lietu izskatīšanas, kurās pēc būtības nav strīda nedz par lietas izspriešanai nozīmīgiem faktiem, nedz tiesību jautājumiem.

Tieslietu ministrijas darba grupā, iesaistoties arī departamenta pārstāvim, tika apspriesta šī regulējuma tālāka pilnveidošana, palielinot gan pieteikumu iesniegšanas, gan to izlemšanas automatizāciju, kas ir īpaši svarīgi, ņemot vērā pieteikumu ievērojamo skaitu. Atbilstošus Civilprocesa likuma grozījumus Tieslietu ministrija šobrīd virza atbalstam Ministru kabinetā.

Par stratēģiskajām tiesvedībām pret sabiedrības līdzdalību

Pārskata gadā plašas diskusijas Tieslietu ministrijas pastāvīgajā darba grupā grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā raisījās par to, kā Latvijas normatīvajos aktos transponēt Eiropas Savienības Direktīvu, kuras mērķis ir nodrošināt fiziskām un juridiskām personām, kas iesaistījušās sabiedrības līdzdalībā sabiedrības interešu jautājumos, aizsardzību pret tiesvedībām, kas ierosinātas, lai atturētu šīs personas no sabiedrības līdzdalības. Būtiski jautājumi saistībā ar Direktīvas ieviešanu tika vairākkārt apspriesti arī Civillietu departamenta senatoru sanāksmēs. Lai arī Direktīvas mērķis ir atbalstāms, jaunie procesuālie mehānismi, kurus plānots ieviest tā sasniegšanai, rada arī jaunus procesuālā regulējuma negodprātīgas izmantošanas riskus. Tāpat ir būtiski nodrošināt līdzsvaru starp personas tiesībām uz vārda brīvību un citu personu tiesībām uz goda un cieņas (reputācijas) aizsardzību. Departaments darba grupā sniedza savus priekšlikumus par šo risku mazināšanas iespējām, kā arī apsvērumus par to, kā nodrošināt līdzsvaru starp minētajām pamattiesībām. Vienlaikus jau šobrīd var secināt, ka liela nozīme regulējuma, ko Saeimā paredzēts pieņemt šogad, pareizā piemērošanā būs tieši tiesnešu izpratnei par pamattiesību līdzsvarošanu un

prasmai šo pamattiesību perspektīvu pienācīgi ņemt vērā, izspriežot civiltiesiskos strīdus.

Amicus curiae institūta ietveršana Civilprocesa likumā un vienkāršotās procedūras lietu izskatīšanas kārtības pilnveidošana

2026. gadā plānotam pabeigt darbu pie divām uzsāktajām un iepriekšējā atskaides plēnumā jau minētām iniciatīvām, kuras vērstas uz tiesvedības efektīvizēšanu nolēmumu kvalitātes aspektā. Proti, pie ierosinājuma ieviest t.s. *amicus curiae* mehānismu, it īpaši attiecībā uz lietu izskatīšanu kasācijas kārtībā, kā arī pie iniciatīvas uzlabot Civilprocesa likumā noteikto vienkāršoto procedūru, kuras ietvaros taisītos spriedumus nevar pārsūdzēt kasācijas kārtībā. Tas rada neviendabīgas tiesu prakses risku, kā arī atsevišķos gadījumos kavē judikatūras veidošanos par nozīmīgiem tiesību jautājumiem.

Abas iniciatīvas ir iekļautas apspriešanai Tieslietu ministrijas pastāvīgās darba grupas grozījumu izstrādei Civilprocesa likumā aktuālajā darba plānā.

SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA UN IZGLĪTOŠANA

Departamenta senatori un darbinieki ir aktīvi īstenojuši arī Augstākās tiesas stratēģijā noteikto prioritāti informēt un izglītēt sabiedrību.

Pārskata gadā Augstākās tiesas tīmekļvietnē publicētas 23 preses relīzes par Civillietu departamentā taisītiem nolēmumiem. Senatori un zinātniski analītiskie padomnieki ir publicējuši virkni analītisku rakstu par nozīmīgiem tiesību jautājumiem un uzstājušies ar priekšlasījumiem konferencēs. Piemēram, senatore Sanita Osipova Augstākās tiesas Biļetenā publicējusi rakstu „Bioētika kopsakarā ar cilvēka cieņas principu”, kā arī starptautiskās zinātniskās konferencēs uzstājusies ar referātiem par vārda brīvības ierobežojumiem pašizsargājošā demokrātijā un par Latvijas notariāta vēsturi XX gs. starpkaru periodā. Zinātniski analītiskais padomnieks Reinis Odiņš publicējis zinātnisko rakstu „Privātautonomijas atspulgs procesā – prasība par daļu no materiāltiesiskā prasījuma”.

Senatores Kristīne Zīle, Inese Grauda un Sanita Osipova ir vadījušas tiesību zinību stundas skolēniem. Tāpat viņas un senatore Dzintra Balta piedalījās Ēnu dienā.

Pārskata gadā Civillietu departaments nodrošinājis civiltiesisko praksi 12 Latvijas Universitātes profesionālā maģistra studiju programmas „Tiesību zinātne” studentiem.

Arī šogad plānotam aktīvi informēt sabiedrību par Senāta aktuālo judikatūru. Lai arī prioritāte ir tiesnešu semināru vadīšana, iespēju robežās semināru formā informēsim par aktuālo judikatūru arī citas tiesu varai piederīgās personas.

2. ATSEVIŠKI NOZĪMĪGI CIVILLIETU DEPARTAMENTA NOLĒMUMI 2025. GADĀ

Turpinājumā izcelšu atsevišķus nolēmumus un tiesību jautājumus, par kuriem Civillietu departaments pārskata gadā ir paudis judikatūras atziņas.

GODA UN CIEŅAS AIZSARDZĪBA

2025. gadā tika taisīti vairāki nozīmīgi spriedumi personas goda un cieņas civiltiesiskās aizsardzības lietās. Minēšu vienu piemēru, kurā tika paustas vairākas judikatūras nozīmes atziņas.

Lietā SKC-[D]/2025 fiziskā persona, kas strīdus publikācijas laikā izcietu sodu brīvības atņemšanas vietā, cēla prasību pret masu informācijas līdzekļa izdevēju par godu un cieņu aizskarošas informācijas un personas datu prettiesisku publiskošanu. Laikrakstā bija publicēts raksts, kurā, lai arī prasītājs netika nosaukts vārdā, viņš bija identificējams pēc radniecības norādes. Publikācijā tika apgalvots, ka prasītājs no cietuma administrācijas esot „izspiedis” atļauju lietot datoru un saņemt psihologa palīdzību. Prasītājs uzskatīja, ka šīs ziņas ir nepatiesas, aizskar viņa godu un cieņu, kā arī rada būtisku nemantisko kaitējumu. Pirmās instances tiesa prasību apmierināja daļēji, apelācijas instances tiesa būtiski, proti, no 7000 *euro* līdz 500 *euro*, samazināja nemantiskā kaitējuma atlīdzības apmēru, bet departamenta senatoru kolēģija, izskatot lietu kasācijas kārtībā pēc atbildētāja sūdzības, spriedumu prasības apmierinātajā daļā atcēla un lietu šajā daļā nosūtīja jaunai izskatīšanai.

Šajā lietā tika formulētas un attīstītas vairākas būtiskas atziņas par šāda veida lietu izskatīšanu. Pirmkārt, tika uzsvērts, ka tiesai vienmēr patstāvīgi jāvērtē, vai strīdus izteikums ir uzskatāms par ziņu (fakta apgalvojumu) vai viedokli, un tas ir tiesību, nevis fakta jautājums. Otrkārt, šāds vērtējums jāveic no neitrālas vidusmēra personas skatpunkta, ņemot vērā izteikumā lietoto vārdu nozīmi un izteikuma kontekstu. Spriedumā tika definēts, kas šajos gadījumos saprotams ar neitrālu vidusmēra personu, proti, ka tā ir hipotētiska vidusmēra persona (lasītājs, skatītājs u. tml.), kas ir saprātīga, neitrāla pret pusēm un samērā labi informēta. Turklāt tā būs tāda vidusmēra persona, kas pieder sabiedrības grupai, kurai attiecīgā informācija paredzēta. Citiem vārdiem, šajās lietās tiesai jāspēj „iekāpt attiecīgās auditorijas korpēs”. Treškārt, izteikumi var saturēt gan faktu, gan viedokļa elementus, un tad jānoskaidro, kurš no tiem ir dominējošs un no kura elementa tieši izriet iespējamais aizskārums. Spriedumā uzsvērts, ka viedoklis pats par sevi nav pakļaujams patiesuma pārbaudei; jāvērtē vienīgi, vai tas ir pārmērīgi aizskarošs. Konkrētajā lietā tika atzīts, ka strīdus izteikumā lietotais vārds „izspiedis” norāda uz to, ka par prasītāja rīcību ir izteikts vērtējums, proti, šis ir strīdus izteikuma viedokļa elements. Ar šo terminu nereti raksturo pārmērīgu uzstājību. Spriedumā atzīts, ka arī

konkrētajā publikācijā, raugoties no neitrāla vidusmēra lasītāja skatupunkta, prasītāja rīcība tika raksturota kā pārmērīgi uzstājīga savu tiesību īstenošana, nevis kā norāde uz to, ka saņemtie labumi ir iegūti prettiesiski. Ceturtkārt, lietā tika risināts arī jautājums par to, kā vērtēt varbūtības formā paustus izteikumus. Spriedumā atzīts, ka iespējamības (varbūtības) jeb pieļāvuma formā pausta izteikuma gadījumā tiesai ir jāizvērtē, vai neitrāla vidusmēra persona attiecīgo izteikumu uztvertu kā pieļāvumu vai arī kā fakta apgalvojumu, kas tikai pasniegts šķietamā pieļāvuma formā. Citiem vārdiem, tādu vārdu lietošana kā „varbūt”, „iespējams”, „versija” pati par sevi nenozīmē, ka pausts viedoklis, bet gan jāvērtē, vai izteikums nav pasniegts tā, ka neitrāla vidusmēra persona to uztvertu kā fakta apgalvojumu.

DZĪVOJAMO MĀJU PĀRVALDĪŠANAS TIESISKĀS ATTIECĪBAS

Dinamiski turpina attīstīties judikatūra dzīvojamo māju pārvaldīšanas lietās, kas, ņemot vērā vairākus būtiskus grozījumus normatīvajā regulējumā pēdējos gados, ir sagaidāms arī turpmāk. Pārskata gadā viens no būtiskiem jautājumiem, kas tika risināts šajā lietu kategorijā, bija saistīts ar dzīvokļu īpašnieku kopību lēmumu pieņemšanu un apstrīdēšanu.

Lietā SKC-154/2025 prasītāji – vairāki dzīvojamās mājas dzīvokļu īpašnieki – cēla prasību par dzīvokļu īpašnieku kopības aptaujā pieņemtu vairāku lēmumu, kā arī uz to pamata noslēgtā pārvaldīšanas līguma un nodošanas un pieņemšanas akta atzīšanu par spēkā neesošiem.

Šajā lietā Senāts skaidroja, ka dzīvokļu īpašnieku kopības lēmums noteiktus vai visus tās kompetencē esošos jautājumus izlemt kopsapulcē, nevis aptaujā, nav tikai formalitāte, bet var norādīt uz kopības vēlmi efektīvāk nodrošināt dzīvokļu īpašnieku tiesības uz līdzdalību kopības lēmumu pieņemšanā. Proti, kopības izvēlei par labu šādai lēmuma pieņemšanas formai, ko īpaši paredz Dzīvokļa īpašuma likums, var būt būtiska ietekme uz kopības gribas turpmāku veidošanos.

Svarīgs tiesību jautājums, kas bija jārisina konkrētajā lietā un ar kuru tiesas saskaras daudzās šāda veida lietās, bija par to, kā vērtēt procesuālos pārkāpumus, kas tiek pieļauti kopības lēmumu pieņemšanā. Senāts vispirms atkārtoja jau agrāk paustu atziņu, ka ne katrs Dzīvokļa īpašuma likuma pārkāpums uzskatāms par pietiekamu pamatu dzīvokļu īpašnieku kopības lēmuma atzīšanai par spēkā neesošu. Tad spriedumā konkretizēts, ka, vērtējot konkrētās lietas apstākļus, tiesai jākonstatē arī šādu pārkāpumu būtiskums un to negatīvā ietekme uz balsošanas rezultātu. Lielākai tiesiskai skaidrībai tika arī norādīts, ka apgalvošanas un pierādīšanas nasta par to, ka procesuālais pārkāpums nav ietekmējis balsošanas rezultātu, gulstas uz prāvniekiem, pret kuriem vērsta

prasība par lēmuma apstrīdēšanu, proti, uz tiem, kuri balsojuši „par” attiecīgo lēmumu. Judikatūras novitāte ir arī šajā lietā Senāta paustā atziņa, ka, ja būtiski aizskartas dzīvokļa īpašnieka tiesības uz līdzdalību kopības lēmuma pieņemšanā, tiesai nav jākonstatē, vai šāds procesuālais pārkāpums ir ietekmējis balsošanas rezultātu. Citiem vārdiem, šāds pārkāpums katrā ziņā ir pamats attiecīgo kopības lēmumu atzīt par spēkā neesošu.

APDROŠINĀŠANAS LIETA

Ziemas periodā varētu būt aktuāls jautājums par tādu risku apdrošināšanu, kas rodas, dodoties slēpot vai snovot. Šajā kontekstā ievērību pelna Senāta spriedums lietā SKC-42/2025, kura atkārtoti nonāca kasācijas instancē.

Prasītāja saskaņā ar noslēgto ceļojuma apdrošināšanas līgumu bija apdrošinātā, un viņas civiltiesiskās atbildības limits līgumā tika noteikts 30 000 *euro*. Austrijā slēpošanas trasē notika apdrošinātās sadursme ar Vācijas pilsoni, kurš guva smagu ievainojumu. Prasītāja par negadījumu nekavējoties informēja apdrošinātāju, taču, tā kā cietušais nebija iesniedzis nekādus dokumentus par zaudējumu atlīdzināšanu, apdrošinātājs lietu slēdza, pamatojoties uz apdrošināšanas līguma punktu, kas noteica pienākumu iesniegt dokumentus saistībā ar negadījumu 30 dienu laikā pēc apdrošināšanas līguma beigām. Pēc tam pret apdrošināto tika izvirzīti vairāki prasījumi, tostarp cietušā darba devēja prasījums par vairāk nekā 3000 *euro* un cietušā apdrošinātāja regresa prasījums par nepilniem 3000 *euro*, kā arī Austrijā pret apdrošināto tika celta prasība par zaudējumu atlīdzību. Prasītāja cēla prasību tiesā pret apdrošinātāju, lūdzot līguma punktu, kas noteica 30 dienu termiņu, atzīt par netaisnīgu un spēkā neesošu un piedzīt no apdrošinātāja apdrošināšanas atlīdzību tādā apmērā, lai varētu segt pret prasītāju izvirzītos prasījumus saistībā ar cietušajam nodarīto kaitējumu.

Izskatot lietu pirmo reizi, Senāts jau norādīja, ka atbilstoši apdrošināšanas būtībai personas, noslēdzot apdrošināšanas līgumu, var paļauties, ka, iestājoties ar apdrošināto risku cēloniski saistītam notikumam (apdrošināšanas gadījumam), to īpašums un ekonomiskās intereses tiks aizsargātas. Situācijā, kad apdrošinātais risks aprobežots ar nosacījumu, kura izpilde ir ārpus apdrošinātās personas kontroles, šāda paļaušanās nav iespējama. Līdz ar to prasību iesniegt apdrošinātājam informāciju 30 dienu laikā pēc apdrošināšanas perioda beigām objektīvi var būt neiespējami izpildīt ne vien apdrošinātājam, bet arī cietušajai trešajai personai. Tam par šķērslī var būt gan cietušās personas veselības stāvoklis un ar to saistītās prioritātes, gan fakts, ka ar ārstniecību (rehabilitāciju) saistītie reālie izdevumi vēl nav zināmi. Līdz ar to būtu apsverams, vai vispār ir saprātīgi un ticami sagaidīt, ka cietusī trešā persona pieteiks zaudējumu atlīdzību 30 dienu laikā no

negadījuma dienas, ņemot vērā, kāda veida un smaguma traumas var tikt nodarītas un arī tiek nodarītas slēpojot un snovojot. Proti, vai strīdus noteikums vispār nav pretrunā pašam apdrošināšanas līguma mērķim un jēgai un nepadara apdrošināšanu par bezjēdzīgu un līgumu – par faktiski neizpildāmu no apdrošinātā puses.

Izskatot lietu atkārtoti, apgabaltiesa strīdīgo apdrošināšanas līguma noteikumu atzina par netaisnīgu un spēkā neesošu. Tomēr prasība tika apmierināta daļēji, un abas puses spriedumu pārsūdzēja Senātā, kur par pamatotu tika atzīta prasītājas kasācijas sūdzība, bet atbildētājas kasācijas sūdzība apmierināta daļā, proti, attiecībā uz to, kā apgabaltiesa bija izspriedusi jautājumu par izdevumu advokāta palīdzības samaksai piedziņu no atbildētājas.

Lietas atkārtota izskatīšana apgabaltiesā bija raisījusi vairākus jaunus tiesību jautājumus. Ievērojot, ka no apdrošinātās Austrijas tiesa piedzina t. s. sāpju naudu un viņa prasīja šo summu no apdrošinātāja, Senāts, pirmkārt, norādīja, ka apgabaltiesai šis tiesību institūts bija rūpīgi jāsalīdzina ar morālā jeb nemantiskā kaitējuma institūtu Latvijas tiesībās. Otrkārt, Senāts sniedza savu vērtējumu par šiem tiesību institūtiem, norādot, ka sāpju nauda kā gandarījums par cietušā pārdzīvotajām fiziskajām un garīgajām ciešanām mērķu un satura ziņā ir līdzīga morālā jeb nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanai Latvijas tiesībās.

Savukārt attiecībā uz nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanu tādā gadījumā kā konkrētajā lietā, kad apdrošināšanas līgums noteica, ka šis kaitējuma veids netiek atlīdzināts, Senāts norādīja, ka nemantiskā jeb morālā kaitējuma atlīdzināšana ir pašsaprotams kaitējuma atlīdzināšanas komponents. Ja apdrošinātais, būdams patērētājs, kā apdrošināšanas atlīdzību prasa piedzīt no apdrošinātāja naudas summu cietušā morālā kaitējuma kompensēšanai, tiesai ir pienākums apsvērt, vai apdrošinātāja atbildības ierobežojums, saskaņā ar kuru apdrošinātais neatlīdzina morālo kaitējumu, atbilst Patērētāju tiesību aizsardzības likumā minētajiem līguma noteikumu netaisnīguma kritērijiem.

Spriedumā tika risināti arī jautājumi, kas saistīti ar piemērojamā likuma noteikšanu, proti, vai un attiecībā uz kādiem strīda aspektiem piemērojams ārvalsts vai Latvijas likums.

SAISTĪBU TIESĪBAS

Lai arī civilīetās bieži jārisina jautājums par tiesiska darījuma pareizu iztulkošanu, arī šajā jomā arvien ir vieta judikatūras attīstībai, par ko liecina arī Senāta spriedums lietā SKC-32/2025.

Lietā prasītājs – zemes iznomātājs – cēla prasību pret nomnieci, juridisku personu, lūdzot uzlikt pienākumu sešu mēnešu laikā par saviem līdzekļiem atjaunot demontēto tiltu pie iznomātā zemesgabala ar

kravnesību līdz 3,5 tonnām, jo zemes nomas līgumā nomniece bija apņēmusies pēc iznomātāja pieprasījuma šādu tiltu minētajā termiņā atjaunot, bet pēc iznomātāja pieprasījuma saņemšanas to neizdarīja. Strīds būtībā bija par attiecīgā līguma noteikuma tvērumu: prasītājs uzskatīja, ka tilts jāatjauno tā, lai to var ekspluatēt normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā, īstenojot atbilstošu būvniecības procesu, savukārt atbildētāja – ka pietiek atjaunot faktisko situāciju, kas bija pirms tilta demontāžas (uz balstiem uzlikt konstrukciju ar segumu). Apgabaltiesa prasību noraidīja, piekrītot atbildētājas sniegtajam strīdus līguma noteikuma iztulkojumam un norādot arī uz prasījuma it kā nepietiekamu konkrētizāciju tā izpildāmībai.

Senāts atzina, ka apgabaltiesas spriedums ir atceļams, jo līguma iztulkošanā nepareizi piemēroti Civillikumā paredzētie darījuma iztulkošanas noteikumi un nav ievērota to piemērošanas secība. Turklāt tiesa nebija noskaidrojusi līguma priekšmeta pamatelementa – vārda „tilts” – nozīmi, bet vienlaikus neloģiski pretnostatīja terminus „atjaunot” un „uzbūvēt”, lai gan tilta atjaunošana praktiski nozīmē tā būvēšanu, proti, būves atjaunošana būvniecības tiesību izpratnē ir būvniecība. Senāts arī uzsvēra, ka, iztulkojot darījumu, šaubu gadījumā prezumējams, ka darījuma dalībnieki gribēja sasniegt saprātīgu un likumīgu rezultātu. Konkrētā gadījumā tas nozīmē, ka prezumējams, ka puses nav vēlējušās paredzēt patvaļīgas būvniecības īstenošanu.

Tomēr galvenā judikatūras novitāte bija Senāta skaidrojums par to, kā rīkoties, ja tiek konstatēts t. s. līguma robs, proti, ja puses nav vienojušās par kādiem līguma sekmīgai izpildei būtiskiem jautājumiem un likuma imperatīvajās vai dispozitīvajās normās nav ietverts tiesiskais regulējums šādu nepilnību novēršanai. Senāts norādīja, ka gadījumā, kad tiesa konstatē līguma robu, tā aizpilda to līguma papildinošās iztulkošanas ceļā, ņemot vērā dalībnieku hipotētisko gribu, respektīvi, noskaidrojot, par kādu līguma noteikumu saturu puses būtu saprātīgi vienojušās, ja zinātu par roba esību. Turklāt ir būtiski ņemt vērā – ja galīgā atbilde uz līgumā neatrisinātajiem jautājumiem ir atrodama likuma imperatīvajās vai dispozitīvajās normās, tad līguma roba nav un papildinošā iztulkošana nav nepieciešama.

NOSLĒGUMS

Noslēgumā vēlos izteikt pateicību visiem senatoriem, kuru ieguldījums departamenta darbības mērķu sasniegšanā ir ļāvis arī pārskata gadā mums darboties efektīvi un ar cerībām raudzīties uz šogad risināmajiem izaicinājumiem. Vēlos pateikties arī pārējiem departamenta kolēģiem, kuri ik dienu sniedz būtisku atbalstu senatoriem un palīdz nodrošināt mūsu nolēmumu atzīstamu kvalitāti. Vēlos pateikties arī visiem pārējiem Senāta kolēģiem par lielisku sadarbību un komandas darbu.

SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS

Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Anita POĻAKOVA (līdz 20.04.),
Aivars UMINSKIS (no 21.04.)

Krimināllietu departamenta senatori 2025. gadā: Ivars BIČKOVIČS (līdz 30.09.),
Aija BRANTA, Irīna JANSONE, Sandra KAIJA, Māris LEJA (no 10.06.), Anita POĻAKOVA,
Inguna RADZEVIČA, Jānis ROZENBERGS (no 01.12.), Aivars UMINSKIS, Inese Laura ZEMĪTE

Senāta Krimināllietu departamenta senatori 2026. gada februārī

1. rindā no kreisās Anita Poļakova, Aivars Uminskis, Inguna Radzeviča;
2. rindā Jānis Rozenbergs, Irīna Jansone, Aija Branta, Inese Laura Zemīte, Sandra Kaija, Māris Leja

Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja Aivara UMINSKA ziņojums

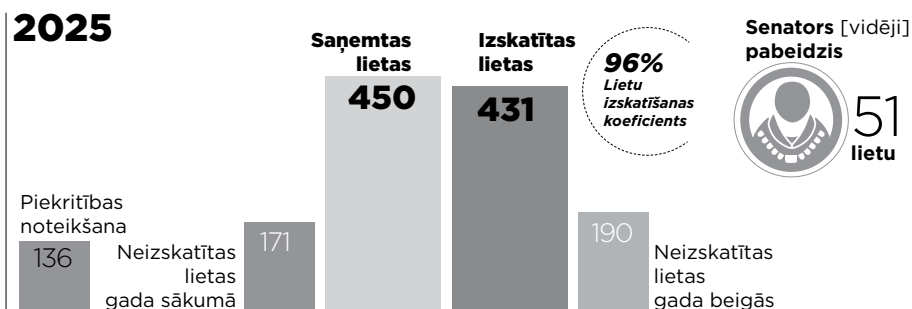
Pagājušajā gadā uzņemos Senāta Krimināllietu departamenta vadību ar mērķi turpināt jau iesāktu departamenta darba optimizēšanu, lai sekmētu lietu ātrāku izskatīšanu, saglabājot darba kvalitāti.

STATISTIKAS PĀRSKATS

2025. gadā Krimināllietu departamentā saņemtas 450 lietas, savukārt izskatītas 431 lietas. Katrs senators

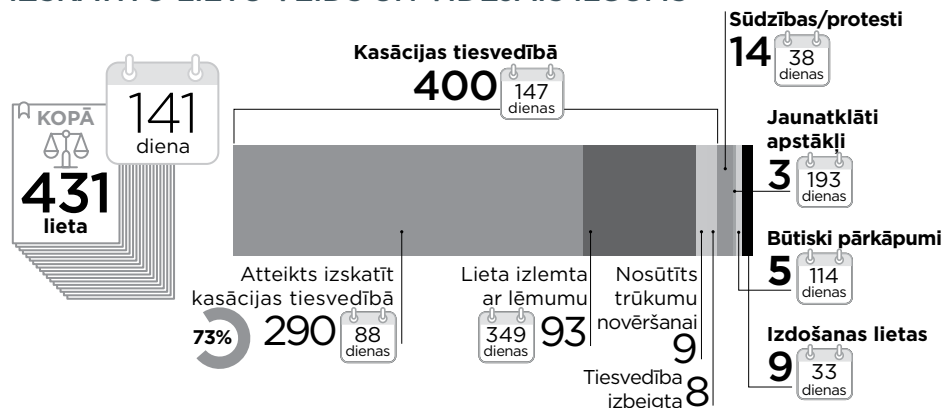
vidēji izskatījis 51 lietu. Kopumā departamentā izskatīto lietu koeficients ir 96%, kas nozīmē, ka ir nedaudz palielinājies atlikumā esošo lietu skaits, proti, 2025. gada sākumā bija neizskatīta 171 lieta, bet gada beigās – 190 lietas, tādējādi salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu atlikums palielinājies par 19 lietām.

Neizskatīto lietu skaitā ir 11 iepriekšējā – 2024. – gadā saņemtās lietas. Vidējais lietu izskatīšanas

Salīdzinoši	2024	2023
Saņemtas lietas	556	505
Izskatītas lietas	532	518
Neizskatītas gada beigās	171	147
Lietu izskatīšanas koeficients	96%	103%
Senators [vidēji] pabeidzis	59 lietas	58 lietas

IZSKATĪTO LIETU VEIDS UN VIDĒJAIS ILGUMS

termiņš ir 4,7 mēneši. Jautājums par kasācijas tiesvedības ierosināšanu izlemts vidēji 2,9 mēnešos, bet kasācijas kārtībā lietas izskatītas vidēji 11,6 mēnešos. Tādējādi kopumā esam ievērojuši Tieslietu padomes rekomendētos lietu izskatīšanas termiņus.

Atskatoties uz pēdējiem trīs gadiem (2023.–2025.), kopumā Krimināllietu departamentā saņemto un izskatīto lietu skaits samazinājies.

Protams, izskatīto lietu skaits, atlikums un izskatīšanas vidējais termiņš ir kritēriji, kas raksturo darba efektivitāti departamentā. Tāpēc vēlos izteikties par izaicinājumiem, kas ietekmējuši 2025. gada departamenta sniegumu.

Pagājušā gadā Krimināllietu departamentā bija ievērojamas pārmaiņas. 2024. gada nogalē izdienas pensijā devās senators Artūrs Freibergs, bet 2025. gada oktobrī – senators Ivars Bičkovičs. Vakanto amata vietu aizpildīšanai bija nepieciešami vairāki mēneši. Jūnijā darbu uzsāka senators Māris Leja, savukārt decembrī – senators Jānis Rozenbergs. Darba gaitas departamentā uzsāka arī divas tiesnešu palīdzes un viens padomnieks. Tādējādi gandrīz visu gadu departaments strādāja nepilnā sastāvā. Jāņem vērā, ka jauna kolēģiem nepieciešams laiks, lai apgūtu departamenta iekšējos procesus un iekļautos darba ritmā. Šā mērķa sasniegšanai senatore Inguna Radzeviča kļuva par senatora Māra Lejas mentoru un senatore Anita Poļakova – par senatora Jāņa Rozenberga mentoru. Savukārt jauno tiesneša palīgu un padomnieka

mentorēšanu uzņēmās tiesnešu palīdzes Egija Bērziņa un Tatjana Danmarka un padomnieks Ivars Čivčišs.

Lietu izskatīšanas termiņus ietekmēja arī departamenta lietvedībā esošās komplicētās un apjomīgās lietas, kuru izskatīšanā tika iesaistīti nozīmīgi departamenta resursi, līdz ar to būtiski ietekmējot pārējo – šīm lietām nepiesaistīto – senatoru noslodzi.

Viena no tām ir tā dēvētā Lemberga un citu apsūdzēto lieta, kuras apjomu raksturo 349 sējumos (250 lapas katrā) apkopotie lietas materiāli. Pirmās instances tiesas spriedums ir uz 1924 lapām, savukārt apelācijas instances tiesas spriedums – uz 579 lapām. Kasācijas kārtībā iesniegtais prokurora protests un 15 sūdzības kopumā ir uz 1021 lapas. Līdz ar to tikai lietas faktisko apstākļu apzināšana un kasācijas sūdzībās un protestā ietvertu juridiski nozīmīgo argumentu nošķiršana no citiem, to apkopošana un izpētīšana jau vien aizņēma ievērojamu laiku. Lietā tika konstatēti vairāk nekā desmit pētāmie tiesību jautājumi, un pašlaik noris aktīva lēmuma rakstīšana, sniedzot atbildes uz kasācijas sūdzību un protesta argumentiem.

Vienlaikus iepriekšējā gadā turpinājām darbu ar vienu no tā dēvētajām digitālajām lietām. Lai arī lietas apjomu raksturojošie fakti minēti jau iepriekšējā – 2024. gada – Krimināllietu departamenta priekšsēdētāja ziņojumā, atgādināšu, ka lietā ir 9 apsūdzētie un lietas materiāli ir apkopoti 41 sējumā. Apelācijas instances tiesas nolēmums ir uz 222 lapām, savukārt iesniegtais kasācijas protests ar papildinājumiem kopumā izklāstīts

uz 71 lapa. Lietas sarežģītību veido arī komplicēts un iepriekš Senātā neaplūkots tiesību jautājums – vai par viltus izpausmi atzīstamas tādas darbības, ar kurām persona panāca labvēlīga normatīvā akta pieņemšanu nolūkā nodrošināt konkrēta komersanta kā pakalpojumu sniedzēja izvēlēšanos pretendentu atlasē.

Minēto lietu ātrākai virzībai to sastāvā esošie senatori tika atslogoti, ņemot no citu lietu izskatīšanām un viņu lietvedībā esošās lietas nodot citiem – ar šīm lietām nesaistītiem – departamenta senatoriem. Savukārt tiesību jautājumu izpētei tika piesaistīti visi departamenta zinātniski analītiskie padomnieki. Tādējādi lielāko daļu no departamentā 2025. gadā saņemtajām lietām faktiski izskatīja pieci senatori, turklāt nesaņemot padomnieku atbalstu tiesību jautājumu pētīšanā. Šo lietu izskatīšana ir prioritāra, lai departaments iespējami ātrākā laikā atgrieztos ierastajā darba ritmā.

CITAS DEPARTAMENTA DARBA AKTUALITĀTES

Pārskata periodā Krimināllietu departamenta senatori, padomnieki un tiesnešu palīgi piedalījušies ar tiesas spriešanu nesaistītās aktivitātēs – tiesnešu pašpārvaldes institūcijās, Tieslietu padomes izveidotajās komisijās, Eiropas tieslietu organizācijās, tiesu sistēmai piederīgo personu eksāmenu komisijās u.c.

Pārstāvēt Augstāko tiesu likumdošanas procesā, senatore Irīna Jansone ir iekļauta Kriminālprocesa likuma darba grupā, padomnieks Ivars Čivčišs – pastāvīgajā Krimināllikuma darba grupā, bet padomniece Aleksandra Azeva – darba grupā par probācijas novērošanas soda efektīvu piemērošanu bērniem kriminālprocesā un Kriminālsodu izpildes politikas pastāvīgajā darba grupā.

Senatori un padomnieki piedalījušies ar nozari saistītās konferencēs, tajā skaitā uzstājoties par dažādiem tiesību jautājumiem, kā arī publicējuši rakstus. Tā, piemēram, Augstākās tiesas rīkotajā konferencē „Tiesības uz taisnīgu tiesu: Eiropas Cilvēktiesību konvencija nacionālo tiesu un ECT dialogā” senatore Anita Poļakova bija moderatore, bet senators Māris Leja uzstājās ar priekšlasījumu par tēmu „Krimināllietas materiālu pieejamības blakus efekti”. Senatore Sandra Kaija Eiropas centra ilgtspējīgai attīstībai un Kanādas Tehnoloģiju institūta 13. starptautiskajā konferencē „Vienota pamata veidošana ilgtspējīgai attīstībai: pētniecība, prakse un izglītība” uzstājās ar referātu „Ēku energoefektivitātes un tiesību uz mājokli tiesiskais regulējums: ilgtspējības un sociālā taisnīguma līdzsvarošana” un piedalījās Eiropas Tiesību akadēmijas ikgadējā konferencē par Eiropas Savienības krimināltiesībām. Padomniece Aleksandra Azeva piedalījās Eiropas krimināltiesību

akadēmiskā tīkla konferencē „Nevainīguma prezumpcija: mūsdienu tendences un aktuālie izaicinājumi”, kā arī prokuratūras rīkotajā diskusijā „Ārpustiesas krimināltiesisko attiecību noregulēšana – vai efektīva un taisnīga?” un sabiedrības par atklātību „Delna” rīkotajā starptautiskajā konferencē „Vai aizsardzības nauda ir drošībā?”. Latvijas Universitātes žurnālā „Juridiskā zinātne” publicēts padomnieka Oskara Kulmaņa raksts par pierādījumu pieļaujamību Latvijas kriminālprocesā, Augstākās Tiesas Biļetenā – padomnieces Aleksandras Azevas raksts „Senāta prakse par atbildību pastiprinošiem apstākļiem (Krimināllikuma 48. pants)”. Savukārt senatore Sandra Kaija ar citiem autoriem kopīgi publicējusi vairākus rakstus ārvalstu zinātniskajās datubāzēs („Scopus”, „Web of Science”), turklāt bija monogrāfijas „Juridisko metožu mācība. Astoņi soļi tiesību normu piemērošanā” recenzente.

Informējot sabiedrību par krimināltiesību aktualitātēm, senatori un padomnieki arī lasījuši lekcijas un vadījuši seminārus Tieslietu akadēmijā un Tālākizglītības mācību centrā pilsoniskai sabiedrībai (iepriekš – Latvijas Tiesnešu mācību centrs). Senatore Anita Poļakova stāstīja jaunajiem tiesnešiem par nolēmumu krimināllietās sagatavošanas metodi, senators Māris Leja lasīja lekcijas par Krimināllikuma Vispārīgās daļas jautājumiem, tajā skaitā par būtisku kaitējumu, kā arī par kvalitatīva tiesas sprieduma sagatavošanu un juridisko metodoloģiju. Savukārt padomniece Aleksandra Azeva advokātiem lasīja lekciju „Kasācijas sūdzības sastādīšana (argumentācijas problemātika)”, bet padomnieks Oskars Kulmanis – tiesnešiem par tēmu „Krimināllietas par noziedzīgiem nodarījumiem, kas paredzēti Krimināllikuma 218. pantā”.

Pirmajā pusgadā Krimināllietu departamentā stažējās Zemgales apgabaltiesas tiesnese Līga Baltmane-Zepa.

Pārskata gadā aktīvi iesaistījāmies arī topošo juristu apmācībā. Senatori Sandra Kaija un Aivars Uminskis lasa lekcijas Rīgas Stradiņa Universitātē, senatori Māris Leja un Jānis Rozenbergs, kā arī padomnieki Evija Vīnkalna un Oskars Kulmanis – Latvijas Universitātē, bet padomnieks Ivars Čivčišs – Alberta koledžā. Senatori Ivars Bičkovičs, Irīna Jansone, Sandra Kaija, Anita Poļakova, Aija Branta un Inese Laura Zemīte vadīja praksi krimināltiesībās sešiem Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes studentiem. Senators Aivars Uminskis kopā ar padomniekiem Eviju Vīnkalnu un Oskaru Kulmani arī tiesāja profesora Paula Minca tiesas procesa izspēli krimināltiesībās. Vadot praksi krimināltiesībās un piedaloties profesora Paula Minca tiesas procesa izspēlē krimināltiesībās, senatori iedrošināja topošos juristus izvēlēties zinātnisko darbu

tēmas par tiesību jautājumiem, kas skar kasācijas instances tiesas kompetenci.

Darbojāties arī skolēnu izglītošanā. Ēnu dienā senators Ivars Bičkovičs stāstīja skolēniem par tiesneša profesiju, darba ikdienu un ar to saistītajiem izaicinājumiem, savukārt senators Aivars Uminskis, departamenta priekšsēdētāja palīdzē Sanita Jefimova un senatoru palīdzes Signe Balule, Egija Bērziņa un Dana Marzavina organizēja un vadīja tiesas procesa krimināllietā izspēli. Aivars Uminskis arī vadīja tiesas procesa izspēli Daugavpils skolu un ģimnāziju skolēniem. Pagājušajā gadā divas reizes skolēniem bija iespēja būt klausītājiem senatores Aijas Brantas un senatores Irīnas Jansones vadītajās tiesas sēdēs lietās par personu izdošanu ārvalstij.

JUDIKATŪRAS AKTUALITĀTES 2025. GADĀ

Sadarbībā ar Judikatūras un zinātniski analītisko nodaļu pārskata gadā Senāta judikatūras nolēmumu arhīvs papildināts ar 65 Krimināllietu departamenta nolēmumiem. Jautājums par vairāku gada nogalē pieņemto lēmumu publicēšanu šobrīd vēl tiek apspriests.

Nozīmīgs darbs ieguldīts tiesu prakses apkopojumu veidošanā. 2025. gadā tapa tiesu prakses apkopojumi:

- 1) Senāta prakse krimināllietās, kas saistītas ar cilvēku tirdzniecību;
- 2) Apelācijas instances tiesas kompetence krimināllietas nosūtīšanā jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā (Kriminālprocesa likuma 566. pants). Senāta atziņu apkopojums (2015. gads–2025. gada maijs);
- 3) Senāta atziņas par ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (Krimināllikuma 260. pants).

Apspiežot pēdējo apkopojumu, Krimināllietu departamenta senatoru kopsapulce pieņēma lēmumu, kurā skaidro cēloņsakarību, tās konstatēšanu gadījumā, ja sekas iestājušās divu vai vairāku transportlīdzekļa vadītāju rīcības rezultātā, kā arī to, vai apsūdzētās personas pieļauto pārkāpumu, kas ir cēloniskā sakarā ar ceļu satiksmes negadījuma sekām, ietekmē cietušā rīcība uz ceļa. Lēmumā uzsvērts:

- 1) cēloņsakarība konstatējama, ja, transportlīdzekļa vadītājam nepārkāpjot attiecīgo noteikumu un pārejiem lietas apstākļiem paliekot nemainīgiem, sekas neiestātos. Šāds vērtējums ir hipotētisks, jo attiecināms uz notikumu norisi, kas reāli nav notikusi. Ievērojot Kriminālprocesa likuma 19. panta trešajā daļā nostiprināto principu *in dubio pro reo*, cēloņsakarība konstatējama

tikai tad, ja attiecīgā pārkāpuma nepieļaušanas gadījumā, citiem lietas apstākļiem paliekot nemainīgiem, sekas būtu novērstas pilnīgi droši vai ar ļoti augstu varbūtību;

- 2) ja noteikumu pārkāpumu pieļāvuši divi vai vairāki transportlīdzekļu vadītāji, cēloņsakarība starp attiecīgā vadītāja pārkāpumu un sekām iepriekš norādītajā kārtībā pārbaudāma attiecībā uz katru vadītāju atsevišķi;
- 3) nosakot noteikumu pārkāpuma cēlonību, jāņem vērā, ka kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja kaitīgajās sekās ir realizējies tieši tas apdraudējums, kuru novērst paredz pārkāptā tiesību norma (normas aizsardzības mērķis), pārbaudot, vai seku iestāšanās nav saistīta ar citu apdraudējumu;
- 4) ja apsūdzētās personas pieļautais pārkāpums ir cēloniskā sakarā ar sekām, taču arī cietušais – cita transportlīdzekļa vadītājs, pasažieris vai gājējs – nav rīkojies atbilstoši noteikumiem, apsūdzētā kriminālatbildība netiek izslēgta. Cietušā rīcībai var būt nozīme, nosakot apsūdzētajam sodu un izlemjot kaitējuma kompensācijas pieteikumu.

Tiesību normu piemērotājiem nozīmīgas atziņas Senāts paudis 2025. gada 29. decembra lēmumā lietā SKK-39/2025, skaidrojot zādzības pabeigtības brīdi, tādējādi veidojot vienotu izpratni par to, kad nodarījums juridiski atzīstams par mēģinājumu un kad – par pabeigtu.

Senāts norādīja, ka zādzība ir pabeigta brīdī, kad vainīgais ir ieguvis faktisko varu pār mantu un viņš ir vienīgais, kas to pēc savas gribas var ietekmēt. Mantas raksturojums – vai tā ir neliela un viegli pārvietojama, vai arī lielgabariņa un smaga –, ir viens no apstākļiem, kas izvērtējams, nosakot faktiskās varas pār mantu iegūšanas brīdi.

Neliela un viegli pārvietojama priekšmeta fiziska satveršana, ievietošana somā, kabatā vai citādas fiziskas kontroles iegūšana pār svešu mantu nodrošina, ka vainīgais faktisko varu pār mantu iegūst nekavējoties, un tikai viņš pēc savas gribas to var ietekmēt. Savukārt attiecībā uz smagiem, apjomīgiem un grūti pārvietojamiem priekšmetiem atzīstams, ka faktiskā vara tiek iegūta brīdī, kad vairāku darbību kopums objektīvi norāda uz personas fizisku kontroli pār attiecīgo mantu un vainīgais ir vienīgais, kas to pēc savas gribas var ietekmēt.

Savukārt ar 2025. gada 12. decembra lēmumu lietā SKK-[H]/2025 Senāts atkāpās no iepriekš judikatūrā paustās atziņas, ka daļējs ieraksts ir nepieļaujams pierādījums saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 143. panta otro daļu un 130. panta otrās

daļas 3. punktu. Senāts atzina, ka Kriminālprocesa likuma 143. panta otrajā daļā lietotais jēdziens „nav pieļaujams” aplūkojams komentējamās normas un šā likuma kopējās sistēmas ietvaros. Tādējādi Kriminālprocesa likuma 143. panta otrās daļas teikums „nav pieļaujams daļējs ieraksts” saprotams vienīgi kā procesuāls aizliegums izmeklēšanas darbības veicējam veikt daļēju ierakstu. Līdz ar to daļējs ieraksts pats par sevi nav uzskatāms par nepieļaujamu pierādījumu Kriminālprocesa 130. panta otrās daļas 3. punkta izpratnē, taču atsevišķi ir vērtējama attiecīgajā ierakstā fiksēto ziņu ticamības pakāpe.

Tāpat nozīmīgas atziņas tiesību normu piemērotājiem un sabiedrībai tika paustas Krimināllietu departamenta 2025. gada 26. novembra lēmumā lietā SKK-330/2025, izskatot jautājumu par rīcību ar mirušas personas bankas kontā esošajiem naudas līdzekļiem.

Ņemot vērā tiesību doktrīnu un pamatojoties uz Civillikuma normām, Senāts atzinis, ka rīcība ar mirušas personas bankas kontā esošajiem naudas līdzekļiem ir rīcība ar svešu mantu, proti, ar mantojuma masu kā juridisku personu. Šāda rīcība, ja tai nav tiesiska pamata, samazina mantojuma masu.

Ja tiesa personas rīcībā konstatē visas Krimināllikuma 193. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, nav izšķirošas nozīmes apstākļiem, kas iestājas pēc šī nodarījuma izdarīšanas, piemēram, tam, ka mantinieks atsakās no mantojuma vai tiek atzīts par mantot necienīgu, testaments, ar kuru viņš iecelts, tiek atzīts par spēkā neesošu, vai arī kreditors atsakās no sava prasījuma.

Tāpat departaments ir turpinājis stiprināt judikatūru procesos par piespiedu ietekmēšanas līdzekļa piemērošanu juridiskajai personai.

Senāts 2025. gada 11. marta lēmumā lietā SKK-15/2025 norādījis, ka juridiskai personai, līdzīgi kā fiziskai personai, ir tiesības uz kriminālprocesa pabeigšanu saprātīgā termiņā. Kriminālprocesa likumā ietvertie principi ir attiecināmi uz juridisku personu tiktāl, ciktāl uz juridiskajām personām iespējams attiecināt pamattiesības atbilstoši to būtībai.

KASĀCIJAS INSTANCES EFEKTIVITĀTES UZLABOŠANA

Viens no kasācijas instances efektivitātes rādītājiem ir statistika par departamentā pieņemtajiem lēmumiem atteikt ierosināt kasācijas tiesvedību un zemāku instanču tiesu atceltajiem un grozītajiem lēmumiem.

2025. gadā, tāpat kā iepriekš, kasācijas kārtībā tika skatīta tikai katra ceturktā pārsūdzētā krimināllieta, katrā trešajā no tām zemākas instances tiesas nolēmums tika atcelts vai grozīts. Departaments kasācijas tiesvedību ierosina galvenokārt tikai gadījumos, kad Kriminālprocesa likuma pārkāpumi

noveduši pie nelikumīga vai netaisnīga nolēmuma, vai pieļauts Krimināllikuma pārkāpums, kā arī tad, ja lietai ir būtiska nozīme judikatūras veidošanā.

Nozīmīga loma lietu skaita mazināšanā ir dialoga veidošanai ar zemāku instanču tiesām. 2025. gadā departamenta senatori un padomnieki tikās ar Kurzemes, Vidzemes, Latgales un Zemgales apgabaltiesu un rajona tiesu tiesnešiem. Tikšanās laikā tiek pārrunāti un apspriesti nolēmumu atcelšanas iemesli, aktualitātes judikatūrā un apgabaltiesu iesūtītie jautājumi, tādējādi uzlabojot tiesu nolēmumu kvalitāti.

Vēlos norādīt, ka saņemto lietu samazinājums ir saistīts ar departamenta nozīmīgo darbu iepriekšējos gados judikatūras stiprināšanā un tam sekojošiem 2024. gada 19. septembrī pieņemtajiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 499. pantā, kas paredz, ka apelācijas instances tiesas lēmums nav pārsūdzams kasācijas kārtībā lietās, kuras tiek izskatītas bez pierādījumu pārbaudes. Vairākos lēmumos Krimināllietu departaments norādījis, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 499. pantu viens no priekšnosacījumiem pierādījumu pārbaudes neizdarīšanai attiecībā uz visu apsūdzību vai tās patstāvīgu daļu ir tas, ka pēc lietas materiālu pārbaudes tiesai nav šaubu par apsūdzētā vainu. Apsūdzētā savas vainas atzīšana tiesas sēdē neatbrīvo tiesu no pārējo Kriminālprocesa likuma 499. panta pirmajā daļā ietverto nosacījumu pārbaudes. Tiesai ir jāpārbauda arī personai celtās apsūdzības atbilstība Kriminālprocesa likuma 405. panta pirmās daļas prasībām, proti, vai inkriminētie noziedzīgā nodarījuma faktiskie apstākļi atbilst tā juridiskai kvalifikācijai.

Turpinājām analizēt spēkā esošo Kriminālprocesa likuma regulējumu, lai identificētu nepieciešamos šā likuma grozījumus ar kasācijas instanci saistītos jautājumos, tajā skaitā pētīt un diskutēt par kasācijas tiesvedības procesa robežām, galīgā nolēmuma pieņemšanas iespējām un to kritērijiem, lietu izskatīšanu paplašinātā sastāvā un kārtību, kādā tiesnesis pauž savas atsevišķās domas.

Kopumā lietu izskatīšanas termiņus analizējām biežāk nekā reizi ceturksnī, attiecīgi koriģējot lietu sadali atbilstoši sadales plānā noteiktajām iespējām un padomnieku atbalstu senatoriem.

Pārskata periodā lietu aprites pilnveidošanai Krimināllietu departamentā notikušas paplašinātās sapulces, kurās senatori, padomnieki un dažkārt arī senatoru palīgi analizēja tiesvedības procesus Senātā. Meklējot jaunus risinājumus departamenta iekšējo procesu optimizēšanai, senatora palīdzē Tatjana Danmarka kopā ar citiem Augstākās tiesas departamentu darbiniekiem bija pieredzes apmaiņas vizītē Lietuvas Augstākajā tiesā un piedalījās Baltijas

valstu augstāko tiesu padomnieku, tiesnešu palīgu un konsultantu diskusijā par tiesnešu atbalsta personāla darba organizāciju un mākslīgā intelekta rīkiem tiesu darbā.

Pievērsāties arī informācijas tehnoloģiju izmantošanas iespējām kā vietējā, tā arī starptautiskā mērogā (mācības, semināri, konferences). Departamenta priekšsēdētāja palīdze Sanita Jefimova pārstāv Krimināllietu departamentu Tiesu administrācijas darba grupā saistībā ar elektronisko krimināllietu (E-lietas portāls). Savukārt padomnieks Ivars Čivčišs un senatora palīdze Dana Marzavina iesaistījušies Augstākās tiesas mākslīgā intelekta rīka izstrādes darba grupā.

GALVENIE UZDEVUMI 2026. GADĀ

Viena no šī gada prioritātēm ir līdztekus citām lietām izskatīt atlikumā esošās 2024. gada lietas.

Tāpat turpināsim strādāt pie jau iepriekš uzsāktās departamenta darba optimizācijas nolūkā mazināt lietu izskatīšanas termiņus. Šā mērķa sasniegšanai iecerēts virzīt grozījumus Kriminālprocesa likuma 587. panta pirmajā daļā, papildinot to ar kasācijas instances tiesas tiesībām, atceļot apelācijas instances tiesas nolēmumu, atstāt negrozītu pirmās instances tiesas nolēmumu.

Krimināllietu departaments turpinās dialogu ar zemāku instanču tiesām, tā ietvaros apspriežot praksē aktuālus jautājumus un iespējamus risinājumus, kā arī jaunākās judikatūras atziņas.

Iecerēts arī sagatavot vairākus apkopojumus par tiesu praksē šobrīd nozīmīgiem jautājumiem:

- 1) Par iznīcinātās vai bojātās mantas vērtības noteikšanu atbilstoši Krimināllikuma 185. pantam, kurā tiks izklāstīti apstākļi, kuri veido šā noziedzīgā nodarījuma sastāvu, kā arī aplūkots jautājums par bojātās vai iznīcinātās mantas vērtību un atjaunošanas izdevumiem;
- 2) Senāta atziņu apkopojums par tiesībām uz taisnīgu tiesu saistībā ar lēmumu par kratīšanu

pamatošanu. Šim apkopojumam ir arī preventīvs mērķis, ņemot vērā to, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) vairākās lietās pret Latviju konstatējusi Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. un 10. pantā (tiesības uz privātās dzīves un korespondences neaizskaramību, tiesības uz vārda brīvību) garantēto tiesību pārkāpumus. ECT secināja, ka tiesa, pieņemot lēmumu par kratīšanas izdarīšanu, nebija ņēmusi vērā personas profesionālo darbību un profesionālā noslēpuma aizsardzību (piemēram, juristam, zvērinātam advokātam, žurnālistam);

- 3) Tiesu prakses apkopojums par Kriminālprocesa likuma 455. panta ceturrtās daļas piemērošanu, kas paredz tiesas tiesības atzīt par pierādītiem no apsūdzības atšķirīgus noziedzīgā nodarījuma apstākļus vai juridisko kvalifikāciju. Ievērojot to, ka šis ir samērā jauns tiesību institūts Latvijas kriminālprocesuālajās tiesībās, kas tika ieviests ar 2024. gada 19. septembra grozījumiem Kriminālprocesa likumā, apkopojuma primārais uzdevums ir veidot vienotu izpratni par to.

Šajā gadā ieplānots pabeigt iepriekšējā gadā iesāktu tiesu prakses apkopojumu lietās par valsts robežas nelikumīgu šķērsošanu, personas nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai un nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā (Krimināllikuma 284., 285. un 285.¹ pants).

NOSLĒGUMS

Pateicos visiem departamenta senatoriem un darbiniekiem par kopīgu departamenta uzdevumu veikšanu un lielisko sadarbību ar citiem departamentiem, kā arī Judikatūras un zinātniskajai nodaļai par atbalsta sniegšanu judikatūras stiprināšanā.

SENĀTA ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTS

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētāja Anita KOVAĻEVSKA

Administratīvo lietu departamenta senatori 2025. gadā: Dzintra AMERIKA, Ermīns DARAPOLŠKIS, Vēsma KAKSTE, Laura KONOŠONOKA, Diāna MAKAROVA, Indra MELDERE, Jānis PLEPS, Līvija SLICA, Ieva VIŠĶERE, Rudīte VĪDUŠA

Administratīvo lietu departamenta senatori 2025. gada februārī

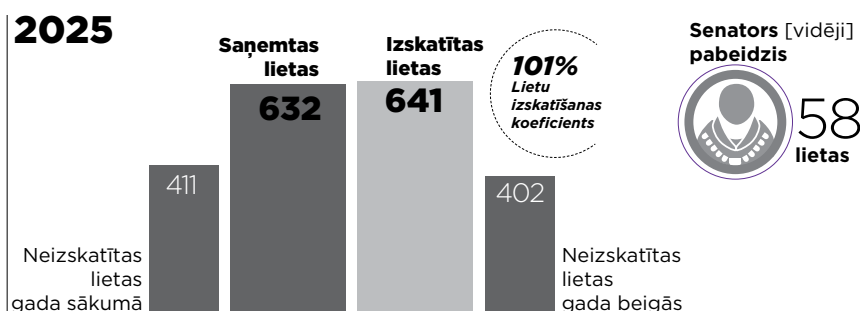
1. rindā no kreisās Jānis Pleps, Rudīte Vīduša, Anita Kovaļevska, Vēsma Kakste, Līvija Slica, Laura Konošonoka;
2. rindā Ieva Višķere, Indra Meldere, Dzintra Amerika, Diāna Makarova. Klāt nav Ermīns Darapoļskis

Administratīvo lietu departamenta priekšsēdētājas Anitas KOVAĻEVSKAS ziņojums

2025. gadā departaments savus uzdevumus ir veicis augstā profesionālā līmenī, saglabājis augstu nolēmumu kvalitātes standartu un pārskata periodu ir beidzis ar pozitīvu lietu izskatīšanas koeficientu. Vēlos pateikties ikvienam departamenta senatoram, padomniekam, senatora palīgam un konsultantam par koleģialitāti, cieņpilnu attieksmi, atvērtību, radošumu un profesionalitāti. Viss, kas sasniegts šajā pārskata periodā, ir mūsu kopīgā darba rezultāts. Tāpat šogad īpaši vēlos pateikties arī Civillietu departamenta un Krimināllietu departamenta kolēģiem par atvērtību kopīgām diskusijām par dažādiem tiesību jautājumiem.

Pagājušajā gadā viens no galvenajiem Administratīvo lietu departamenta uzdevumiem bija tiesvedībā ilgāk esošo lietu izskatīšanas pabeigšana un lietu izskatīšanas termiņa samazināšana. 2025. gadā dinamika ir laba – esam samazinājuši to lietu skaitu, kuras tiesvedībā ir ilgāk par diviem gadiem. Lai gan lietu izskatīšanas termiņu samazināšanā vēl ir daudz darāmā, jāatzīmē, ka pārskata periodā kopumā vērojamas pozitīvas tendences.

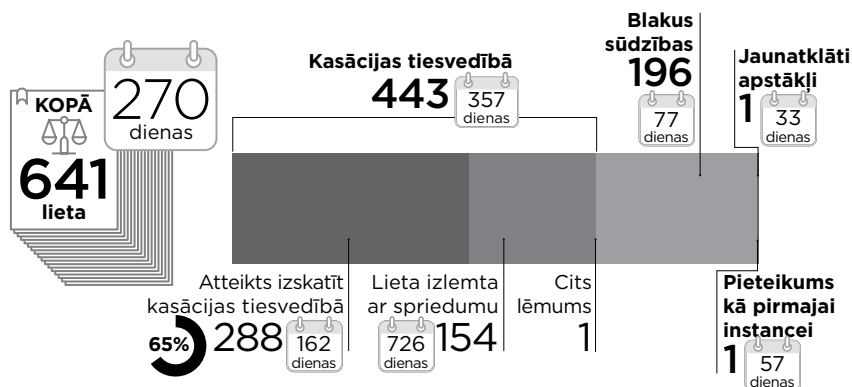
Šajā gadā departamentā ir bijis stabils un nemainīgs senatoru skaits. Tomēr izmaiņas joprojām skar atbalsta personālu. Pārskata periodā darbu departamentā uzsāka jauna departamenta priekšsēdētāja palīdzē un

Salīdzinoši

	2024	2023
Šķērtas lietas	625	577
Izskatītas lietas	592	685
Neizskatītas gada beigās	411	378
Lietu izskatīšanas koeficients	95%	118%
Senators [vidēji] pabeidzis	54 lietas	57 lietas

IZSKATĪTO LIETU VEIDS UN VIDĒJAIS ILGUMS

2025

1 lieta
mutvārdu
procesā

6 lietas
izskatītas
kopsēdē

1 lietā
judikatūras
maiņa

TIESU DIALOGS

1 pieteikums Satversmes tiesā
2 vērsšanās Eiropas Savienības Tiesā
1 lietā Satversmes tiesa pēc ALD pieteikuma izskatījusi lietu, 1 atteikums ierosināt lietu
1 lietā Eiropas Savienības Tiesā atbildējusi uz ALD prejudiciālajiem jautājumiem

viens jauns tiesneša palīgs. Tāpat lielāko 2025. gada daļu padomnieki ir strādājuši nepilnā sastāvā – viens no padomniekiem atradās ilgstošā darbnespējā, savukārt padomniece Inga Bērtaite-Pudāne gūst vērtīgu pieredzi Eiropas Savienības Tiesā kā norīkotā valsts eksperte. Neskatoties uz izaicinājumiem, ko rada šādas izmaiņas, departaments ir spējis strādāt efektīvi un nodrošināt pozitīvus darba rezultātus.

Analizējot departamenta darbu 2025. gadā, savā pārskatā īsumā ieskicēšu galvenās statistikas tendences, sniegtu ieskatu prakses aktualitātēs un departamenta īstenotajos pasākumos. Nobeigumā īsi informēšu par departamenta darba plāniem 2026. gadam.

STATISTIKAS PĀRSKATS

2025. gadu Administratīvo lietu departaments iesāka ar piesardzīgām prognozēm. Tomēr gadu ir izdevies noslēgt ar vairākiem pozitīviem statistikas rādītājiem, kas apliecina departamenta darba efektivitāti.

Atšķirībā no 2020. līdz 2023. gadam, kuros Administratīvo lietu departamentā šķērtu lietu skaits samazinājās, 2025. gadā, tāpat kā 2024. gadā, tas, lai arī ļoti nedaudz, tomēr pieauga. Ja 2024. gadā šķērtu lietu skaits bija 625, tad 2025. gadā tās bija 632 lietas. Taču, skatoties uz pēdējiem četriem gadiem, var secināt, ka principā šķērtu lietu skaits ir stabilizējies un tās ir apmēram 630 lietas gadā.

Neskatoties uz šķērtu lietu skaita pieaugumu, Administratīvo lietu departaments 2025. gadu ir noslēdzis ar pozitīvu lietu izskatīšanas koeficientu

(101%). 2025. gadā ir izskatīta 641 lieta, kas pārsniedz šķērtu lietu skaitu. Ja departaments 2025. gadu uzsāka ar 411 neizskatītām lietām, tad pabeidza ar 402 lietām. Līdz ar to, neskatoties uz šķērtu lietu pieaugumu, 2025. gadā ir nedaudz samazinājies lietu uzkrājums.

2025. gadā senators vidēji ir izskatījis 58 lietas, kas, manuprāt, atbilst optimālai senatora slodzei. Vienlaikus tas arī nozīmē, ka nākotnē nav iespējams būtiski palielināt izskatīto lietu skaitu.

Ir izdevies procentuāli palielināt to lietu skaitu, kurās tiesvedība noslēdzas ar atteikumu ierosināt kasācijas tiesvedību (65% no kasācijas kārtībā ienākušajām lietām), kā arī samazināt negrozīti atstāto nolēmumu skaitu (32% no ierosinātajām lietām). Minētais liecina par efektīvu Administratīvā procesa likumā ietvertu kasācijas filtru mehānismu izmantošanu, kā arī veiksmīgu lietas un tajā risināmo tiesību jautājumu izpēti pirms jautājuma par kasācijas tiesvedības ierosināšanu izlemšanas.

Pagājušajā gadā departaments turpināja mērķtiecīgu darbu pie tā, lai pabeigtu departamenta tiesvedībā ilgāk esošo lietu izskatīšanu. Rezultātā ir izdevies samazināt to lietu skaitu, kuras tiesvedībā ir ilgāk par diviem gadiem. Ja noslēdzot 2024. gadu, tāda bija 31 lieta, tad, pagājušo gadu noslēdzot, tādas bija palikušas deviņas. Četrās no tām ir apturēta tiesvedība sakarā ar vērsanos Eiropas Savienības Tiesā, savukārt trijās ir plānots pabeigt izskatīšanu 2026. gada janvārī, februārī. Līdz ar to 2025. gadā departamentam ir izdevies pietuvojies izvīrītajam mērķim.

Atsevišķas pozitīvas tendences ir vērojamas arī

saistībā ar lietu izskatīšanas termiņiem. 2025. gadā kasācijas tiesvedībā ir izskatītas 443 lietas vidēji 357 dienās (11,9 mēnešos). Salīdzinoši – 2024. gadā tās bija 404 lietas vidēji 383 dienās. Līdz ar to 2025. gadā pieaudzis kasācijas tiesvedībā izskatīto lietu skaits, vienlaikus sarūkot to vidējam izskatīšanas termiņam. Tāpat ir samazinājies kopējais vidējais lietu izskatīšanas termiņš. Ja 2024. gadā tas bija 294 dienas, tad 2025. gadā – 270 dienas. Vienlaikus atsevišķos rādītājos, salīdzinot tos ar 2024. gadu, ir vērojams termiņu pieaugums. Par atteikumu izskatīt lietu kasācijas tiesvedībā tika izlemts vidēji 5,4 mēnešos, lieta izlemta ar spriedumu – vidēji 24,2 mēnešos. Lietas blakus sūdzības tiesvedībā tika izskatītas vidēji 2,6 mēnešos. Tomēr atzīmējams, ka gan attiecībā uz atteikumu izskatīt lietu kasācijas tiesvedībā, gan blakus sūdzību izskatīšanu šāds vidējais termiņš atbilst Tieslietu padomes apstiprinātajam standartam.

Sešas lietas izskatītas kopsēdē un viena lieta – mutvārdu procesā. Jāpiebilst, ka līdztekus kasācijas sūdzībām un blakus sūdzībām departaments pārskata periodā ir izskatījis arī vienu pieteikumu kā pirmās instances tiesa, kā arī lēmis par viena pieteikuma sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem virzību.

Prognozējot lietu izskatīšanas rādītājus 2026. gadā, jāsecina, ka tie, iespējams, neuzlabosies vai pat nedaudz pasliktināsies. Pirmkārt, kā jau tika norādīts, ir sasniegta optimāla senatoru slodze un nav iespējams būtiski palielināt izskatīto lietu skaitu. Otrkārt, 2026. gadā Administratīvo lietu departaments saskarsies ar vairākiem tehnoloģiskiem izaicinājumiem, kuri sīkāk tiks apskatīti pārskata noslēgumā.

TIESAS SPRIEŠANAS AKTUALITĀTES

Dialogs ar Eiropas Savienības Tiesu

Administratīvo lietu departaments savā darbā nemainīgi apliecina, ka mūsu nacionālā tiesību sistēma ir daļa no Eiropas Savienības tiesību sistēmas. Pārskata periodā departaments Eiropas Savienības Tiesā ir vērsies un uzdevis prejudiciālos jautājumus divās lietās.

Lietā SKA-18/2025¹ Senāts uzdeva prejudiciālos jautājumus saistībā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. pantu. Proti, departaments jautāja, vai var uzskatīt, ka pašvaldība, pieņemot lēmumu organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošināšanu tādējādi, ka, atsaucoties uz *in-house* procedūru, tiek nolemts piešķirt šā pakalpojuma sniegšanas tiesības pašvaldībai daļēji piederošam uzņēmumam, darbojas kā tirgus dalībnieks jeb uzņēmums Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. panta izpratnē. Pamatlietā strīds ir par tāda Konkurences padomes lēmuma tiesiskumu, ar kuru konstatēts

dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma pārkāpums atkritumu apsaimniekošanas organizēšanā vietējā pašvaldībā.

Savukārt lietā SKA-168/2025² Senāts uzdeva prejudiciālos jautājumus par Padomes 2006. gada 28. novembra Direktīvas 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu 138. panta 1. punkta interpretāciju un 141. panta piemērošanu. Pamatlietā strīds ir par uzņēmuma tiesībām piemērot pievienotās vērtības nodokļa 0 procentu likmi akcīzes preču piegādēm Igaunijas un Lielbritānijas uzņēmumiem.

Senāts 2025. gadā pieņēma divus³ spriedumus pēc atbildes saņemšanas uz prejudiciālajiem jautājumiem Eiropas Savienības Tiesas spriedumos. Īpaši atzīmējams spriedums lietā SKA-1/2025⁴, kur Administratīvo lietu departaments kopsēdē pēc Eiropas Savienības Tiesas sprieduma risināja jautājumu par Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas un proliferācijas finansēšanas novēršanas likumā ietvertā jēdziena „ārpalpojuma grāmatvedis” interpretāciju, kā arī akcentēja Eiropas Savienības Tiesas sprieduma saistošo spēku un tajā sniegto tiesību normu interpretācijas obligātumu.

Dialogs ar Satversmes tiesu

Pagājušajā gadā Administratīvo lietu departaments Satversmes tiesā vērsās ar vienu pieteikumu par Ministru kabineta noteikumu, kas paredz apdrošināšanas periodu aprēķināšanas kārtību, atbilstību Satversmē grantētajam sociālajam nodrošinājumam un vienlīdzības principam.⁵ Pamatlietā risināmais jautājums bija saistīts ar konkrēta darba perioda ieskaitīšanu personas apdrošināšanas stāžā.

2025. gadā departaments arī pieņēma tiesvedību noslēdzošos nolēmumus divās lietās, kur iepriekš bija vērsies Satversmes tiesā ar pieteikumiem un Satversmes tiesa bija pasludinājusi spriedumus.⁶ Abas lietas bija saistītas ar absolūtā aizlieguma jautājumu: Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm

¹ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 8. janvāra lēmums lietā Nr. SKA-18/2025, ECLI:LV:AT:2025:0108. A43003821.6.L.

² Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 25. augusta lēmums lietā Nr. SKA-168/2025, ECLI:LV:AT:2025:0825.A420226619.20.L.

³ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 28. februāra spriedums lietā Nr. SKA-1/2025; 2025. gada 6. marta spriedums lietā Nr. SKA-3/2025, ECLI:LV:AT:2025:0306. A420242519.19.S.

⁴ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 28. februāra spriedums lietā Nr. SKA-1/2025, ECLI:LV:AT:2025:0228.A420256719.13.S.

⁵ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 30. jūnija lēmums lietā Nr. SKA-33/2025, ECLI:LV:AT:2025:0630. A420224821.10.L.

⁶ Satversmes tiesas 2024. gada 17. decembra spriedums lietā Nr.2023-47-01 un 2025. gada 22. septembra spriedums lietā Nr. 2024-28-01.

dienesta gaitas likumā attiecībā uz ugunsdzēsējiem⁷ un Tiesu ekspertu likumā attiecībā uz tiesu ekspertiem.⁸

JUDIKATŪRAS AKTUALITĀTES

Senāta Judikatūras nolēmumu arhīvs jau ir papildināts ar 137 Administratīvo lietu departamenta 2025. gada nolēmumiem un tajos paustajām tēzēm dažādās lietu kategorijās. Vēl turpinās atsevišķu nolēmumu publicēšanas saskaņošana, un var prognozēt, ka kopā par pagājušo gadu Judikatūras nolēmumu arhīvs tiks papildināts ar vairāk nekā 150 nolēmumiem. Judikatūras attīstības tendences 2025. gadā ir bijušas nemainīgas – centrālie jautājumi kopumā bijuši saistīti ar Satversmei un tiesiskas valsts principam atbilstošu tiesību normu piemērošanu. Īpaši izceļamas atsevišķas tendences.

Pirmkārt, joprojām īpaši aktuālas ir lietas, kas saistītas ar demokrātiskas valsts pamatu un valsts pamatvērtību aizsardzību.

2025. gadā aktualitāti lietu izskatīšanā nav zaudējis ģeopolitiskais konteksts. Šajā aspektā izceļama lieta SKA-180/2025⁹, kuru departaments izskatīja kopsēdē, par robežsargam piemēroto disciplinārsodu. Šajā lietā tika vērtēts jautājums par robežsarga vārda brīvības robežām, izsakoties par padomju režīmu slavinoša pieminekļa demontāžu. Senāts uzsvēra, ka robežsargam bija jāapzinās, ka neatkarīgi no viņa nodoma paustais komentārs ir tāds, kas var asociēties arī ar atbalstu Krievijas Federācijas agresijai. Tas savukārt var graut sabiedrības uzticēšanos Valsts robežsardzei, kas ir valstij un sabiedrībai nozīmīgs dienests tieši pašreizējos ģeopolitiskajos apstākļos. Tādējādi Senāts, vērtējot situācijas kontekstu, akcentēja, ka jo īpaši šobrīd ikvienam robežsargam ir rūpīgi jāpārdomā, lai tā izteikumi un rīcība neradītu kaitējumu robežsardzes reputācijai. Ģeopolitiskais konteksts nozīmīgs bija arī strīdā par disciplinārsoda piemērošanu par karavīra lojalitātes pienākuma pārkāpumu¹⁰, kā arī 2025. gadā aktualitāti nezaudēja jautājums par pulcēšanās tiesību ierobežošanu nolūkā aizsargāt demokrātisku valsts iekārtu un sabiedrības drošību.¹¹ Savukārt lietā

SA-1/2025¹², kuru Senāts izskatīja kā pirmās instances tiesa, par samērīgu līdzekli nacionālās drošības interešu aizsardzībai tika atzīts aizliegums personai izceļot no valsts.

Otrkārt, īpaši izceļams spriedums lietā SKA-50/2025¹³, kur Senāts, izskatot lietu kopsēdē, mainīja judikatūru jautājumā par komercreģistrā reģistrētās aizlieguma atzīmes ietekmi uz dalībnieku reģistra izmaiņu reģistrēšanu un atzina: sabiedrībai, kuras labā noteikts prasības nodrošināšanas līdzeklis, ir tiesības reģistrēt izmaiņas dalībnieku reģistrā, pamatojoties uz spēkā stājušos spriedumu par dalībnieka izslēgšanu no sabiedrības. Līdz ar minēto izmaiņu reģistrāciju iepriekš reģistrētā aizlieguma atzīme zaudē nozīmi.

Treškārt, izceļamas atsevišķu kategoriju lietas.

Konkurences tiesību jomā lietā SKA-170/2025¹⁴ pirmo reizi risināts jautājums, vai Konkurences padome karteļa atklāšanā var izmantot operatīvās darbības pasākumā iegūto informāciju, proti, slepeni noklausītu sarunu ierakstus un to atšifrējumus. Šajā lietā Senāts konstatēja, ka Operatīvās darbības likumā ir izsmeloši uzskaitīti mērķi, kuru sasniegšanai pieļaujams izmantot sevišķā veidā veicamā operatīvās darbības pasākumā iegūto informāciju. Senāts atzina, ka tur neietilpst tāda konkurences tiesību pārkāpuma atklāšana, par kuru sods tiek piemērots administratīvā procesa kārtībā. Līdz ar to Senāts atbilstoši tiesiskas valsts principam, ņemot vērā arī aktuālo Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru, izvērsti analizēja jautājumu par šādā veidā iegūto pierādījumu izmantošanas ierobežojumiem.

Nodokļu tiesību jomā izceļami trīs nolēmumi. Vispirms lieta SKA-324/2025¹⁵, kur Senāts kopsēdē nostiprināja, kādos gadījumos un kādu iemeslu dēļ tiesā ir izskatāmi pieteikumi par Valsts ieņēmumu dienesta informācijas pieprasījumu tiesiskumu. Lietā SKA-40/2025¹⁶ Senāts skaidroja sabiedriskā labuma organizāciju būtību un atzina, ka sabiedriskais labums ir saistāms ar paš aizliedzīgu gādību par citiem un nesavtību, kas pārsniedz ikdienišķas saimnieciskas

⁷ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 28. oktobra lēmums lietā Nr. SKA-14/2025, ECLI:LV:AT:2025:1028.A420214721.16.L.

⁸ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 11. februāra spriedums lietā Nr. SKA-17/2025, ECLI:LV:AT:2025:0211.A420111221.19.S.

⁹ Senāta Administratīvo lietu departamenta (kopsēdē) 2025. gada 7. novembra spriedums lietā Nr. SKA-180/2025, ECLI:LV:AT:2025:1107.A420134023.11.S.

¹⁰ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 25. novembra rīcības sēdes lēmums lietā Nr. SKA-652/2025, ECLI:LV:AT:2025:1125.A420144924.16.L.

¹¹ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 6. marta spriedums lietā Nr. SKA-12/2025, ECLI:LV:AT:2025:0306.A420202922.6.S.

¹² Senāta Administratīvo lietu departamenta (kopsēdē) 2025. gada 15. oktobra spriedums lietā Nr. SA-1/2025, ECLI:LV:AT:2025:1015.SA000125.4.S.

¹³ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 27. oktobra spriedums lietā Nr. SKA-50/2025, ECLI:LV:AT:2025:1027.A420263319.20.S.

¹⁴ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 23. decembra spriedums lietā Nr. SKA-170/2025, ECLI:LV:AT:2025:1223.A43004021.41.S.

¹⁵ Senāta Administratīvo lietu departamenta (kopsēdē) 2025. gada 27. oktobra lēmums lietā Nr. SKA-324/2025, ECLI:LV:AT:2025:1027.SKA032425.6.L.

¹⁶ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 3. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-40/2025, ECLI:LV:AT:2025:0603.A420189121.22.S.

darbības robežas. Savukārt lietā SKA-82/2025¹⁷ Senāts risināja jautājumu par nokavēto nodokļu maksājumu atlīdzināšanu no juridiskas personas valdes locekļa, ja juridiskā persona ir izslēgta no komercreģistra un nodokļu parādi ir dzēsti.

Valsts atbalsta joma bija tā, kurā departaments joprojām 2025. gadā izjuta pandēmijas laika ietekmi un risināja jautājumus saistībā ar Covid-19 situāciju. Lietā SKA-117/2025¹⁸ tika risināts jautājums par valsts atbalsta piešķiršanu Covid-19 krīzes skartajiem uzņēmumiem apgrozāmo līdzekļu plūsmas nodrošināšanai, ja apgrozījuma samazinājums ir netieši saistīts ar saimnieciskās darbības ierobežojumiem. Savukārt lietā SKA-59/2025¹⁹ Senāts plaši analizēja valsts atbalsta Covid-19 krīzes skartajiem uzņēmumiem mērķi un uzņēmuma tiesības pretendēt uz valsts atbalstu apgrozāmo līdzekļu plūsmas nodrošināšanai, ja tas veica saimniecisko darbību gan neatbalstāmajā, gan atbalstāmajā tautsaimniecības nozarē. Šajās lietās paustās atziņas bija nozīmīgas arī gandrīz trīsdesmit citu departamentā esošo strīdu izskatīšanā.

Publisko iepirkumu jomā izceļamas lietas SKA-54/2025²⁰ un SKA-124/2025²¹, kur, pārbaudot iebildumus par favorītismu, plašāk tika izvērtēts, kādus kritērijus saimnieciski izdevīgākā piedāvājuma izvērtēšanai ir pieļaujams izmantot mobilo sakaru pakalpojumu publiskajā iepirkumā, ņemot vērā tirgus īpatnības – mazu tirgus dalībnieku skaitu un tirgus caurredzamību.

Datu aizsardzības jomā izceļams spriedums lietā SKA-42/2025²², kur Senāts risināja jautājumu par datu dzēšanu no oficiālā izdevuma.

Atzīmējams, ka visas no minētajām jomām – konkurences un nodokļu tiesības, valsts atbalsta jautājumi, publisko iepirkumu un datu aizsardzības tiesības – ir nozares, kurās īpaši izjūtama Eiropas Savienības tiesību loma nacionālo tiesību sistēmā. Minētais no tiesneša prasa spēju pilnvērtīgi orientēties Eiropas Savienības tiesību sistēmā un īstenot šīs tiesību sistēmas principiem atbilstošu tiesību normu piemērošanu.

Vienlaikus administratīvo strīdu risināšanā aktuāli var būt arī citi starptautisko tiesību avoti. Šajā sakarā pārskata periodā īpaši izceļams spriedums lietā SKA-7/2025²³, kur Senāts plaši kontekstā ar starptautisko tiesību avotiem attīstīja jautājumu par ģimenes ārstu tiesībām slēgt koplīgumu, kā arī skāra jautājumu par arodbiedrību ekskluzivitāti.

Sociālo tiesību jomā izceļams ir spriedums lietā SKA-111/2025²⁴, kur Senāts vērtēja jautājumu par nepamatoti izmaksāto sociālās palīdzības pabalstu atgūšanu – šāda lēmuma pieņemšanas mērķi, termiņu un iestādes pienākumu apsvērt tiesisko seku samērīgumu obligātā administratīvā akta izdošanas gadījumā.

Būvniecības tiesībās atzīmējama lieta SKA-73/2025²⁵, kur Senāts attīstīja judikatūru par gadījumiem, kad ir pamats atkāpties no principa, ka par patvaļīgas būvniecības novēršanu ir atbildīgs nekustamā īpašuma īpašnieks.

Atlīdzinājuma kontekstā izceļams Senāta spriedums lietā SKA-4/2025²⁶, kur Senāts vērtēja jautājumu par maksimālo nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru par bojā gājušu karavīru, ja uz atlīdzinājumu ir pieteikušies vairāki cietušie. Senāts atzina, ka atlīdzinājums katram, kuram nodarīts kaitējums, ir nosakāms individuāli, nevis summāri.

Atlīdzinājuma kontekstā izceļams, ka prakses attīstība joprojām turpinās jautājumā par kārtību, kādā administratīvajā procesā piešķirams atlīdzinājums par kriminālprocesā vai administratīvā pārkāpuma procesā pieļautajiem pārkāpumiem. Šī arī ir joma, kas saistīta ar virkni starpdisciplināru izaicinājumu. Pārskata periodā risināts plašu aktualitāti guvušais jautājums par to, kad aizskartās mantas īpašniekam ir tiesības izteikt administratīvajā tiesā atlīdzinājuma prasījumu²⁷, kā arī atzīts, ka Administratīvā procesa kārtībā ir izskatāms prasījums par kaitējuma atlīdzību, ko nodarījusi tiesa, nenodrošinot savlaicīgu tiesas sprieduma izpildi krimināllietā²⁸.

¹⁷ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 17. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-82/2025, ECLI:LV:AT:2025:0617.A420175521.11.S

¹⁸ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 27. novembra spriedums lietā Nr. SKA-117/2025, ECLI:LV:AT:2025:1127.A420191022.9.S

¹⁹ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 27. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-59/2025, ECLI:LV:AT:2025:0627.A420271621.13.S

²⁰ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 1. augusta spriedums lietā Nr. SKA-54/2025, ECLI:LV:AT:2025:0801.A420203122.9.S

²¹ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 1. augusta spriedums lietā Nr. SKA-124/2025, ECLI:LV:AT:2025:0801.A420258322.12.S

²² Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 23. decembra spriedums lietā Nr. SKA-42/2025, ECLI:LV:AT:2025:1223.A420251321.10.S

²³ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 14. marta spriedums lietā Nr. SKA-7/2025, ECLI:LV:AT:2025:0314.A420146920.12.S

²⁴ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 23. septembra spriedums lietā Nr. SKA-111/2025, ECLI:LV:AT:2025:0923.A420115321.11.S

²⁵ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 29. maija spriedums lietā Nr. SKA-73/2025, ECLI:LV:AT:2025:0529.A420155821.16.S

²⁶ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 14. marta spriedums lietā Nr. SKA-4/2025, ECLI:LV:AT:2025:0314.A420253920.10.S

²⁷ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 27. marta lēmums lietā Nr. SKA-338/2025, ECLI:LV:AT:2025:0327.SKA033825.5.L, un 2025. gada 17. decembra lēmums lietā Nr. SKA-695/2025, ECLI:LV:AT:2025:1217.A420175524.5.L

²⁸ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 30. janvāra lēmums lietā Nr. SKA-269/2025, ECLI:LV:AT:2025:0130.A420184123.9.L

Tāpat izceļama lieta SKA-230/2025²⁹, kur Senāts kopsēdē risināja jautājumu, vai likvidējamai kredītiestādei ir tiesības prasīt, lai tai kā kriminālprocesuālos izdevumus atlīdzina izdevumus par arestēto bezskaidras naudas līdzekļu glabāšanu kredītiestādes likvidācijas laikā. Šajā nolēmumā paustās atziņas bija aktuālas vēl vairāk nekā divdesmit departamenta tiesvedībā esošo strīdu izskatīšanā.

Savukārt saistībā ar procesuālo tiesību jautājumu aktualitātēm izceļams, ka Senāts lietā SKA-331/2025³⁰ pirmo reizi izvērsti skaidroja sprieduma izpildes rezultātā pieņemta administratīvā akta pārsūdzēšanas iespējas.

SADARBĪBA AR ZEMĀKU INSTANČU TIESĀM

Atbilstoši iepriekš izvirzītajām darba prioritātēm arī 2025. gadā Administratīvo lietu departaments turpināja veiksmīgu sadarbību ar zemākām instancēm.

Par tradīciju ir kļuvusi departamenta ikgadējā tikšanās ar Administratīvās rajona un apgabaltiesas kolēģiem, kas veiksmīgi tika aizvadīta arī 2025. gadā. Tikšanās tika organizēta divās daļās – kā departamenta senatoru tikšanās ar rajona tiesas un apgabaltiesas tiesnešiem, kā arī departamenta padomnieku un palīgu tikšanās ar šo tiesu palīgiem. Tikšanās laikā tika pārrunāti jautājumi par kvalitatīvai un pareizai administratīvās lietas izskatīšanai nozīmīgajiem tiesību jautājumiem. Pēc tikšanās atzinīgi tika novērtēta šādu pasākumu ietekme uz tiesas spriešanas kvalitātes paaugstināšanu.

Regulāri notika arī administratīvo tiesu priekšsēdētāju tikšanās.

Tāpat departaments nodrošināja stažēšanos Administratīvās rajona tiesas tiesnesēm Agnesei Karnītei un Agnesei Patmalniecei.

LĪDZDARBĪBA PĀRĒJOS AUGSTĀKĀS TIESAS DARBĪBAS STRATĒGIJAS PRIORITĀRAJOS DARBĪBAS VIRZIENOS

Līdztekus lietu izskatīšanai kā primārajai kasācijas instances funkcijai Administratīvo lietu departaments 2025. gadā aktīvi līdzdarbojās arī pārējos Augstākās tiesas darbības stratēģijas prioritārajos darbības virzienos. Īpaši izceļami daži no tiem.

Lai veicinātu tiesas spriešanas funkciju efektivitāti, departamenta pārstāvji līdzdarbojās Senāta vadlīniju blakus sūdzību iesniegšanai sagatavošanā, kā arī Augstākās tiesas darba grupā mākslīgā intelekta rīka ieviešanai tiesas darbā. Tāpat, gatavojoties TIS-2 ieviešanai administratīvajās lietās, departaments aktīvi sadarbojās

ar Tiesu administrāciju un TIS-2 izstrādātājiem. Savukārt, lai meklētu veidus departamenta nolēmumu kvalitātes pilnveidei, 2025. gadā tika organizēta departamenta tikšanās ar bijušo Eiropas Cilvēktiesību tiesas juristi Dainu Celmu. Pārrunāta Eiropas Cilvēktiesību tiesas pieredze tiesas darba optimizācijā un nolēmumu rakstīšanas efektivitātes uzlabošanā.

Vienlaikus efektīva un kvalitatīva tiesas spriešana pieprasa arī nepārtrauktu zināšanu pilnveidi. Pārskata periodā departamenta pārstāvji ir aktīvi iesaistījušies tiesnešu un tiesas darbinieku izglītošanā, vadot mācības Tieslietu akadēmijā.

Tāpat departamenta senatori un darbinieki līdzdarbojās vairāku likumprojektu izstrādē: pastāvīgajā Administratīvā procesa likuma darba grupā, kā arī likumprojektu „Grozījumi Publisko iepirkumu likumā”, „Grozījumi Iesniegumu likumā” un „Grozījumi Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likumā” apspriešanā.

Starptautiskās sadarbības jomā izceļama departamenta dalība Eiropas Savienības Valsts padomju un augstāko administratīvo tiesu asociācijā (*ACA-Europe*). Dalība šajā organizācijā ir vērtīgs pienesums kopējai valststiesību domas attīstībai kā starptautiskā, tā nacionālā līmenī. Atzīmējams, ka Augstākā tiesa piekritusi būt par *ACA-Europe* viceprezidenti Grieķijas prezidentūras laikā, kā arī būt par *ACA-Europe* prezidējošo valsti no 2027. gada līdz 2029. gadam, Baltijas valstīm īstenojot kopīgu sadarbību.

Starptautiskās sadarbības ietvaros departamenta pārstāvji piedalījās arī Ārlietu ministrijas organizētajās Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izpildes departamenta vizītes ietvaros rīkotajās sanāksmēs un diskusijās par Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu izpildi, tostarp konkrētās lietās pret Latviju. Tika pārrunāts gan tas, kādi problēmaspekti saskatāmi Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietās pret Latviju, gan analizēti valsts iespējamie rīcības modeļi personu cilvēktiesību efektīvākā nodrošināšanā nākotnē.

Pārskata periodā departaments sniedzis arī ieguldījumu sabiedrības izglītošanā. Gan departamenta senatori, gan darbinieki ir publicējuši virkni publikāciju, piedalījušies ar priekšlasījumiem konferencēs. Senatori ir vadījuši tiesību zinību stundas skolēniem, kā arī lekcijas studentiem par tiesu sistēmu un tiesībprātību, Satversmes izstrādāšanu un spēkā stāšanos, kā arī studenti ir iepazīstināti ar tiesnešu Ētikas komisijas darbu.

Gada noslēgumā departamenta vadībā iznāca administratīvajām tiesībām veltīta rakstu kopa jaunajā grāmatžurnālā „Jurista Vārds”. Rakstu kopa bija veltīta ģeopolitiskā konteksta ietekmei uz tiesas spriešanu. Šis aspekts, kā jau minēts, arī 2025. gadā ir joprojām būtisks demokrātisko vērtību aizsardzībā un iezīmējas arvien dažādākās administratīvo lietu kategorijās visu instanču

²⁹ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 30. jūnija spriedums lietā Nr. SKA-230/2025, ECLI:LV:AT:2025:0630.A420248322.12.S

³⁰ Senāta Administratīvo lietu departamenta 2025. gada 21. janvāra lēmums lietā Nr. SKA-331/2025, ECLI:LV:AT:2025:0121.A420273622.17.L

tiesās. Savukārt pārskata periodā departamenta vadībā veidoto rakstu par aktuālajiem administratīvo tiesību un procesa jautājumiem publikācija plānota 2026. gada janvāra un februāra grāmatžurnāla laidienā.

GALVENIE UZDEVUMI 2026. GADĀ

Galvenais Administratīvo lietu departamenta uzdevums 2026. gadā paliek nemainīgs – veicināt administratīvo lietu kvalitatīvu un efektīvu izskatīšanu.

Šā mērķa sasniegšanai departaments plāno turpināt meklēt veidus, kā pilnveidot nolēmumu rakstīšanu – veicināt lakonismu, nezaudējot nolēmuma kvalitāti un saprotamību. Tāpat departaments joprojām centīsies meklēt veidus, kā ātrāk identificēt lietas, kurās nepieciešams vērsties ar prejudiciāliem jautājumiem Eiropas Savienības Tiesā vai ar pieteikumu Satversmes tiesā, un kā sekmēt to, lai attiecīgie nolēmumi tiktu sagatavoti pēc iespējas agrākā lietas izskatīšanas stadijā. Vienlaikus, kā redzams no šodien aplūkotā, Eiropas Savienības tiesības ir klātesošas lielākajā daļā administratīvo lietu. Tāpēc šis ir ilgtermiņa mērķis, kura sasniegšana ir cieši saistīta ar kopējās lietu izskatīšanas efektivitātes uzlabošanu.

Tomēr jau šobrīd redzams, ka 2026. gads paies būtisku tehnoloģisko izaicinājumu gaismā. Pirmkārt, departaments paralēli darbam TIS-1 sistēmā uzsāks darbu TIS-2 sistēmā. Tas nozīmē, ka gan tiesnešiem, gan darbiniekiem būs jāapgūst jaunā sistēma, turklāt jārēķinās arī ar to, ka TIS-2 sistēmā darba procesā var atklāties problēmas, kas var apgrūtināt darbu. Otrkārt, saskaņā ar Administratīvā procesa likumu administratīvajās lietās šogad ir jānotiek pārejai uz lietvedības kārtošanu elektroniskajā lietā. Jau 2025. gadā kopā ar Administratīvās rajona tiesas un Administratīvās apgabaltiesas priekšsēdētājiem tikāties ar Tiesu administrāciju, lai pārrunātu minimālos priekšnoteikumus e-lietas ieviešanai visās administratīvajās lietās, piemēram, to, ka ir jābūt nodrošinātai lietas materiālu numerācijai, lai uz tiem var atsaukties lietā un gan tiesa, gan procesa dalībnieki var tos atrast elektronisko materiālu kopā; ir jānodrošina, lai lietas materiāli pakotnē tiktu kārtoti noteiktā loģiskā secībā un līdz ar to būtu pārskatāmi; ir jānodrošina ērts un efektīvs darbs ar elektroniski parakstītu dokumentu pakotnēm. Šobrīd no Tiesu administrācijas vēl nav saņemta informācija, ka šie minimālie priekšnoteikumi ir nodrošināti. Tas rada bažas par to, ka e-lietas ieviešana var būtiski apgrūtināt un kavēt tiesas darbu.

Tehnoloģisko pārmaiņu nestie izaicinājumi atklāsies vairākos ikdienas darba līmeņos, un jau šobrīd ir paredzams, ka tie ietekmēs kopējo departamenta darbības efektivitāti. Pārmaiņu ieviešana nenoliedzami prasīs laika resursus un tehnisko iemaņu pilnveidi, kā arī kopējas izpratnes par darbu ar vairākām tiesu

informatīvajām sistēmām un elektronisko lietu veidošanu. Turklāt jāņem vērā, ka uzlabojumus, kas nepieciešami ērta un kvalitatīva darba nodrošināšanai, būs iespējams identificēt tikai darba procesā, turklāt nav zināms, cik ilgs laiks un vai vispār būs iespējama konstatēto nepilnību novēršana. Lai nodrošinātu vienotu pieeju jauno sistēmu izmantošanā visu līmeņu administratīvajās tiesās, departaments ir plānojis sadarboties ar zemākām instancēm arī tehnoloģisko jautājumu risināšanā.

Vienlaikus ne visi jautājumi, kas saistīti ar jauno tehnoloģiju izmantošanu, apzīmējami kā izaicinājumi. Sagaidāms, ka pozitīvu pienesumu ikdienas darba efektivitātes celšanā sniegs sagaidāmais Augstākās tiesas mākslīgā intelekta rīks.

2026. gadā neparedzamu ietekmi uz departamenta darbu var atstāt arī tas, ka notiks Saeimas vēlēšanas un līdz ar to ir iespējams, ka departamentam kā pirmās instances tiesai 30 dienu laikā būs jāizskata lietas par Centrālās vēlēšanu komisijas lēmumiem, ar kuriem apstiprināti Saeimas vēlēšanu rezultāti. Šādu lietu skaitu prognozēt ir grūti, un līdz ar to arī ir grūti prognozēt, kādu ietekmi uz departamenta darbu atstās šīs ārpus kārtas izskatāmās lietas.

Arī 2026. gadā departaments turpinās līdzdarboties Tieslietu akadēmijas organizēto apmācību veidošanā un vadīšanā tiesnešiem un tiesu darbiniekiem. Tāpat novārtā netiks atstātas arī tādas departamenta tradīcijas kā ikgadējā tikšanās ar zemāku instanču tiesu tiesnešiem un darbiniekiem. Savukārt aktivitāte sabiedrības izglītošanas pasākumos būs pakārtota tam, kādus resursus prasīs 2026. gada izaicinājumu pārvarēšana.

NOSLĒGUMĀ

Kvalitāte, efektivitāte un izaugsme. Šie vārdi bija Administratīvo lietu departamenta 2025. gada ikdienas darba mērķis un būs vadmotīvs arī 2026. gadam. Lai arī 2026. gadā zem vārda „izaugsme” slēpjas arī tehnoloģiskie izaicinājumi, ar tiem spēkoties pieprasa laiks, kurā dzīvojam.

Šajā sakarā var teikt, ka tiesas spriešana nav tikai mehāniska tiesību normu „saskaitīšana”. Tā ir kolektīva, dinamiska un savstarpējā dialogā balstīta darbība, kurā tikai visu elementu harmoniska mijiedarbība rada „mūziku” – kvalitatīvu, pārliecinošu un tiesiskas valsts vērtībām atbilstošu nolēmumu. Esmu pārliecināta, ka arī 2026. gadā mums būs vairāku elementu harmoniska mijiedarbība, proti, produktīva un veiksmīga sadarbība gan departamenta kolēģu starpā, gan arī ar pārējiem Augstākās tiesas kolēģiem. Savukārt par tādu elementu kā dažādas tehnoloģijas ietekmi ir lielākas bažas. Taču ceru, ka mums izdosies nodrošināt arī harmonisku mijiedarbību starp tehnoloģijām un cilvēkiem! Ja tas izdosies, tad varam cerēt uz labiem darba rezultātiem arī 2026. gadā.

JUDIKATŪRAS UN ZINĀTNISKI ANALĪTISKĀ NODAĻA

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita ZIKMANE

Zinātniski analītiskie padomnieki Elīna GRIGORE-BĀRA, Reinis MARKVARTS,
Kristīne IVULĀNE

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītājas Anitas ZIKMANES ziņojums

Ziņojums strukturēts atbilstoši Augstākās tiesas stratēģijas 2021.–2025. gadam prioritātēm; tas atspoguļo Augstākās tiesas darba plānā ietvertos uzdevumus un Judikatūras un zinātniski

analītiskās nodaļas nolikumā uzskaitītās funkcijas. Nobeigumā norādīts būtiskākais no 2026. gada darba plāna.

1. PRIORITĀTE: STABILAS JUDIKATŪRAS VEIDOŠANA *Senāta judikatūras un tiesu prakses pieejamības paplašināšana*

Augstākās tiesas tīmekļvietnē publicēti šādi sadarbībā ar Senāta departamentiem tapuši tiesu prakses apkopojumi:

- Apdrošināšana. Senāta prakses apkopojums (2016–2025);
- Senāta atziņas lietās par ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (Krimināllikuma 260. pants). 2020. gads – 2025. gada jūlijs;
- Senāta prakse krimināllietās, kas saistītas ar cilvēku tirdzniecību (2021. gads – 2025. gada marts);
- Apelācijas instances tiesas kompetence krimināllietas nosūtīšanā jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā (Kriminālprocesa likuma 566. pants).

Publicēšanai tiek gatavots tiesu prakses apkopojums:

- Pašvaldības domes deputāta tiesību aizsardzība.

Civillietu departamentā saskaņošanā atrodas:

- Zemesgrāmatu apkopojuma papildinājumi;
- Daudzdzīvokļu dzīvojamo māju pārvaldīšanas tiesiskās attiecības.

Krimināllietu departamentam sagatavots:

- Pārskats par Senāta Krimināllietu departamenta 2024. gadā atceltajiem un grozītajiem zemāku instanču tiesu nolēmumiem;
- Senāta 2024. gada lēmumu pārskats lietās, kas Krimināllietu departamentā skatītas atkārtoti.

Iekšējā dialoga stiprināšana Senātā, veicinot vienveidīgu tiesību normu interpretāciju un piemērošanu tiesu praksē

Pārskata periodā sagatavotas 32 atbildes uz senatoru jautājumiem par Eiropas Savienības un starptautiskajām tiesībām, starptautisko tiesu judikatūru vai citu valstu tiesībām un tiesu praksi. Par Eiropas Savienības tiesību jautājumiem bija 13 no uzdotajiem jautājumiem, par Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūru 4 jautājumi. Pārējie aptvēruši vairākus pētāmos virzienus: gan Eiropas tiesu praksi, gan regulējuma analīzi vai salīdzinošo tiesību metožu izmantošanu.

Aktuālu tiesību jautājumu diskusija

2025. gada 19. novembrī organizēta tikšanās ar Eiropas Savienības Vispārējās tiesas tiesnesi Ingu Reini par Eiropas Savienības kopējās aizsardzības politiku un „ReArm Europe” plānu (publiskie iepirkumi).

Senāta nolēmumu publicēšana

Veikta Senāta departamentu nolēmumu, kuri rada juridisku interesi, atlase un sistematizācija Augstākās tiesas tīmekļvietnes Judikatūras nolēmumu arhīvā, pievienošana Latvijas tiesību aktu portālā likumi.lv un automatizēta apstrāde Latvijas tiesu nolēmumu portālam.

2025. gadā notika anonimizēto Latvijas tiesu nolēmumu portāla migrācija no manas.tiesas.lv uz elieta.lv. Atbilstoši aktualizēta Senāta nolēmumu apstrādes kārtība to pieejamībai e-lietas portālā.

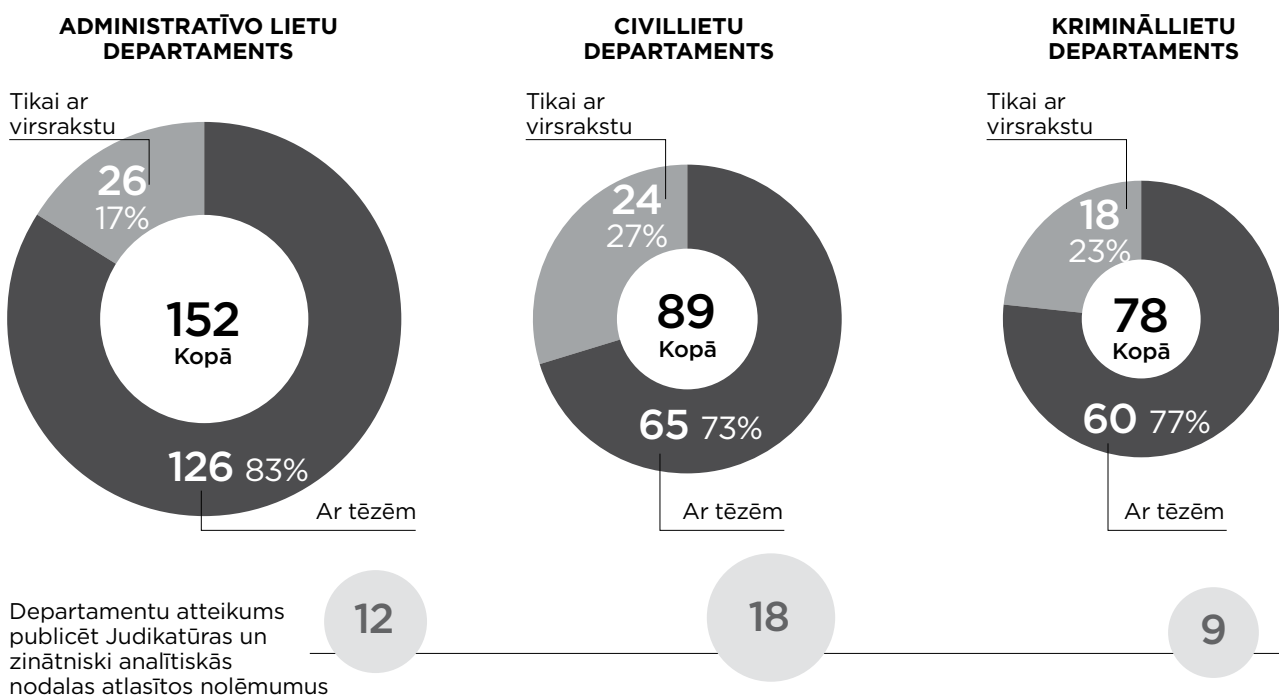
Vēl turpinās darbs ar gada nogalē pieņemto nolēmumu apstrādi gan Judikatūras nodaļā, gan arī atsevišķu nolēmumu saskaņošana departamentos.

2025. gada statistika par publicēto Senāta nolēmumu skaitu dažādās vietnēs*

	Izskatīto lietu skaits	Latvijas tiesu portāls elieta.lv	Judikatūras nolēmumu arhīvs at.gov.lv	Tiesību aktu portāls likumi.lv
Administratīvo lietu departaments	641	637	152	126
Civillietu departaments	745	679	89	67
Krimināllietu departaments	431	340	78	60
Kopā	1817	1656	319	253

* Dati uz 18.02.2026.

Sadalījums pēc publicēšanas veida: ar tēzēm vai tikai ar virsrakstu

Likumi.lv 2025. gadā pievienoti nolēmumi

	Likumi.lv pievienoti	Pievienoti pēc tiesību aktu pantiem (normām)
Administratīvo lietu departaments	126	391
Civillietu departaments	67	266
Krimināllietu departaments	60	172

2. PRIORITĀTE: EFEKTĪVA KASĀCIJAS PROCESA NODROŠINĀŠANA

Tiesas statistikas apkopošana un statistikas pārskatu veidošana

- Papildus Augstākās tiesas tīmekļvietnē publicētajam statistikas materiālam departamentu priekšsēdētāju darbam apkopot arī atsevišķu gada posmu darba rezultātīvie rādītāji.
- Sadarbībā ar Tiesu administrāciju meklēti

risinājumi statistikas pārskatu automatizētai izveidei. Nevienvērdība datu ievadē Tiesu informatīvajā sistēmā, kā arī tas, ka atsevišķu kategoriju lietas netiek reģistrētas TIS, liedz iespēju pāriet uz tikai automatizētu datu apstrādi.

- Lietu izskatīšanas termiņu analīze un atbilstošu pārskatu sagatavošana papildus veikta arī Tieslietu padomes vajadzībām.

Tiesvedības procesu Senātā analīze un lietu aprites pilnveidošana

- Civillietu departamentam sagatavoti rīcības sēžu lēmumu (kasācijas tiesvedības ierosināšanas atteikumu) paraugu projekti.
- Krimināllietu departamentam sagatavoti ieteikumi tiesību jautājumu formulēšanai tiesu nolēmumos.
- Sagatavots priekšlikums informācijas lapu ieviešanai vai papildināšanai lietas statusa (atklāts/daļēji slēgts/slēgts) noteikšanai Senātā saņemtajām lietām.
- Sniegts atbalsts blakussūdzību vadlīniju izstrādes projektam.

Nolēmumu sagatavošanas vadlīniju izstrāde

- Sagatavoti komentāri un papildu piemēri Senāta nolēmumu sagatavošanas kārtībai. Ikdienā sniegts atbalsts senatoriem, padomniekiem un senatoru palīgiem nolēmumu noformēšanas jautājumos.
- Valodas lietošanas ieteikumi papildināti ar materiāliem par atsevišķu vārdu un nolēmumos sastopamu konstrukciju lietošanu, kā arī latīņu izteicienu lietošanu un atsauču veidošanu uz Eiropas Savienības Tiesas nolēmumiem.

Senatoru atbalsta dienesta kapacitātes stiprināšana

- Jaunajiem darbiniekiem novadītas nodarbības par Judikatūras nodaļā primāri izmantojamo resursu rīkiem, kā arī teorijas un prakses nodarbības par Senāta nolēmumu pamatojuma metodoloģiju.

Senatoru atlases kārtības un prasmju pilnveidošanas programmas īstenošana

- Sniegts nepieciešamais atbalsts senatoru kandidātu atlases uzdevumu sagatavošanai.

3. PRIORITĀTE. RESURSU IZMANTOŠANAS UN IEKŠĒJO PROCESU EFEKTIVIZĒŠANA

Latvijas un ārvalstu juridisko resursu pieejamības nodrošināšana

- Aktualizēts pieejamo darbam noderīgo avotu saraksts.
- Nodrošināta informācija par aktuālo juridisko literatūru.

4. PRIORITĀTE. SADARBĪBA UN DIALOGS

Tieslietu padomes lomas stiprināšana un efektīvas darbības nodrošināšana

- Rajona (pilsētas) tiesas un apgabaltiesas tiesneša amata kandidātu atlases komisijai sniegts atbalsts, sagatavojot profesionālo zināšanu pārbaudes testa jautājumu projektu un kāzusu projektus.
- Uzsākts darbs pie vadlīniju tiesas spriedumu rakstīšanai pirmās un apelācijas instances tiesām ieviešanas rezultātu izvērtējuma.

Juridiskās domas un juridiskās kultūras attīstīšana

- Sadarbības līguma ar Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti ietvarā doktorantūras skolā sagatavots un prezentēts pētījums „Kopīpašuma tiesības”, uzsākts pētījums „Pirmstiesas izmeklēšanas rezultātu novērtējums Augstākās tiesas Senāta praksē (2010–2025)”.

5. PRIORITĀTE. SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA UN IZGLĪTOŠANA

Sadarbība ar augstskolu juridiskajām fakultātēm

- Augstskolām piedāvātas tēmas studiju darbiem par aktuāliem jautājumiem.

Latvijas Senāta un atjaunotā Senāta vēstures apkopošana un izmantošana tiesas darbā

- Grāmatā „Augstākās tiesas Plēnums 1990–2025” sagatavots vēsturiskais ieskats Plēnuma institūta attīstībā un apskats par Plēnuma lēmumu vietu tiesību avotu sistēmā.

NĀKAMĀ GADA DARBA PRIORITĀTES

2026. gadā papildus ikdienas darbam ar judikatūras atlasī, tiesu prakses apkopojumu veidošanu un tiesību jautājumu izpēti īpašu uzmanību plānots pievērst Judikatūras nolēmumu arhīvam: meklēšanas iespēju uzlabošanai, saturam, datu precizitātei, kā arī judikatūras atziņu noformēšanas vadlīnijām.

ADMINISTRĀCIJA

Administrācijas vadītāja Sandra LAPIŅA

Administrācijas vadība 2025. gadā:

Finanšu un saimniecības nodaļas vadītājs Uldis ČUMA-ZVIRBULIS

Personāla nodaļas vadītāja Gunita AUZIŅA

Komunikācijas nodaļas vadītāja Rasma ZVEJNIECE

Informācijas tehnoloģiju nodaļas vadītājs Pāvels VEĻECKIS

Kancelejas vadītāja Elīna MAJORE

Juriskonsulte Ilze LEJA

Projektu vadītāja Zane MIČULE

Administrācijas vadītājas Sandras LAPIŅAS ziņojums

Administrācija ir Augstākās tiesas struktūrvienība, kuras mērķis ir radīt priekšnoteikumus Augstākās tiesas saskaņotai un optimālai darbībai, lai nodrošinātu likumā noteikto Augstākās tiesas uzdevumu izpildi.

1. BUDŽETS UN FINANŠU VADĪBA

ATLĪDZĪBA – 8 657 582

2025. gada
kopējais budžets
9 615 173 euro

PRECES UN PAKALPOJUMI –
516 773

Informācijas tehnoloģiju
pakalpojumi – 127 530

Konferences, pasākumi,
ārvalstu delegāciju
uzņemšana – 100 140

Komandējumi un dienesta
braucieni – 27 398

Mācības – 15 285

Pārējie izdevumi –
246 420

STARPTAUTISKĀ
SADARBĪBA – 10 370

(dalības maksa starptautiskajās
organizācijās ENCI, ACA-Europa u.c.)

KAPITĀLIE IZDEVUMI –
430 448

Datortehnika, sakaru un cita
biroja tehnika – 280 273
(lielākais ieguldījums MI projektam
paredzētais serveris)

Transportlīdzekļi –
102 486

Mēbeles – 47 228

Pārējie izdevumi – 461

2. CILVĒKRESURSI UN VIDE

Labbūtība

Administrācija pastāvīgi rūpējas par personāla labbūtību, tiek īstenoti pasākumi, kas sekmē saliedētu kolektīvu, profesionālo noturību un piederības sajūtu.

Organizētas divas fokusa grupas darbinieku viedokļu apzināšanai un dažādi saliedēšanās pasākumi – erudīcijas pēcpusdienu, Lieldienu pasākums, Līgo pasākums, darbinieku pārgājiens, Valsts svētku pasākums, Ziemassvētku aktivitātes un Temīdas balvas pasākums.

Inovatīva atlase

Personāla atlasē tiek izmantotas radošas metodes, kas ļauj ieraudzīt ne tikai profesionālās zināšanas, bet arī domāšanas veidu, problēmu risināšanas prasmes, sadarbības spējas un motivāciju.

Mentorings

Mentoringa programma veicina pārliecību par savām prasmēm, samazina kļūdu risku un saīsina adaptācijas laiku, kas pozitīvi ietekmē darba efektivitāti.

3. MĀKSLĪGAIS INTELEKTS UN TEHNOLOĢIJAS

Mākslīgā intelekta pilotprojekts

Kopā ar izstrādātāju apvienību KC.LV un DATI Group sākts darbs pie Augstākās tiesas MI meklētāja izveides. Tas būs drošs, lokāli darbināms meklēšanas rīks, kas palīdzēs ātrāk atrast izpētei vajadzīgos nolēmumus un citus materiālus gan pēc ierastajiem filtriem, gan pēc brīvi formulēta jautājuma dabiskā valodā, nodrošinot meklēšanu pēc konteksta, nevis tikai atslēgvārdiem.

Darba grupa kopā ar dizaineri šobrīd strādā pie meklētāja izskata un lietošanas ērtuma, savukārt pārējā komanda apkopo un sakārto datubāzi, kurā notiks meklēšana.

Testējamai MI meklētāja versijai jābūt gatavai februāra vidū, bet pirmajai pilnvērtīgi strādājošai versijai – jūnijā.

Tehniskais aprīkojums

IT infrastruktūras pārbūve un pilnveidošana, ieviešot jaunus IT risinājumus:

- datu drošības, pieejamības un integritātes paaugstināšanai nomainīta datu rezerves kopiju veidošanas iekārta un datu spoguļošanai ieviesta otra datu glabātuve;
- MI projekta realizācijai un datu pārraides ātruma paaugstināšanai serveru telpā paplašināts datortīkls ar trīs tīkla komutatoriem un veikta servertehnikas izvietojuma un saslēguma pārveidošana.

Kiberdrošība

Atbilstoši Nacionālās kiberdrošības likumam un Ministru kabineta noteikumiem Nr. 397 „Minimālās kiberdrošības prasības”:

- Augstākās tiesas mājaslapai pieslēgts Vairogs+ drošības risinājums un veikti vairāki uzlabojumi atbilstoši drošības prasībām;
- ieviests e-pasta mākoņu risinājums, neautorizēto iekārtu bloķēšanas un citi

Šobrīd Augstākajā tiesā darbojas jau 26 mentori, kas palīdz jaunajiem darbiniekiem. Jaunajiem mentoriem tika nodrošinātas mācības.

Mācības un pieredzes apmaiņa

Senatoriem un darbiniekiem tika nodrošinātas gan iekšējās, gan ārējās mācības, īpaša uzmanība pievērsta jaunu zināšanu ieviešanai praksē, tostarp digitālo prasmju stiprināšanai. Senatoriem un darbiniekiem nodrošināta juridiskās angļu valodas pilnveidošana.

Pieredzes apmaiņai notika četru zinātniski analītisko padomnieku vizīte Itālijas Augstākajā tiesā, Valsts padomē un Starptautisko privāttiesību institūtā, pieci darbinieki piedalījās Baltijas valstu augstāko tiesu darbinieku sanāksmē Viļņā.

Senatori piedalījās pieredzes apmaiņas braucienos uz Eiropas Cilvēktiesību tiesu, Eiropas Savienības Tiesu, Vācijas Federālo sociālo lietu tiesu, Nīderlandes Augstāko tiesu.

Vide

- Nodrošināti ergonomiski darba apstākļi.
- Veikti kosmētiskie remontu.
- Seši senatoru kabineti aprīkoti ar jauna koncepta mēbelēm.
- Iekārtots grāmatu apmaiņas plaukts.

risinājumi IT infrastruktūras kibernetikas līmeņa atbilstībai;

- Augstākā tiesa pievienota vienotajam valsts interneta plūsmu apmaiņas punktam;
- sadarbībā ar Augstākās tiesas kibernetikas pārvaldnieku izstrādāta nepieciešamā dokumentācija.

Digitālā transformācija

- Sākta personāla lietu digitalizācija.
- Apzinātas vajadzības un sākts ieviest darba procesu automatizācijas risinājumu, izmantojot MI, Judikatūras un zinātniski analītiskajā nodaļā, Kancelejā, Personāla nodaļā.
- Izstrādāts iekšējais normatīvais akts – Mākslīgā intelekta un tiešsaistes rīku lietošanas kārtība.

Dokumentu aprīte

- Samazināts Kancelejas amatvienību skaits, optimizēti darba procesi.
- TIS-2 testēšana.
- ALS modernizācija.

4. DRUKĀTIE IZDEVUMI

Sagatavotas un izdotas grāmatas „Augstākās tiesas Plēnums 1990–2025”, „Augstākās tiesas Administrācija. 20 gadu 20 stāsti” un „Eiropas tiesnešu mantijas”.

Izdoti „Augstākās Tiesas Biļetena” divi numuri.

Izdoti bukleti par kasācijas sūdzību sagatavošanu civilīetās, administratīvajās lietās, krimināllietās. Tie izplatīti zemāku instanču tiesās, prokuratūrā, zvērinātiem advokātiem.

5. STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Sadarbībā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu organizēta starptautiska konference „Tiesības uz taisnīgu tiesu: Eiropas Cilvēktiesību konvencija nacionālo tiesu un ECT dialogā”.

Organizēta Čehijas Augstākās tiesas oficiālā vizīte Augstākajā tiesā. Uzņemtas vēl 12 citas ārvalstu viesu grupas.

Sadarbībā ar Latvijas tiesību institūtu rīkota Londonas Ekonomikas skolas viesprofesora, Lielbritānijas karaļa padomnieka Konora Kviglija vieslekcija Latvijas juristiem par Eiropas valsts atbalsta tiesībām.

Dalība Tieslietu padomes starptautiskajās aktivitātēs: Eiropas Tieslietu padomju tīkla Ģenerālās asamblejas organizēšanā Rīgā un sanāksmes „Tiesiskuma stiprināšana izaicinošos laikos: Latvijas un Ukrainas tiesu dialogs” organizēšanā.

6. SABIEDRĪBAS INFORMĒŠANA UN IZGLĪTOŠANA

Pastāvīgs darbs ar medijiem – atbildes uz žurnālistu jautājumiem, preses relīzes. Organizētas divas preses konferences.

Apkopoti un izvērtēti tiesas klientu anketēšanas dati.

Atbilstoši VARAM audita ieteikumiem tehniski un vizuāli uzlabota Augstākās tiesas mājaslapas piekļūstamība.

Darbs ar skolēniem un studentiem – tiesību zinību stundas, tiesu izspēles, Ēnu diena, Atvērto durvju dienas tieslietu un komunikācijas studentiem.

Dalība Muzeju naktī, saistībā ar to sagatavota Eiropas tiesnešu mantiju izstāde.

7. VĒSTURE

Uz grāmatas „Augstākās tiesas Plēnums 1990–2025” atvēršanas pasākumu tikai aicināti bijušie Augstākās tiesas tiesneši.

Muzejā izveidots informatīvs materiāls latviešu un angļu valodā ar kvadrātkodiem eksponātu aprakstiem.

ADMINISTRĀCIJAS PRIORITĀTES 2026. GADAM:

- efektīva finanšu vadība un kontrole;
- MI meklētāja izveide – izstrādāt risinājumu, sākt to lietot, plānot un veikt uzlabojumus;
- iespēju robežās ieviest mākoņpakalpojumus informācijas sistēmu un datu pieejamības nodrošināšanai IT infrastruktūras darbības traucējumu gadījumā;
- mācību organizēšana, sadarbība ar Tieslietu akadēmiju;
- iekšējās komunikācijas, sadarbības un pieredzes apmaiņas veicināšana starp departamentiem;
- personāla lietu digitalizācija;
- struktūrvienību vajadzību apzināšana un darba procesu efektivitāti veicinošu MI rīku un risinājumu ieviešana;
- informatīvu grāmatu par Augstāko tiesu latviešu un angļu valodā izdošana;
- Disciplinārtiesas 2010.–2025. gada lēmumu krājuma izdošana;
- Augstākās tiesas Biļetena divu numuru izdošana;
- starptautiskas konferences organizēšana.

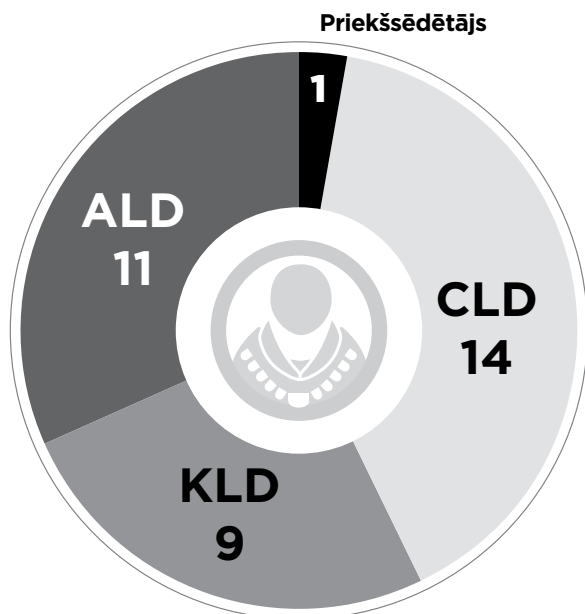
PERSONĀLA STATISTIKA 2025. GADĀ

Saīsinājumi: CLD – Civillietu departaments; KLD – Krimināllietu departaments; ALD – Administratīvo lietu departaments; JZAN – Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa; SRNN – Slepenības režīma nodrošināšanas nodaļa; TP – Tieslietu padome

SENATORI

Skaitis struktūrvienībās

Kopā **35**

Darba stāžs Augstākajā tiesā

Vidējais stāžs
8 gadi

Dzimums

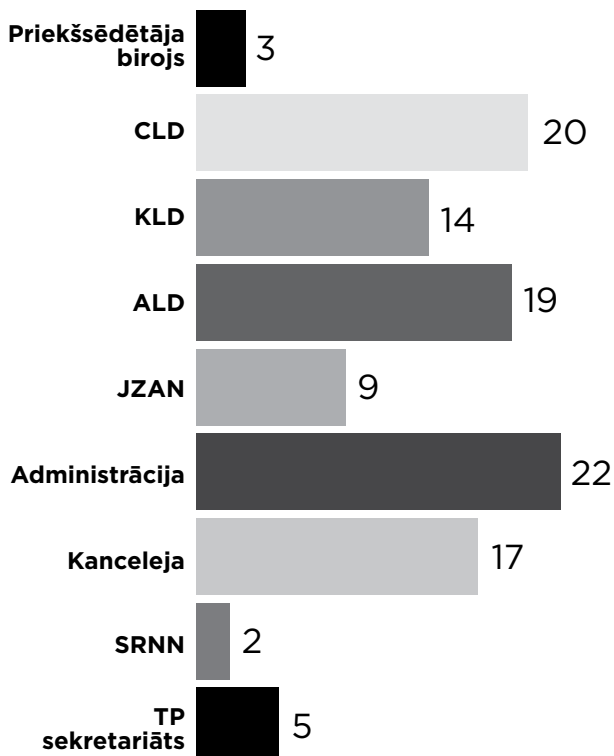

Vidējais vecums – 53 gadi

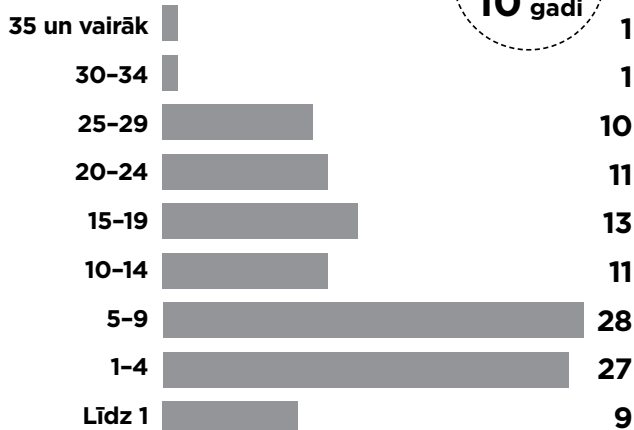
DARBINIEKI

Skaitis struktūrvienībās

Kopā **111**

Darba stāžs Augstākajā tiesā

Vidējais stāžs
10 gadi

Dzimums

Vidējais vecums – 42 gadi

DISCIPLINĀRTIESA

Disciplinārtiesa

2026. gada februārī

1. rindā Anita Poļakova,
Normunds Salenieks;
2. rindā no kreisās:
Inese Grauda,
Anita Kovaļevska,
Inguna Radzeviča,
Vēsma Kakste

Disciplinārtiesas priekšsēdētāja Normunda SALENIEKA ziņojums

Disciplinārtiesas sastāvā ir seši Senāta departamentu senatori – no Civillietu departamenta senatori Normunds Salenieks un Inese Grauda (ievēlēta ar 16.04.2025.), no Administratīvo lietu departamenta Vēsma Kakste un Anita Kovaļevska, no Krimināllietu departamenta Anita Poļakova un Inguna Radzeviča.

Aizvadītajā gadā Disciplinārtiesā izskatītas divas lietas, viena saņemta 2024. gadā, otra – 2025. gadā.

Lietā DT-1/2025 par Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas atzinumu par tiesneša atkārtotu iecelšanu amatā uz laiku līdz diviem gadiem Disciplinārtiesa izbeidza tiesvedību, pamatojoties uz saņemto sūdzības atsaukumu. Tomēr, ņemot vērā to, ka sūdzība bija iesniegta par motivācijas trūkumu Tiesnešu kvalifikācijas kolēģijas lēmumā, Disciplinārtiesa atzina par lietderīgu vispārīgi norādīt uz secinājumiem, kas tika izdarīti lietas sagatavošanas procesā. Disciplinārtiesa konstatēja, ka ne likumā „Par tiesu varu”, ne Tiesnešu

kvalifikācijas kolēģijas reglamentā nav noteiktas konkrētas prasības atzinuma saturam. Vienlaikus tika norādīts, ka nepieciešams nodrošināt tiesnešus ar to lēmumu (negatīvu atzinumu) pamatojumu, kuriem ir paredzētas pārsūdzības tiesības.

Lietā DT-2/2025 tika izskatīta sūdzība par Tiesnešu disciplinārkolēģijas lēmumu, ar kuru bija ierosināts atcelt tiesnesi no amata. Disciplinārtiesa atcēla lēmumu un izbeidza disciplinārlietu, jo ar Saeimas lēmumu tiesnese tika atbrīvota no tiesneša amata pēc pašas vēlēšanās. Līdz ar to Disciplinārtiesa atzina, ka disciplinārlietas turpmāka izskatīšana nav pieļaujama, un, pamatojoties uz Tiesnešu disciplinārās atbildības likuma 11.⁴ panta otrās daļas 2. punktu, disciplinārlieta tika izbeigta un Tiesnešu disciplinārkolēģijas 2025. gada 14. februāra lēmums atcelts.

Disciplinārtiesas lēmumi ir pieejami Augstākās tiesas tīmekļvietnē.

PAR DISCIPLINĀRTIESAS DARBĪBAS REGULĒJUMU

Runājot par Disciplinārtiesas attīstības perspektīvām, joprojām aktuāls ir jautājums par tās procesuālās darbības regulējuma pilnveidi. Līdzšinējā Disciplinārtiesas darbība balstās uz Tiesnešu disciplinārās atbildības likumā noteikto regulējumu, kas vienlaikus nodrošina gan pamata procesuālās garantijas, gan zināmu elastību lietu izskatīšanā. Šāda elastība ir ļāvusi Disciplinārtiesai pielāgot procesu konkrētiem lietu apstākļiem un efektīvi reaģēt uz dažāda rakstura sūdzībām.

Vienlaikus, ņemot vērā Disciplinārtiesas nozīmīgo lomu tiesnešu disciplinārās atbildības sistēmā, būtu apsverams jautājums par Disciplinārtiesas procesuālo darbību detalizētāku reglamentēšanu.

Disciplinārtiesas reglaments potenciāli veicinātu lielāku procesuālo skaidrību, paredzamību un vienotu praksi, īpaši attiecībā uz sūdzību izskatīšanas gaitu,

procesuālo darbību secību un iesaistīto personu tiesību īstenošanu. Vienlaikus jāņem vērā, ka pārmērīgi detalizēts regulējums varētu ierobežot Disciplinārtiesas iespējas elastīgi rīkoties gadījumos, kad lietas apstākļi to objektīvi prasa. Līdz ar to būtu lietderīgi turpināt diskusiju par optimālo līdzsvaru starp normatīvo noteiktību un procesuālo elastību, izvērtējot gan līdzšinējo Disciplinārtiesas praksi, gan citu institūciju pieredzi. Šādas diskusijas rezultātā varētu tikt pieņemts pamatots lēmums par turpmāko Disciplinārtiesas darbības regulējuma attīstību un virzienu.

Noslēgumā vēlos izteikt pateicību visam Disciplinārtiesas sastāvam par profesionālo, rūpīgo un atbildīgo darbu, kā arī par ieguldījumu Disciplinārtiesas darbības nodrošināšanā. Vēlos paust cerību, ka turpmākajā periodā Disciplinārtiesas noslodze saglabāsies neliela, un darbs noritēs stabilā un paredzamā režīmā.

PLĒNUMA VIESU UZRUNAS

PROKURATŪRA KASĀCIJAS PROTESTU KĀ PĀRSŪDZĪBAS INSTRUMENTU IZMANTO ATBILDĪGI

Ģenerālprokurors Armīns MEISTERS

Godātie senatori!

Šī ir kārtējā diena, kad Ģenerālprokurora amatā piedzīvoju ko jaunu – pirmo reizi esmu Augstākās tiesas plēnumā. Sajūtas ir īpašas, kā jau Augstākās tiesas Senāta zālē, pie tam klātesot visiem senatoriem. Paldies par šīm sajūtām un iespēju tās piedzīvot!

No prokuratūras puses aktualizēju dažus jautājumus, ko esam apkopojuši kopā ar kolēģiem. Neiztikšu arī bez statistikas, bet paraudzīšos uz to no prokuratūras redzējuma. Jo vienmēr ir jautājums, vai prokurori nenoslogo tiesas, īpaši kasācijas instanci, ar saviem protestiem, kas nav lietderīgi, vai vienmēr ir pietiekami rūpīgi izvērtēta nepieciešamība vērsties kasācijas instancē.

SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS

Prokurori 2025. gadā ir iesnieguši 30 kasācijas protestus. Senātā izskatīti 29 protesti, no tiem apmierināti 19, noraidīti 10. Rezultāti pozitīvi raksturo prokuroru darbu – divas trešdaļas no iesniegtajiem protestiem ir apmierināti. Diezin vai kasācijas sūdzību apmierināšanas īpatsvars būtu tuvu tam. Līdz ar to redzams, ka prokuratūra novērtē Senāta īpašo lomu un nevēršas ar protestiem par sīkumiem.

Prokuratūras darba plāna ietvaros ir izvērtēta prokurora kasācijas protesta kā pārsūdzības instrumenta izmantošana. Būtiskas nepilnības vai trūkumi nav konstatēti. Vienlaikus prokuroriem akcentēts izmantot

darbā Senāta Krimināllietu departamenta izstrādātās vadlīnijas kvalitatīva protesta sagatavošanai un atbildīgi izvērtēt sprieduma pārsūdzēšanas lietderību.

Papildus Augstākās tiesas publicētajai informācijai un judikatūrai prokuroriem tiek aktualizētas Senāta nolēmumos ietvertās atziņas. To ir daudz un tās ir vērtīgas prokuroru darbā – noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas risinājuma meklējumos, soda noteikšanas vērtēšanā, kā arī izpratnei par Kriminālprocesa likuma normu piemērošanu. No prokuratūras redzesloka atzinīgi vērtējams Senāta risinājums vienā no lietām atcelt apelācijas instances tiesas spriedumu daļā par sodu un noteikt apsūdzētajam bargāku sodu, nesūtot lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Tas ir ļoti vērtīgs risinājums, kas samazina lietu izskatīšanas termiņus – tātad ir ekonomija un ātrāks taisnīgs risinājums.

SENĀTA CIVILLIETU DEPARTAMENTS

Ģenerālprokurors, izmantojot savu ekskluzīvo funkciju, 2025. gadā Senātā iesniedzis 16 protestus. Senāts izskatījis 13 protestus. Visos gadījumos Senāts protestus atzina par pamatotiem un lēma atcelt pirmās instances tiesas nolēmumu, nododot lietu jaunai izskatīšanai.

Aktuālākā problēma, kuras dēļ ģenerālprokuroram ir jāizmanto protesta tiesības, ir tas, ka pirmās instances tiesas neievēro aktuālos grozījumus normatīvajā regulējumā.

Prokuratūras ieskatā nozīmīgas ir Senāta atziņas, ka, vērtējot parādnieka godprātību, uzņemoties jaunas parādsaistības pie apstākļiem, kad parādnieks nav spējīgs norēķināties par esošajām, tiesai ir jāapsver ne vien parādnieka individuālā atbildība par kredītsaistību uzņemšanos, bet arī kreditora (ātro kredītu devēja) atbildība.

Tāpat būtiskas būs Senāta atziņas, izskatot protestu civillietā, kurā Senāts lēma uzdot Eiropas Savienības Tiesai prejudiciālus jautājumus. Prokuratūras ieskatā lietās, kurās procesa dalībnieki ir sankcijām pakļautas personas vai ar sankcijām pakļautām personām saistītas personas, tiesvedība nedrīkst būt mehānisms, kā padarīt brīvi pieejamus sankcionētus finanšu līdzekļus. Gaidām Eiropas Savienības Tiesas redzējumu, kā tiesām un tiesu sistēmai kopumā būtu jārikojas, lai sprieduma izpildes rezultātā netiktu apietas piemērotās sankcijas.

SENĀTA ADMINISTRATĪVO LIETU DEPARTAMENTS

Administratīvo lietu jomā visās tiesu instancēs aktuāls ir jautājums, vai un kāds atlīdzinājums pienākas personai, kuras līdzekļiem bija uzlikts arests kriminālprocesā, bet vēlāk tas atcelts. Prokuratūra ar nepacietību gaida Senāta nolēmumu, kuram būs liela nozīme kaitējuma atlīdzināšanas lietās. 2024. gada janvārī Administratīvā apgabaltiesa lēma, ka, pamatojoties uz Civillikuma normām, atlīdzināmi ir likumiskie 6% gadā, par ko prokuratūra iesniedza kasācijas protestu. Šis nolēmums noteikti ietekmēs tiesu praksi kaitējuma atlīdzināšanas lietās un arī valsts budžetu.

Prokuratūrā no 2024. gada saņemtajos iesniegumos par mantai uzlikto arestu kriminālprocesā tiek lūgts atlīdzināt vairāk nekā 28 miljonus *euro*. Norisinās desmitiem tiesvedību. Aizskartās mantas īpašnieki lūdz ne tikai likumiskos procentus, bet arī naudas vērtības zudumu. Līdz šim tiesa ir saskatījusi, ka līdzīgi kā sankciju piemērošanas lietās īslaicīga iejaukšanās pietiecināja īpašumtiesībās ir bijusi pamatota un samērīga ar sabiedrības labumu – atklāt noziedzīgi iegūtu mantu un izņemt to no apgrozības, un aresta atcelšana pati par sevi ir pietiekama kompensācija.

Šī jautājuma kontekstā jāakcentē vakardien Saeimā trešajā lasījumā pieņemtie grozījumi Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likumā, kas pilnīgi noteikti vājinās valsts spēju konfiscēt noziedzīgi iegūtus

Tieslietu ministre Ineses Lībiņa-Egnere un ģenerālprokurors Armīns Meisters Augstākās tiesas plēnumā

līdzekļus un radīs negatīvu ietekmi uz valsts budžetu, jo persona iegūs tiesības uz kompensāciju neatkarīgi no mantas aresta atcelšanas pamata. Prokuratūras vērtējumā šis regulējums var tikt izmantots ļaunprātīgi un pat krāpnieciskos nolūkos. Prokuratūra apsver iespēju spert precedenta soli un aicināt Valsts prezidentu neizsludināt likumu. *(Valsts prezidents likumu neizsludināja un 23.01.2026. pieprasīja Saeimai tā otrreizēju caurlūkošanu – Red.).*

VALSTS DROŠĪBAS INTEREŠU AIZSARDZĪBA

Saistībā ar lietu iztiesāšanu Senātā no prokuratūras puses aicinājums Senātam rast iespēju piemērot lietu izskatīšanā prioritātes principu. Ir lietas, kuru ātra izlemšana ir īpaši svarīga ne tikai konkrētās lietas kvalitatīvai izspriešanai un judikatūras veidošanai, bet arī valsts drošības interešu aizsardzībai – piemēram, situācijās, kad no Senāta viedokļa ir atkarīgs, vai kādā pret valsts interesēm vērsta nodarījumā ir saskatāmas noziedzīga nodarījuma pazīmes, vai nē. Tas nosaka visu izmeklēšanas un drošības iestāžu, arī prokuratūras, dienas kārtību un vēlmi apkarot noziedzīgus nodarījumus, kas šo iestāžu ieskatā apdraud valsts drošību.

Zināms, ka Ģenerālprokuroram ir tiesības ierosināt Augstākās tiesas plēnumam sniegt viedokli par aktuālu tiesību normu interpretācijas jautājumiem. Tomēr pēdējo 10 gadu laikā šīs tiesības nav izmantotas. Rodas jautājums – vai nav bijuši aktuāli jautājumi, vai arī, kas ir visticamāk, tiesību normu interpretācijas jautājumi ir raduši atbildes Senāta nolēmumos, kas arī ir pareizākais un vērtīgākais gan konkrētās lietas risinājumam, gan judikatūras attīstībai kopumā.

Noslēgumā vēlos pateikties Senātam par sadarbību un novēlēt vērtīgām atziņām, atbildīgiem, kvalitatīviem un valstiski nozīmīgiem lēmumiem bagātu gadu.

TIESA IR ATSVARS, KAS PALĪDZ DEMOKRĀTISKAI VALSTIJ NOTURĒT TIESISKUMA LATIŅU

Tieslietu ministre Inese LĪBIŅA-EGNERE

Augsti godātais Strupiša kungs!

Augsti godātais Meistera kungs!

Augsti godātie senatori, dāmas un kungi!

Pateicos par iespēju šodien būt kopā ar jums un uzrunāt šajā nozīmīgajā brīdī.

Šis gads Latvijā ir iesācies, pieminot barikāžu laiku un brīvības ideālus, kurus pirms trīsdesmit pieciem gadiem mūsu tauta aizstāvēja. Aizstāvēja ar savu gara spēku un rīcību – gudri un nevardarīgi pretojoties okupācijas varas paliekām, lai noturētu mūsu atjaunoto neatkarību. Neatkarību, kuras mērķis ir pašiem veidot savu valsti. Tādu, kas balstās demokrātijas un tiesiskuma vērtībās un mūsu īpašajā latviskā identitātē.

Šis gads ir sācies arī būtiskiem starptautisko tiesību izaicinājumiem papildu jau esošajam karam Ukrainā. Šķiet, ka spēks un reālpolitika sāk pārņemt virsroku pār tiesiskumu. Šodien arvien biežāk redzam, ka starptautiskās tiesības un demokrātiskās vērtības tiek apšaubītas. Jaunākais *World Justice Project* indekss apstiprina, ka pamattiesību aizsardzības līmenis ir samazinājies vairāk nekā četrās piektdaļās visu valstu. Latvijai izdevies savu indeksu nepazemināt. Taču šī globālā tendence atspoguļo kopīgus izaicinājumus, proti, autoritārisma popularitātes pieaugumu, dezinformāciju, hibrīddraudus un migrācijas instrumentalizāciju. Viss tas tiek izmantots, lai grautu uzticēšanos valsts iestādēm un sašķeltu sabiedrību. Latvija šo spiedienu izjūt tieši. Tāpēc arī mēs bijām to Eiropas Padomes dalībvalstu vairākuma pusē, kas pagājušā gada decembrī uzdeva meklēt jaunus risinājumus Cilvēktiesību konvencijas sistēmai, lai tā spētu nodrošināt atbilstošu līdzsvaru starp indivīda pamattiesību aizsardzību un valstu pienākumu garantēt sabiedrības drošību.

Demokrācija ir vairāk nekā vairākuma vara. Tā balstās likumos, kas aizsargā indivīdu un ierobežo varu. Bez neatkarīgām un efektīvām tiesām nevar pastāvēt ne taisnīgums, ne brīvība. Tieši tādēļ gan jums kā tiesnešiem, gan man kā politiķei ir kopīgs pienākums šīs vērtības nosargāt. Kopā jārod skaidrs līdzsvars starp indivīda brīvībām un sabiedrības kopējo labumu. Arī krīzes apstākļos tiesiskajam ietvaram ir jāpaliek spēkā, jo drošību var nodrošināt tikai tad, ja netiek aizskarts cilvēka cieņas kodols un netiek pieļauta patvaļa. Tomēr pasaules izaicinājumi mainās un līdz ar tiem arī līdzsvara punkts.

Mēs kā valsts esam atkarīga gan no sabiedroto militārā atbalsta, gan no stipras starptautiskās tiesiskās kārtības. Mums varētu būt jāizdara grūtas izvēles. Tiesu varai šajā kontekstā izvēle ir nosacīti vienkāršāka – tiesiskums pāri visam. Jūs veidojat to atsvāru, kas

palīdz demokrātiskai valstij noturēt tiesiskuma latīņu.

Zīmīgi, ka šogad apņē 60 gadi kopš brīža, kad ANO pieņēma Starptautisko paktu par pilsoņu un politiskajām tiesībām un Starptautisko paktu par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām. 1992. gadā tiem pievienojās arī Latvija, kura šogad šo gadadienu atzīmēs, darbojoties ANO Drošības padomē. Šie dokumenti izšķiroši mainīja cilvēktiesību aizsardzību pasaulē, pārveršot Vispārējās cilvēktiesību deklarācijā ietvertās vērtības no politiskām apņemšanām par juridiski saistošiem valstu pienākumiem. Līdzīgi kā mūsu barikāžu laiku cerības atgūt demokrātiju un tiesiskumu kļuva par mūsu pienākumu to ikdienā nepagurstoši aizstāvēt ar konkrētu rīcību.

Abi pakti un starptautiskās tiesības kopumā ir būtisks mūsu valsts ārējās drošības balsts. Latvijas iekļaušanās kopējā pamattiesību telpā ir izšķiroša. Jebkura „izstāšanās”, it īpaši, ja tā balstīta dezinformācijā, vai pamattiesību pārkāpumi tiešā veidā apdraud gan valsts uzticamību, gan samazina mūsu valsts iedzīvotāju pamattiesību aizsardzības līmeni. Šie riski īpaši izceļ tiesu lomu šo vērtību nosargāšanā. Tāpēc vēlos jums pateikt paldies.

Jūsu līdzšinējais darbs skaidri parāda tiesiskai valstij atbilstošu izpratni par valsts varu līdzsvaru un savstarpēju kompetenču ievērošanu demokrātiskā tiesiskā valstī. Tieši šī līdzsvarotā pieeja raksturo Augstākās tiesas vietu Latvijas konstitucionālajā sistēmā. Jūs neaprobežojaties ar formālu normu piemērošanu, bet izmantojat tiesiskos mehānismus, lai nodrošinātu reālu pamattiesību aizsardzību, vienlaikus respektējot demokrātiski pieņemtus politiskos lēmumus. Tas stiprina sabiedrības uzticēšanos tiesu varai, kas ir augstāka nekā uzticība pārējiem varas atzariem, kā arī veicina tiesību sistēmas attīstību.

Vēlos uzsvērt Augstākās tiesas ieguldījumu tiesu dialogā gan nacionālā, gan Eiropas līmenī, kā arī tās gatavību uzņemties iniciatīvu sarežģītos tiesību attīstības jautājumos. Tiesas prakse rāda, ka pamattiesības tiek liktas priekšplānā arī situācijās, kur likumdevēja regulējums vēl nav pilnībā izveidots vai ir nepilnīgs. Pozitīvi vērtējama arī tiesas komunikācija ar sabiedrību un citām valsts varām. Atvērtība skaidrot savus nolēmumus publiskajā telpā ir būtisks priekšnoteikums uzticības vairošanai tiesu varai, īpaši strīdīgos un sabiedriski jūtīgos jautājumos.

Dāmas un kungi!

Karš Ukrainā un valsts noturības stiprināšana arī mums liek plānot algoritmus, kā īstenot tiesu varu

krīzes vai militāra apdraudējuma gadījumā. Tas liek uzdot ļoti praktiskus jautājumus – kā tiesas darbosies, ja pazūd elektrība, kā krīzes apstākļos tiek saglabāti lietu materiāli un kurp veikt tiesas evakuāciju? Tāpēc šobrīd kopā ar tiesām attīstām tiesu darbības nepārtrauktības plānu, kas paredzēs kopīgus principus visām tiesu varas iestādēm, bet ļaus katrai tiesai veidot savus konkrētos algoritmus. Esam izveidojuši tiesu darba nepārtrauktības apdraudējumu (risku) katalogu, tajā uzskaitot identificētos riskus un diferencējot apdraudējuma līmeni. Darbu pie nepārtrauktības plāna ietvara un tiesu individuālajiem plāniem plānots noslēgt līdz šā gada maijam.

Ir izstrādātas vadlīnijas tiesu darba nepārtrauktības nodrošināšanai ārkārtas situācijā, kas prasa tiesu evakuāciju. Lai pārbaudītu vadlīnijās ietvertos rīcības modeļus, 2025. gada 4. decembrī tika organizētas mācības visu tiesu priekšsēdētājiem, kā arī novērotāja statusā piedaloties Satversmes tiesas, Augstākās tiesas, Ģenerālprokuratūras,

advokatūras un Aizsardzības ministrijas pārstāvjiem. Mācības tika organizētas kā *galda izspēle*, izspēlējot rīcības koordinēšanu un komunikācijas modeļus, lai nodrošinātu tiesu ēku evakuāciju no noteiktas teritorijas. Izspēles rezultātā tika gūti vērtīgi secinājumi par nepieciešamajiem papildinājumiem jau izstrādātajā vadlīniju projektā.

Apsveram iespēju organizēt mācību izspēli ar praktiskas rīcības simulāciju kādā no tiesām ārpus Rīgas. Iespējams, šāda aktivitāte varētu tikt īstenota šā gada Aizsardzības ministrijas organizēto visaptverošo valsts aizsardzības mācību ietvaros.

Izaicinājumu mums šogad būs daudz, tāpēc novēlu mums barikāža laika garu, vienotību un degsmi cīnīties par mūsu Latviju par spīti pretspēkam. Kopīgi turpināsim stiprināt mūsu valsti, lai tā būtu noturīga gan pret ārējiem, gan iekšējiem satricinājumiem un krīzēm. Mana valsts – mana atbildība! Paldies par uzmanību!

PRESES KONFERENCE PĒC GADA ATSKAITES PLĒNUMA

**Preses konferencē
piedalās (no kreisās)
Normunds Salenieks,
Aigars Strupišs,
Anita Kovaļevska un
Aivars Uminskis**

**Piedalās gan drukāto,
gan digitālo mediju,
gan TV un Radio
žurnālisti**

TIESĪBDOMAS: PRIEKŠLASĪJUMI, PUBLIKĀCIJAS

„VĒL CĪŅA NAV GALĀ UN NEBEIGSIES”... JEB AKADĒMISKĀ BRĪVĪBA – IEROCIS VALSTISKUMA SARDZĒ

Priekšlasījums Latvijas Universitātes Valsts svētku svinīgajā pasākumā 2025. gada 14. novembrī

Dr. iur. Prof. Sanita OSIPOVA

Brīvība ir pašsaprotama cilvēka tiesība, kas izriet no cilvēka cieņas, un visu sabiedrisko attiecību pamats. Kopš antīkās filozofiskās domas tā tiek uzskatīta par neapstrīdamu vērtību. Jau Cicerons secināja, ka „nekas [cilvēkiem] nesniegtu lielāku laimi par labi iekārtotu valsti...”,¹ proti, tādu valsti, kurā pilsoņi bauda dabiskās tiesības, taisnīgumu un brīvību. Brīvība ir neapstrīdama cilvēka dabiskā tiesība, proti, tā izriet no pašas cilvēka būtības, cilvēka dabas. Tajā pašā laikā vēsturē nav daudz piemēru, kad ikviens cilvēks būtu baudījis brīvību, pat ne pašnoteikšanos pār paša ķermeni, domām un vārdiem. Tāpēc visu cilvēces vēsturi var raksturot kā cīņu par cilvēka brīvību, tostarp apziņas, izteiksmes, vārda, zinātniskās un mākslinieciskās jaunrades brīvību.

Dabisko tiesību ideja, tāpat kā cilvēka cieņas koncepts, apziņas brīvība, zinātniskās un mākslinieciskās jaunrades brīvība ir Rietumu civilizācijas auglis. Runājot par to vērtību, kuras liktas Rietumu civilizācijas pamatā, avotiem, Itālijas premjerministre Džordžija Meloni 2025. gada 16. maijā, uzstājoties Eiropas Politiskās kopienas samītā, teica, ka pastāv: „[v]ērtību sintēze, kas radusies grieķu filozofijas, romiešu tiesību un kristīgā humānisma

saskarsmes rezultātā. Vērtību sintēze, kas ļāvusi Eiropas civilizācijai iztēloties pasauli, kurā cilvēks ir centrā, dzīvība ir svēta un cilvēki ir brīvi un vienlīdzīgi.”² Itālijas premjerministre nebija pirmā, kas minēja šo Eiropas vērtību avotu trīsvienību: grieķu filozofija, romiešu tiesības, kristīgā ticība jeb kristīgais humānisms [citur kā trešais avots tiek minētas kanoniskās tiesības³, ebreju

¹ Marks Tullijs Cicerons. Par valsti. Rīga: Zvaigzne ABC, 2009, 96. lpp.

² President Meloni's speech at the European Political Community summit, Friday, 16 May 2025. In: Italian Government Presidency of the Council of Ministers: <https://www.governo.it/en/articolo/president-meloni-s-speech-european-political-community-summit/28698> [seen 29.06.2025]

³ Rouland N. Introduction historique au droit. Paris: Les Presses universitaires de France, 1988, pp. 270 –276.

morāle, rabīnu tradīcija⁴]. Šie Rietumu civilizācijas jeb Eiropas kultūras avoti kā vispārzināmi minēti vēstures, filozofijas, politoloģijas, kulturoloģijas, jurisprudences u.c. zinātnes nozaru grāmatās. No Romas impērijas mantotais kultūras pamats ir visaptverošs un joprojām nozīmīgs dažādās Eiropas civilizācijas jomās, jo īpaši filozofijā un jurisprudencē.

Arī pats jēdziens – akadēmija, akadēmisks, akadēmiskā brīvība – ir mantojums no antīkās pasaules. 387. gadā pirms mūsu ēras. Platons dibināja savu „Akadēmisko skolu”. Vietu, kur tikties skolotājiem ar skolēniem, lai brīvā, radošā gaisotnē diskutētu par būtiskiem filozofijas jautājumiem. Skola ieguva nosaukumu no mītiskā Atēnu varoņa Akadēma, kura svētbirzī tā atradās. Platona dibinātajā „Akadēmiskajā skolā” valdīja diskusiju brīvība un viedokļu plurālisms, jo tika pārstāvēti dažādi viedokļi. Tāpēc varam teikt, ka Platona akadēmijā valdīja akadēmiskā brīvība. Tā darbojās vairāk kā tūkstoš gadu, līdz 529. gadā imperators Justiniāns lika Akadēmiju slēgt, jo viedokļu daudzveidība un akadēmiskā brīvība nonāca pretrunā ar viņa valsts centralizācijas plāniem, tostarp neatbilda ieviestajiem akadēmiskās brīvības ierobežojumiem juridiskajā izglītībā. Cilvēka brīva gara lidojums un zinātniski pamatotu viedokļu aprīte sabiedrībā ir apdraudējums varas monopolizētājiem un brīvības apspiedējiem.

Domas brīvība, cieņpilna akadēmiska diskusija, nemitīga cilvēka gara apvēršņu paplašināšana, kas līdz ar jauniegūto zināšanu pielietošanu maina apkārtni pasauli, padarot to labāku, cilvēkam draudzīgāku, ir akadēmiskās tradīcijas augļi.

Var teikt, ka līdz ar Platona akadēmijas slēgšanu 529. gadā akadēmiskā brīvība, zinātniskās un mākslinieciskās jaunrades brīvība turpat uz tūkstoš gadiem tika ielikta rāmī, būrītī, kura robežas noteica kristīgā ticība. Jaunrade neapstājās, jo zinātnieku paaudzes turpināja izpēti, tiesa ar ierobežotām metodēm, resursiem un ierobežotām iespējām publicēt pētījuma rezultātus, jo tie nedrīkstēja nonākt pretrunā kristīgām dogmām. Zinātne, kas neatbilda kristīgajām dogmām, tika atzīta par ķecerību, par ko lēma baznīcas tiesa inkvizīcijas procesā. Zinātnieki, kas cīnījās par savu patiesību ar pārliecību, ka ir ieguvuši zinātniski pamatotus rezultātus, bieži par to samaksāja ar savu dzīvību. Taču cilvēka brīvo garu, apzinātu tieksmi uz izpēti un patiesības noskaidrošanu nenomāc pat nāves draudi. Arī Mārtiņš Luters bija zinātnieks – teologs, kurš apstrīdēja pastāvošo kristīgo dogmatiku un savā prāvā 1521. gadā Vormsā pārliecinoši aizstāvēja savu teologa skatu punktu. Tomēr Luters tika notiesāts, liekot sadedzināt viņa grāmatas, konfiscēt īpašumu, kā arī „nevienam nebija atļauts piedāvāt viņam naktsmājas, un

katram pilsonim tika uzdots nodot viņu pāvesta rokās.”⁵

Šis bija pagrieziena punkts cilvēka gara brīvības, akadēmiskās brīvības atgūšanai – Luters neatteicās no saviem uzskatiem, luterānisms un citas protestantu konfesijas XVI gs. plaši rezonēja Eiropā, bieži izraisot asiņainus pilsoņu reliģiskos karus. Latvijai reformācija ir nozīmīga vismaz divu iemeslu dēļ:

1. protestanti uzskatīja, ka baznīcai ir jārūnā cilvēkiem saprotamā valodā, tostarp latviešu valodā. Tāpēc šogad varam svinēt 500 gadus pirmajai grāmatai latviešu valodā. Tā bija luterāņu grāmata, kuru 1525. gadā Lībekā drīz pēc izdošanas lēma iznīcināt, kā to noteica pēc Lutera prāvas pieņemtais 1521. gada Vormsas asamblejas lēmums;

2. Rietumeiropā vairs nepastāvēja viena absolūta, neapstrīdama patiesība, jo baznīca sašķēlās. Līdz ar to strauji uzplauka zinātne, izrāvusies no katoļu baznīcas stingrās uzraudzības, kas tika īstenota daudzu gadsimtu garumā. Baznīca ir daudz devusi Rietumu zinātnei, tostarp saglabājusi grieķu-romiešu kultūras mantojumu. Lai arī grieķu filozofiskā doma bija ļoti bagāta ar dažādiem novirzieniem, taču Eiropas kultūrvēsturē kā nozīmīgākie grieķu filozofi minami Sokrāts, Platons un Aristotelis, kurus viduslaikos par autoritātēm atzina kristīgā baznīca.⁶ Tas nodrošināja šo autoru domu studēšanu, pielietošanu, ieašanu Rietumu filozofijas pamatos, līdz ar to nodošanu nākamām paaudzēm. Paolo Prodi grāmatā „Taisnīguma vēsture. No viedokļu plurālisma forumā līdz mūsdienu duālismam starp sirdsapziņu un likumu” secina, ka tieši grieķu filozofijas un Bībeles mācības apvienojums, kas iestrādāts viduslaiku teologu darbos, veidojis to diskursu, kas ļauj iegūt atskaites punktu izpratnei par Eiropas vērtībām, kuras nosaka mūsu dzīvi arī šodien.⁷

„Ģimenes, valsts un pašas sabiedrības organizācija, pielietotie sodi un slēgtās vienošanās ir vienkārši to ideju turpinājums, kas sabiedrībā valda par sabiedrību, valsti, tiesiskumu, u.t.t.” rakstīja Dirkhems.⁸ Valdošās idejas nosaka to, kādu mēs redzam un veidojam pasauli, kādus tehniskus uzlabojumus uzskatām par pieļaujamiem, ko uzskatām par skaistu, ko par ērtu, ko par lietderīgu, utt. Idejas ir virzītājspēks gan dabas, humanitārajās un sociālajās zinātnēs, gan mākslinieciskajā jaunradē. Latvijas valsts ir izveidojusies, pateicoties akadēmiskai brīvībai, izglītotu cilvēku viedumam un tām idejām, kas zinātnē un vēlāk arī sabiedrībā iesakņojās XVIII–XIX gs.

⁵ Linder D. O. The Trial of Martin Luther: An Account. Available: <https://famous-trials.com/luther/286-home> [seen 11.11.2025]

⁶ Shorey P. Platonism: Ancient and Modern (Sather Classical Lectures) (Volume 14). – U.S.A: University of California Press's, 2024, p. 82.

⁷ Prodi, P. Eine Geschichte der Gerechtigkeit. Vom Recht Gottes zum modernen Rechtsstaat. – München: C. H. Beck, 2004. S. 21.

⁸ Durkheim, E. Regeln der soziologischen Methode. Neuwied und Berlin: Luchterhand, 1965, S. 118.

⁴ Joyce A.J. Richard Hooker and Anglican Moral Theology. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 200.

Idejas akumulējās sabiedriskajā domā, līdz īstenojās 1789. gadā kā pirmie konstitucionālie akti: Amerikas Savienoto Valstu konstitūcija un Francijas Cilvēka un pilsoņa tiesību deklarācija, kuras 11. pants noteica: „Brīva ideju un viedokļu apmaiņa ir viena no cilvēka vērtīgākajām tiesībām. Attiecīgi ikviens pilsonis var brīvi runāt, rakstīt un drukāt, bet ir atbildīgs par šīs brīvības ļaunprātīgu izmantošanu saskaņā ar likumu.”⁹ Deklarācijā tika jaunas brīvības, formulējot tās kā cilvēka pamattiesības: apziņas jeb uzskatu brīvība, reliģijas brīvība (10. pantā) un vārda brīvība (11. pantā).

Akadēmiskā brīvībā, zinātniskās diskusijās vispirms tika formulētas idejas par cilvēka dabiskajām tiesībām uz brīvību, kas noveda pie latviešiem tik būtiskās dzimtbūšanas atcelšanas. Profesors Jānis Lazdiņš ir publicējis pētījumus, kas saistīti ar dzimtbūšanas atcelšanas Baltijā juridiskajiem aspektiem,¹⁰ iezīmējot likumsakarību starp dzimtbūšanas atcelšanu, proti, brīvības došanu latviešu zemniekiem, un latviešu nacionālās pašapziņas un valstsgribas veidošanos, kas sekmējās ar nacionālas valsts dibināšanu gadsimtu pēc dzimtbūšanas atcelšanas.

Taču XIX gs. valstis, tostarp Krievijas impērija, atkal ieviesa stingru cenzūru akadēmiskajā vidē: gan zinātnē, gan mākslā, jo baidījās no jaunajām idejām par cilvēka pamattiesībām un brīvībām, no idejām par nācijas pašnoteikšanās tiesībām, konstitucionālismu, demokrātiju, cilvēka apziņas un vārda brīvību.... Taču cenzūra nespēja apslāpēt idejas, ko izglītotie prāti bija iestādījuši sabiedrības apziņā. To pierādīja latviešu nacionālā atmoda – dziesmu svētki, jaunlatviešu kustība, savas patības, savas tradicionālās kultūras vērtības apzināšanās, kas rezultējās tostarp folkloras apkopošanā un publicēšanā, Andreja Pumpura nacionālā eposa „Lāčplēsis” publicēšanā 1888. gadā, utt.

Ja viduslaikos akadēmiskās brīvības, zinātniskās jaunrades brīvības ierobežojumus vairāk izjuta dabas zinātnes, jo noteikumus diktēja teoloģija, tad XIX gs. un līdz I pasaules karam noteikumus diktēja valsts cenzūra, kas centās izslēgt no aprites neatbilstošus politiskos vēstījumus. Līdz ar to ierobežojumi vairāk skāra humanitārās zinātnes un mākslu. Tas lielā mērā noteica no reliģijas noteiktajiem rāmjiem izlauzušos dabas zinātņu straujo attīstību, liekot pamatus jaunai izpratnei par pasaules uzbūvi un jaunievedumiem cilvēka dzīves uzlabošanai: transportu, saziņas līdzekļiem, pārtikas

produktu apstrādi, izejmateriālu ieguvu, jaunu enerģijas veidu ieguvu, utt., kas tiek pilnveidoti joprojām un ir likuši pamatu mūsdienu Rietumu civilizācijai un tās izpratnei par pašsaprotamu dzīvesveidu, kurā ar minimālu piepūli var baudīt maksimālas ērtības.

Tomēr, kā to romānā „Meistars un Margarita” formulēja Mihails Bulgakovs: „rokraksti nedeg”. Par spīti cenzūrai idejas par jaunu kārtību, kurā nācijai ir tiesības uz savu valsti, kurā pastāv demokrātija un tiesību virsvadība, bet ikviens cilvēks bauda pamattiesības, līdz XX gs. sākumam no zinātnieku brīvas domas lidojuma kļuva par sabiedriskās domas formulētām prasībām. Tās noteica arī Latvijas valsts dibināšanu un vēlāk mudināja nāciju savu valsti aizstāvēt. Interesanta ir korelācija starp zinātnei un mākslu – humanitārajās zinātnēs pētnieki rada jaunus konceptus, bet ar mākslas līdzekļiem tie tiek izplatīti tautā, padarīti vispārsaprotami un aizkustinoši. Jo māksla inovācijām dod to emocionālo vēstījumu, ko zinātnes „sausā” valoda nepieļauj.

Tiesības uz tautas pašnoteikšanos tika formulētas dabisko tiesību un apgaismības laikmeta zinātnieku darbos. Īpaši nozīmīgs ir Žana Žaka Ruso 1762. gada darbs „Par sabiedrisko līgumu jeb Politisko tiesību principi”. Gadsimtu vēlāk Andrejs Pumpurs „Lāčplēsi” ieaūz latviešu tiesības uz savu valsti, uz pašnoteikšanos – ar rindiņām, kas tika „iededzinātas” mūsu prātos uz paaudzēm:

„un ar reizi nāks tas brīdis,
kad viņš savu naidnieku,
vienu pašu lejā grūdis,
noslīcinās atvarā,
– tad zels tautai jauni laiki,
tad būs viņa svabada!”¹¹

Turpat „Lāčplēsi” tiek skaidrots, ka valsts ir nācijas kopīga atbildība:

„Vaideloši sludināja
svētkus esam pabeigtus;
novēlēja visu tautu
Dievu stiprā glabāšanā,
skubināja tautu dēlus
palikt labā cerībā un,
ja vajadzīgs, priekš tautas
nodot mantu, dzīvību.
Visi tagad apdomīgi
savās mājās aizgāja,
visi zināja, ka drīzi
viņu rokām vajadzēs
sirdīgi šai grūtā laikā
Tēvu zemi aizstāvēt.”¹²

Zinātne ir nācijas attīstības dzinējspēks un vērtību avots. Tas uzliek zinātniekiem milzīgu atbildību, jo mūsu atklājumi var aizvest cilvēkus „gan ceļos, gan neceļos.” Par

⁹ Declaration of the Rights of Man – 1789. Available: https://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp [seen 11.11.2025]

¹⁰ Lazdiņš J. Dzimtbūšanas atcelšana, pagasta sabiedrības organizācija un nacionāli valstiskas domāšanas pirmsākumi. Grām.: Latvieši un Latvija. II sējums. Valstiskums Latvijā un Latvijas valsts – izcīnītā un zaudētā. Atbildīgie redaktori T. Jundzis un G. Zemītis. Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmija, 2014, 173.–196. lpp.

¹¹ Pumpurs A. Lāčplēsis. Tautas eposs. Rīga: Annele, 2002, 250. lpp.

¹² Turpat, 216., 217. lpp.

piemēru var minēt eigēniku, kuras ideju iedzīvināšana noveda pie „XX gs. morālās katastrofas”, kā to formulē Jirgens Hābermāss.¹³ Akadēmiskā brīvība uzliek zinātniekam atbildības nastu par savu darbu un tā ietekmi uz sabiedrību.

Atgūstot Latvijas neatkarību, tika atgūta arī akadēmiskā brīvība – kā cilvēka pamattiesība un kā zinātniskās un mākslinieciskās jaunrades pamats. Akadēmiskā brīvība tika atgūta pēc ilgiem padomju ideoloģijā balstītas cenzūras gadiem. Cenzūra ietekmēja visas zinātņu nozares, jo arī pētījumiem dabaszinātnēs bija jāsākas ar Ļeņina un tajā laikā vadošā kompartijas līdera, kā arī Padomju Savienības komunistiskās partijas jaunāko kongresu citātiem. Tas apgrūtināja dabas zinātņu pētniekus, jo viņiem bija jāmaksā mesli valdošajai ideoloģijai, tomēr mazāk skāra pašu pētniecības brīvību. Dabas zinātņu atziņas fundamentāli tiek pārskatītas tikai jaunu zinātnisku atklājumu gaismā. Savukārt humanitārās, sociālās zinātnes un māksla, kuru vēstītais var tikt izmantots politiskiem mērķiem, tika pakļautas stingrai cenzūrai, jo ar to palīdzību padomju valsts centās pārveidot nācijas un atsevišķu personu identitāti. Piemēram, tas, kurš nācijai stāsta vēsturi, veido nacionālo identitāti, jo nacionālā identitāte ir kultūrvēsturisks fenomens.¹⁴ Zināšanas, ko sniedz vēsture, vieno nāciju, jo katram atsevišķam indivīdam sniedz izpratni par „saknēm” savā nācijā. Mainot pagātnes notikumu izklāstu, var ietekmēt sabiedrības prātus. Sabiedrības apziņā ar vēstures starpniecību var leģitimēt vai, tieši otrādi, – padarīt neleģitīmu pastāvošo kārtību, varu, valsti, tiesības, mainīt sabiedrībā valdošās vērtības. Tāpēc vēsture atšķirībā no dabaszinātnēm ir piedzīvojusi „pārrakstīšanu”, ne tikai jaunu zinātnes sasniegumu dēļ, bet arī politisku motīvu ietekmē, mainoties valdošajai ideoloģijai un varai. Jau pirmajos mēnešos pēc Latvijas aneksijas 1940. gadā padomju vara pievērsās „buržuāziskās vēstures kritikai”, lai vietā liktu zinātniskajā komunismā balstītu vēsturi, proti, „vienīgo patieso un īsti zinātnisko” vēstures izklāstu.¹⁵ Tāpat nekavējoties tika pārskatītas skolu programmas vēstures mācīšanai, lai bērni jau pirmajā vēstures stundā uzzinātu, ka „mūsu dzimtene – Padomju Savienība – ir sociālistiska zeme; Padomju Savienība ir pati lielākā, bagātākā, stiprākā un laimīgākā zeme visā pasaulē; ... mūsu zemes lielā celtniecība un šīs celtniecības

vadītāja – Komunistiskā Partija; ...”¹⁶ Šeit citētas 1940. gada septembrī, t.i., tikai pāris mēnešus pēc aneksijas, publicētas vadlīnijas vēstures skolotājiem par mācību stundās obligāti iekļaujamajām tēmām un to pareizu izklāstu, lai „pārprogrammētu” Latvijas bērnu prātus.

Tāpēc Latvijas Republikas kā demokrātiskas tiesiskas valsts atjaunošana atjaunoja ne tikai vārda brīvību, aizliedzot cenzūru, bet arī noņēma važas zinātnei, jaunrades brīvībai, akadēmiskajai brīvībai.

Vai mēs šobrīd esam brīvi, baudot akadēmisko brīvību, kas sekmē māksliniecisko un zinātnisko jaunradi?

Vārda brīvībai ir dažādas formas, tā sevi iekļauj jebkāda veida komunikāciju ar sabiedrību. Tomēr gan cilvēktiesību, gan pamattiesību likumdevēji ir atsevišķi izcēlušī zinātniskās un mākslinieciskās jaunrades brīvību kā atsevišķas pamatbrīvības. Gan zinātnieks, gan mākslinieks, publicējot savu darbu, varētu izmantot vārda brīvības aizsardzību, tomēr viņu darbība bauda papildu tiesisko aizsardzību. Satversmē tas ir 113. pants. Esmu daudz domājusi: kāpēc? Liekas, ka zinātnē ar vārda brīvību varētu nepietikt, jo zinātnē katrā laika posmā ir jautājumi, uz kuriem ir atrasta pareizā atbilde un valdošā zinātniskā skola vienkārši nepieļauj, ka šī atbilde varētu tikt pārskatīta. Tāpēc zinātnieks ar savu vārda brīvību nostājas nevis vienkārši pret atsevišķu cilvēku vai sabiedrisko domu, bet gan pret labi organizētu, bieži valsts atbalstītu sistēmu. Taču tieši zinātniskās jaunrades brīvība, kas izlauzās vispirms no reliģiskajiem (zinātnieki līdz ar ķeceriem un raganām bija galvenie inkvizīcijas upuri), pēc tam no valsts cenzūras ierobežojumiem (padomju valsts savulaik cenzēja, piemēram, Valda Birkava grāmatu kriminoloģijā, liekot dzēst statistikas datus, kas neatbilda padomju ideoloģijai), nodrošina mūsu dzīvē to komforta līmeni, ko baudām šobrīd, kā arī meklē jaunus risinājumus, lai rītdiena būtu labāka nekā šodienā.

Ar mākslinieku jaunradi ir vēl sarežģītāk nekā ar zinātnieku jaunradi, jo tā aicina ne tikai domāt ar prātu, bet arī uztvert ar sirdi, pārdzīvot, izjust. Tā mākslinieks ar savu darbu ietiecas dziļi cilvēka apziņā. Katrs cilvēks mākslas darbā, vai tā ir deja, vai dziesma, dzejolis vai skulptūra, var ieraudzīt kaut ko savu, bieži formulējot sev pilnīgi citu domu, nekā mākslinieks, darbu radot, ir ielicis. Māksla kopj un slīpē mūsos cilvēka dabas smalkākās šķautnes, modina empātiju, sniedz svešu pieredzi, atgādina to, ko vēlamies aizmirst, liek sev pašiem uzdot jautājumus, kurus bieži nemaz neesam vēlējušies uzdot. Māksla var būt gan dziedinoša, gan nomierinoša, gan rosinoša, gan postoša. Taču nevis pati māksla, bet gan tas, kā mūsu apziņa reaģē uz konkrēto mākslas darbu. Nav pareizas vai nepareizas mākslas, nav pareizas vai nepareizas apziņas reakcijas uz konkrēto mākslas darbu.

¹³ Hābermāss J. Cilvēka cieņas koncepts un cilvēktiesību reālistiskā utopija. Grām.: Hābermāss J. Par Eiropas konstitūciju. – Rīga: Zinātne, 2013, 19. lpp.

¹⁴ Smits E. Nacionālā identitāte. Rīga AGB, 1997, 6., 7. lpp.

¹⁵ Daudzskaitlīgi piemēri atrodami presē, kas atspoguļo gan atreferējumu par konferencēm un priekšlasījumiem, gan vienkārši iekļauj rakstus ar vadlīnijām, kā pareizi vērtēt vēstures notikumus, skat. piemēram, Šite Edgars, Par vēsturi un tās mācīšanu.// Studentu Avīze. Nr. 3, 22.11.1940., 3. lpp., arī J.V. Par literatūras vēstures revīziju.//Padomju Latvija. Nr. 87, 21.11.1940., 3. lpp.

¹⁶ Skolu departamenta norādījumi skolotājiem./Padomju Latvija, Nr. 38, 23.09.1940., 6. lpp.

Man gribas formulēt aforismu: „Akadēmiskā brīvība ir stipra, kamēr mēs apzināmies tās trauslumu!” Tikmēr mēs par tās aizsardzību turam rūpi un ņemam to vērā ikreiz, kad iejaucamies zinātnes un mākslas jaunrades procesā, regulējot ar tiesību normām. Taču, liekas, ka šobrīd esam piemirsuši par akadēmisko brīvību. Vīnes universitātes profesore Kirstena Robertsa Laijere (*Kirsten Roberts Lyer*) atgādina: „akadēmiskā brīvība reti kad tiek zaudēta vienā dramatiskā brīdī; to lēnām uzkrājoties grauj pastāvīgas normatīvu stimulu, nosacījumu un zinātnes pārvaldības regulējuma izmaiņas.”¹⁷

Paši pamati akadēmiskai brīvībai, brīvai jaunradei ir principā, ka autors, pētnieks, zinātnieks, mākslinieks brīvi izvēlas tēmu, izvēlas, kā to atspoguļot, pētīt, apkopot, izvēlas, kad, kur un kā sava darba augļus publicēt. Eiropas Savienības (turpmāk ES) pamattiesību harta nosaka: „Mākslas un zinātniskā pētniecība ir brīva no ierobežojumiem. Akadēmiskā brīvība ir jārespektē.” (13. pants).¹⁸ Tas ir viens no nedaudziem pārnacionāliem tiesību aktiem, kas tieši aizsargā akadēmisko brīvību, un, lai gan formulējums ir kodolīgs, tas nodrošina juridisku atbalsta punktu, ko var izmantot, lai aizstāvētu akadēmisko brīvību. Tā ir ES likumdevēja atbilde uz sarūkošo pilsonisko telpu, galēju ideoloģiju un populisma uzbrukumiem akadēmiskai brīvībai. 13. pants uzsver ES gribu, spēju un atbildību iestrādāt konkrētas barjeras akadēmiskās brīvības aizsardzībai zinātnes un mākslas pārvaldībā, finansēšanā un tiesiskajā aizsardzībā.¹⁹ Taču vai šī norma ir novērsusi apdraudējumus akadēmiskai brīvībai?

Ļoti trāpīgas man liekas franču filozofa Bernāra Sordē (*Bernard Sordet*, 1942–2021) atziņas par pastāvošo globālo tendenci akadēmisko brīvību pakļaut komercializācijai un birokratizācijai. „Mūsdienu izglītības iestādēm piešķir vien tik lielu autonomiju, kādu parasti atvēl apakšuzņēmējiem, proti, zināmas atšķirības akceptē, tomēr to darbība nedrīkst kaitēt vai ietekmēt uzņēmumu grupas pārvaldes darbu.... Valsts nodarbojas galvenokārt ar investoru piesaisti, daudz neuztraucoties par izglītības iestādēm – tās pielāgos vēlāk. ... Sistēma ņem vērā vispārējo reitingu, kāds piešķirts tai kalpojošām izglītības un pētniecības institūcijām, bet būtībā tas atspoguļo institūciju stratēģiju augsta potenciāla tirgus iekarošanai. ...[taču] izglītības un pētniecības uzdevums nākotnē ir atbrīvot mūs no Sistēmas, nevis ieslodzīt tajā.”²⁰

¹⁷ Roberts Lyer K. Academic Freedom as a Human Right. Available: <https://verfassungsblog.de/academic-freedom-humanright/> [seen 13.11.2025]

¹⁸ EU Charter of Fundamental Rights. Available: <https://fra.europa.eu/en/eu-charter/article/13-freedom-arts-and-sciences> [seen 13.11.2025]

¹⁹ Roberts Lyer K. Academic Freedom as a Human Right. Available: <https://verfassungsblog.de/academic-freedom-humanright/> [seen 13.11.2025]

²⁰ Sordet B. Iespējamā Eiropa. Rīga: Mansards, 2014, 36.–44. lpp.

Aicinu atgriezties pie saknēm, tradīcijām un mērķiem. Doma, ka ikvienai nācijai ir nepieciešama augstākā izglītība, zinātne nacionālajā valodā un nacionāla universitāte, kas to īsteno, tika skaidri definēta XIX gs. beigās / XX gs. sākumā. Tā auga un veidojās līdz ar izpratni par izglītības un zinātnes nozīmi pilsoniskā sabiedrībā. Jau kopš XIX gs. sākuma, kad Vilhelms fon Humbolts (*Wilhelm von Humboldt*, 1767–1835) lika pamatu mūsdienu izpratnei par augstāko izglītību un universitātes misiju valstī, universitātes tiek aplūkotas kā sabiedriski un valstiski nozīmīgi izglītības un zinātnes centri, kas kalpo par nācijas pilnvērtīgas, vispusīgas attīstības pamatu. Latvijas Universitātes dibināšana laikabiedru acīs tika vērtēta kā nācijas uzplaukuma pamats, pielīdzinot to nacionālās pašapziņas simbolam – „Gaismas pilij”. Nacionālajā presē Universitātes atklāšana pēc nozīmes tika salīdzināta pat ar Latvijas valsts proklamēšanu.²¹

Reitingi un starptautiskā atpazīstamība, tāpat kā dalība pārnacionālos pētniecības tīkļos ir būtiska, taču tā nedrīkst konkurēt vai pat aplāpēt universitātes misiju kalpot tēvzemei, attīstot zinātni latviešu valodā un kopjot tās nozares, kas tā īsti būtiskas ir tikai mums, jo kalpo par mūsu nāciju vienojošu, nacionālo identitāti un patriotismu stiprinošu pamatu. Neviens cits mūsu vietā to nedarīs!

Būtiski uzsvērt, ka visas zinātnes nozares un māksla kalpo tēvzemei sinerģijā. Dabas zinātnes rūpējas par cilvēka ķermeni, vidi, ērtībām un drošību, tostarp par valsts drošību un labklājību. Māksla un humanitārās zinātnes veido, izkopj cilvēkā cilvēku: pilsoni, patriotu, kurš iesakņojas Tēvzemē un kalpo tai. Tikai uztverot to, ka tā ir nesaraujama sistēma, kurā neviens nav nozīmīgāks, varam sasniegt Latvijas uzplaukumu un apmierinātu, solidaritātē un labklājībā dzīvojošu nāciju.

Baudīt akadēmisko brīvību, veicot radošu darbu, ir bauda un prieks. Man prātā nāk Zentas Mauriņas atziņa: „patiess prieks tikai tad ir iespējams, kad cilvēks, atbrīvojies no iekšējā nemiera, no egoistiskās dziņas tēlot pirmo lomu uz dzīves skatuves, atver savu sirdi klusumam, lai piepildītu tikai viņam īpatnās iespējas.”²² Tajā brīdī, kad valsts sāk vienādot prasības dažādām zinātnēm un zinātniekiem, jaunrade tiek reglamentēta pēc biznesa noteikumiem, apkraujot to ar aizvien jaunām tiesību normām, tiek slāpēta akadēmiskā brīvība. Zaudējot brīvību, zūd jaunrade, zūd inovācijas, kas nepieciešamas nācijas un valsts stiprināšanai. Tāpēc būtiski atcerēties, ka akadēmiskā brīvība ir jāsargā, jo tā sekmē valsts pamatu nostiprināšanu, motivē cilvēkus palikt savā valstī un to aizstāvēt, tātad sekmē pašu valsts pastāvēšanu.

²¹ Plašāk Osipova S. Latvijas Universitātes dibināšanas juridiskie aspekti. In: Latvijas Vēstures Institūta žurnāls, 2020, Nr. 1 (111), 32.–56. lpp. Pieejams: https://www.lvi.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/lvi.lv/LVIZ_Numuri/2020_1/Osipova_LVIZ_2020_1.pdf [skatīts 14.11.2025]

²² Mauriņa Z. Labas domas ir enģeļi. Rīga: Jumava, 2015, 31. lpp.

LASĪŠANA UN VALSTISKUMS JEB SĀKUMĀ BIJA VĀRDS

*Uzstāšanās Latvijas Nacionālās bibliotēkas starptautiskajā simpozijā „Tiesības uz lasīšanu. Rīgas manifests”
2025. gada 24. oktobrī*

Sanita OSIPOVA

Augstākās tiesas senatore, Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore

„Sākumā bija vārds” – tā sākas Vecā Derība, un tas ir mūsu šodienas sarunas pamats: vārds – rakstīts un runāts, teksts.

Ja mēs runājam par valsti, tad ir jāsaprot, ka valsts nav teritorija, valsts nav robežas. Valsts – visupirms tie ir cilvēki. Valsts – tā ir nācija. Tie ir cilvēki, kuri ir apvienoti ne tikai šī brīža savstarpējās attiecībās. Nācija nozīmē, ka šiem cilvēkiem ir piederības sajūta konkrētai nācijai, un tam ir nepieciešama kontinuitāte kopīgos emocionālos pārdzīvojumos.

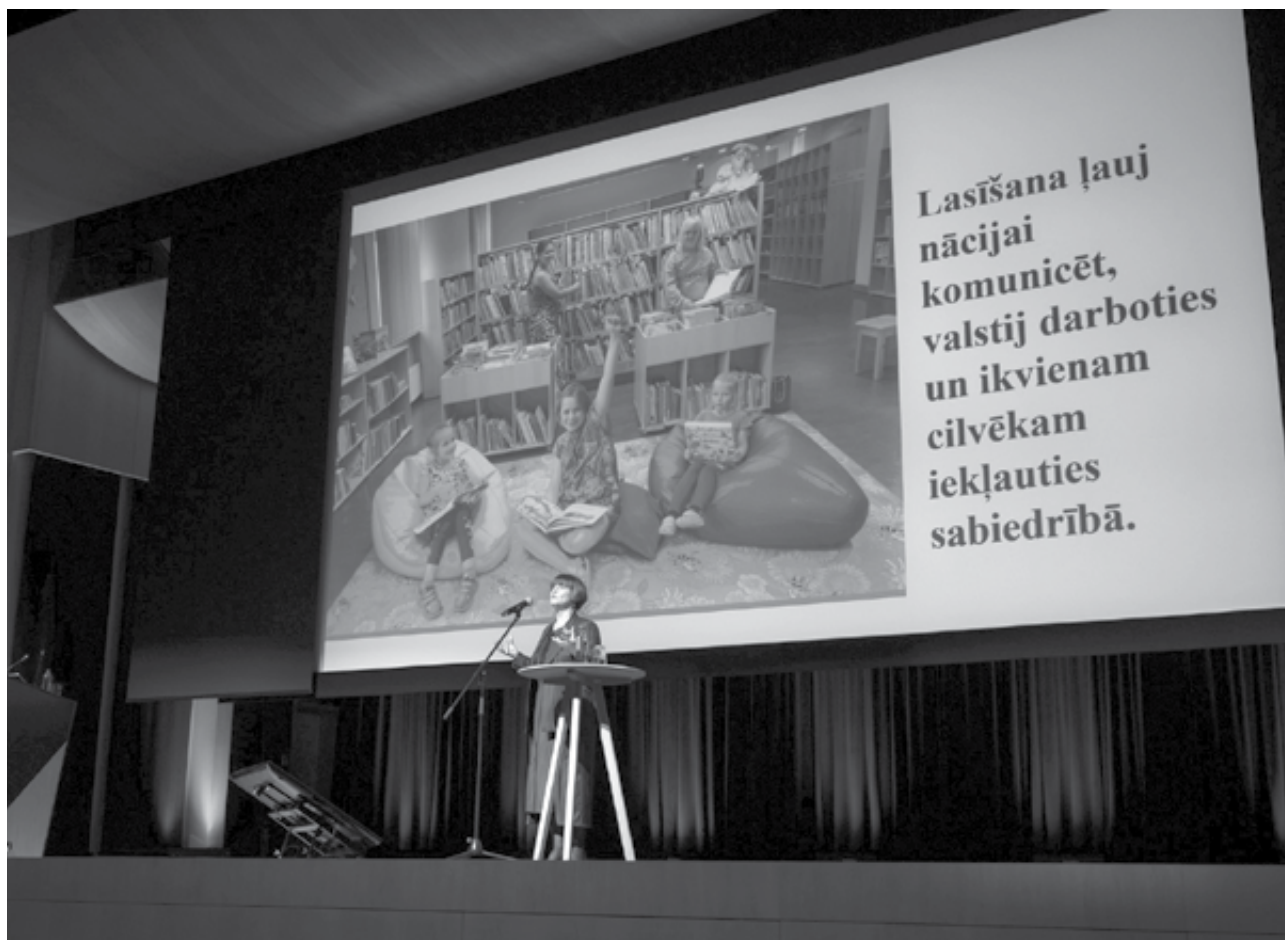
Kur mēs rodam šos emocionālos pārdzīvojumus, šo vienoto garu? Meklējot atbildi, es domāju par to, ka cilvēkam ir divējāda daba. Cilvēks ir bioloģiska būtne, un cilvēks ir sociāla būtne.

Cilvēks kā bioloģiska būtne – ķermenis. Tas, ko mēs ēdam, kaut kādā brīdī pārtop par to, kas mēs esam:

burkāni, piens, gaļa, soja pārtop mūsu šūnās, mūsu asinīs – es esmu tas, ko es ēdu.

Cilvēku kā sociālu būtni mēs barojam ar informāciju, kuru iegūstam no citiem cilvēkiem. Bet lielu daļu informācijas mēs uzņemam lasīšanas ceļā – tā mēs uzņemam daudz vairāk, nekā tuvākie līdzciltieki mums var dot. Mēs barojam smadzenes ar to, kas mums garšo, ar to, kas mūs interesē, un mēs paplašinām savu iekšējo pasauli, vienlaicīgi pieslēdzot to vienotā nācijas informācijas, vērtību un dzīvesziņas tīklā.

Savulaik kāda mana draudzene iepazinās ar angli. Attiecības neizdevās, jo, kā viņa teica: „Viņš taču nav lasījis „Šveiku”!” Grāmatas vieno cilvēkus un kultūras. Ikvienu grāmata nodrošina sarunu pāri laikam un telpai – paaudžu sarunu. Identitāte ir ieaugšana ar

saknēm nācijas vēsturiskajā pieredzē un kultūrā. Un šo pieredzi un ieaugšanu mums var dot tikai grāmata.

Valsts sākas ar ideju. Valsts sākas ar valstsgribu, un šī valstsgriba vai prasība pēc savas valsts veidojas nācijas dzīlēs. Kurā brīdī cilts, tautiņa izveidojas par nāciju? Man gribētos latviešiem šo ceļu atskaitīt 500 gadu garumā ar pirmo izdevumu latviešu valodā. Kurā brīdī veidojās valstsgriba? Man liekas, ka ar to brīdi, kad 19. gadsimtā sāk pierakstīt mūsu dainas, tiek pierakstītas Džūkstes pasakas, tiek publicēts Pumpura „Lāčplēsis”, un mēs saprotam, ka mums ir sava valoda. Tā ir skaista. Mums ir sava kulturāla tradīcija. Mēs esam savādāki nekā tie, kas dzīvo mums blakām. Tad nāk 19. gadsimta lielās domas, kas gan nedzimst Latvijā: ka katrai nācijai ir tiesības uz pašnoteikšanos. Tie latvieši, kas brauc studēt uz Pēterburgu, Maskavu, Tērbatu, uzzina – nācijai ir tiesības uz pašnoteikšanos. Jaunlatvieši un jaunstrāvnīeki nāk ar šo ideju pie latviešiem un formulē mūsu valstsgribu.

Valsti dibina ar tekstu. Mūsu valsts pamatā ir ielikti teksti, kuri būtu atkal un atkal jāizdod no jauna jaunās grāmatās. Mēs runājam par Tautas padomes politisko platformu. Mēs runājam par uzsaukumu Latvijas tautai. Mēs runājam par Satversmi. Mēs runājam par Civillikumu. Mēs runājam par daudzām citām grāmatām. Bet tās nav tikai nozares grāmatas, juristu profesionālā literatūra. Likumu nezināšana neatbrīvo no atbildības – tāpēc likumu teksti nav tikai juristiem, tie ir ikvienam.

Valsti dibina ar tekstu, un lai lasītu un saprastu to, kā dzīvot, ko no mums sagaida līdzpilsoņi, kāpēc mēs kā nācija un kā ikviens personīgi esam vērtība, ir vajadzīga lasītprasme, kritiskā domāšana, jo galu galā ikviens pilsonis ir vēlētājs un piedalās politiskajos procesos. Mēs arī valsti ne tikai dibinām ar tekstiem un grāmatām, mēs valsti dzīvotspējīgu padarām, šos tekstus un grāmatas iedzīvinot. Tāpēc es gribu teikt, ka valsts no idejas par valsti pārvēršas dzīvā organismā tajā brīdī, kad nācijā notiek nemitīga sadarbība – runā, dziedā, rakstā.

Mēs sazināties ar rakstītiem tekstiem. Man nāk prātā aforisms „Nelasītājs lasītāju nesaprātis”, un es atcerējos prezidenta Levīta runu – patriotisku, emocionālu runu, kurā viņš minēja mankurtus. Tie, kas nav lasījuši Čingiza Aitmatova grāmatu „Un garāka par mūžu diena ilgst”, nesaprot, kas ir mankurts. Viņiem ir vajadzīgs skaidrojums, ka tas ir cilvēks bez saknēm, bez nacionālās piederības. Cilvēks, kurš iet pāri dzīvei absolūti savtīgs un bez iesaistes. Nelasītājs lasītāju nesaprātis!

Lasītprasme dod mums iespēju runāt par mums svarīgām tēmām, tostarp politiskām, valstiskām

tēmām, bagātā, piesātinātā, pamatotā valodā. Mēs varam niansētāk izskaidrot savu domu. Ikviens no mums piedalās pilsoniskās sabiedrības politiskajā diskursā – vienalga, vai stāstiet saviem vecākiem vai bērniem, par ko jūsuprāt vajadzētu iet vēlēt, vai piedalāties apspriešanā, ja negribat, lai jūsu pagalmā iebūvē kādu māju, – jums vajag formulēt argumentētu, spēcīgu, loģisku tekstu bagātā valodā.

Grāmatas bagātina mūsu valodu. Es reizēm studentiem izspēlēju kādu joku un pasaku kaut ko no tā, ko es esmu lasījusi, kas ir tā bagātā, sulīgā latviešu valoda, kas ir mūsu grāmatās. Piemēram, „naski diebj”. Un mani studenti nezina, ko nozīmē naski diebj. Kaut gan tas ir pilnīgi normālā latviešu valodā. Arī labs tulkotājs no svešvalodas piemeklē latviešu valodā tuvāko vārdu.

Svarīgākais ir tas, ka lasīšana ļauj mums komunicēt un labi saprast visus pārējos. Lasīšana un grāmatas vieno nāciju un to emocionāli pilnveido. Empātija, kritiskā domāšana – tās ir lietas, kas cilvēkā ir jākopj kā sēkliņa līdz stādam, augļiem. Tas ir iestādīts ikvienā cilvēkā, bet – tāpat kā takta sajūta, gaumes sajūta, prasme atšķirt labu vīnu no sliktā vīna – tas viss ir jākopj. Grāmatas palīdz mums kopt mūsu emocionālo spektru, mūsu loģisko domāšanu. Grāmatas padara mūs par patiesu cilvēku, pilnvērtīgu pilsoniskās sabiedrības locekli, kurš var piedalīties publiskā debatē, piemēram, brīdī, kad notiek publisks strīds par kādu likumprojektu, ko Saeima gatavoja pieņemt. Kas mums šobrīd ir aktuāls? Nerunāsim par Stambulas konvenciju, runāsim par sievietes konsultāciju kopā ar bērna tēvu pirms aborta. Mums vajag pamatotu viedokli, mums vajag zināt argumentus. Kur tos argumentus varam smelties, ja tā nav mūsu tēma? Protams, ka grāmatās. Kad gatavojos runāt par kādu jautājumu, es smeļos grāmatās.

Mēs sākam ar bērniem, jo bērnam ir tiesības uz attīstību. ANO Bērnu tiesību konvencijā ir nostiprinātas ne tikai tiesības uz dzīvību, bet arī bērna tiesības uz attīstību. Un tā nav tikai fiziskā attīstība. Mums bērns no bioloģiskas būtnes ir jāpadara par sociālu būtni, kurš pieder mūsu nācijai. Mums viņš ir jāiesakņo savā zemē, un tad viņš būs patriots. Viņš piedalīsies vēlēšanās, viņš nestāvēs malā, viņš ies ielās manifestācijā, ja viņam rūpēs, kas notiek Latvijā. Ja viņš aizbrauks studēt ārzemēs, viņš nāks mājās un jaunās zināšanas ieguldīs šajā zemē.

Es sāku savu runu ar atziņu, ka sākumā bija vārds. Tāpēc, ka mēs visi to zinām. Kāpēc zinām? Tāpēc, ka tas ir rakstīts kādā gudrā grāmatā, kas postkrīstīgajā Eiropā joprojām ir svarīga. Ar idejām mēs uzturam šodienu, metam laipas no pagātnes nākotnē un modelējam to nākotni, to valsti, kurā mēs gribam dzīvot rīt.

DIFAMĀCIJA

Zinaida INDRŪNA

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas konsultante tiesu prakses jautājumos

Rakstā aplūkots Latvijas juridiskajā literatūrā salīdzinoši reti sastopams jēdziens – difamācija.

JĒDZIENU SKAIDROJUMS

Svešvārdu vārdnīcā tas skaidrots kā no latīņu valodas nācis „*diffamare*” – izplatīt ļaunas valodas, celt neslavu: personas cieņu aizskarošu ziņu izplatīšana; neslavas celšana.¹ Līdzīgs ieraksts ir Latviešu konversācijas vārdnīcā – (lat. *diffamatio*), sk. goda aizskaršana, neslavas celšana.²

Franču juridisko terminu vārdnīcā *Littré* dots arī jēdziena „*diffamant*” skaidrojums – tas, kurš nomelno, aptraipa reputāciju.³ Turpat arī „*diffamation*” – neslavas celšanas akts⁴; „*diffamé*” – tas, kura reputācija ir aptraipīta, tas, kas ir apmelots⁵.

Angļu valodā lieto terminus „*difame*” un „*defamation*” – nepatiesu apgalvojumu sniegšana trešai personai par personu, kuras rezultātā tiek nodarīts kaitējums personas reputācijai. Lai apgalvojums tiktu uzskatīts par apmelojošu, tas ir jāuzrāda kā fakts, tam ir jābūt nepatiesam un jārada kaitējums kādas personas reputācijai. Tas ir jādara, apzinoties tā nepatiesumu vai neapdomīgi ignorējot patiesību.⁶

Dažādās Eiropas valstīs dažādos laikos par apmelošanu sodīja gan saskaņā ar krimināltiesisko, gan civiltiesisko regulējumu. Lai to varētu saukt par krimināli sodāmu, tai jābūt tādai, kas varētu izraisīt sabiedriskās kārtības traucējumu vai kā citādi potenciāli tieši kaitēt sabiedrības interesēm. Par to varēja piespriest pat nāves sodu pēc romiešu tiesībām vai mēles izgriešanu pēc ģermāņu tiesībām.⁷

Latvijas tiesu praksē šis termins labāk zināms civilprocesā kā „*provocatio ex lege: diffamari*” – t. i., atzīšanas prasības vēsturiskais pamats. Tas tika izmantots romiešu tiesībās kā difamētās personas tiesības sevi

aizstāvēt ar prasību pret difamantu, kurš publiski izteicis nepamatotus apgalvojumus (piem., par parādu vai goda aizskārumu), lai viņš atsauktu savus apgalvojumus un turpmāk tos neizplatītu (*sub poena perpetui silen*⁸).

Pārsvārā tiesību zinātnieki šo prasījuma veidu saista ar Romas imperatora Diokletiāna (284–305) un Maksiminiāna (286–305) valdīšanas laiku.⁹ Viņi atsaucās uz *CJ 7.14.5 (Crescenti d. 4 Apr 293) Defamari statum ingenuorum seu errore seu malignitate quorundam periniquum est, praesertim cum adfirmes diu praesidem unum atque alterum interpellatum a te vocitasse diversam partem, ut contradictionem faceret, si defensionibus suis confideret. 1. Unde constat merito rectorem provinciae commotum adlegationibus tuis sententiam dedisse, ne de cetero inquietudinem sustineres. 2. Si igitur adhuc diversa pars perseverat in eadem obstinatione, aditus praeses provinciae ab iniuria temperari praecipiet*.¹⁰

To latviski varētu tulkot kā: „Ir ļoti netaisnīgi apšaubīt brīvo cilvēku statusu, pamatojoties uz citu kļūdām vai ļaunprātību, jo īpaši tāpēc, ka tu apgalvo, ka tu jau sen biji lūdzis vienam un otram gubernatoram izsaukt pretējo pusi, lai tā izteiktu iebildumus [pret tavu prasību], ja tā ir pārliecināta par savu juridisku pozīciju. 1. No kā izriet, ka provinces gubernators, pamatojoties uz tavu lūgumu, ir pareizi nolēmis, ka tev turpmāk nav jācieš nekādi traucējumi. 2. Tādējādi, ja pretējā puse turpina uzstāt uz savu viedokli, tad provinces gubernators, saņēmis lūgumu, veiks pasākumus, lai pasargātu tevi no netaisnības”.¹¹

Tomēr ne visi juristi piekrita uzskatam par šīs atziņas nozīmi. Tā piemēram, Pēterburgas Universitātes profesors Vladimirs Gordons savā 1906. gada doktora darbā par atzīšanas prasībām norāda uz dažu tiesībnieku pretēju viedokli, līdz pat tam, ka šīs prasības veids ir radīts pilnīgi no jauna līdz ar intereses atdzimšanu par romiešu tiesībām.¹²

¹ Svešvārdu vārdnīca J. Baldunčika red. Rīga, Jumava, 1999, 153. lpp.

² Latviešu konversācijas vārdnīca. Galvenie redaktori: Rakstnieks A. Švābe, docents A. Būmanis, docents K. Dišlērs. 21. burtnīca, Rīga, A. Gulbja apgādībā, [1928], 5257. sleja.

³ <https://www.littré.org/definition/diffamant>

⁴ Turpat.

⁵ Turpat.

⁶ <https://www.britannica.com/topic/defamation>

⁷ [...] personības apvainošana ne vienmēr atrod savu pienācīgo novērtējumu arī tiesās. Ne par velti arī Cicerons atgādina, ka senos XII tabeļu likumos difamācija, šī vārda plašākā nozīmē, ir uzskatīta kā viens no bargāk sodāmiem pārkāpumiem. V. Sinaiskis „Likumu vienlīdzība un slikts pilsonis”, „Jurists”, 1928/4, 101. sleja.

⁸ Lat. val. – mūžīgās klusēšanas sods.

⁹ Sk. piem. Bayer, Hieronymus von: Theorie der summarischen Processe. Prov. ex lege: Diffamari. §. 52.–55, 1853, München, Verlag der Literarisch=Artistischen Anstalt, S. 124–136.

¹⁰ <https://iuscivile.com/materials/honore/rescripta/rsrpt5.shtml> Codicis Domini Nostri Iustiniani. Sacratissimi principis repetitae praelectionis. Liber septimus. 7.14.0 De ingenius manumissionibus. (Based upon the Latin text of Krueger's edition).

¹¹ Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja palīga G. Pavlovskas tulkojums.

¹² Гордон В. М. Иски о признании. Ярославль, тип. Губернского Правления. 1906, с. IX.

KĀRLIS DUCMANIS: GODA AIZSKARŠANA PREŠĒ

No latviešu valodā tapušiem darbiem par difamāciju visizvērstāk rakstījis Kārlis Ducmanis¹³ savā 1913. gada darbā „Goda aizskaršana presē”.¹⁴

Autors aplūko difamācijas jautājuma risinājumu Krievijā (un līdz ar to Baltijā) 19. gs. nogalē un salīdzina to ar ārvalstu regulējumu, kas sekmēja 1903. gada Krimināllikumā ieviestās izmaiņas. Turpinājumā sniegti plašāki izvilumi no šī darba.

K. Ducmanis norāda, ka goda aizskaršanu vispār var iedalīt divās grupās: 1) goda aizskaršana ar nepieklājīgu, nicinošu, nievājošu apiešanos; tā būs tad tieša personīga apvainošana (обида); 2) goda aizskaršana caur apkaunojošu apstākļu izziņošanu, ar nolūku pazemot un nonicināt cilvēku citu acīs; šādu izziņošanu varam apzīmēt ar vispārīgu nosaukumu blamēšana (опозорение), un tā tiek likumos savukārt formulēta a) kā difamācija¹⁵ un b) kā apmelošana (клевета).¹⁶

Krievijas krimināltiesiskā regulējumā difamācijas un apmelošanas sistēma konkurē savā starpā kā līdztiesīgas un rada dažreiz tīri neatrisināmus sarežģījumus un zināmu nenoteiktību kā sūdzētāja, tā arī apsūdzētā stāvoklī.¹⁷

Par difamāciju (no latīņu valodas „fama” – baumas, молва) runā Sodu likuma 1039. pants, kurš skan šādi:

„Katru reiz, kad ir izpausts presē par privātu vai amata personu, vai biedrību, vai iestādi kāds apstāklis, kurš var kaitēt viņu godam, cienībai vai labai slava, vainīgais sodāms ar naudas sodu ne augstāk par 500 rbl. un ieslodzīšanu cietumā no 2 mēnešiem līdz 1 gadam un 4 mēnešiem, vai arī pēc tiesas ieskata – ar vienu no šiem sodiem. – Ja vainīgais ar rakstiskiem pierādījumiem pierādīs tāda blamējoša apstākļa patiesīgumu, kurš zīmējas uz personas dienesta vai sabiedrisko darbību, tad viņš ir atsvabināms no šai pantā noteiktā soda; bet viņš vai viņa var tikt sodīts pēc sekojošā 1040. panta, ja inkriminētā raksta formā vai viņa izplatīšanas paņēmienos

un citos apstākļos tiesa ieraudzīs skaidri manāmu nodomu apvainot amata personu vai iestādi.”

Vispirms redzams, ka difamācija pie mums var notikt tikai caur presi, kā periodisko – avīzēm un žurnāliem, tā arī neperiodisko – grāmatām, brošūrām, lapinām. Tālāk, lai varētu sodīt par difamāciju pēc 1039. panta (tāpat kā par apmelošanu pēc 1535. p., kā redzēsīm) ir vajadzīgs, „lai ... rakstā būtu izpausti noteikti uzrādīti apstākļi personas rīcībā, kuri var kaitēt viņas labai slava, cienībai un godam” (Senāta 1871. g. kasāc. spried. Nr. 187). Ar to difamācija atšķiras no apvainošanas (обида) presē, kur noteikta apstākļu uzrādīšana nespēlē lomu.¹⁸

Tiesība izspriest jautājumu par to, vai presē izpaustie fakti ir atzīstami par godu aizskarošiem, jeb vai raksts ir zārkājošs un lamājošs, vienmēr pieder tiesai, kura izspriež lietu pēc kodola (Senāta 1870. g. spried. Nr. 1659). Tikai ļoti šaurās robežās tiek atļauts, pēc 1039. p. pierādīt rakstā izpausto ziņu īstenību (ja tas izdodas, tad sods atkrīt): 1) Tikai par tādiem apstākļiem, „kuri zīmējas uz personas dienesta vai sabiedrisko darbību”; kas tās nu ir par personām? Senāts paskaidro (1870. g. Nr. 880), ka zem tām jāsaprot tikai „personas, kas amatā ieceltas no valdības vai ievēlētas”, un zem pēdējām mūsu likumi saprot tikai oficiālu iestāžu amatus, kā pagastu un pilsētu pašvaldība, muižnieku kārtas pašvaldība, ievēlētie miertiesneši u.v.c. Tātad visas privātās biedrības un visa neoficiālā plašā sabiedriskā dzīve šurp neattiecas, tas ir jāatzīst par lielu trūkumu mūsu difamācijas likumā. Ārzemju difamācijas likumi šai ziņā sabiedrisko dzīvi saprot daudz plašāk.¹⁹

Krievijas Sodu likuma 1039. pantā priekš difamācijas pietiek, ja izpaustie apstākļi ir apkaunojoši, blamējoši, un difamācija tiek sodīta neatkarīgi no tā, kādi nolūki ir bijuši apsūdzētam un kādi dzenuli to ir pamudinājuši uz to – vienalga, vai tam ir bijis ļaunprātīgs nolūks, vai ne. Šāds skaidrojums dots Senāta 1885. g. spriedumā Nr. 33.²⁰

Jakādsatrod, ka 1) viņš ir presē nozārkāts vai nolaamāts, un 2) par viņu ir izpaustas blamējošas, apkaunojošas ziņas, tad tas var sūdzēt reizē par apvainošanu presē (1040. p.) un par difamāciju (1039. p.), t.i. pēc noziegumu kopības, jo, tā to Senāts paskaidro 1870. g. kasāc. spried. Nr. 1300, likumā nav norādījumu, kas aizliegtu kopā lietot 1039. un 1040. p.p.

Sodi par goda aizskaršanu presē ir pārāk bargi, nesamērīgi ar padarīto pārkāpumu un ar tiesību apziņu, tad tiesas allaž izvēlas mazākos un vidējos sodu mērus, un nekad nav dzirdēts par 8 mēnešiem vai par 1 gadu un 4 mēnešiem cietuma. Vēl var gadīties arī tā sauktā ideālā (iedomājamā) noziegumu kopība, p. piem., kad viens un tas pats raksts satur sevī difamāciju un pie tam pēc savas formas un izteiksmes ir apvainojošs: tādos gadījumos

¹³ Drēģeris M. Kārlis Ducmanis: intelektuālis, diplomāts un Latvijas Senāta Spriedumu biroja vadītājs. Jurista Vārds, 23.10.2018., Nr. 43 (1049), 20.–33.lpp.

¹⁴ Ducmanis K. Goda aizskaršana presē. Burtnīcas „Domas” 1913. g. Nr. 4, 414.–422. lpp., Nr. 5, 489.–499. lpp.

¹⁵ Sal. Francijas 1881. g. 29. jūlija likuma Par preses brīvību 29. pants nosaka: Jebkurš fakta apgalvojums vai piedēvējums, kas kaitē tās personas vai struktūras godam vai reputācijai, kurai fakts tiek piedēvēts, ir neslavas celšana. Šāda apgalvojuma vai piedēvējuma tieša publicēšana vai reproducēšana ir sodāma pat tad, ja tas tiek izteikts provizorisks veidā vai ja tas attiecas uz personu vai struktūru, kas nav skaidri nosaukta, bet kuras identificēšana ir iespējama, pateicoties attiecīgo runu, saucienu, draudu, rakstu vai drukāto materiālu, plakātu vai uzsaukumu saturam. Jebkurš nekaunīgs izteiciens, nicinoši vārdi vai lamāšanās, kas nesatur neviena fakta piedēvēšanu, ir apvainojums. https://www.legifrance.gouv.fr/loda/article_lc/LEGIARTI000006419790

¹⁶ Ducmanis K. Goda aizskaršana presē. Burtnīcas „Domas” 1913. g. Nr. 4, 415. lpp.

¹⁷ Turpat, 422. lpp.

¹⁸ Ducmanis K. Goda aizskaršana presē. Burtnīcas „Domas” 1913. g. Nr. 5, 489. lpp.

¹⁹ Turpat, 489.–490. lpp.

²⁰ Turpat, 490. lpp.

sodu var uzlikt tikai par smagāko noziegumu, bez kādas pavairošanas, šinī piemērā tāpat tikai par difamāciju (1039. p.), it kā apvainošanas nemaz nebūtu bijis.²¹

Vispārīgi ņemot, par apvainošanu presē un difamāciju (1040. un 1039. p.p.) sūdzības ir ceļamas privātā kārtībā, kā privātsūdzības, t.i. ja pats aizskartais neko nesaka, tad prokuratūra un citi, kam ir tiesība ierosināt publisku apsūdzību, pēc dienesta pienākuma, neņemās un sūdzību neceļ. Izņēmuma veidā prokuratūra (neatkarīgi no cietušā) var sūdzību ierosināt 1) ja goda aizskārumi, būdami virzīti pret iestādēm un sabiedrībām, kuras savā darbībā stāv zem īpašas valdības kontroles, līdz ar to tāpat ir virzīti pret pašu valdību, un 2) ja tie (aizskārumi) pēc dažas savas formas, ārējā veida un izteiksmes ir nepieklājīgi un piedauzīgi (Senāta 1866. g. kasāc. spried. Nr. 59).²²

Viens no svarīgākiem elementiem, kas atšķir apmelošanas sastāvu no difamācijas sastāva, ir iepriekšējs ļaunprātīgs nodoms, kurš difamācijā nespēlē nekādu lomu un var arī nebūt.

Priekš difamācijas (1039. p.) sastāva tiek prasīts, lai būtu norādīts uz noteiktu blamējošu apstākli, bet priekš apmelošanas sastāva – uz noteiktu blamējošu rīcību (деяние): pirmais jēdziens ir plašāks par otru, un tajā rīcība ietilpst tikai kā atsevišķa varbūtīga sastāvdaļa.²³

Sūdzība par difamāciju un apvainošanu presē nav izbeidzamas miera ceļā tad, kad sūdzētājs (t.i. difamētais, resp. apvainotais) ir oficiāla amata persona.²⁴

Sūdzība par difamāciju (1039. p.): tā ka te nav brīv pierādīt sniegto ziņu patiesību, tad par patiesības noskaidrošanu te gandrīz nekad nevar būt ne runas. Te sūdzētājs iziet tikai uz to, lai viņa goda aizskārējs tiktu sodīts. No tiesas zāles izejot, nevienam no abiem nav iemesla būt „paceltai galvai”, sabiedrība nedabon nekādas skaidrības, kas te ir un kas nav patiesība. Pie 1039. panta (difamācijas sūdzības) ir iemesls ķerties tad, kad cietušais nevēlas, ka tiesas sēdē publikas priekšā tiek iztirzātas un viņas viņa privātās, resp. ģimējas būšanas vai pat mazgāta visāda „netīra veļa”.²⁵

Jaunais Krimināllikuma krājums (Уголовное Уложение 1903 г.), kurš vēl nav ieviests dzīvē šinīs jautājumos, daudz noteiktāki un pareizāki – pēc franču un angļu paraugiem – pieturas pie difamācijas sistēmas, bet pie tam noliek difamāciju viņas īstajās robežās – privātās dzīves lietās. Par difamāciju tur ir pavēlēts uzskatīt seko[jo] šos goda aizskārumus: 1) nav brīv izpaust presē vai citos rakstos blamējošus apstākļus, kas zīmējas uz izblamētā privāto vai ģimējas dzīvi; 2) apstākļus, kuri ir tāds noziegums, par ko var celt tikai privātsūdzību, tad tāda

sūdzība pie tam tomēr nav celta; 3) blamējošus apstākļus, kas zīmējas uz ārzemju valsts galvu un diplomātisko priekšstāvi. Šinīs gadījumos kategoriski ir noliegts pievest pierādījumus par izpausto ziņu patiesīgumu, ja vien izrādās, ka minētie apstākļi ir blamējoši, tad ar to pietiek, lai piespriestu sodu.²⁶

PAULS MINCS: KRIMINĀLTIESĪBAS

Turpinājums šī jautājuma izklāstam Latvijas krimināltiesiskajā regulējumā seko profesora Paula Minca mācību grāmatā „Krimināltiesības”.

P. Mincs savas mācību grāmatas „Krimināltiesības” 36. § II sadaļā raksta: – *Neslavas celšana* (Ehrgefährdung) atšķiras no apvainošanas divējādā nozīmē. Negatīvā ziņā tai nav vajadzīga *personīga vērsšanās pie cietušā*, lai gan tā klātbūtne nemaina nodarījuma sastāvu. Pozitīvā ziņā neslavas celšana, neatkarīgi no tā, vai tā sasniedz savu mērķi, vai ne, pastāv *tādu apstākļu nelikumīgā izpaušanā*, kuri *spējīgi radīt trešās personās nicināšanu vai necieņu pret cietušo*. Neslavas celšana aizskar cietušā labo vārdu.²⁷

Sakarā ar to t. s. „apmelošanas” vietā sāk izvirzīties t. s. difamācijas jēdziens (*diffamation, üble Nachrede*), kad izpaušanas sodāmība zināmos nosacījumos – atklātība vai izpaustā īpatnējs raksturs (piem., privātas vai ģimēnes dzīves intīmā sfēra) – neatkarājas no izpaustā apstākļa patiesīguma vai nepatiesīguma. Pie tāda paša viedokļa pieturas arī franču 1881. g. Preses likums, kas definē „diffamation” (29. p.) kā „allégation ou imputation d'un fait, qui porte atteinte à l'honneur ou à la considération de la personne ou de corps auquel le fait est imputé”, paredzot tai sodu tikai tad, ja tā izdarīta atklāti (30., 31., 32., 33. p.), pie kam patiesīguma pierādīšana ar nedaudziem izņēmumiem izslēgta, tāpēc, ka soda ne izpaustā apstākļa nepatiesīgumu, bet vienkāršu neslavas celšanu.²⁸

MŪSDIENAS: SALĪDZINĀMO TIESĪBU KONTEKSTS

Mūsdienu Latvijas doktrīnā jēdzienu *difamācija* lieto salīdzināmo tiesību kontekstā. Piemēram, profesore Valentija Liholaja norāda, ka Holandes kriminālkodeksa 267. pantā noteikts, ka sods var tikt palielināts par vienu trešdaļu, ja difamācija ir vēsta pret: 1) publisko varu, publisko orgānu vai publisko iestādi; 2) publisko kalpotāju laikā, kad viņš likumīgi pilda savus pienākumus vai sakarā ar šo pienākumu likumīgu pildīšanu; 3) citas valsts vadītāju vai valdības locekli.²⁹

Docente Diāna Hamkova aplūko Holandes Kriminālkodeksu un norāda, ka Holandes KK 262. pantā, nosakot atbildību par mutisku neslavas celšanu

²¹ Turpat, 491. lpp.

²² Turpat, 492. lpp.

²³ Turpat, 495. lpp.

²⁴ Turpat, 497. lpp.

²⁵ Turpat.

²⁶ Turpat, 499. lpp.

²⁷ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Otrs pārstrādāts un papildināts iespiedums. Rīga, LU, 1939, 291.–292. lpp.

²⁸ Turpat, 293. lpp.

²⁹ Liholaja V. Vai Krimināllikums apdraud vārda brīvību. Jurista Vārds. 21.01.2003., Nr. 3(261), 6. lpp.

vai difamāciju paskvilas veidā, ja vainīgā persona ir apzinājusies, ka paziņojums neatbilst patiesībai, likumdevējs ir paredzējis bargāku sodu. Savukārt Holandes KK 266. pantā likumdevējs ir paredzējis kriminālatbildību par parastu difamāciju, kas pēc savas izpausmes atbilst Krimināllikuma 156. pantā paredzētajai goda aizskaršanai.³⁰

Dānijas KK 268. pantā likumdevējs ir paredzējis kriminālatbildību par difamāciju: ja apgalvojums bija izdarīts vai izplatīts ar nolūku un ja autoram nebija saprātīga pamata uzskatīt, ka tas ir patiess, persona tiek atzīta par vainīgu difamācijā.³¹

Zviedrijas KK 5. nodaļas „Difamācija” 1. pantā likumdevējs, nosakot kriminālatbildību par difamāciju, atklāj šī nodarījuma būtību: „Persona, kura norāda uz otru kā uz noziedznieku vai arī kā uz personu, kuras dzīves veids ir nosodāms, vai arī citādā veidā paziņo par otru ziņas, kuras liecina par to, ka šī persona nepelna citu cieņu, sodāma ar naudas sodu par difamāciju.”³²

Juristi Signe Bole un Maksims Miņejevs norāda uz Nīderlandes kriminālkodeksa 267. pantu³³, kas paredz soda paaugstināšanu, ja difamācija tiek attiecināta uz publisko kalpotāju dienesta pienākumu pildīšanas laiku vai saistībā ar to izpildi.³⁴

EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESA

Līdz šim saistībā ar mūsdienu Latvijas tiesību sistēmu jēdziens *difamācija* ikdienā netiek lietots. Tomēr tas tiek izmantots, aplūkojot Latvijas tiesisko regulējumu, piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē. Piemēram, Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2004. gada 27. maija sprieduma pirmtekstā lietā „Vides aizsardzības klubs pret Latviju” (iesniegums Nr. 57829/00) 21. punktā konstatēts: 21. *L'article 127 de l'ancien code pénal (Kriminālkodekss) en vigueur au moment de la publication de la résolution litigieuse, prévoyait la responsabilité pénale pour diffamation (neslavas celšana). Une diffamation publique ou par voie de presse était passible de deux ans d'emprisonnement ou d'une amende.*³⁵ (21. Apstrīdētās rezolūcijas publicēšanas laikā spēkā esošā Kriminālkodeksa 127. pants paredzēja kriminālatbildību par neslavas celšanu. Par neslavas celšanu, ja tā izdarīta publiski vai

presē, Kriminālkodekss paredzēja divus gadus brīvības atņemšanas sodu vai naudas sodu.³⁶)

Arī šobrīd daļa no šīs tiesas nolēmumiem top franču valodā. Tādēļ difamācijas attiecināšana uz Latvijas tiesisko regulējumu iespējama arī turpmāk.

NESLAVAS CELŠANA [DIFAMĀCIJA] EIROPAS SAVIENĪBĀ³⁷

Tiesiskais regulējums

Eiropas Savienībā tiesiskais regulējums attiecībā uz neslavas celšanu dalībvalstīs ievērojami atšķiras, atspoguļojot atšķirīgās tiesību tradīcijas un atšķirīgo līdzsvaru starp vārda brīvību un tiesībām uz reputācijas aizsardzību. Tomēr rodas kopīgi principi, jo īpaši Eiropas Cilvēktiesību konvencijas aizgādībā, kas aizsargā vārda brīvību, vienlaikus pieļaujot ierobežojumus, lai aizsargātu citu personu reputāciju vai tiesības. Eiropas Cilvēktiesību tiesas lēmumi ietekmē valstu likumus par neslavas celšanu, uzsverot nepieciešamību aizsargāt gan preses brīvību, gan indivīda tiesības. Šī dualitāte rada sarežģītu sistēmu, kurā neslavas celšanas robežas pastāvīgi tiek pārdefinētas caur Eiropas demokrātisko vērtību prizmu.

Saskaņošana un izaicinājumi

Neraugoties uz to, ka pastāv direktīvas un regulas, kuru mērķis ir saskaņot atsevišķus tiesību aktu aspektus Eiropas Savienībā, neslavas celšanu joprojām galvenokārt reglamentē valstu tiesību akti. Šīs saskaņošanas trūkums rada problēmas, jo īpaši digitālajā laikmetā, kur neslavas celšana var viegli pārsniegt robežas. Eiropas struktūras, piemēram, Eiropas Komisija, strādā, lai veicinātu sadarbību starp dalībvalstīm, risinot šos starptautiskos jautājumus, taču tiesiskā regulējuma daudzveidība sarežģī standartizēšanas centienus. Debates par neslavas celšanu izceļ spriedzi starp valstu īpatnību ievērošanu un tiesiskās saskaņotības mērķa sasniegšanu Eiropas Savienībā.

Perspektīvas un attīstība

Tiesību aktu par neslavas celšanu attīstība Eiropas Savienībā ir cieši saistīta ar tehnoloģiju attīstību un Eiropas sabiedrības attīstību. Digitālo platformu un sociālo tīklu kā sabiedrisko diskusiju telpu pieaugums aicina likumdevējus pielāgot spēkā esošos tiesību aktus. ES līmeņa iniciatīvas tiešsaistes satura regulēšanai, piemēram, Digitālo pakalpojumu akts, varētu piedāvāt jaunus instrumentus cīņai pret neslavas celšanu, vienlaikus ievērojot vārda brīvības principus. Šie notikumi liecina par pieaugošu izpratni par jautājumiem, kas saistīti ar neslavas celšanu, ar vēlmi rast atbildes, kas pielāgotas divdesmit pirmā gadsimta realitātei.

³⁰ Hamkova D. Gods un cieņa kā krimināltiesiskās aizsardzības objekts Baltijas reģionā. Jurista Vārds, 08.05.2007., Nr. 19(472), 18.–21. lpp.

³¹ Turpat.

³² Turpat.

³³ Pieejams: https://www.legislationline.org/download/id/6415/file/Netherlands_CC_am2012_en.pdf [skatīts 27.01.2021.]

³⁴ Bole S., Miņejevs M. Kāpēc jāatjauno Krimināllikuma norma par varas pārstāvja goda un cieņas aizsardzību. Jurista Vārds, 23.02.2021., Nr. 8 (1170), 8.–13. lpp.

³⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-66349>

³⁶ <https://www.vestnesis.lv/ta/id/91432>

³⁷ Diffamation dans l'Union Européenne – diffamation.info

Juridiskās literatūras jaunumi

PIERĀDĪJUMU PIEĻAUJAMĪBAS TIESISKIE UN PRAKTISKIE ĀSPEKTI

Latvijas Universitātes Akadēmiskajā apgādā izdots Juridiskās fakultātes lektora, Senāta Krimināllietu departamenta zinātniski analītiskā padomnieka Ph.D. Oskara Kulmaņa pētījums „Pierādījumu pieļaujamības tiesiskie un praktiskie aspekti”.

Pētījumā sniegts padziļināts skatījums uz vienu no kriminālprocesa centrālajām institūcijām – pierādījumu pieļaujamību. Darbā analizēta pierādījumu iegūšanas, nostiprināšanas un pārbaudes saikne ar kriminālprocesa pamatprincipiem un taisnīga procesa nodrošināšanu, balstoties nacionālajā un Eiropas tiesu praksē.

Autors aplūko, kā procesuālās garantijas, cilvēktiesību ievērošana un pierādīšanas teorija ietekmē gala nolēmuma pamatotību, kā arī piedāvā praktiskus risinājumus pierādījumu izvērtēšanai.

EIROPAS SAVIENĪBA 2004-2024: DIVDESMIT GADU TIESISKĀ PIEREDZE, IZAICINĀJUMI UN IZAUGSME PĒC BEZPRECEDENTA ES PAPLAŠINĀŠANĀS

Monogrāfija tapusi starptautiska zinātniska projekta ietvaros, kurā piedalījušies Latvijas, Lietuvas un Polijas pētnieki, analizējot Eiropas Savienības tiesisko attīstību, dalībvalstu pieredzi un nākotnes izaicinājumus 20 gadu laikā kopš 2004. gada, kad notika plašākā Eiropas Savienības paplašināšanās.

Monogrāfijā iekļautie Latvijas zinātniskie pētījumi sniedz padziļinātu analīzi par Latvijas pieredzi, tostarp aplūkojot arī Augstākās tiesas pienesumu ES tiesību īstenošanā, kā arī savstarpējā dialogā ar Eiropas Savienības Tiesu. Grāmatā ir 21 nodaļa, divu no tām sagatavošanā piedalījušies arī Augstākās tiesas tiesībnieki.

Nodaļu „Nacionālās konstitucionālās identitātes eiropēizācija: Latvijas 20 gadi Eiropas Savienībā” sagatavojis Senāta Administratīvo lietu departamenta senators, LU asociētais profesors Jānis Pleps, Senāta Civillietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece, RJA pasniedzēja Viktorija Soņeca un pētnieks Kalvis Engīzers.

Nodaļu „Krimināltiesību attīstība Latvijā pēdējo 20 gadu laikā – Eiropas Savienības tiesību ietekme un izpausmes” sagatavojis Senāta Krimināllietu departamenta senators, LU asociētais profesors Jānis Rozenbergs un profesore Kristīne Strada-Rozenberga un Ārija Meikališa. Pētījumā analizēta ES tiesību nozīme noziedzīgu nodarījumu kriminalizācijā, mantas konfiskācijas regulējumā, kā arī ES instrumentu ietekme uz kriminālprocesu, tostarp tiesu sadarbību un Eiropas Prokuratūru.

PASAULES KONSTITUCIONĀLO TIESĪBU PĀRSKATS 2024

Jau otro gadu Latvijas pētnieku komandas ziņojums par Latvijas konstitucionālo tiesību aktualitātēm un attīstības tendencēm iekļauts Pasaules konstitucionālo tiesību pārskatā, ko gatavo Teksasas Universitāte Ostinā, ASV. Ziņojumi sniegti par 70 valstīm.

Pārskatu par 2024. gada konstitucionālo tiesību aktualitātēm Latvijā tāpat kā iepriekšējā gadā sagatavojis Senāta Administratīvo lietu departamenta senators, LU asociētais profesors Jānis Pleps, Senāta Civillietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece, RJA pasniedzēja Viktorija Soņeca un pētnieks Kalvis Engīzers.

Pārskatā analizēts būtiskākais no Satversmes tiesas, Senāta un Saeimas prakses konstitucionālo tiesību jomā. No Senāta tiesu prakses izcelta lieta SKA-112/2024 – par pulcēšanās brīvības ierobežojumiem ģeopolitiskajā kontekstā.

Šī lieta un vēl otra – SKA-135/2024 – minēta pie pašaizsargājošās demokrātijas principa, kas izcelts kā 2024. gada galvenā attīstības tendence.

IV

KOMANDĒJUMU PIEREDZE

VALSTS EKSPERTA EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ PIEREDZE

Inga BĒRTAITE-PUDĀNE

Administratīvo lietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece,
kopš 2025. gada 1. jūnija norīkota valsts eksperte Eiropas Savienības Tiesā

Tuvojoties 20 gadu stāžam Augstākajā tiesā, pieteicos Eiropas Savienības Tiesas izsludinātā konkursā uz norīkota valsts eksperta amata vietu Pētniecības un dokumentācijas direkcijā (turpmāk – direkcija). Pēc konkursa pozitīva iznākuma, pateicoties Augstākās tiesas atbalstam, kopš 2025. gada 1. jūnija pildu norīkotas valsts ekspertes pienākumus direkcijā.

Šajā atskaitē sniegšu vispārēju pārskatu par direkcijas darbu un atsevišķiem direkcijas uzdevumiem, ar kuriem sava norīkojuma laikā esmu strādājusi. Šajā ziņā atskaitē iekļaušu

svarīgāko informāciju, kas par direkciju tiek prezentēta apmeklētājiem Eiropas Savienības Tiesā uz vietas. Aplūkojot direkcijas dažādās funkcijas, ieskicēšu, kā tas, ko dara direkcija, palīdz ne tikai Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas darbā, bet var būt noderīgs arī valsts tiesas darbā. Visbeidzot, padalīšos ar atsevišķiem vispārīgiem novērojumiem, kurus esmu guvusi, strādājot ar prejudiciālajiem jautājumiem.

1. PĒTNIECĪBAS UN DOKUMENTĀCIJAS DIREKCIJA

Direkcija ir Eiropas Savienības Tiesas struktūrvienība. Direkcijas izveides pirmsākumos 20. gadsimta sešdesmitajos gados tās primārā funkcija bija Eiropas Savienības Tiesas judikatūras analīze, taču kopš astoņdesmitajiem gadiem direkcija ir arī salīdzinošo

Inga Bērtaite-Pudāne savā darba kabinetā Eiropas Savienības Tiesas 20. stāvā vienā no Tiesas torniem (cits tornis fonā aiz loga)

tiesību pētniecības centrs.¹ Laika gaitā ir ne tikai paplašinājies direkcijas funkciju apjoms, bet arī attiecīgās funkcijas ietvaros veicamie uzdevumi, piemēram, tas, cik detalizēti tiek veikta lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu sākotnējā analīze. Tāpat dažus gadus atpakaļ direkcijas funkcijas tika paplašinātas, uzticot tai sagatavot arī rīkojumu projektus. Jāuzsver, ka neatkarīgi no tā, ka direkcijas juristi veic lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu sākotnējo analīzi, kā arī gadījumos, kad lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu nav pieļaujams, sagatavo rīkojuma projektu, direkcija nepieņem nekādus lēmumus to sakarā. Lēmumu

¹ Iannone C. Research and Documentation: Court of Justice of the European Union (CJEU), para. 1.

pieņemšana ir Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas kompetencē.

Direkcijas uzdevums ir palīdzēt Eiropas Savienības Tiesai un Vispārējai tiesai pildīt to funkcijas un līdzdarboties šo tiesu judikatūras izplatīšanā. Šobrīd minētā uzdevuma ietvaros direkcija:

- 1) sniedz atbalstu Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas darbā, veicot visu lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu un noteiktu kategoriju apelācijas sūdzību iepriekšēju analīzi, kā arī rīkojumu projektu sagatavošanu;
- 2) izstrādā salīdzinošo tiesību pētījumus;
- 3) analizē Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas judikatūru, sagatavojot nolēmumu rezumējumus un veicot to indeksāciju, kā arī sagatavojot par to pētījumus;
- 4) veic dalībvalstu tiesu prakses lietās, kurās piemērotas Eiropas Savienības tiesības, monitoringu;
- 5) īsteno Eiropas Savienības Tiesu tīkla, kurā ietilpst dalībvalstu augstākās un konstitucionālās tiesas, operatīvo pārvaldību, kā arī sadarbību ar valstu tiesu institūcijām un starpiestāžu institūcijām.

Direkcija ir organizēta trīs nodaļās atbilstoši specializācijai. A nodaļas specializācija ir pamattiesības, Eiropas Savienības pilsonība, aprites brīvības, lauksaimniecība, brīvības, drošības un tiesiskuma telpa, nodokļi, sociālā politika, ekonomiskā un sociālā kohēzija, kā arī ārējās attiecības, kopējā ārpolitika un drošības politika. B nodaļa ir atbildīga par konkurences tiesībām, valsts atbalsta jautājumiem, vides tiesībām, tirdzniecības politiku, privilēģijām un imunitātēm, kā arī civildienestu. Savukārt C nodaļas specializācija ir institucionālās tiesības, transports, tiesību aktu saskaņošana, intelektuālais īpašums, ekonomiskā un monetārā politika, kā arī patērētāju aizsardzība. Papildu minētajam direkcijas sastāvā ir arī juridiskās informātikas nodaļa, kura atbild par iekšējām datubāzēm, no kurām savukārt tiek nodrošināti dati tādiem ārējiem meklēšanas rīkiem kā *EUR-Lex* un *Curia*.

Paplašinoties direkcijas funkcijām, laika gaitā pieaudzis ir arī direkcijā nodarbināto skaits – ja direkcijas pirmsākumos tajā strādāja 2 juristi, tad šobrīd direkcijā strādā ap 100 cilvēkiem, tostarp aptuveni 70 juristi, kuri principā pārstāv visu dalībvalstu tiesību sistēmas.² Nelielas valstis kā Latviju parasti pārstāv viens jurists, kurš ieguvis juridisko izglītību attiecīgajā valstī, lielākas valstis – vairāki juristi. Gan profesionālā ziņā, gan cilvēciski tā ir unikāla pieredze strādāt plecu pie pleca ar juristiem no visām Eiropas Savienības dalībvalstīm un, neraugoties uz atšķirībām nacionālā

līmenī, atrast kopēju valodu gan attiecībā uz tiesību jautājumiem, gan savstarpējā saskarsmē.

Veicot uzdevumus, kas skar prejudiciālos jautājumus, salīdzinošo tiesību pētījumus vai valsts tiesu prakses monitoringu, attiecīgās valsts jurists strādā ar tiesību jautājumiem jebkurā tiesību nozarē. Savukārt attiecībā uz uzdevumiem, kas skar Eiropas Savienības tiesības, viņš specializējas vienā vai vairākās jomās, kas atbilst viņa nodaļas specializācijai.

Gandrīz katras direkcijas funkcijas veikšanu reglamentē detalizētas vadlīnijas, un pirms attiecīgā uzdevuma uzsākšanas direkcija nodrošina apmācības, kuras vada pieredzējuši kolēģi. Darbs direkcijā notiek franču valodā.

2. LŪGUMU SNIEGT PREJUDICIĀLU NOLĒMUMU SĀKOTNĒJĀ ANALĪZE

Viens no direkcijas juristu galvenajiem pienākumiem ir veikt savas valsts tiesu atsūtīto lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu sākotnējo analīzi. Analizējot lūgumu, attiecīgās valsts jurists:

- 1) sagatavo īsu kopsavilkumu par strīdu pamatlietā, tiesisko regulējumu un izvirzītajiem tiesību jautājumiem;
- 2) izvērtē lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstību pieļaujamības priekšnoteikumiem;
- 3) nepieciešamības gadījumā paskaidro vai precizē lietas vai attiecīgās valsts tiesību sistēmas īpatnības;
- 4) pārbauda, vai prejudiciālā lieta būtu izskatāma paātrinātā vai steidzamā procedūrā;
- 5) atlasa atbilstošu Eiropas Savienības Tiesas judikatūru.

Savā atskaitē īpaši vēlos pievērsties jautājumiem, kas skar lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu pieļaujamības pārbaudi, proti, Tiesas Reglamenta³ 53. panta 2. punktam un 99. pantam, par kuriem Latvijā, šķiet, ir mazāk diskutēts. Jāpiebilst, ka, meklējot Eiropas Savienības Tiesas judikatūru saistībā ar minēto tiesību normu piemērošanu, vērā ņemams, ka gadījumā, ja lūgums neatbilst pieļaujamības priekšnoteikumiem, tiek pieņemts motivēts rīkojums, savukārt ne visi motivēti rīkojumi tiek tulkoti visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās. Tādēļ judikatūras atziņas saistībā ar minēto Tiesas Reglamenta normu piemērošanu ieteicams meklēt Tiesas darba valodā, proti, franču valodā.

Saskaņā ar Tiesas Reglamenta 53. panta 2. punktu, ja Tiesas kompetencē acīmredzami nav izskatīt lietu vai ja pieteikums vai prasības pieteikums ir acīmredzami nepieņemams, Tiesa pēc ģenerālvokāta uzklausišanas, neveicot tālākas procesuālās darbības,

² Sal. *ibid*.

³ Tiesas Reglaments. OV L 265, 29.9.2012., 1.–42. lpp.

jebkurā brīdī var lemt, izdodot motivētu rīkojumu. Savukārt atbilstoši Tiesas Reglamenta 99. pantam, ja uzdotais prejudiciālais jautājums ir identisks jautājumam, par kuru Tiesa jau ir sniegusi nolēmumu, ja atbilde uz šādu jautājumu skaidri izriet no judikatūras vai ja atbilde uz uzdoto prejudiciālo jautājumu nerada nekādas pamatotas šaubas, Tiesa pēc tiesneša referenta priekšlikuma un pēc ģenerāladvokāta uzklaušīšanas jebkurā brīdī var lemt, izdodot motivētu rīkojumu. Līdzīgs regulējums iekļauts arī Vispārējās tiesas Reglamentā⁴, jo kopš 2024. gada 1. oktobra lūgumus sniegt prejudiciālu nolēmumu lietās, kas saistītas ar pievienotās vērtības nodokli, siltumnīcefekta gāzu emisijas kvotu tirdzniecības sistēmu, muitu, akcīzes nodokļiem vai preču tarifu klasifikāciju un atlīdzinājumu aviopasažieriem, izskata Vispārējā tiesa.

No Tiesas Reglamenta 53. panta 2. punkta izriet divi gadījumi, kas var būt pamatā lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu nepieļaujamībai: 1) Eiropas Savienības Tiesas kompetencē acīmredzami nav izskatīt lietu; 2) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu ir acīmredzami nepieņemams.

Kontekstā ar pirmo gadījumu – Eiropas Savienības Tiesas kompetence ir noteikta Līguma par Eiropas Savienības darbību⁵ 267. pantā. Tajā norādīts, ka Eiropas Savienības Tiesas kompetencē ir sniegt prejudiciālus nolēmumus par: a) Līgumu interpretāciju; b) Savienības iestāžu vai struktūru tiesību aktu spēkā esamību un interpretāciju. Līdz ar to nav pieļaujami lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu, piemēram, par Eiropas Savienības primāro tiesību aktu spēkā esību,⁶ valsts tiesību aktu spēkā esību vai interpretāciju⁷ vai arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas⁸ interpretāciju gadījumā, ja attiecīgā tiesiskā situācija neietilpst Eiropas Savienības tiesību piemērošanas jomā⁹.

Otrs Tiesas Reglamenta 53. panta 2. punktā norādītais gadījums savukārt vērtējams kontekstā ar šā paša reglamenta 94. pantu. Saskaņā ar pastāvīgo

judikatūru, kas tagad ir atspoguļota Tiesas Reglamenta 94. panta a) un b) punktā, nepieciešamība sniegt valsts tiesai noderīgu Savienības tiesību interpretāciju prasa, lai valsts tiesa izklāstītu lietas faktiskos un tiesiskos apstākļus, uz kuriem attiecas tās uzdotie jautājumi, vai vismaz paskaidrotu šo jautājumu pamatā esošos faktu pieņēmumus. Turklāt, kā noteikts Tiesas Reglamenta 94. panta c) punktā, lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu jābūt ietvertam to iemeslu izklāstam, kas likuši iesniedzējtiesai šaubīties par noteiktu Savienības tiesību normu interpretāciju vai spēkā esību, kā arī saikni, ko tā konstatējusi starp šīm tiesību normām un pamatlietai piemērojamo valsts tiesisko regulējumu. Šīs prasības it īpaši ir spēkā tādās jomās, kurām ir raksturīgi sarežģīti faktiskie un tiesiskie apstākļi.

Piemēram, rīkojumā lietā „Sinda & V R” Eiropas Savienības Tiesa norādīja, ka valsts tiesai pašā lēmumā par prejudiciālu jautājumu uzdošanu skaidri jānorāda pamatlietas faktiskie apstākļi un tiesiskais regulējums un jāsniedz vismaz minimāls skaidrojums par iemesliem, kāpēc ir izvēlētas Savienības tiesību normas, kuru interpretāciju tā lūdz, kā arī par saikni, kuru tā ir konstatējusi starp šīm tiesību normām un izskatāmajai lietai piemērojamo valsts tiesisko regulējumu.¹⁰ Šajā ziņā Eiropas Savienības Tiesa uzsvēra, ka lūgumā sniegt prejudiciālu nolēmumu ietvertajai informācijai jāļauj, pirmkārt, Eiropas Savienības Tiesai sniegt lietderīgas atbildes uz valsts tiesas uzdotajiem jautājumiem un, otrkārt, dalībvalstu valdībām, kā arī citām ieinteresētajām personām izmantot tiesības iesniegt savus apsvērumus, kas tām ir piešķirtas ar Eiropas Savienības Tiesas statūtu 23. pantu.¹¹ Saskaņā ar šo tiesību normu ieinteresētajām personām tiek paziņoti tikai lēmumi par prejudiciālu jautājumu uzdošanu. Šīs kumulatīvās prasības attiecībā uz lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu saturu ir noteiktas Tiesas Reglamenta 94. pantā, un, kā to norādījusi Eiropas Savienības Tiesa, iesniedzējtiesai Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pantā paredzētās sadarbības ietvaros šīs prasības stingri jāievēro.¹²

Savukārt kontekstā ar Tiesas Reglamenta 99. pantu, kā jau iepriekš minēts, ir būtiski pārliecināties par to, vai 1) uzdotais prejudiciālais jautājums ir identisks jautājumam, par kuru Tiesa jau ir sniegusi nolēmumu; 2) atbilde uz šādu jautājumu skaidri izriet no judikatūras; 3) atbilde uz uzdoto prejudiciālo jautājumu nerada nekādas pamatotas šaubas.

Kā piemēru pirmajam no minētajiem gadījumiem

⁴ Vispārējās tiesas Reglaments. OV L 105, 23.4.2015, 1.–66. lpp.

⁵ Līgums par Eiropas Savienības darbību. OV C 326, 26.10.2012, 47.–390. lpp.

⁶ Sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2021. gada 6. maija rīkojuma lietā „Ministero dell’Istruzione, dell’Università e della Ricerca e.a.”, C-571/20, ECLI:EU:C:2021:364, 14. punktu.

⁷ Sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2023. gada 5. decembra virspalātas sprieduma lietā „Deutsche Wohnen”, C-807/21, ECLI:EU:C:2023:950, 36. punktu; 2024. gada 6. septembra rīkojuma lietā „Balgarska federatsia po ribolovni sportove”, C-123/24, ECLI:EU:C:2024:721, 26. punktu; 2022. gada 18. novembra rīkojuma lietā „mBank”, C-138/22, ECLI:EU:C:2022:915, 27. punktu.

⁸ Eiropas Savienības Pamattiesību harta. OV C 202, 7.6.2016., 389.–405. lpp.

⁹ Sk., piemēram, Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 9. novembra rīkojuma lietā „AB (Infraction de faible gravité)”, C-243/22, ECLI:EU:C:2022:877, 16.–18. punktu.

¹⁰ Eiropas Savienības Tiesas 2023. gada 20. aprīļa rīkojuma lietā „Sinda & V R”, C-619/22, ECLI:EU:C:2023:332, 16. punkts un tajā norādītā judikatūra.

¹¹ Turpat, 17. punkts un tajā norādītā judikatūra.

¹² Turpat, 18. punkts un tajā norādītā judikatūra.

var minēt rīkojumu lietā „SINHRON INVEST”¹³. Eiropas Savienības Tiesa tajā piemēroja Tiesas Reglamenta 99. pantu, secinot, ka, lai gan pastāv dažas nelielas redakcionālas atšķirības attiecībā uz pamatlietu, šajā lietā uzdotie jautājumi ir identiski jautājumiem, par kuriem Tiesa jau ir izspriedusi lietā „DELTA STROY 2003”¹⁴.

Otrais Tiesas Reglamenta 99. pantā norādītais gadījums, proti, ka atbilde uz jautājumu skaidri izriet no judikatūras, ir saistīts ar tā dēvēto *acte éclairé* doktrīnu. Piemēram, rīkojumā lietā „Unitatea Administrativ Teritorială Județul Brașov” Eiropas Savienības Tiesa piemēroja Tiesas Reglamenta 99. pantu, jo secināja, ka, neraugoties uz iesniedzējtiesas šaubām, tās lūgto Savienības tiesību interpretāciju var skaidri izsecināt no spriedumiem divās citās lietās.¹⁵ Eiropas Savienības Tiesa šajā lietā arī atgādināja, ka Līguma par Eiropas Savienības darbību 267. pantā paredzētā tiesu iestāžu sadarbība ir balstīta uz skaidru funkciju nošķiršanu starp Eiropas Savienības Tiesu un valstu tiesām. No vienas puses, Eiropas Savienības Tiesai nav tiesību piemērot Savienības tiesību normas konkrētajā lietā, bet gan tikai lemt par līgumu un Savienības iestāžu, struktūru vai aģentūru pieņemto aktu interpretāciju. No otras puses, saskaņā ar Ieteikumu valstu tiesām par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības ierosināšanu¹⁶ 11. punktu valsts tiesām tajās izskatāmajās lietās jāizdara konkrēti secinājumi no Eiropas Savienības Tiesas sniegtajiem interpretācijas elementiem.¹⁷

Visbeidzot, trešais Tiesas Reglamenta 99. pantā minētais gadījums, ka atbilde uz uzdoto prejudiciālo jautājumu nerada nekādas pamatotas šaubas, ir saistīts ar tā dēvēto *acte clair* doktrīnu. Kā ilustrācija šim gadījumam var kalpot, piemēram, Eiropas Savienības Tiesas rīkojums lietā „Compania Națională de Transporturi Aeriene Tarom”¹⁸. No šīs un arī citām lietām izriet, ka, pārbaudot to, vai atbilde uz prejudiciālo jautājumu nerada nekādas pamatotas šaubas, tiesai jāpārlicinās par attiecīgās Eiropas Savienības tiesību normas tulkojumu dažādās valodās. Šajā ziņā formulējums, kas izmantots kādā no

Savienības tiesību normas valodu versijām, nevar kalpot par vienīgo pamatu šīs tiesību normas interpretācijai un tam nevar piešķirt prioritāti salīdzinājumā ar citu valodu versijām.¹⁹ Proti, Savienības tiesību normas jāinterpretē un jāpiemēro vienādi, ņemot vērā to versijas visās Savienības valodās. Ja rodas atšķirības starp Savienības tiesību akta teksta dažādām valodu versijām, attiecīgā norma jāinterpretē saskaņā ar tā tiesību akta kopējo sistēmu un mērķi, kura elements tas ir.²⁰

Visi minētie gadījumi nošķirami no situācijas, kurā lūgums sniegt prejudiciālu jautājumu var būt īpaši lietderīgs, proti, ja rodas jauns interpretācijas jautājums, kas no vispārējo interešu viedokļa ir svarīgs vienveidīgai Savienības tiesību piemērošanai, vai ja šķiet, ka pastāvošā judikatūra nav piemērojama atšķirīgiem faktiskajiem apstākļiem.²¹

Savukārt attiecībā uz lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu formu būtu ieteicams ņemt vērā Ieteikumos valstu tiesām par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības ierosināšanu norādīto, ka lūgumam sniegt prejudiciālu nolēmumu jābūt vienkāršam, skaidram un precīzam, bez liekiem elementiem, un, ieteicams, nepārsniedzot 10 lappuses.²² Garākiem lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu parasti tiek sagatavots kopsavilkums, kas tiek tulkots visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās. Ņemot vērā to, ka valsts tiesa, kura uzdod prejudiciālos jautājumus, vislabāk pārzina pamatlietu un kontekstu, kas var būt būtisks, atbildot uz prejudiciālajiem jautājumiem, šķiet, būtu ieteicamāk, ka lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu jau sākotnēji iekļautos Ieteikumos minētajā apjomā.

Pirms lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniegšanas, ja tiesā ir tāds amats, būtu lietderīgi, ja lūgumu varētu pārlasīt valodnieks. Domāju, ne viens vien no mums, kurš ikdienā raksta juridiskus tekstus, ir saskāries ar situāciju, ka esam tik daudz par attiecīgo juridisko jautājumu domājuši, ka vairs nepamanām pārrakstīšanās vai citas tml. kļūdas. Tādēļ ir vērtīgi, ja kāds kolēģis var pārlasīt tekstu, tostarp pārbaudīt tiesību aktu nosaukumus, datumus, numurus, hipersaites utt. Minētais ir būtiski, jo tāds, kāds šis lūgums tiek saņemts Eiropas Savienības Tiesā, tas arī tiek tulkots visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās un nosūtīts pārējām dalībvalstīm apsvērumu sniegšanai.

Apkopojot – pirms vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālajiem jautājumiem, valsts tiesai jāveic ievērojams sagatavošanās darbs, tostarp pārbaudot to, vai ir ievēroti visi iepriekš minētie pieļaujamības priekšnoteikumi. Vienlaikus tā ir gan iespēja, gan

¹³ Eiropas Savienības Tiesas 2024. gada 22. novembra rīkojuma lietā „SINHRON INVEST”, C-336/24, ECLI:EU:C:2024:982, 15. punkts.

¹⁴ Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 10. novembra sprieduma lietā „DELTA STROY 2003”, C-203/21, EU:C:2022:865, 27. punkts.

¹⁵ Eiropas Savienības Tiesas 2024. gada 9. janvāra rīkojuma lietā „Unitatea Administrativ Teritorială Județul Brașov”, C-131/23, ECLI:EU:C:2024:42, 54. punkts.

¹⁶ Ieteikumi valstu tiesām par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības ierosināšanu. OV C, C/2024/6008, 9.10.2024.

¹⁷ Eiropas Savienības Tiesas 2024. gada 9. janvāra rīkojuma lietā „Unitatea Administrativ Teritorială Județul Brașov”, C-131/23, ECLI:EU:C:2024:42, 53. punkts un tajā norādītā judikatūra.

¹⁸ Eiropas Savienības Tiesas 2022. gada 2. decembra rīkojums lietā „Compania Națională de Transporturi Aeriene Tarom”, C-229/22, ECLI:EU:C:2022:978.

¹⁹ Turpat, 21. punkts.

²⁰ Turpat, 21. punkts un tajā norādītā judikatūra.

²¹ Sal. Ieteikumu valstu tiesām par prejudiciālā nolēmuma tiesvedības ierosināšanu 5. punkts.

²² Turpat.

pienākums piedalīties Eiropas Savienības tiesību attīstībā, un, manā ieskatā, Latvijas tiesas to dara godam.

3. SALĪDZINOŠO TIESĪBU PĒTĪJUMU VEIKŠANA

Kā jau iepriekš norādīts, direkcijas kompetencē ir arī salīdzinošo tiesību pētījumu veikšana.

Eiropas Savienības tiesību interpretācijā salīdzinošo tiesību metode un teleoloģiskā interpretācija ir cieši saistītas.²³ Kā to norādījis Eiropas Savienības Tiesas priekšsēdētājs Kūns Lēnartss (*Koen Lenaerts*), lai noteiktu dažādās interpretācijas iespējas, kas pieejamas valstu tiesību sistēmās, Eiropas Savienības Tiesa vispirms izmanto salīdzinošo tiesību metodi, lai tās identificētu, savukārt pēc tam izvēlas iespēju, kas vislabāk atbilst Eiropas Savienības tiesību mērķu sasniegšanai.²⁴ Salīdzinošo tiesību metodes izmantošana Eiropas Savienības tiesību interpretācijā arī veicina Eiropas Savienības tiesību aktu dinamisku interpretāciju, proti, ja sabiedrības pārmaiņas rada lielu konvergenci dalībvalstu tiesību aktos, šī metode ļauj Eiropas Savienības tiesiskajai kārtībai pielāgoties šīm pārmaiņām, tādējādi saskaņojot Savienības tiesisko kultūru ar dalībvalstu tiesisko kultūru.²⁵

Tādējādi salīdzinošo tiesību izpētei ir nozīmīga loma Eiropas Savienības tiesību interpretācijā, un tā ir atšķirīga no lomas, kāda salīdzinošajām tiesībām ir valsts tiesās. Ja valsts tiesām nav strukturālas nepieciešamības pēc salīdzinošo tiesību izpētes un valsts tiesneši citām tiesību sistēmām galvenokārt pievēršas, lai apstiprinātu interpretāciju jaunu tiesību aktu vai tiesu prakses gadījumā ar mērķi iegūt elementus no ārvalstu tiesību un tiesu pieredzes, tad Eiropas Savienības Tiesas perspektīva ir atšķirīga, jo tā balstās dalībvalstu vērtību un konstitucionālo tradīciju kopumā, kas jāizvērtē, ņemot vērā Eiropas Savienības tiesību principus.²⁶

Tā kā direkcijā strādā juristi, kuri principā pārstāv visu dalībvalstu tiesību sistēmas (ir ieguvuši juridisko izglītību attiecīgajā dalībvalstī), direkcija ir piemērota salīdzinošo pētījumu veikšanai. Proti, katras dalībvalsts tiesību sistēmai direkcija ir kā „atsauces punkts” vai „kontaktpunkts”, kas garantē pilnīgu dalībvalstu tiesību sistēmu pārklājumu.²⁷

Salīdzinošo tiesību pētījums jeb izpētes pārskats (*Notes de recherche, Research notes*) tiek sagatavots pēc Eiropas Savienības Tiesas vai Vispārējās tiesas lūguma saistībā ar tās izskatīšanā esošo lietu. Atkarībā no

lietas, kurā salīdzinošo tiesību pētījums tiek veikts, tas var attiekties uz vienu vai vairākiem jautājumiem vai tēmām. Salīdzinošo tiesību pētījums parasti tiek veikts par 10 līdz 15 dalībvalstu tiesību sistēmām, analizējot, kā attiecīgie jautājumi vai tēmas reglamentētas šajās tiesību sistēmās.

Pārskatu par pētāmo tiesību jautājumu attiecīgās dalībvalsts tiesību sistēmā veic direkcijas jurists, kurš ir ieguvis juridisko izglītību attiecīgajā tiesību sistēmā. Pēc nacionālo ziņojumu sagatavošanas pētījuma koordinators, kas arī ir direkcijas jurists, izstrādā salīdzinošo pētījumu pārskatu jeb tā dēvēto sintēzi. Sagatavotais salīdzinošo tiesību pētījums tiek izsūtīts Tiesas locekļiem un pievienots lietas materiāliem. Salīdzinošo tiesību pētījumi tiek sagatavoti franču valodā.

Atsevišķi salīdzinošo tiesību pētījumi 6 mēnešus pēc sprieduma pieņemšanas ir pieejami sabiedrībai *Curia* tīmekļvietnē. Parasti tie ir pieejami gan franču, gan angļu valodā. Pēdējos gados publicēti tādi salīdzinošo tiesību pētījumi, kas var interesēt arī dalībvalstu tiesas, kā, piemēram, Savienības vispārējie tiesību principi (2025), Juridiskie asistenti starptautiskās un valstu tiesās, kas ir salīdzināmas ar Eiropas Savienības Vispārējo tiesu (2024), Dalībvalstu augstāko tiesu iekšējie mehānismi, lai nodrošinātu tiesu prakses vienotību (2023) un citi.

4. EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS JUDIKATŪRAS ANALĪZE

Eiropas Savienības Tiesas judikatūras analīze direkcijas izveides pirmsākumos bija direkcijas pirmā funkcija, un tā joprojām ir viena no direkcijas galvenajām funkcijām. Judikatūras analīze rezultējas dažādos formātos: nolēmumu indeksācijā (atslēgvārdu virkņu veidošanā) un to rezumējumos, judikatūras ikmēneša biļetenos, gada nozīmīgāko nolēmumu izlasē, kā arī judikatūras tematiskajos pārskatos. Viss minētais ir vērtīgs resurss ne tikai Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas darbā, bet arī valsts tiesu darbā.

Iespējams, nacionālajā līmenī līdz galam nenovērtēts ir ieguvums, ko valsts tiesas un juridiskās profesijas pārstāvji kopumā var gūt no Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas nolēmumu indeksācijas, ko veic direkcija. Katru nolēmumu, kas publicēts Judikatūras krājumā (*Le recueil de la jurisprudence, European Court Reports*), analizē direkcijas jurists, kurš ir specializējies attiecīgajā tiesību nozarē. Šīs analīzes mērķis ir izcelt galvenos tiesību jautājumus, izmantojot vienu vai vairākas atslēgvārdu virknes, kas sistemātiski atspoguļo to saturu.²⁸ Šīs atslēgvārdu virknes kopā ar attiecīgā nolēmuma rezumējumu, kā arī atsevišķos gadījumos īsu konkrētās lietas faktiskā apstākļu izklāstu

²³ Lenaerts K. The Court of Justice and the Comparative Law Method. ELI Annual Conference ELI, Ferrara, 9 September 2016, p. 12.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid, p. 15.

²⁶ Iannone C. Comparative Law in the Practice of the Court of Justice. University of Luxembourg Law Research Paper, No. 2024-01, p. 5.

²⁷ bid, p. 7.

²⁸ Iannone C. Research and Documentation: Court of Justice of the European Union (CJEU), para. 20.

tiek sistematizētas tā dēvētajā Judikatūras katalogā (*Répertoire de jurisprudence, Case-law Digest*). Tādējādi katrs kataloga ieraksts aptver nolēmuma atslēgvārdu virkni un rezumējumu, kuros lakoniski atreferēta attiecīgā nolēmuma būtība.

Laikā no 1954. līdz 2009. gadam Judikatūras katalogs bija iedalīts astoņās iedaļās. Savukārt 2010. gadā, kad stājās spēkā Lisabonas līgums, tika ieviests jauns klasifikators ar deviņām iedaļām. Katrā iedaļā ir vairākas nodaļas un apakšnodaļas, kopā vairāk nekā 1500 klasifikācijas pozīciju. Katrā klasifikatora iedaļā ikviens ieraksts iekļauts hronoloģiskā secībā atbilstoši nolēmuma datumam. Lai izvairītos no pārklāšanās, ja jauna nolēmuma atslēgvārdu virkne vai rezumējums ir identisks jau esošam ierakstam, tiek pievienota vienīgi atsauce uz jauno nolēmumu un attiecīgajiem tā punktiem. Tādējādi Judikatūras katalogā iespējams ātri gūt priekšstatu par būtiskākajām judikatūras atziņām attiecīgajā tēmā vai apakštēmā. Jāpiebilst, ka meklēšana pēc atslēgvārdiem var atvieglot arī judikatūras meklēšanu Judikatūras datubāzē (*Base de données des affaires, Case-law database*). Katalogs tiek atjaunināts katru nedēļu, taču pieejams vienīgi franču valodā, kas visdrīzāk kavē tā izmantošanu valstīs, kurās franču valoda nav populāra, tostarp Latvijā.

Judikatūras ikmēneša biļeteni (*Bulletin mensuel de jurisprudence, Monthly Case-law Digest*) tiek izdoti kopš 2021. gada janvāra. Tajos apkopoti nozīmīgāko Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas nolēmumu rezumējumi. Tie sagrupēti atbilstoši tēmai, tādējādi atvieglojot attiecīgo tēmu aplūkojošās judikatūras atrašanu. Biļeteni pieejami angļu un franču valodā.

Gada nozīmīgāko nolēmumu izlase (*Sélection annuelle des grands arrêts, Yearly Selection of Major Judgments*) dod priekšstatu par Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas judikatūras aktualitātēm attiecīgajā gadā. Izlasē apkopoti attiecīgā gada svarīgākie nolēmumi. Izlasē iekļaujamie nolēmumi tiek izraudzīti, ņemot vērā to nozīmīgumu, tajos aplūkotās tēmas, sabiedrības interesi par tiem, kā arī tajos aplūkoto jautājumu novitāti. Nolēmumi strukturēti pēc tēmas atbilstoši sistēmai, kuras pamatā ir Eiropas Savienības Līgumu struktūra. Izlase pieejama visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās.

Visbeidzot direkcijas juristi sagatavo arī tā saucamos tematiskos pārskatus (*Fiches thématiques, Fact sheets*). Tajos sniegts sistemātisks pārskats par nozīmīgākajiem Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas nolēmumiem par konkrētu tēmu. Pārskati pieejami dažādās tiesību nozarēs. Daži tematiskie pārskati, kas varētu būt interesanti neatkarīgi no specializācijas, ir: Tiesu neatkarība (2024); Eiropas Savienības Pamattiesību hartas piemērošanas jomas (2021); Steidzamības prejudiciālā nolēmuma tiesvedība

un paātrinātā tiesvedība (2019). Sagatavošanā ir vairāki jauni tematiskie pārskati, tādēļ ir vērts ik pa laikam ieskatīties attiecīgajā *Curia* tīmekļvietnes sadaļā. Tematiskie pārskati pieejami visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās.

5. VALSTU TIESU PRAKSES MONITORINGS

Līdztekus minētajam direkcijas juristi veic dalībvalstu tiesu nolēmumu, kuros piemērotas Eiropas Savienības tiesības, monitoringu. Konspektīvi lietu pārskati par svarīgākajām judikatūras aktualitātēm tiek regulāri apkopoti un publicēti tā dēvētajos *Flash News*.

Flash News Suivi des décisions préjudicielles tiek apkopoti konspektīvi kopsavilkumi nozīmīgākajiem dalībvalsts tiesu nolēmumiem, kuros valsts tiesas pieņemušas pēc Eiropas Savienības Tiesas sprieduma prejudiciālā nolēmuma lietā.

Savukārt *Flash News Décisions nationales d'intérêt pour l'Union* tiek publicēti citi dalībvalstu tiesu, īpaši augstāko un konstitucionālo tiesu, nolēmumu, kas ir būtiski Eiropas Savienības tiesību kontekstā, kopsavilkumi. Šīs ir lietas, kurās valsts tiesa ir piemērojusi Eiropas Savienības tiesības, taču, ņemot vērā *acte clair* doktrīnu, nav vērsusies Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālajiem jautājumiem.²⁹ Šā monitoringa mērķis ir regulāri informēt ne tikai Eiropas Savienības Tiesu un Vispārējo tiesu, bet arī sabiedrību par valstu tiesu prakses attīstību Eiropas Savienības tiesību piemērošanā.

Viens no maniem uzdevumiem direkcijā ir atlasīt Latvijas Augstākās tiesas un Satversmes tiesas pieņemtos nolēmumus *Flash News* vajadzībām, tādējādi popularizējot Latvijas tiesu devumu Eiropas Savienības tiesību attīstībā. Šajā ziņā vēlos uzteikt gan Augstākās tiesas, gan Satversmes tiesas tīmekļvietni, kurās ļoti ērti atrodama aktuālā judikatūra.

Flash News ir pieejami franču un angļu valodā.

NOSLĒGUMĀ

Apkopojot darbā direkcijā pirmajā pusgadā gūto pieredzi, tā ir devusi labāku izpratni par to, kā valsts tiesas savā darbā var gūt labumu no darba, ko veic direkcija. Direkcijā saņemtā formācija saistībā ar prejudiciālo jautājumu sākotnējo analīzi, kā arī praktiskā pieredze, strādājot ar prejudiciālajiem jautājumiem no Latvijas tiesām, ir devusi jaunu skatījumu par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu saturu un formu. Tāpat esmu ieguvusi vērtīgu pieredzi par to, kā mērķtiecīgāk atlasīt Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas judikatūru dažādos meklēšanas rīkos. Visbeidzot ne mazāk bagātinoša ir pieredze strādāt un veidot personīgus kontaktus multikulturālā kolektīvā, kuru veido juristi no visām Eiropas Savienības dalībvalstīm.

²⁹ Ibid, para. 25.

Pieredzes vizītes

AUGSTĀKĀS TIESAS SENATORI PAPLAŠINA IZPRATNI PAR EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESAS DARBU

Decembrī Augstākās tiesas senatoru delegācija pieredzes apmaiņas vizītē apmeklēja Eiropas Cilvēktiesību tiesu (ECT). Delegācijas sastāvā bija Civillietu departamenta senators Gvido UNGURS, Krimināllietu departamenta senators Māris LEJA un Administratīvo lietu departamenta senators Ermīns DARAPOLSKIS.

Senatori tikās ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas priekšsēdētāju Matiasu Gijomāru (*Mattias Guyomar*).

Tikšanās laikā uzsvērta nacionālo tiesu un ECT sadarbības un tiešu kontaktu nepieciešamība, stiprinot abpusēju saikni un dialogu.

Vizītes laikā senatori iepazinās ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbu – tiesas struktūru un kompetenci, lietu ierosināšanas un izskatīšanas kārtību, spriedumu pieņemšanas procesu un tiesu prakses aktualitātēm.

Diskusijā ar ECT tiesnesi Artūru Kuču aplūkotas ECT judikatūras aktualitātes un pārrunāta ECT nolēmumu pieņemšanas procedūra: lietu izskatīšana komitejās, palātās un Lielajā palātā, pieļaujamības vērtēšanas posms, sprieduma sagatavošana un pieņemšana.

Tiekoties ar vecāko juridisko padomnieci Lāsmu Liedi, uzmanība vērsta uz jaunākajām ECT judikatūras aktualitātēm. Diskusijas laikā iztirzāts ECT spriedums lietā „Helme pret Igauniju” un ECT Komitejas lēmums lietā „Pīlāgs pret Latviju”. Abas lietas saistītas ar izmeklēšanas iestāžu provokācijas problemātiku.

Senatori noklausījās vairākas Tiesas sekretariāta juristu prezentācijas – par ECT secinājumiem lietās pret Latviju, kas saistītas ar tiesībām uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā; par ECT secinājumiem par

nevainīguma prezumpciju, aplūkojot tos nolēmumus saistībā ar publisko amatpersonu izteikumiem; par ECT jaunāko judikatūru imigrācijas jautājumos; par nolēmumu motivāciju un tiesas pienākumu atbildēt uz lietā būtiskiem argumentiem kā tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Apmeklējot ECT Centrālo biroju un arhīvu, senatori iepazinās ar ECT ienākošo dokumentu apstrādes kārtību.

Savukārt, tiekoties ar ECT spriedumu izpildes departamenta pārstāvi, senatori iepazinās ar spriedumu izpildes departamenta darbu un tā lomu spriedumu izpildes uzraudzībā, galvenajiem sprieduma izpildes posmiem un sadarbību ar dalībvalstīm, kā arī ar biežākajiem izaicinājumiem spriedumu izpildē nacionālajā līmenī.

Senatori atzīst: spriedumu analīze vienīgi pēc to teksta ne vienmēr ļauj pilnvērtīgi izprast lietu izskatīšanas norisi, līdz ar to īpaši noderīga ir ECT darba iepazīšana uz vietas. Tiešs ieskats procesā sniedz detalizētu priekšstatu par sprieduma tapšanas gaitu un argumentācijas veidošanu. Tas paplašina izpratni par procesuālajām niansēm un nacionālo tiesu lomu Konvencijas sistēmā. Būtisks jauniegūts aspekts ir ieskats spriedumu izpildes kontroles mehānismos un to praktiskajās problēmās, kas ļauj labāk novērtēt ECT judikatūras nozīmi nacionālajā līmenī.

No kreisās: senators Gvido Ungurs, ECT tiesnesis Artūrs Kučs, senators Māris Leja, ECT prezidents Matias Guyomar, senators Ermīns Darapolskis

LATVIJAS TIESNEŠU VIZĪTE EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĀ

Vienpadsmit Latvijas dažādu instanču tiesneši, tostarp Senāta Administratīvo lietu departamenta senators Ermīns DARAPOLSKIS, decembrī devās pieredzes vizītē uz Eiropas Savienības Tiesu.

Vizītes laikā bija iespēja uzzināt par Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās tiesas kompetenci, ikdienas darba organizāciju un lietu sagatavošanas procesu, kā arī apmeklēt tiesas sēdi.

Vispārējās tiesas tiesneses Ingas Reines biroja juridiskā padomniece Vineta Bei un juridiskais asistents Linards Ābelīte un tiesneša Pētera Zilgalvja juridiskais padomnieks Māris Kurečko iepazīstināja ar Vispārējās tiesas vietu Eiropas Savienības tiesu sistēmā, tās struktūru, sastāvu un kompetenci, kā arī 2024.–2025. gada darbības statistiku, tostarp galvenajām izskatāmo lietu kategorijām.

Atsevišķi aplūkotas Vispārējās tiesas kompetences jomas – atcelšanas prasības, prasības sakarā ar bezdarbību, zaudējumu atlīdzības prasības, intelektuālā īpašuma lietas, civildienesta strīdi un prejudiciālo nolēmumu reforma. Izskaidrota atcelšanas prasības būtība, lietas dalībnieki, pieņemamības nosacījumi un sprieduma sekas, kā arī valsts atbildība par ES tiesību pārkāpumu.

Latvijas tiesneši iepazīnās ar tiesvedības procesu Vispārējā tiesā – prasības pieteikuma un iebildumu raksta saturu, procesuālajiem termiņiem, lietu pieņemamību, pierādījumu savākšanu, mutvārdu procesu un sprieduma taisīšanu, kā arī atsevišķiem procesa aspektiem (pagaidu noregulējums, paātrinātā tiesvedība, juridiskā palīdzība, konfidencialitāte, pušu pārstāvība).

Apskatīta arī aktuālā Vispārējās tiesas judikatūra, īpašu uzmanību pievēršot piesardzības principa piemērošanai Eiropas Savienības tiesībās un Latvijā, kā arī psiholoģiskās vardarbības jautājumiem darbavietā Eiropas Savienības civildienesta kontekstā. Analizēts atbilstošais Eiropas Savienības un nacionālais regulējums, pamattiesību aspekti un būtiskākie tiesu nolēmumi.

Eiropas Savienības Tiesas tiesnese Ineta Ziemeļe sniedza ieskatu Eiropas Savienības Tiesas darbā no tiesneša skatpunkta un atsevišķos Eiropas Savienības Pamattiesību hartas piemērošanas problēmjautājumos, kā arī apskatīja Tiesas judikatūru par Eiropas apcietinājuma orderi, sadarbību krimināllietās un imigrācijas politiku.

Tiekoties ar Vispārējās tiesas tiesnesi Ingu Reini, pārrunāti Latvijā lietu izskatīšanā novērotie problēmjautājumi, kā arī pieredze darba efektivitātes paaugstināšanā. Savukārt Vispārējās tiesas tiesnesis Pēteris Zilgalvis analizēja aktuālo judikatūru par ierobežojošiem pasākumiem.

Ģenerālvokāte Laila Medina un jurista palīdzē Žaneta Mikosa sniedza ieskatu Eiropas Savienības Tiesas ģenerālvokāta darbā. Atsevišķās prezentācijās sniegts vispārējs ieskats Vispārējās tiesas Kancelejas darba organizācijā, Eiropas Savienības Tiesas daudzvalodībā un jurista lingvista profesijā un ikdienas darba pienākumos.

Senāta Administratīvo lietu departamenta zinātniski analītiskā padomniece Inga Bērtaite-Pudāne, kura šobrīd strādā par norīkotu valsts ekspertu Eiropas Savienības Tiesas Pētniecības un dokumentācijas direkcijā, sniedza praktisku informāciju par EST resursiem, kas var palīdzēt Latvijas tiesu darbā.

Latvijas tiesnešiem bija iespēja kā klausītājiem piedalīties Eiropas Savienības Tiesas sēdē. Pirms tam tika sniegts lietas C-11/25 *Jelgavas valstspilsētas pašvaldība* apskats. Lieta ir ierosināta saistībā ar Senāta uzdoto prejudiciālo jautājumu Eiropas Savienības Tiesai. Tiesneses Inetas Ziemeles biroja juridiskā padomniece Ieva Freija-Peccati pirms lietas izskatīšanas sniedza pārskatu par tās faktiskajiem apstākļiem un tiesisko problemātiku.

Tiesas sēdē tika uzklauti lietas dalībnieki: Jelgavas valstspilsētas pašvaldības un Konkurences padomes pārstāvji, kā arī Eiropas Komisijas un Latvijas Republikas pārstāvji. Lietas dalībnieki sniedza paskaidrojumus par prejudiciālajā jautājumā ietvertu problemātiku, kā arī atbildēja uz tiesnešu un ģenerālvokāta uzdotajiem jautājumiem.

Šī lieta skar būtiskus konkurences tiesību jautājumus, tostarp Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. panta piemērošanu, dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumu un „uzņēmuma” jēdziena tvērumu Eiropas Savienības tiesībās. Prejudiciālais jautājums ir par to, vai pašvaldības lēmums organizēt sadzīves atkritumu apsaimniekošanu savā teritorijā, piešķirot pakalpojuma sniegšanas tiesības daļēji pašvaldībai piederošam uzņēmumam bez konkursa procedūras, izmantojot tā saukto *in-house* piešķirumu, var ietilpt Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. panta piemērošanas jomā un vai šādā situācijā pašvaldība ir uzskatāma par „uzņēmumu” šā panta izpratnē.

Vizītes laikā iegūtās zināšanas un pieredze ir nozīmīga tiesneša darbam, jo sniedz padziļinātu izpratni par Eiropas Savienības Tiesas un Vispārējās

tiesas procesu, paplašina izpratni par prejudiciālā nolēmuma procedūras norisi un Eiropas Savienības tiesību interpretācijas metodoloģiju, kā arī tiesas aktīvo lomu procesa vadībā un juridisko jautājumu fokusēšanā uz strīda kodolu.

Iegūtā pieredze palīdzēs precīzāk formulēt prejudiciālos jautājumus, novērtēt to nepieciešamību un tvērumu, kā arī efektīvāk integrēt Eiropas

Savienības Tiesas judikatūru nacionālajos nolēmumos, nodrošinot argumentācijas konsekveni. Iepazīšanās ar Pētniecības un dokumentācijas direkcijas rīku iespējām un daudzvalodības nodrošināšanas procesu veicinās kvalitatīvāku judikatūras atlasīšanu, terminoloģijas un atsauču precizitāti. Novērtējama iespēja tiešā dialogā uzdot jautājumus par katram dalībniekam aktuāliem aspektiem un saņemt praksē balstītas atbildes.

Komandējumu atziņas

EIROPAS SAVIENĪBAS KRIMINĀLTIESĪBAS

Senāta Krimināllietu departamenta senatore Sandra KAIJA piedalījās Eiropas Tiesību akadēmijas ikgadējā konferencē par Eiropas Savienības krimināltiesībām. Valleta, 2025. gada 19.–22. novembris

Konferencē piedalījās tiesneši, prokurori, advokāti no dažādām valstīm, tai skaitā no Latvijas, Lietuvas, Polijas, Apvienotās Karalistes, Nīderlandes, Vācijas, Horvātijas, Maltas, Īrijas.

Eiropas Savienības (ES) krimināltiesību jomai veltītā konference sniedza padziļinātu informāciju par ES krimināltiesību attīstību un nākotnes iniciatīvām, jaunākajām noziedzības tendencēm, digitālo pierādījumu un aizstāvības tiesību nodrošināšanu, kā arī mākslīgā intelekta un algoritmisko lēmumu izaicinājumiem krimināltiesību sistēmā. Konference tikai organizēta trīs sesijās.

GALVENĀS PRIORITĀTES ES KRIMINĀLTIESĪBU JOMĀ NĀKAMAJIEM GADIEM

Eiropas Komisijas pārstāvis Pēters Čonka (*Peter Csonka*) uzsvēra nepieciešamību stiprināt tiesisko sadarbību, modernizēt politikas instrumentus un fokusēties uz efektīvu noziedzības novēršanu ES līmenī. Andrēss Rīters (*Andrés Ritter*) sniedza pārskatu par Eiropas Publisko Prokuroru biroja (EPPO) pieredzi cīņā pret finanšu noziegumiem, uzsverot biroja veiksmīgo darbību un nepieciešamību pēc papildu resursiem. Jannemīke Ouverkērka (*Jannemieke Ouwerkerk*) aplūkoja jautājumu, vai nepieciešami jauni politikas instrumenti, uzsverot, ka to izstrāde jāvērtē līdz ar esošo efektivitāti, īpaši ņemot vērā tehnoloģiju attīstību un transnacionālo noziedzību. Hjū Dokrijs (*Hugh Dockry*)

prezentēja Eiropas Tiesu tīkla (EJN) vīziju, akcentējot efektīvas starpvalstu sadarbības nozīmi krimināllietās un nepieciešamību samazināt birokrātisko slogu dalībvalstīs.

AIZSTĀVĪBAS TIESĪBAS DIGITĀLAJĀ LAIKMETĀ UN ELEKTRONISKIE PIERĀDĪJUMI

Otrās sesijas laikā uzmanība tika pievērsta aizstāvības tiesībām digitālajā laikmetā, jaunaizstāvības veidiem un elektronisko pierādījumu ieguves regulējumam. Stefano Fileti (*Stefano Filletti*) prezentēja izaicinājumus, kas saistīti ar digitālās tiesvedības un e-pierādījumu izmantošanu, uzsverot taisnīgas tiesas nodrošināšanas nozīmi. Rainers Franošs (*Rainer Franosch*) analizēja jaunākās noziedzības tendences, arī kibernetiskus noziegumus, izspiedējprogrammatūru, bērnu seksuālo izmantošanu un maksājumu krāpšanu, akcentējot ciešākas starptautiskās sadarbības nepieciešamību. Patrīcija Hamela (*Patricia Hamel*) sniedza pārskatu par jaunajām ES normām, kas uzlabo pārrobežu piekļuvi elektroniskiem pierādījumiem, norādot gan uz līdzšinējo progresu, gan juridiskajiem un organizatoriskajiem izaicinājumiem.

MĀKSLĪGAIS INTELEKTS UN AIZDOMĀS TURĒTĀ TIESĪBAS

Trešajā sesijā fokuss bija uz mākslīgā intelekta, „Crimes 3.0” un aizdomās turēto tiesību jautājumiem. Marika Čantara (*Marica Ciantar*) analizēja *deepfake* tehnoloģiju dubulto raksturu – gan kā rīku, kas var palīdzēt izmeklēšanā, gan kā ieroci, ko noziedznieki var izmantot manipulācijām un dezinformācijai. Mutupandi Ganesans (*Muthupandi Ganesan*) aktualizēja digitālās piekļuves (parole, PIN kods u.c.) atklāšanas prasību taisnīgumu, uzsverot nepieciešamību saglabāt līdzsvaru starp izmeklēšanas interesēm un aizdomās turētā tiesībām. Kristīna Karšai (*Krisztina Karsai*) skaidroja, kā mākslīgā intelekta, algoritmisko lēmumu un mašīnmācīšanās izmantošana rada izaicinājumus krimināltiesību sistēmās, uzsverot nepieciešamību pēc caurspīdīguma,

atbildības un diskriminācijas novēršanas. Konsuelo Skerri Herrera (*Consuelo Scerri Herrera*) prezentēja Maltas pieredzi ES direktīvu par aizdomās turētā tiesībām ieviešanā, demonstrējot harmonizācijas izaicinājumus un labās prakses piemērus.

Kopumā tika iegūta padziļināta izpratne par ES krimināltiesību politiku, jaunākajām noziedzības tendencēm, digitālo pierādījumu izmantošanas jautājumiem, aizstāvības tiesību nodrošināšanu un mākslīgā intelekta radītajiem izaicinājumiem. ES krimināltiesību joma turpina attīstīties, īpaši finanšu noziegumu apkarošanas un tiesiskās sadarbības stiprināšanas kontekstā. Jaunās noziedzības tendences

prasa ciešāku starptautisko sadarbību un preventīvus pasākumus, savukārt digitālo pierādījumu un algoritmisko sistēmu izmantošana tiesu praksē prasa jaunas procedūras un regulējumu, lai nodrošinātu taisnīgu tiesu principus un aizdomās turēto tiesību ievērošanu. ES direktīvu ieviešana, kā demonstrē Maltas piemērs, nodrošina personas tiesību aizsardzību, vienlaikus saglabājot harmonizācijas izaicinājumus dalībvalstīs. Identificētie izaicinājumi ietver atšķirīgu tiesisko regulējumu dalībvalstīs, kas sarežģī pārrobežu procedūras, un nepieciešamību nodrošināt papildu apmācības darbiniekiem digitālo pierādījumu un EPPO sadarbības mehānismos.

MEDIĀCIJA, JO ĪPAŠI INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA TIESĪBU LIETĀS

Senāta Civillietu departamenta senatore Zane PĒTERSONE piedalījās Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja (EUIPO) Apelācijas padomju Intelektuālā īpašuma tiesnešu tikla sanāksmēs un seminārā.

Alikante, 2025. gada 27.–28. novembris

Kā Latvijas pārstāve Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja Apelācijas padomju Kvalitātes nodrošināšanas un tiesību prakses tiesnešu tīklā–darba grupā (*The Judges Quality Assurance and Legal Practice Panel (J-QALPP)*) un Mediācijas un intelektuālā īpašuma tiesnešu tīklā (*The Network of IP Judges on Mediation*) senatore Zane Pētersone piedalījās to sanāksmēs un tiesu prakses seminārā.

Šajos pasākumos piedalījās tiesneši no gandrīz visām Eiropas Savienības dalībvalstīm, kā arī EUIPO Apelācijas padomju priekšsēdētājs Svens Stūrmans (*Sven Stürmann*) un atsevišķu padomju priekšsēdētāji, locekļi un citi darbinieki, EUIPO Mediācijas centra direktore Karīna Kūla (*Karin Kuhl*) un vairāki citi šī dienesta darbinieki. Latviju pārstāvēja senatore Zane Pētersone un Rīgas pilsētas tiesas tiesnese Inga Krigena-Jurkāne.

MEDIĀCIJAS UN INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA TIESNEŠU TĪKLA SANĀKSME

Sanāksmi ievadīja EUIPO Apelācijas padomju priekšsēdētāja Svena Stūrmana prezentācija par

Apelācijas padomju darbības plānu 2026.–2030. gadam – attiecībā uz sadaļu par Intelektuālā īpašuma mediācijas kopienas izveidošanu. Prezentācija sākās ar stāstījumu par EUIPO alternatīvās strīdu risināšanas pakalpojumu līdzšinējo statistiku, kas uzrāda stipri pieaugušu pieprasījumu no pusēm un arī šo pakalpojumu ievērojamu efektivitāti. Nākamajos gados ir plānots ne tikai attīstīt un uzlabot mediācijas pieejamību un izmantošanu EUIPO iekšienē, bet arī izveidot Intelektuālā īpašuma mediācijas kopienu ar EUIPO, nacionālajām un reģionālajām preču zīmju un dizainparaugu reģistrācijas iestādēm un nacionālajiem intelektuālā īpašuma lietu tiesnešiem. Mērķis ir padarīt mediāciju pieejamu intelektuālā īpašuma lietās visās dalībvalstīs, izstrādāt sistēmu mediācijai piemērotu lietu identificēšanai gan Eiropas Savienības, gan nacionālajā līmenī.

Nacionālās un reģionālās iestādes ir ieinteresētas piedāvāt mediāciju savās *inter partes* lietās, tādēļ 2026. gadā tiks uzsākts pilotprojekts ar nacionālajām iestādēm, piedāvājot mediāciju EUIPO Mediācijas centrā tādiem nacionālajiem strīdiem, kuros strīdus agrākā tiesība ir Eiropas Savienības tiesība.

Tāpat ir plānots attīstīt iespēju dalībvalstu Eiropas Savienības preču zīmju un dizainparaugu tiesām ieteikt pusēm mediāciju un, ja puses piekrīt mediācijai, tad ieteikt to izmantot EUIPO Mediācijas centrā. Jau 2026. gadā tiks uzsākts pilotprojekts ar Alikantes pirmās instances tiesu.

EUIPO plāno rīkot Intelektuālā īpašuma mediācijas konferences 2027. un 2029. gadā.

EUIPO Mediācijas centra direktore Karīna Kūla pastāstīja par secinājumiem attiecībā uz mediācijā panākto vienošanos izpildīšanu. Aptaujājot 21 dalībvalsts tiesnešus, secināts, ka dalībvalstīs šajā jautājumā ir ievērojamas procesuālās atšķirības

(Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 21. maija Direktīvas 2008/52/EK par konkrētiem mediācijas aspektiem civillietās un komercietās nepilnīga harmonizācija), tomēr prevalē pragmatiska pieeja.

Lai veicinātu mediācijas vienošanos izpildīšanu, *EUIPO* Mediācijas centrs savos secinājumos iesaka pusēm jau iepriekš vienoties par īpašu noteikumu (klausulu), ar kuru viena puse atļauj otrai pusei spert visus vajadzīgos soļus vienošanās izpildīšanai – gan Eiropas Savienības, gan nacionālajā līmenī. Tāpat pusēm jau laikus jāvienojas par mediācijas vienošanās labprātīgas neizpildes sekām, tostarp līgumsodiem, kā arī jāvienojas par vienošanās izpildes izmaksām. Pusēm arī vēlams iepriekš vienoties par konkrētu rīcību, ja tās izpildes stadijā sastapsies ar kādiem šķēršļiem (t.s. ilgtspējas noteikums (*sustainability clause*)).

Sanāksmes turpinājumā norisinājās interaktīva paneldiskusija par mediācijas ieteikšanu, kuru vadīja *EUIPO* Pirmās un Trešās Apelācijas padomes priekšsēdētājs Gordons Hamfrijs (*Gordon Humphreys*) un kurā piedalījās četras tiesneses no četrām dalībvalstīm: Francijas, Vācijas, Austrijas un senatore Zane Pētersone no Latvijas. Tika diskutēts par labākajām mediācijas ieteikšanas metodēm un līdzsvara ievērošanu – lai ieteikums būtu optimistisks un rezultatīvs, bet pārmērīgi nespīestu puses uz mediāciju. Tostarp tika apsvērtas labākās metodes, kā runāt ar pušu pārstāvjiem un advokātiem. Tiesnese no Francijas pastāstīja par sankcijām gadījumos, kad kāda no pusēm nepamatoti atsakās no dalības mediācijā. Dalībnieki dalījās pieredzē par mediatoru sertifikāciju un uzraudzību dažādās dalībvalstīs. Tika runāts par tiesnešu mācībām, kas nepieciešamas, lai tiesneši varētu kvalitatīvi ieteikt mediāciju.

Sanāksmes dalībniekos lielu interesi raisīja senatore Zanes Pētersones prezentētā Latvijas tiesnešu mācību programma par mediāciju un mediācijas ieteikšanu, tostarp konkrētu jautājumu piemēri, kādus tiesneši var uzdot pusēm un viņu advokātiem mediācijas ieteikšanas procesā. Secināms, ka Latvijā ir izstrādāta viena no labākajām tiesnešu mācību programmām par mediācijas ieteikšanu Eiropā un ir jāturpina to īstenot un attīstīt.

Arvien vairāk valstīs ir noteikts pušu pienākums pirms griešanās tiesā apmeklēt mediācijas informācijas sesiju. Parasti tas ir atsevišķu kategoriju lietās (turklāt dažādās valstīs – atšķirīgās lietu kategorijās), bet Spānijā no šī gada ir ieviesusi obligātas mediācijas informācijas sesijas visās civillietās. Arī Latvijai būtu vēlams noteikt šādas obligātas informācijas sesijas, izvērtējot, kurās civiltiesību nozarēs nepieciešamība būtu vislielākā, kas gan ir risināms vienlaikus ar šādu informācijas sesiju apmaksas jautājumu.

KVALITĀTES NODROŠINĀŠANAS UN TIESĪBU PRAKSES TIESNEŠU TĪKLA-DARBA GRUPAS (J-QALPP) SANĀKSME

Sanāksmē *EUIPO* Apelācijas padomju priekšsēdētājs Svens Stūrmans prezentēja Apelācijas padomju darbības plānu 2026.–2030.gadam – attiecībā uz sadaļu par intelektuālā īpašuma tiesnešu kopienas izveidošanu. Kopiena apvienotu tiesnešus no visu dalībvalstu Eiropas Savienības preču zīmju un dizainparaugu lietu specializētajām tiesām. Tas būtu forums, kurā apmainīties ar zināšanām un praksi un apspriest svarīgus nozares jautājumus, piemēram, potenciālos jautājumus Eiropas Savienības Tiesai prejudiciāla nolēmuma pieņemšanai un *EUIPO* Lielajā Apelācijas padomē izskatāmās lietas.

Iespējams, tiks izveidots arī akadēmisko institūciju tīkls, kas sniegtu atbalstu intelektuālā īpašuma tiesnešu kopienai.

EUIPO plāno publiskot savā datubāzē pilnīgi visus dalībvalstu tiesu nolēmumus intelektuālā īpašuma tiesību jomā, nevis tikai dažus svarīgākos nolēmumus, kā tas bija līdz šim.

Prezentācija ieskicēja arī *EUIPO* vēlmi attīstīt mākslīgā intelekta rīku izmantošanu, vienlaikus uzsverot, ka šādi rīki izmantojami tikai lēmumu projektu sagatavošanā, nevis lēmumu pieņemšanā.

Pēc tam darbs norisinājās divos diskusiju paneļos, kuros dalībnieki apsprieda tiesu prakses problēmas un formulēja secinājumus (rekomendācijas) par diviem tematiem, kas dienas beigās tika prezentēti kopējai auditorijai: 1) Dzīvnieku attēlu nozīme zīmju salīdzinājumā un sajaukšanas iespējas vērtēšanā; 2) Telpisku preču zīmju atšķirtspēja.

TIESU PRAKSES SEMINĀRS

Seminārā aplūkota *EUIPO* Apelācijas padomju un nacionālo valstu (šoreiz Rumānijas) jaunākā tiesu prakse par absolūtajiem un relatīvajiem preču zīmju neregistrēšanas un reģistrācijas atzīšanas par spēkā neesošu pamatiem. Vislielākās diskusijas raisīja Rumānijas lieta „*APPLE v. OPPLÉ*”.

Pēc tam tika runāts par preču zīmju sajaukšanas iespējas (*likelihood of confusion*) vērtējamo kritēriju visaptverošo novērtējumu tajās lietās, kurās zīmju līdzība ir vājos elementos vai elementos bez atšķirtspējas. Tika prezentēti un apspriesti piemēri no *EUIPO*, Polijas, Grieķijas un Francijas tiesu prakses.

Dalība sanāksmēs un seminārā deva iespēju padziļināt izpratni par intelektuālā īpašuma tiesībām un ar tām saistītajiem aktuālajiem problēmjautājumiem, *EUIPO* Apelācijas padomju prakses un nacionālo valstu tiesu prakses attīstības tendencēm, mediācijas ieteikšanu intelektuālā īpašuma tiesību lietās. Tāpat par vērtīgu atzīstama neformālā viedokļu un pieredzes apmaiņu.

MEDIĀCIJA: CEĻŠ UZ EFEKTĪVU UN ILGTSPĒJĪGU INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA STRĪDU IZŠĶIRŠANU

Senāta Civillietu departamenta senatore Zane PĒTERSONE piedalījās Eiropas Savienības Intelektuālā īpašuma biroja (EUIPO) Apelācijas padomju 5. Intelektuālā īpašuma mediācijas konferencē.
Sant Džuliāna, 2025. gada 16.–17. oktobris

EUIPO Apelācijas padomju Intelektuālā īpašuma mediācijas konference ir nozīmīgs intelektuālā īpašuma tiesību un mediācijas profesionāļu forums, kas notiek reizi divos gados. Tajā piedalījās tiesneši, advokāti, mediatori, biznesa līderi, universitāšu pasniedzēji, mediatoru apmācības iestāžu pārstāvji, Eiropas Savienības un nacionālo intelektuālā īpašuma iestāžu pārstāvji, pārstāvji no citām Eiropas institūcijām, piemēram, Eiropas Padomes Komisijas tiesu efektivitātei (CEPEJ). No Latvijas piedalījās Patentu valdes direktors Agris Batalauskis un senatore Zane Pētersone.

Konferencē apspriestas galvenās aktualitātes intelektuālā īpašuma tiesību lietu mediācijā.

No konfliktiem uz dzīvotspējīgiem risinājumiem.

Sesijā runāts par to, kā mediācijas un citas alternatīvās domstarpību risināšanas metodes var optimizēt laiku un citus resursus, piedāvājot noturīgus risinājumus.

Stratēģiskā meistarība mediācijā. Apskatīta mediācijas pieaugošā loma ģeogrāfiskās izcelsmes norāžu, patentu, autortiesību, komercnoslēpuma aizsardzības un domēnu strīdos.

Kā mediācija strādā biznesā, kurš ir būtiski

atkarīgs no intelektuālā īpašuma aizsardzības. Biznesa profesionāli diskutēja par to, kā uzņēmumi, sākot no mazajiem uzņēmumiem un beidzot ar lielajiem, var integrēt mediāciju savā stratēģijā.

Eiropas intelektuālā īpašuma mediācijas centru salīdzinošā analīze, to piedāvātie pakalpojumi un labākā prakse.

Mediācijas ieteikšanas prasmes. Sesija fokusējās uz to, kā pārvarēt plaisu starp juristiem un viņu klientiem tā, lai padarītu mediācijas iznākumu maksimāli efektīvu.

Nākotnes perspektīva – mākslīgā intelekta izmantošana intelektuālā īpašuma mediācijā: kā mākslīgā intelekta rīki var uzlabot riska novērtēšanu, datu apstrādi un lemlēmšanu mediācijas procesā.

Tiesnešu vadošā loma intelektuālā īpašuma tiesību strīdos. Sesijā tiesneši apsprieda savu lomu mediācijas veicināšanā tiesu sistēmā. Dalībvalstu pieredze ir atšķirīga, atšķiras gan tiesu un mediācijas mijiedarbības modeļi, gan tiesnešu loma tajos.

Mediācijas meistara komentārs par mediāciju darbībā. Mediācijas lomu spēlē mediators ar divu pušu pārstāvjiem un advokātiem izspēlēja mediācijas procesu preču zīmju lietā. Ik pa brīdim izspēle tika apstādināta un komentēts izspēlē notiekošais, fokusējoties uz secīgajām mediācijas fāzēm un katrā no tām izmantojamām tehnikām un jautājumiem.

Dalība konferencē deva iespēju padziļināt izpratni par mediācijas izmantošanas iespējām un metodēm intelektuālā īpašuma tiesību lietās, Eiropas Savienības un nacionālo valstu institūciju un tiesu praksē.

KĀ MŪSDIENĀS UZLABOT LIKUMA VARU UN PIEEJAMĪBU TIESĀM: KARAĻA SEDŽONGA MANTOJUMS

Senāta Civillietu departamenta senatore Zane PĒTERSONE piedalījās Korejas Republikas Augstākās tiesas sadarbībā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizāciju (OECD) organizētajā Sedžongas Starptautiskajā tiesnešu konferencē.
Seula, 2025. gada 22.–23. septembris

Sedžongas Starptautiskā tiesnešu konference pulcēja Augstāko tiesu priekšsēdētājus, tiesnešus, tiesību zinātniekus, citus juristus, tiesību un tehnoloģiju

ekspertus no Āzijas, Austrālijas, Ziemeļamerikas, Dienvidamerikas un Eiropas. Konferencē piedalījās arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) pārstāvis.

Konference un īpaši tās ievadsesija bija veltīta Korejas Čosonas (Joseon) dinastijas karaļa Sedžonga (King Sejong; 1397–1450) mantojumam, tostarp viņa nozīmīgajai lomai taisnīguma un likuma varas izpratnē un attīstībā. Karalis Sedžongs tiek uzskatīts par korejiešu alfabēta radītāju, kas sekmēja korejiešu nācijas attīstību. Karalis Sedžongs deva ievērojamu ieguldījumu zinātnes, tehnoloģiju, lauksaimniecības un tiesību attīstībā. Viņš veltīja lielas pūles, lai zināšanas

padarītu pieejamas visai tautai un lai tiesas spriešana un spriedumu izpilde būtu cilvēciska un taisnīga.

Paturot prātā karaļa Sedžonga mantojumu cilvēciskas un taisnīgas likuma varas attīstībā, konferencē tika diskutēts par veidiem, kā mūsdienās uzlabot likuma varu (*rule of law*) un pieejamību tiesām. Konferenču galvenie temati tika apskatīti četrās sesijās.

LIKUMA VARA: CEĻĀ UZ ILGTSPĒJĪGU TIESISKUMU

Sesiju vadīja bijušais Korejas tiesnesis un ANO Starptautiskā kriminālnoziegumu tribunāla bijušajai Dienvidslāvijai viceprezidents Ogons Kvons (*O-Gon Kwon*). Sesiju ar runu atklāja Starptautiskās Krimināltiesas prezidente Tomoko Akane (*Tomoko Akane*), apskatot likuma varu un starptautisko tiesību pamatnormu īstenošanu no Starptautiskās Krimināltiesas tiesneša perspektīvas. Itālijas Augstākās Kasācijas tiesas ģenerālsekretārs un Pirmā krimināllietu departamenta priekšsēdētājs Stefano Mogīni (*Stefano Mogini*) runāja par ilgtspējīgu tiesiskumu, tiesnešu neatkarību un atbildību Itālijā. Austrālijas Jaundienvidzemes Augstākās Apelācijas tiesas priekšsēdētāja Džūlija Varda (*Julie Ward*) apskatīja mākslīgā intelekta radītos draudus likuma varas nodrošināšanai.

Senatore Zane Pētersone kā Latvijas Republikas Augstākās tiesas pārstāve šajā sesijā bija aicināta uzstāties ar runu „Kasācijas instances tiesas loma likuma varas nodrošināšanā”. Klausītāji tika iepazīstināti ar fundamentālajām vērtībām, kas ir Eiropas Savienības pamatā: cilvēka cieņa, brīvība, demokrātija, vienlīdzība, likuma vara un cilvēktiesības. Tika atklāti tie likuma varas principi jeb aspekti, kuru nodrošināšanā tieši tiesai un jo īpaši Augstākajai tiesai ir nozīmīga loma: tiesiskā noteiktība; cilvēku tiesības uz neatkarīgas tiesas efektīvu aizsardzību ar pārsūdzības iespējām un pamattiesību ievērošanu; vienlīdzība likuma priekšā. Šie jautājumi tika analizēti trīs līmeņos: 1) Augstākās tiesas kā nacionālās augstākās tiesu instances loma, funkcijas un praktiskā rīcība iepriekšminēto likuma varas aspektu nodrošināšanā; 2) dialogs ar Eiropas Savienības Tiesu; 3) dialogs ar Eiropas Cilvēktiesību tiesu.

Otro sesiju vadīja Austrālijas Jaundienvidzemes Apelācijas tiesas priekšsēdētājs Endrū Bells (*Andrew Bell*). Ar prezentāciju uzstājās Japānas Augstākās tiesas tiesnesis Rjosuke Jasunami (*Ryosuke Yasunami*), apskatot Japānas tiesu sistēmu, tiesu iniciatīvu vienādu tiesību uz pieeju tiesai nodrošināšanā un tiesu digitālo attīstību. Starptautiskās Krimināltiesas bijušais tiesnesis Čangho Čungs (*Chang-ho Chung*) piedāvāja redzējumu par to, ko tiesneši ir darījuši un ko tiem būtu jādara taisnīga atbildzinājuma nodrošināšanā Romas Starptautiskās Krimināltiesas statūtu noziegumu

upuriem. Interesanta bija Nīderlandes Apelācijas tiesas tiesneša Niko Tauna (*Nico Tuijn*) prezentācija par Nīderlandes pilotprojektiem civilīlētās un krimināllīlētās, kas ir virzīti uz tiesu lielāku sadarbību ar cilvēkiem, sarunu un mediācijas veicināšanu, uzsvāru uz ar brīvības atņemšanu nesaistītiem kriminālsodiem, sadarbību ar sociālajiem darbiniekiem un probācijas dienestu. Sesijas noslēgumā OECD pārstāve Tatjana Teplova (*Tatyana Teplova*) runāja par vairākiem aspektiem vienlīdzīgas pieejas tiesai nodrošināšanā, tostarp prezentēja OECD pētījumu datus, ka neatrisināti juridiski strīdi sabiedrībai maksā 0,5 līdz 3 procentus no iekšzemes kopprodukta un ka lielākajā daļā pētījuma valstu (tostarp Latvijā) no visām trim valsts varām tieši tiesu varai ir vislielākā sabiedrības uzticība.

TIESISKUMS MĀKSLĪGĀ INTELEKTA LAIKMETĀ: KAD TIESĪBAS SASTOPAS AR TEHNOLOĢIJĀM

Sesiju vadīja Singapūras Augstākās tiesas priekšsēdētājs Sandarišs Menons (*Sundares Menon*), kurš arī pats uzstājās ar runu par tehnoloģiju lomu tiesu sistēmās, akcentējot jauno tehnoloģiju, tostarp mākslīgā intelekta, iespējas, lai mazinātu pasaulē pastāvošo problēmu ar pieeju tiesai, jo īpaši praktiskas palīdzības sniegšanā personām, kuras nevar atļauties juristu savu interešu pārstāvībai. Filipīnu Augstākās tiesas tiesnesis Hosē Midass Paskāls Markess (*Jose Midas Pascual Marquez*) apskatīja tiesu un tehnoloģiju mijiedarbību un mākslīgā intelekta izmantošanas riskus, piemēram, ka mākslīgajam intelektam trūkst atbildības sajūtas, sadarbība ar to ir bezpersoniska un nekauspīdīga, pastāv kļūdas datu ievadē, kas var novest pie automatizēta netaisnīguma. Tomēr nevar noliegt arī ieguvumus. Tādēļ tiesām būs jābūt nākotnes arhitektēm, stingri apzinoties, ka mākslīgais intelekts atbalsta, bet neaizstāj, un galvenais joprojām paliek cilvēka spriedums. Korejas Augstākās tiesas tiesnese Sukjona Li (*Sook Yeon Lee*) prezentēja paveikto un iesāktā tehnoloģiju attīstības jomā Korejas tiesās, tostarp pastāstīja par Tiesu mākslīgā intelekta komiteju, kurā ir četri tehnoloģiju speciālisti un trīs tiesību un sociālo lietu eksperti, kā arī komitejai ir 17 tiesnešu atbalsts, kuri pēta tiesu un tehnoloģiju tendences pasaulē. Komitejas uzdevums ir vadīt mākslīgā intelekta ieviešanu tiesās, pārraudzīt aktuālos projektus un novērtēt sistēmas attīstību. Ķīnas Augstākās tautas tiesas tiesnesis Guisjans Liu (*Guixiang Liu*) iepazīstināja ar Ķīnas tiesu digitalizāciju, līdzīgi iepriekšējiem panelistiem uzsverot, ka mākslīgā intelekta funkcija ir palīdzēt tiesnešiem, nevis spriest tiesu viņu vietā. Interesanti bija dzirdēt arī vairākus tehnoloģiju jomas profesionāļus.

Galvenie šīs sesijas secinājumi ir tādi, ka Latvija ir aptuveni līdzīgā stāvoklī kā citas attīstītās valstis mākslīgā intelekta rīku ieviešanā un izmantošanā tiesās – tiek

meklēti iespējamie mākslīgā intelekta rīku izmantošanas veidi, kas var uzlabot tiesas darbu, bet ir arī jādoma par šo rīku atbildīgu izmantošanu gan tiesās, gan no advokātu un citu tiesas klientu puses. Nevar gaidīt, ka mākslīgais intelekts sniegs perfektas atbildes, un tam nav tādu īpašību kā atbildības sajūta un empātija. Viens no būtiskākajiem mākslīgā intelekta izmantošanas riskiem ir tāds, ka pārmērīga paļaušanās uz mākslīgo intelektu notrulina cilvēka spriestspēju, kas noved gan pie profesionāļu kvalifikācijas zaudēšanas, gan nepareiziem un netaisnīgiem risinājumiem. Mākslīgais intelekts drīkst būt tikai atbalsta rīks tiesnešiem (informācijas atlase, tulkojumi, pētījumi, kopsavilkumi u. tml.), bet tas nedrīkst kļūt par tiesas spriedēju – šai funkcijai ir jābūt tikai cilvēku kompetencē. Tika arī diskutēts par iespējamām sankcijām gadījumos, kad advokāti un citi tiesas klienti nepārbauda mākslīgā intelekta radītā satura pareizību un iesniedz tiesai dokumentus ar mākslīgā intelekta pieļautām kļūdām un halucinācijām, kas ir pilnīgi nepieļaujama rīcība; tā ievērojami apgrūtināta tiesas darbu un apdraud klientu tiesības uz taisnīgu tiesu.

TIESU LOMA TEHNOLOĢIJU UN INOVĀCIJU NODROŠINĀŠANĀ, TOSTARP INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA AIZSARDZĪBĀ

Sesiju vadīja bijušais Korejas Augstākās tiesas tiesnesis Teaks Ro (*Tae-ak Rho*). Vislielāko klausītāju interesi šajā

sesijā raisīja Eiropas Vienotās patentu tiesas Apelācijas tiesas priekšsēdētāja Kļausa Grabinska (*Klaus Grabinski*) stāstījums par šīs tiesas izveidi, uzbūvi un darbību. Vēl šajā sesijā runāja ASV Devītā apgabala Apelācijas tiesas tiesnese Žaklīna Ngūjena (*Jacqueline Nguyen*), Pekinas Intelektuālā īpašuma tiesas priekšsēdētāja vietniece Jušui Sona (*Yushui Song*), Japānas Intelektuālā īpašuma Augstās tiesas bijusī priekšsēdētāja Makiko Takabe (*Makiko Takabe*) un Korejas Intelektuālā īpašuma Augstās tiesas priekšsēdētājs Kjuhjuns Hans (*Kyu Hyun Han*), iepazīstinot ar savu tiesu iniciatīvām intelektuālā īpašuma lietu izskatīšanā.

Konferencē aplūkoti temati ir aktuāli arī Latvijas Augstākajai tiesai, jo īpaši šobrīd, kad tiek meklēti risinājumi tiesas darbam noderīgu mākslīgā intelekta rīku radīšanai un izmantošanai. Dalība konferencē deva iespēju padziļināt izpratni par dažādiem risinājumiem likuma varas un pieejas tiesai nodrošināšanā un veicināšanā un intelektuālā īpašuma tiesību lietu izskatīšanā, kā arī izprast ieguvumus un riskus jauno tehnoloģiju izmantošanā, ar kuriem Augstākajai tiesai jāstrādā gan šobrīd, gan turpmāk.

Dalība konferencē arī turpināja Latvijas Republikas Augstākās tiesas un Korejas Republikas Augstākās tiesas jau agrāk uzsāktu dialogu un stiprināja pamatu potenciālajai pieredzes apmaiņai un sadarbībai nākotnē.

INTELEKTUĀLĀ ĪPAŠUMA TIESĪBU AKTUALITĀTES

Senāta Civillietu departamenta senatore Zane PĒTERSONE piedalījās Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) Intelektuālā īpašuma tiesnešu forumā. Ženēva, 2025. gada 14.–15. oktobris

Pasaules Intelektuālā īpašuma organizācijas (WIPO) rīkotais Intelektuālā īpašuma tiesnešu forums kopš 2018. gada ir kļuvis par ikgadēju konferenci, kas pulcē dažādu pasaules valstu pieredzējušus intelektuālā īpašuma tiesību lietu tiesnešus. 2025. gada forumā klātienē un tiešsaistē tikās vairāk nekā 520 tiesneši no 100 valstīm. Darbs forumā bija sadalīts astoņās sesijās, katras sesijas ietvaros diskusiju vadot moderatoram ar vairākiem runātājiem. Senatore Zane Pētersone piedalījās ar priekšlasījumu par Latvijas tiesu praksi sesijā par pierādījumiem intelektuālā īpašuma tiesību lietās.

INDUSTRIĀLAIS DIZAINS

Sesijas dalībnieki apsprieda tiesu lietas, kurās vērojama dizainparaugu tiesību un citu intelektuālā

īpašuma tiesību kumulācija, kā arī dizainparauga aizsardzības kritērijus, tehnisko elementu izņēmumus no aizsardzības un aizsardzības iespējas komponentēm kompleksos produktos.

Tostarp tika runāts par Eiropas Savienības Tiesas spriedumiem lietās C472/21, Monz Handelsgesellschaft International, un C-395/16, DOCERAM.

FARMACEITISKIE PATENTI

Sesijā apspriesti atsevišķi farmaceitisko patentu spēkā esības jautājumi, tādi kā izgudrojuma atklāšanas pietiekamība, ticamība u.c. Tāpat tika runāts par pārkāpumu veidiem – tiešo un ekvivalento.

PLAŠI PAZĪSTAMAS PREČU ZĪMES

Sesijā raisījās interesantas diskusijas par plaši pazīstamām preču zīmēm: kādi ir kritēriji plašās pazīstamības atzīšanai; kādas ir atšķirības starp plaši pazīstamām preču zīmēm, slavenām preču zīmēm un preču zīmēm ar reputāciju; preču zīmju pazīstamība plašākai sabiedrībai vai atsevišķiem sektoriem. Eiropas Savienības Vispārējās tiesas viceprezidents Savs Papasavs (*Savvas S. Papasavvas*) runāja par lietu T-197/20, AJ-JT v. EUIPO.

Zane Pētersona (trešā no labās puses) diskusijā par pierādījumiem intelektuālā īpašuma tiesību lietās

PIERĀDĪJUMI

Šajā sesijā senatore Zane Pētersona savā priekšlasījumā iepazīstināja foruma dalībniekus ar Senāta 2023. gada 6. septembra spriedumu lietā SKC-565/2023 (C30786621), kas skar tādus jautājumus kā pārkāpuma laika pierādīšanas nozīmi; nepieciešamība nošķirt pierādījumu pieļaujamības institūtu no rakstveida pierādījumu patiesīguma apstrīdēšanas institūta; tīmekļvietnes izdruku un ekrānšāviņu atbilstība rakstveida pierādījumu jēdzienam un attiecīga šādu pierādījumu pieļaujamība; elektroniski iesniegtas datnes ar metadatiem patiesīguma (ticamības) novērtēšana un patiesīguma pierādīšanas nasta.

Citi sesijas dalībnieki runāja par pārrobežu pierādījumiem, pierādījumu iegūšanas normām un kārtību, ekspertu atzinumiem un ar patērētāju aptaujām saistītajām problēmām.

Šie jautājumi foruma dalībniekos rosināja lielu interesi un aktīvas diskusijas.

BLAKUSTIESĪBAS

Sesijā runāts par to, kas un kādos gadījumos var tikt aizsargāts ar blakustiesībām. Iezīmējās diezgan būtiskas atšķirības vairāku valstu blakustiesību aizsardzības izpratnē. Visinteresantākās diskusijas raisījās par Polijas lietām: Varšavas Apelācijas tiesas lietu Nr. VI ACa 480/13 par to, vai blakustiesības rodas aktierim, kurš spēlē nenozīmīgu (fona) lomu filmā, un Varšavas administratīvās tiesas lietu Nr. VI SA/Wa 823/16 par to, vai blakustiesības ir pazīstamas balss īpašniecei, kura mākslinieciski lasa tekstu.

PERSONISKĀS TIESĪBAS

Sesijā tika apspriests, kādas tiesības personai var piemist sakarā ar tās balss vai attēla neatļautu izmantošanu; tiesības uz privātuma aizsardzību un šo tiesību mijiedarbība ar sabiedrības interesēm un vārda brīvību; digitalizācijas un ģeneratīvā mākslīgā intelekta radītās problēmas; tiesiskās aizsardzības līdzekļi, kas pieejami fiziskajām un juridiskajām personām.

KAITĒJUMA ATLĪDZĪBAS APRĒKINĀŠANA CIVILLIETĀS

Sesijā apspriežamie jautājumi aptvēra dažādas zaudējumu atlīdzināšanas metodes un piemērojamos kritērijus, tostarp, vai var ņemt vērā to, ka pārkāpums izdarīts tīši.

KRIMINĀLTIESISKĀ AIZSARDZĪBA

Apspriežamie jautājumi aptvēra kriminālsodāmos nodarījumus, sodus, citu procesu paralēlo gaitu un jurisdikcijas problēmas.

Semināra noslēgumā WIPO Tiesnešu institūta direktore Undžo Mina (*Eun-Joo Min*) mudināja valstis aktīvāk piedalīties WIPO izveidotās *WIPO Lex* datubāzes papildināšanā, kas piedāvā brīvu pieeju informācijai par intelektuālā īpašuma tiesībām dažādu valstu jurisdikcijās, tostarp normatīvajiem aktiem un atlasītai judikatūrai. *WIPO Lex* datubāze atrodama: <https://www.wipo.int/wipolex/en/index.html>, un tajā kopš pagājušā gada svarīgākos nolēmumus intelektuālā īpašuma tiesību jomā publisko arī Latvija.

DZIMUMU LĪDZTIESĪBA EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBĀS

Senāta Civillietu departamenta senatore Sanita OSIPOVA piedalījās Eiropas Tieslietu akadēmijas rīkotajā seminārā „ES dzimumu līdztiesības likums”.

Belgrada, 2025. gada 26.–29. oktobris

Seminārs bija organizēts lekciju ciklā par dzimumu līdztiesības prasībām Eiropas Savienības tiesībās un Eiropas Savienības Tiesas judikatūru šajos jautājumos, kā arī praktiskajās nodarbībās – kāzusu

risināšanā par dzimumu līdztiesību darba tiesībās, diskrimināciju un seksuālo uzmākšanos darba vietā.

Lekcijas sākās ar vēsturisku ekskursu Eiropas Savienības tiesībās kopš XX gs. vidus, pakāpeniski veidojot un nostiprinot prasības pēc dzimumu līdztiesības, tostarp darba tiesiskajās attiecībās. Tika minēta pirmā lieta 4/1976 *Gabrielle Defrenne v Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*, kurā tika vērtēta prasība pēc vienāda atalgojuma un vienādiem noteikumiem darbā sievietei. Plašāk tika analizētas XXI gs. ES izvirzītās prasības un instrumenti dzimumu līdztiesības nodrošināšanai vispārīgā darba un ģimenes tiesībās (aplūkojot bērnu kopšanas atvaļinājumu regulējumu). Tika analizēti tiešās un netiešās dzimumu diskriminācijas piemēri, plašāku analīzi sniedzot ES Direktīvai 2023/970, kuras transponēšanas datums 07.06.2026.

VĒRTĪBAS STARPTAUTISKAJĀS PRIVĀTTIESĪBĀS

Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas vadītāja Anita ZIKMANE piedalījās Eiropas starptautisko privāttiesību asociācijas (EAPIL) skolas ziemas sesijā „Vērtības starptautiskajās privāttiesībās”.

Komo, 2026. gada 1.–7. februāris

Ziemas sesijā izskatītās tēmas: metodes, institūcijas un instrumenti starptautiskajās privāttiesībās, patērētāji, nodarbinātie, pasažieri, ārpuslīgumiskā atbildība un cietušie, kolektīvās tiesības un industriālās prasības, civilprasības vides aizsardzības jomā, produktatbildība, īpaši aizsargājamās grupas (tostarp sievietes, bērni, minoritātes, migranti), vecāku atbildība, bērna labākās intereses (tostarp bērna prettiesiskas pārvietošanas gadījumā), surogācija, uzņēmējdarbības vide.

Vispārīga informācija par Eiropas starptautisko privāttiesību pētnieku grupām:

- ELI – *European Law Association* – daži no tās interesē nonākušajiem jautājumiem saistīti arī ar starptautisko privāttiesību jautājumiem: <https://www.europeanlawinstitute.eu/>
- GEDIP – pētnieku grupa (slēgta), kura pievēršas atsevišķiem starptautisko privāttiesību jautājumiem: <https://gedip-egpil.eu/en/>

- EAPIL – *European Association of private international law*, aktīvi iesaistās Eiropas līmeņa diskusijā, arī ar likumdevējiem. Informācijas cirkulēšanai tiek uzturēts blogs, nākamais projekts būs žurnāls. <https://eapil.org/>

ATSEVIŠĶU LEKCIJU ATZIŅAS

Šobrīd starptautisko privāttiesību kursa tvērums ir jurisdikcija; piemērojamais likums un spriedumu atzīšana un izpildīšana.

Eiropas Savienības (ES) starptautiskajām privāttiesībām raksturīgs federalisma tipa (kopīgs) regulējums – regulas, pretstatā tam ASV tas ir štatu līmeņa regulējums. ES starptautisko privāttiesību regulējums nostiprināts dibināšanas līgumos, arī Pamattiesību hartā.

Vispārīgi starptautiskās privāttiesības tiek raksturotas kā neitrālas. Šo postulātu sarežģīti savienot ar sabiedriskās kārtības atrunas (*public policy, ordre public*) izmantošanu vai obligātajiem noteikumiem (*overriding mandatory provisions, loi de police*), ko var izmantot vai ir jāizmanto neitrālā risinājuma vietā. Šīs normas vairs nav tikai nacionālā līmenī, bet tiek ņemti vērā arī ES tiesību akti un vērtības, kā arī globālās vērtības.

Vispārīgi ES starptautisko privāttiesību piemērošanā *ordre public* tiek izmantots tikai izņēmuma gadījumos. EST lietā C-86/23 (kaitējuma kompensācija pēc ceļu satiksmes negadījuma) atzīts, ka arī obligāti piemērojamās normas var izmantot, ja pārbaudīts rezultāts, ir pietiekošs ģeogrāfiskais

vienojošais faktors, pārbaudīta sabiedrības interese.

Patērētāju lietās jurisdikciju noteic prasības celšanas brīdī, savukārt piemērojamo likumu – līguma noslēgšanas brīdī. Patērētāja kā vājākās puses aizsardzība var būt pamatota ar sabiedrības interesēm, ja to noteic tiesas nacionālais likums.

Eiropas privāttiesības attiecībā uz nodarbinātajiem aptver arī publisko tiesību instrumentus, piemēram, sociālās apdrošināšanas aspektus.

Vairākkārt tika uzsvērtas Savinjī (*Savigny*) atziņas starptautisko privāttiesību konceptu veidošanā, kas arī tiek izmantotas šodien, proti, balstīt risinājumu *uz tuvumu (proximity, connecting factor)*.

Lai ES instrumentos regulētās starptautiskās privāttiesības būtu harmonijā ar arbitražas noteikumiem, jāievēro, ka strīdam, kas tiek pakļauts Ņujorkas konvencijas režīmam, jāatbilst Ņujorkas konvencijas tvērumam, nepieciešama atbilstoša vienošanās par strīda nodošanu arbitražai.

Lex loci laboris (piesaiste pēc darba veikšanas vietas) – atbilst nodarbinātības interesēm. Attālinātā darba gadījumā piesaistes faktors būtu rūpīgi noskaidrojams: tā varētu arī būt fiziskā atrašanās vieta, bet EST attīstījusi judikatūru, kā noskaidrot piesaistes faktoru.

Jebkuru „jaunu” piesaistes faktoru attīstīšana veido neparedzamību – tas neatbilst noteiktībai kā vispārējam principam.

Ārpuslīgumiskajā atbildībā ES starptautisko privāttiesību normas nav domātas īpaši vājākā strīdus dalībnieka aizsardzībai, bet gan tiesai, kura ir vistuvāk notikumiem jeb atrodas vislabākajā situācijā, lai izskatītu lietu, sk., piemēram, Regulas Nr. 1215/2012 (Brisele I bis) 7(1). pantu par jurisdikciju.

Piemērojamā likuma normas ārpuslīgumiskajai atbildībai (Regula Nr. 864/2007 Roma II) ir plānots pārskatīt, īpašu regulējumu paredzot gan goda un cieņas aizskaršanas un vārda brīvība lietām, gan SLAP direktīvai. Šajās lietās nav viennozīmīgs aspekts par aizskarto personu vai vājāko lietas dalībnieku.

Kolektīvās prasības, ja nav kolektīvais līgums, arī tiek skatītas kā ārpuslīgumiskā atbildība. Jurisdikcija tiek noteikta vai nu pēc atbildētāja atrašanās vietas (Briseles I bis regulas 4. pants) vai pēc *forum delicti* (Briseles I bis 7(2). pants). C-18/02 DFDS – kaitējums kuģu apkopes dēļ tika nodarīts konkrētās ostās, nevis tieši atbildētāja vai prasītāja atrašanās vietās. Šajā gadījumā dažādām darbībām būs atšķirīga piesaiste. Abstrakts zaudējums var tikt izmantots jurisdikcijas noteikšanai. Teorijā tiek nodalīts *lex loci damni* (kur tiek pārkāptas tiesības vai bojāts īpašums) un *lex loci delicti* (kur notiek darbības). Savinjī (*Savigny*) izmanto piemēru ar šaušanu pāri robežai (šaušana tiek izdarīta vienā valstī, bet persona tiek nošauta otrā).

Briseles I bis regulas 8. pants var tikt izmantots vairāku atbildētāju (tikai ES dalībvalstīs) gadījumā, piemēram, C-438/05 (Viking case) starp Igaunijas un Somijas privāttiesību elementiem tika izskatīta Lielbritānijā pēc starptautiskās transporta federācijas (ITF) atrašanās vietas.

Lex loci delicti tiek izmantots ES starptautisko privāttiesību regulējumā, proti, Roma II regulas standarts.

Kolektīvajiem līgumiem nav īpašas izpildes vietas, tāpēc jāmeklē norma, kas ļauj atrast tuvāko piesaisti. Kolektīvās prasības pretstatā starptautiskajām privāttiesībām ir saistītas ar kolektīvām darbībām. Šajos jautājumos obligāti piemērojamās normas var būt jāmeklē direktīvās.

Vides tiesību prasībās ir vispārklātesošs starptautiskais elements. Stratēģiskajās tiesvedībās (Eiropā) tiek testēta tiesu attieksme, arī attīstīti tiesību principi. Tāpēc tām tiek izvēlētas ietekmīgo valstu (Vācija, Francija, Lielbritānija, Nīderlande) jurisdikcijas.

Starptautiskajās privāttiesībās uzmanība pievēršama instrumentiem, jo gan konvencijām, gan ciešākās sadarbības mehānismā pieņemtajām regulām ne visas valstis ir pievienojušās. Ārpus šādiem instrumentiem joprojām tiek izmantots savstarpējības (*reciprocity*) princips.

Starptautisko privāttiesību spēlētāji Eiropā ir Eiropas Komisija un ES dalībvalstis (atkarībā no temata), bet pasaulē tā ir Hāgas Starptautisko privāttiesību konference (HCCH).

Atšķirīgi lietoti koncepti (piemēram, patstāvīgā dzīvesvieta, valstspiederība, domicils) jurisdikcijas un piemērojamā likuma noteikšanai būtiski apgrūtina kopēju skatījumu uz starptautisko privāttiesību jomu, jo daži ir fakti, daži vērtējuma koncepti.

Civiltiesībās ieviestais nākotnes pilnvarojums ir Kanādas tiesībās nostiprināts institūts, kura [aktīva] ienākšana Eiropas valstīs notikusi caur īpaši aizsargājamu pieaugušo tiesību aizsardzības instrumentiem. Šim instrumentam vēl nav attīstīta prakse attiecībā ar trešajām personām.

Kritizēta tika Eiropas Savienības Tiesas prakse, ka starptautisko privāttiesību jautājumi (piemēram, laulības reģistrācijas sekas, ģimenes saites) tiek risināti ar Eiropas Savienības pamatā esošajām brīvībām (tiesības uz brīvu pārvietošanos). Tādējādi starptautisko privāttiesību aspekts šajos strīdos tiek ignorēts.

Tiesiskā noteiktība kā vispārējs princips, kas balstīta uz paredzamību un drošību, starptautiskajās privāttiesībās tiek pretnostatīta fleksibilitātei kā rīcības brīvībai, kas nepieciešama, lai indivīdiem nodrošinātu piekļuvi tiesai un taisnīgu rezultātu.

V

TIESĪBU PRAKSE

Senāta departamentu priekšsēdētāju sēdes lēmumi

PRASĪJUMS SAISTĪBĀ AR PUBLISKAS LIETAS ELEMENTA IZVEIDI IR IZSKATĀMS ADMINISTRATĪVAJĀ TIESĀ; TERMIŅA ATJAUNOŠANA CILVĒKTIESĪBU IEVĒROŠANAS NODROŠINĀŠANAI

Pašvaldības rīcībai, izveidojot (vai ar konkludentām darbībām akceptējot) publiskas lietas elementu, ir publiski tiesisks raksturs. Jautājums, vai pašvaldība ar šādu rīcību ir aizskārusi personas tiesības un radījusi faktiskas sekas un pamatu atlīdzinājuma piešķiršanai, pārbaudāms administratīvajā tiesā.

Neskatoties uz to, ka likumā nav paredzēta trīs gadu termiņa faktiskās rīcības apstrīdēšanai (pārsūdzēšanai) atjaunošana, tiesai ir pienākums apsvērt, vai konkrētajā gadījumā kādu personai piemītošu cilvēktiesību ievērošana neņem virsroku pār tiesību normā noteiktas procesuālās kārtības ievērošanu.

Latvijas Republikas Senāta Departamentu priekšsēdētāju sēdes LĒMUMS Nr. SP-1/2026

Rīgā 2026. gada 10. februārī

[1] Prasītāja [pers. A] iesniedza prasības pieteikumu Vidzemes rajona tiesā pret [nosaukums] novada pašvaldību par zaudējumu 618,49 euro un nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma 100 000 euro piedziņu.

[2] Kā izriet no Vidzemes rajona tiesas tiesneša 2025. gada 7. maija lēmuma un prasības pieteikuma ar tam pievienotajiem materiāliem, prasītājam radītie zaudējumi un nemantiskais kaitējums saistīts ar nāvējošu traumām prasītājas meitai un [nosaukums] pašvaldības lomu tajā. Prasītājas meita mira no traumas, ko guva [datums], paskrienot zem masīvkoka šūpolēm, kas uzstādītas uz [nosaukums] novada pašvaldības zemes, un saņemot sitienu ar šūpolēm. Saistībā ar notikušo prasītāja lūdza atlīdzinājumu gan kriminālprocesa,

gan administratīvā procesa ietvaros, bet nevienā no šiem procesiem jautājums par atlīdzinājumu nav izskatīts pēc būtības. Kriminālprocess, kurā apsūdzība celta pašvaldības bijušajam darbiniekam, noslēdzās ar Vidzemes apgabaltiesas 2025. gada 15. janvāra spriedumu, apsūdzēto personu attaisnojot un prasītājas pieteikumu par zaudējumu un morālā kaitējuma kompensāciju atstājot bez izskatīšanas. Savukārt administratīvajā procesā konstatēts faktiskās rīcības apstrīdēšanas (pārsūdzēšanas) termiņa nokavējums vairāk par trīs gadiem un attiecīgi prasītājas sūdzība par [nosaukums] novada domes atteikšanos izskatīt lūgumu par atlīdzinājuma piešķiršanu noraidīta (*Administratīvās rajona tiesas 2024. gada 1. februāra lēmums lietā Nr. A420096124, ECLI:LV:ADRJVTN:2024:0201. A420096124.4.L*), bet sūdzība par domes atteikumu atjaunot termiņu netika pieņemta (*Administratīvās rajona tiesas tiesneša 2024. gada 10. aprīļa lēmums lietā Nr. 670005824, ECLI:LV:ADRJVTN:2024:0410.2497.1.L*). Nespējot panākt, ka jautājums par atlīdzinājumu tiek izskatīts kriminālprocesā vai administratīvajā procesā, prasītāja lūdza piešķirt atlīdzinājumu civilprocesa kārtībā.

[3] Pārbaudot prasības pieteikumu, Vidzemes rajona tiesas tiesnesis ar 2025. gada 7. maija lēmumu nolēma vērsties pie Augstākās tiesas priekšsēdētāja jautājuma izšķiršanai par prasības pakļautību. Lēmumā uzdots jautājums, vai vispārējās jurisdikcijas tiesai pakļauta prasība pret pašvaldību par personai nodarīto zaudējumu un morālā kaitējuma atlīdzību, ja pamats šādai prasībai ir pašvaldības faktiskā rīcība, tostarp bezdarbība, īstenojot tai uzticēto autonomo funkciju publisko tiesību jomā, bet persona nokavējusi termiņu attiecīgās faktiskās rīcības apstrīdēšanai administratīvā procesa kārtībā.

Motivu daļa

[4] Senāta departamentu priekšsēdētāju sapulcei jāizšķir jautājums par prasītājas prasības,

lūdzot pašvaldībai atlīdzināt zaudējumus un morālo kaitējumu, pakļautību.

[5] Pašvaldība kā atvasināta publiska persona var darboties gan publisko, gan privāto tiesību jomā. Lai noteiktu, kādā kārtībā izskatāms prasījums par atlīdzinājumu, jānoskaidro, ar kādu pašvaldības darbības jomu (publisko vai privāto) saistīta pašvaldības darbība vai bezdarbība, kas radījusi zaudējumus un kaitējumu.

[6] Iepazīstoties ar prasības pieteikumu, secināms, ka prasītāja tajā norāda uz dažādiem pašvaldības pārkāpumiem saistībā ar to, ka pašvaldība uz tās īpašumā esošas, publiski pieejamas zemes bez līguma noslēgšanas ir ļāvusi izvietot nedrošas šūpoles, ir pieļāvusi to darbību un publisku pieejamību, ir šūpoles remontējusi un uzturējusi par pašvaldības līdzekļiem, nav veikusi šūpoļu būvniecības kontroli un uzraudzību. Minētais rezultējies ar nelaimes gadījumu, kurā dzīvību zaudēja prasītāja meita.

Prasības pieteikumā ir atsaucies uz likuma „Par pašvaldībām” (*te un turpmāk likuma „Par pašvaldībām” normas redakcijā, kas bija spēkā līdz 2019. gada 13. decembrim*) 6. pantu, kas regulē pašvaldības kompetenci publisko tiesību jomā, 15. panta, kas noteic pašvaldību autonomās funkcijas, 2., 6., 13., 14., 23. punktu. Viena no 15. pantā minētajām pašvaldības autonomajām funkcijām ir gādāt par savas administratīvās teritorijas labiekārtošanu un sanitāro tīrību, tostarp laukumu būvniecība un uzturēšana, parku, skvēru un zaļo zonu ierīkošana un uzturēšana (2. punkts). Tāpat prasītāja uzsver pašvaldības kā zemes īpašnieces atbildību par patvaļīgu būvniecību atbilstoši Būvniecības likuma 19. panta otrajai daļai. Prasības pieteikumā arī norādīts uz Civillikuma 864., 1039., 1770, 1775., 1779., 1784, 1786., 2350. pantu, 876. panta pirmo daļu.

[7] Šūpoles, kas izraisīja nelaimes gadījumu, atradās [adrese]. Šī zemes gabala īpašnieks ir pašvaldība. Ar [nosaukums] novada pašvaldības domes 2012. gada 24. maija lēmumu ir pieņemts [nosaukums] novada teritorijas plānojums 2012.–2024. gadam un izdoti saistošie noteikumi Nr. 13 „[Nosaukums] novada teritorijas plānojuma 2012.–2024. gadam grafiskā daļa un teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumi”. No teritorijas plānojuma grafiskās daļas kartēm konstatējams: kā konkrētās teritorijas esošā izmantošana norādīta labiekārtota koplietošanas apzaļumota teritorija, bet kā plānotā – atļautā izmantošana norādīta publisko iestāžu apbūves teritorija. No publiski pieejamajiem Nekustamā īpašuma valsts kadastra informācijas sistēmā

iekļautajiem datiem secinās, ka konkrētajā teritorijā nav reģistrētas būves. Līdz ar to tā faktiski joprojām ir labiekārtota apzaļumota teritorija, kas pieder pašvaldībai un ir sabiedrībai pieejama tās vajadzību apmierināšanai.

Tā kā konkrētajā lietas stadijā tiek risināts tikai jautājums par lietas pakļautību, nevis izskatīts strīds pēc būtības, vēl nav precīzi zināmi faktiskie apstākļi saistībā ar šūpoļu izgatavošanu, uzstādīšanu, uzturēšanu. Tomēr ir skaidrs, ka šūpoles atradās pašvaldībai piederošā publiskā ārtelpā. Šādai pašvaldībai piederošai publiskai ārtelpai, kura ir izmantojama attiecīgās administratīvās teritorijas iedzīvotāju vajadzību apmierināšanai un kuru bez īpašas atļaujas var izmantot neierobežota sabiedrības daļa, ir publiskas lietas statuss (*Senāta 2016. gada 27. jūlija lēmuma lietā Nr. SKA-1190/2016 5. punkts, 2011. gada 17. oktobra sprieduma lietā Nr. SKA-106/2011 8. punkts*). Pat ja šūpoles sākotnēji nebija uzstādījusi pašvaldība, tās vairākus mēnešus atradās attiecīgajā vietā, un pašvaldība neveica darbības to noņemšanai. Līdz ar to var pieņemt, ka pašvaldība bija ar savu rīcību akceptējusi šūpoles kā publiskās ārtelpas labiekārtojuma elementu jeb publiskas lietas elementu. Pašvaldības rīcībai, izveidojot (vai šajā gadījumā pirmšķietami ar konkludentām darbībām akceptējot) publiskas lietas elementu, ir publiski tiesisks raksturs.

Secināms, ka prasītājam radītais kaitējums un zaudējumi pirmšķietami ir saistīti ar pašvaldības publiski tiesisko rīcību. Savukārt jautājums, vai pašvaldība ar savu rīcību publisko tiesību valsts pārvaldes jomā ir aizskārusi personas tiesības un radījusi faktiskas sekas un pamatu atlīdzinājuma piešķiršanai, pārbaudāms administratīvajā tiesā (*sal., Senāta 2015. gada 21. augusta lēmuma lietā Nr. SKA-567/2015, A420310014, 5. punkts*).

Ievērojot minēto, konkrētais prasījums būtu izskatāms administratīvajā tiesā.

[8] Atbilstoši likuma „Par tiesu varu” 1. panta ceturtajai daļai katrai personai ir tiesības uz tiesas lietas iztiesāšanu likumā noteiktajā procesuālajā kārtībā. Līdz ar to personai, vērsoties tiesā, ir jāievēro likumā noteiktā kārtība.

Kā tas konstatēts jau iepriekš, konkrētais prasījums būtu izskatāms administratīvajā tiesā. Tomēr, kā pareizi uzsvērts Vidzemes rajona tiesas 2025. gada 7. maija lēmumā, vairs nav iespējama prasījuma izskatīšana administratīvā procesa kārtībā. Tā kā nedz iestāde, nedz tiesa nav konstatējusi, ka būtu pieļauta pretiesiska faktiskā rīcība, kas varētu pamatot prasījumu par zaudējumu un kaitējuma atlīdzību, un tā kā ir stājies spēkā tiesas lēmums, kas termiņa nokavējuma dēļ liedz pieteicējai prasīt konstatēt faktiskās rīcības pretiesiskumu, prasītājam vairs nav

efektīvu iespēju risināt jautājumu par atlīdzinājumu, kas saistīts ar pašvaldības darbību publisko tiesību jomā, administratīvā procesa ietvaros.

Līdz ar to konkrētā prasījuma izskatīšana administratīvajā tiesā vairs nav iespējama. Attiecīgi apsverams, vai tas izņēmuma kārtībā nav izskatāms vispārējās jurisdikcijas tiesā.

[9] Vispārīgi tas, ka persona nav pilnvērtīgi izmantojusi likumā noteikto regulējumu savu interešu aizsardzībai administratīvā procesa ietvaros, nepārvērš konkrēto starp privātpersonu, no vienas puses, un publisko tiesību subjektu, no otras puses, radušos publiski tiesisko strīdu par civiltiesiska rakstura strīdu, kas varētu tikt izskatīts civilprocesuālā kārtībā (*Senāta 2021. gada 27. aprīļa lēmuma lietā Nr. SKC-58/2021, ECLI:LV:AT:2021:0427.C31370714.19.L, 9. punkts*).

Tomēr jāņem vērā, ka konkrētajā gadījumā runa ir par atlīdzinājumu, kas saistīts ar tiesību uz dzīvību aizskārumu. Senāts ir atzinis: valsts uzdevums aizsargāt tiesības uz dzīvību nozīmē ne vien pienākumu veikt iepriekšējus pasākumus, lai nepieļautu nelaimes gadījumus, kas var apdraudēt personas dzīvību, bet arī, ja dzīvības apdraudējums jau ir iestājies, kopsakarā ar tiesībām uz taisnīgu tiesu ietver arī tiesas pienākumu nodrošināt tiesiskus līdzekļus cietušajam, lai tas varētu konstatēt lietā nozīmīgus faktus, identificēt vainojamās personas, kā arī gūt atbilstošu atlīdzinājumu (*Senāta 2021. gada 27. aprīļa lēmuma lietā Nr. SKC-58/2021, ECLI:LV:AT:2021:0427.C31370714.19.L, 12. punkts*).

Prasītājas situācijā pastāvēja arī iespēja, ka nodarītais nemantiskais kaitējums un zaudējumi varētu būt saistīti ar konkrētas amatpersonas noziedzīgu nodarījumu. Noziedzīga nodarījuma gadījumā primāri par nodarīto kaitējumu un par zaudējumiem atbild tieši persona, kura ir izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, un šī persona atbild Kriminālprocesa likumā un Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā (*Senāta departamenta priekšsēdētāju sēdes 2018. gada 11. oktobra lēmuma 5. punkts*). Tikai noslēdzoties kriminālprocesam, tika konstatēts, ka nav noticis noziedzīgs nodarījums. Attiecīgi kļuva skaidrs, ka pašvaldība ir primāri atbildīga par prasītājam iespējami nodarīto nemantisko kaitējumu un zaudējumiem. Lai gan administratīvā procesa kārtībā, pārbaudot pašvaldības faktiskās rīcības tiesiskumu, un kriminālprocesā, pārbaudot konkrētas apsūdzētās personas darbības, pārbaudes priekšmets un apmērs atšķiras, tomēr kriminālprocesa norise var privātpersonai liegt laikus saprast, kādā kārtībā prasāms atlīdzinājums.

Minētos apstākļus vajadzēja ņemt vērā arī Administratīvajai rajona tiesai, vērtējot jautājumu par termiņu faktiskās rīcības apstrīdēšanai (pārsūdzēšanai). Administratīvā procesa likumā noteiktā trīs gadu

termiņa atjaunošana tiesību normās nav paredzēta. Tomēr tiesiskā noteiktība un citi legītīmi mērķi, kas bijuši termiņa noteikšanas pamatā, neizslēdz tiesas pienākumu apsvērt, vai konkrētajā gadījumā kādas personai piemītošas cilvēktiesības ievērošana neņem virsroku pār tiesību normā noteiktas procesuālās kārtības ievērošanu (*Senāta 2010. gada 20. septembra lēmums lietā Nr. SKA-755/2010, Senāta 2017. gada 20. oktobra rīcības sēdes lēmuma lietā Nr. SKA-1456/2017, ECLI:LV:AT:2017:1020.SKA-1456-17.2.L, 7. punkts*). Konkrētajā gadījumā Administratīvajai rajona tiesai bija pienākums veikt šādus apsvērumus, tomēr tiesa tos kļūdaini nav veikusi. Tā kā tiesas lēmums ir stājies spēkā, to vairs nevar pārskatīt. Līdz ar to nav iespējams šo kļūdu labot administratīvā procesa kārtībā.

[10] Secināms: prasības pieteikums satur prasījumu, kas būtu izskatāms administratīvajā tiesā. Tomēr konkrētajā gadījumā prasītājam vairs nav efektīvu iespēju risināt šo strīdu administratīvā procesa ietvaros, jo ir stājies spēkā tiesas lēmums, kas liedz prasīt konstatēt pašvaldības faktiskās rīcības prettiesiskumu termiņa nokavējuma dēļ. Līdz ar to izņēmuma kārtībā, ņemot vērā nepieciešamību nodrošināt prasītājam Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā noteiktās pamattiesības, kas konkrētajā gadījumā ir svarīgāk par tiesu kompetences nošķiršanas jautājumiem, tiesvedība ir turpināma vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 50. panta piekto daļu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji

nolēma

atzīt, ka [pers. A] prasības pieteikums pret [nosaukums] novada pašvaldību par zaudējumu un nemantiskā kaitējuma atlīdzību ir pakļauts izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs
A. Strupiņš

Departamentu priekšsēdētāji
A. Kovaļevska
N. Salenieks
A. Uminskis

**BŪVVALDES PIETEIKUMU PAR ATĻAUJAS SNIEGŠANU
BŪVES PIESPIEDU VIZUĀLAI APSEKOŠANAI IZSKATA
VISPĀRĒJĀS JURISDIKCIJAS TIESAS TIESNESIS
PATSTĀVĪGĀ PROCESĀ**

Būvniecības likuma 18. panta trešās daļas kārtībā iesniegts būvvaldes pieteikums atļaujas saņemšanai par būves būvdarbu laikā piespiedu vizuālās apsekošanas nodrošināšanu un sakarā ar to ierosināmais process ir īpašs likumdevēja izveidots kontroles mehānisms – patstāvīgs (sui generis) process, kurā vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnesis lemj par plānotā personas pamattiesību ierobežojuma pieļaujamību. Šāds būvvaldes pieteikums ir izskatāms vispārējās jurisdikcijas tiesā procesā par atļaujas sniegšanu Būvniecības likuma 18. panta trešajā daļā paredzēto tiesību piespiedu nodrošināšanai.

**Latvijas Republikas Senāta
Departamentu priekšsēdētāju sēdes
LĒMUMS
Nr. SP-2/2026**

Rīgā 2026. gada 10. februārī

[1] Valmieras novada būvvalde 2025. gada 9. maijā vērsās Vidzemes rajona tiesā ar pieteikumu par dzīvokļa [adrese] piespiedu vizuālo apsekošanu, pamatojoties uz Būvniecības likuma 18. panta trešo daļu.

Pieteikumā norādīts, ka būvvaldē ierosināts administratīvais process par iespējamo patvaļīgo būvniecību minētajā dzīvoklī. Tā kā dzīvokļa īpašnieks nenodrošina dzīvokļa apsekošanu, nepieciešams īstenot Būvniecības likuma 18. panta trešajā daļā paredzētās tiesības vērsties tiesā ar pieteikumu par dzīvokļa piespiedu vizuālās apsekošanas nodrošināšanu.

Vidzemes rajona tiesas tiesnesis ar 2025. gada 30. maija lēmumu atteica pieņemt pieteikumu, jo atzina, ka būves apsekošana uzlūkojama kā administratīvā pārkāpuma vietas apskate un šīs darbības nodrošināšana tiesas ceļā ir veicama Administratīvās atbildības likuma, nevis Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā. Tāpēc tiesnesis atzina, ka pieteikums nav pakļauts izskatīšanai vispārējās jurisdikcijas tiesā Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā.

Par šo lēmumu iesniegta blakus sūdzība.

[2] Vidzemes apgabaltiesa ar 2025. gada 26. jūnija lēmumu, atsaucoties uz likuma „Par tiesu varu” 50. panta piekto daļu, vērsusies pie Augstākās tiesas priekšsēdētāja jautājuma par pieteikuma pakļautību izšķiršanai Senāta departamentu priekšsēdētāju sēdē.

Apgabaltiesa konstatēja, ka atbilstoši pieteikumā norādītajam būvinspektora tiesību nodrošināšana ir nepieciešama administratīvajā procesā par iespējamo

patvaļīgo būvniecību, nevis administratīvā pārkāpuma lietā. Apgabaltiesa konstatēja, ka Senāta Civillietu departamenta 2023. gada 19. janvāra lēmumā lietā Nr. SKC-223/2023 atzīts, ka Civilprocesa likuma 23. panta trešā daļa neaptver būvniecības procesa vai būves ekspluatācijas kontrolē būvinspektora tiesību nodrošināšanu, bet šo tiesību īstenošana iespējama Administratīvās atbildības likumā noteiktajā kārtībā. Vienlaikus apgabaltiesa secināja, ka atbilstoši Senāta Administratīvo lietu departamenta 2024. gada 31. oktobra lēmumā lietā Nr. SKA-101/2024 atzītajam Būvniecības likuma 18. panta trešajā daļā un 21. panta piektajā daļā paredzēto būvinspektora tiesību piespiedu nodrošināšana nav izskatāma administratīvā procesa kārtībā neatkarīgi no tā, vai tās nodrošināmas administratīvās lietas vai administratīvā pārkāpuma lietas ietvaros.

Līdz ar to apgabaltiesa atzina, ka jautājuma par pieteikuma pakļautību izšķiršana nepieciešama, ņemot vērā jautājuma starpdisciplināro raksturu un vajadzību nodrošināt vienveidīgu tiesu praksi.

Motīvu daļa

[3] Būvniecību reglamentējošo normu mērķis ir nodrošināt, lai būvniecības process ir kvalitatīvs un drošs. Tas citstarp izriet no Būvniecības likuma 2. pantā nostiprinātā šā likuma mērķa, kas ir kvalitatīvas dzīves vides radīšana, nosakot efektīvu būvniecības procesa regulējumu, lai nodrošinātu ilgtspējīgu valsts ekonomisko un sociālo attīstību, kultūrvēsturisko un vides vērtību saglabāšanu, kā arī energoresursu racionālu izmantošanu.

Tiesiska būvniecības procesa norise ir visas sabiedrības interese.

Izvirzītā mērķa sasniegšanai Būvniecības likums noteic būvvaldes un būvinspektora kompetenci būvniecības kontroles un uzraudzības procesā.

[4] Būvniecības likuma 18. panta trešā daļa paredz, ka būvinspektoram, veicot būvniecības kontroli, ir tiesības apskatīt un pārbaudīt būvi un būvlaukumu būvdarbu laikā. Ja fiziskās un juridiskās personas nenodrošina būvinspektoram tiesības apskatīt un pārbaudīt būvi un būvlaukumu būvdarbu laikā, šādās būvēs un būvlaukumā var iekļūt, izmantojot aizvītotājizpildi un fizisku spēku saskaņā ar rajona (pilsētas) tiesas tiesneša lēmumu, kas pieņemts, pamatojoties uz būvvaldes, Būvniecības valsts kontroles biroja vai citas institūcijas, kura veic būvvaldes funkcijas, pieteikumu un tam pievienotajiem materiāliem. Fiziskās un juridiskās personas, kuras kavē šo būvinspektora tiesību īstenošanu, saucamas pie likumā noteiktās atbildības.

Līdzīgu regulējumu paredz arī Būvniecības likuma 21. panta piektā daļa: būvinspektoram, uzrādot darba

apliecību un augstākas amatpersonas pilnvarojumu, ir tiesības apmeklēt fiziskajām un juridiskajām personām piederošās vai to lietošanā esošās būves un atsevišķas telpas, lai kontrolētu ekspluatācijas atbilstību normatīvajiem aktiem, tai skaitā patvaļīgas būvniecības esību un būves drošumu. Ja fiziskās vai juridiskās personas nenodrošina būvinspektoram tiesības apskatīt un pārbaudīt būves un atsevišķas telpas, šādās būvēs un atsevišķās telpās var iekļūt, izmantojot aizvietotājizpildi un fizisku spēku saskaņā ar rajona (pilsētas) tiesas tiesneša lēmumu, kas pieņemts, pamatojoties uz būvvaldes, Būvniecības valsts kontroles biroja vai citas institūcijas, kura pilda būvvaldes funkcijas, pieteikumu un tam pievienotajiem materiāliem. Ja šādās būvēs un telpās nepieciešams iekļūt, lietojot fizisku spēku, to veic likumā noteiktajā kārtībā. Fiziskās un juridiskās personas, kuras kavē būvinspektora tiesību īstenošanu, saucamas pie likumā noteiktās atbildības.

Tādējādi nolūkā pārliecināties par būvniecības atbilstību šo procesu reglamentējošo aktu prasībām Būvniecības likums paredz būvinspektora tiesības apsektot būvi (telpas). Ja persona nenodrošina būves apsekošanu labprātīgi, Būvniecības likumā nostiprināts šo tiesību piespiedu īstenošanas mehānisms, kura iedarbināšanai būvvaldei ir nepieciešams vērsties ar pieteikumu tiesā un tālākās darbības iespējamās saskaņā ar rajona (pilsētas) tiesas tiesneša lēmumu.

[5] Šāda pieteikuma pakļautības kontekstā nozīme ir tālākajam procesam, kas pēc būves apsekošanas un attiecīga būvinspektora atzinuma sagatavošanas norisinās iestādē.

Veicot būvdarbu kontroli, būvinspektori atbilstoši to iestāžu kompetencei, kurās viņi nodarbināti, pārliecinās par virkni būvniecību regulējošo prasību izpildi. Minētais citstarp konkrētāk reglamentēts Būvniecības likuma 18. panta ceturtais daļas normās.

Patvaļīgās būvniecības sakarā minētā panta ceturtais daļas 1. punkts paredz, ka būvinspektors, veicot būvdarbu kontroli, pārbauda būvdarbu uzsākšanas atbilstību normatīvo aktu prasībām. Ja būvinspektors šīs pārbaudes rezultātā konstatē patvaļīgu būvniecību, viņš atbilstoši Būvniecības likuma 18. panta piektajai daļai un tās 1. un 2. punktam aptur būvdarbus un sagatavo atzinumu, bet iestāde atkarībā no pieļautā pārkāpuma būtības pieņem vienu no šādiem lēmumiem par rīcību ar patvaļīgo būvniecību: 1) par iepriekšējā stāvokļa atjaunošanu; 2) par atļauju veikt būvniecību pēc noteiktu prasību izpildes. Salīdzinājumam arī attiecībā uz citiem būvdarbu kontroles aspektiem, kas nostiprināti Būvniecības likuma 18. panta ceturtajā daļā, pārkāpuma konstatēšanas gadījumā būvinspektora atzinums ir pamats iestādei tālāk lemt par rīcību konstatētā sakarā.

Būtībā tāda pati būvniecības tiesiskuma kontroles

sistēma Būvniecības likumā paredzēta arī attiecībā uz būves ekspluatācijas uzraudzības procesu jeb Būvniecības likuma 21. panta piektās daļas kārtībā īstenotu pārbaudi. Arī šajā gadījumā būvinspektora atzinums atbilstoši minētā panta septītajai daļai ir pamats būvvaldei lemt par tālāko rīcību, piemēram, aizliegumu ekspluatēt būvi līdz tās bīstamības novēršanai (*minētā panta septītās daļas 3. punkts*) vai aizliegumu būvi vai telpu ekspluatēt un pienākuma uzlikšanu atjaunot iepriekšējo stāvokli, ja šī būve vai telpa izmantota neatbilstoši projektētajam lietošanas veidam (*minētā panta septītās daļas 4. punkts*).

Vienlaikus atbilstoši Būvniecības likuma 21. panta astotajai daļai *papildus* minētajiem lēmumiem, pamatojoties uz būvinspektora sagatavoto atzinumu, kompetentā institūcija likumā noteiktajos gadījumos pieņem lēmumu par administratīvo sodu.

Savukārt administratīvā atbildība par patvaļīgu būvniecību noteikta Būvniecības likuma 25. pantā.

[6] Tātad atbilstoši Būvniecības likumā izveidotajai sistēmai, ja būvinspektors būves apsekošanas un pārbaudes rezultātā konstatē patvaļīgu būvniecību, šis konstatējums var būt pamats iestādei pieņemt lēmumus ar dažādām sekām.

Patvaļīga būvniecība ir tāda veida pārkāpums, par kura veikšanu iestājas administratīvā atbildība. Šā – administratīvā pārkāpuma procesa – mērķis ir soda piemērošana par būvniecību reglamentējošo prasību pārkāpumu, tādējādi rosinot personas atturēties no konkrēto tiesību normu pārkāpšanas.

Vienlaikus, neatkarīgi no administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanas un iespējamās soda piemērošanas, iestādei ir jāatrisina pamatjautājums – jautājums par tiesiskuma atjaunošanu un tālāko rīcību ar patvaļīgo būvniecību. Tas atkarībā no pieļautā pārkāpuma būtības var paredzēt gan nepieciešamās būvniecības dokumentācijas izstrādi un akceptu jeb būvniecības legalizāciju, gan pienākuma uzlikšanu atjaunot iepriekšējo stāvokli. Līdz ar to primārais jautājums par patvaļīgas būvniecības novēršanu tiek risināts administratīvajā procesā iestādē. Šā procesa ietvaros iestādes pieņemtā lēmuma mērķis pārkāpuma konstatēšanas gadījumā ir novērst prettiesiskās situācijas pastāvēšanu.

[7] Būvniecību regulējošo normu efektīva piemērošana un kvalitatīva būvniecības procesa uzraudzība tiktu apdraudēta, ja būvinspektora nepieciešamība apsektot būvi un telpas tiktu saistīta vienīgi ar administratīvā pārkāpuma procesu. Katram no šiem procesiem – administratīvā pārkāpuma procesam un administratīvajam procesam iestādē – patvaļīgas būvniecības gadījumā ir savs mērķis. Savukārt mērķtiecīga administratīvā pārkāpuma procesa ierosināšana vienīgi nolūkā skaidrot apstākļus, kas būtiski administratīvajā

procesā, neatbilstu tiesiskās valsts principam. Turklāt administratīvā pārkāpuma procesa uzsākšanu un administratīvā soda piemērošanas iespējas var ietekmēt arī noilgums un attiecīgā nekustamā īpašuma īpašnieku (ja īpašnieks ir subjekts, kas veicis patvaļīgo būvniecību) maiņa. Taču neatkarīgi no minētā par būvniecības procesa uzraudzību atbildīgajai iestādei pamatotu aizdomu gadījumā ir pienākums pārliecināties par patvaļīgas būvniecības esību un patvaļīgas būvniecības gadījumā lemt par prettiesiskās situācijas novēršanu. Pienākumu nodrošināt būvniecības atbilstību tiesību normu prasībām neietekmē ne patvaļīgās būvniecības veikšanas laiks, ne arī patvaļīgās būvniecības objekta īpašnieku maiņa.

Tādējādi Būvniecības likuma 18. panta trešās daļas kārtībā iesniegts būvvaldes pieteikums par būves (telpas) piespiedu apsekošanu nav uzlūkojams kā administratīvā pārkāpuma procesa izmeklēšanas darbības nodrošināšana tiesas ceļā Administratīvās atbildības likumā paredzētajā kārtībā. Tas ir patstāvīgs mehānisms būvniecības kontroles un uzraudzības procesā.

[8] Ņemot vērā būves (telpas) piespiedu apsekošanas ietekmi uz personas pamattiesībām (privāto dzīvi un mājokļa neaizskaramību), likumdevējs ir paredzējis, ka šāda piespiedu mehānisma īstenošanai būvvaldei ir jāvēršas ar pieteikumu tiesā un tālākās darbības iespējamās saskaņā ar rajona (pilsētas) tiesas tiesneša lēmumu.

Norāde Būvniecības likuma 18. panta trešajā daļā un 21. panta piektajā daļā uz „rajona (pilsētas) tiesas tiesnesi” nozīmē vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnesi.

Minētais atbilst likumdevēja izveidotai sistēmai (kontroles mehānismam), kur tādas darbības, kas paredz tūlītēju un būtisku iejaukšanos personas pamattiesībās, ir īstenojamas ar vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesneša atļauju. Šā procesa mērķis ir īstenot pirmskontroli, lai nodrošinātu, ka plānotā iejaukšanās personas pamattiesībās nav patvaļīga un ir samērīga (sal. *likumprojekta „Grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)*). Vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesneša atļaujas saņemšanu, lai ierobežotu personas pamattiesības un veiktu iestādes funkciju īstenošanai nepieciešamās pārbaudes vai iegūtu nepieciešamo informāciju paredz, piemēram, Konkurences likuma 10.¹ pants, Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 26.¹⁴ panta pirmā daļa, Latvijas Bankas likuma 56. panta pirmā daļa, Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 61.¹ panta pirmā daļa, kā arī tostarp saistībā ar valsts drošības apdraudējuma novēršanu – Gaisa kuģu pasažieru datu apstrādes likuma 11. pants. Tiesneša atļauju darbību veikšanai, ar kurām ierobežo piekļuvi starpniecības pakalpojumu sniedzēja pakalpojumam

vai pakalpojumu sniedzēja tiešsaistes saskarnei, paredz Informācijas sabiedrības pakalpojumu likuma 19.⁴ panta ceturtā daļa.

Līdzīgu kontroles mehānismu likumdevējs paredzējis arī Ārstniecības likuma 68. panta piektajā daļā (saistībā ar psihiatriskās palīdzības sniegšanu bez pacienta piekrišanas) un Imigrācijas likuma 54. panta otrajā daļā (saistībā ar ārzemnieka aizturēšanu ilgāk par 10 diennaktīm).

Līdz ar to likumdevēja Būvniecības likuma 18. pantā trešajā daļā noteiktā kārtība atļaujas saņemšanai nav pakārtota tam, kādam procesam iestādei attiecīgās personas pamattiesības ierobežojošās darbības nepieciešams veikt, proti, vai tas ir nepieciešams administratīvā procesa vai administratīvā pārkāpuma procesa mērķu sasniegšanai. Pieteikums šādas atļaujas saņemšanai un sakarā ar to ierosināmais process ir īpašs likumdevēja izveidots kontroles mehānisms – patstāvīgs (*sui generis*) process, kurā vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnesis lemj par plānotā personas pamattiesību ierobežojuma pieļaujamību. Lai arī ne Būvniecības likums, ne arī citi normatīvie akti nereglamentē procesuālos noteikumus šāda par būvniecības kontroli atbildīgās iestādes pieteikuma izskatīšanai, ir atzīstams, ka likumdevējs ir piešķīris kompetenci šādu pieteikumu izskatīt vispārējās jurisdikcijas tiesas tiesnesim patstāvīgā procesā.

[9] Rezumējot minēto, Būvniecības likuma 18. panta trešās daļas kārtībā iesniegts būvvaldes pieteikums ir izskatāms vispārējās jurisdikcijas tiesā procesā par atļaujas sniegšanu Būvniecības likuma 18. panta trešajā daļā paredzēto tiesību piespiedu nodrošināšanai.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz likuma „Par tiesu varu” 50. panta piekto daļu, Augstākās tiesas priekšsēdētājs un departamentu priekšsēdētāji

nolēma

atzīt, ka Valmieras novada būvvaldes pieteikums ir izskatāms vispārējās jurisdikcijas tiesā procesā par atļaujas sniegšanu Būvniecības likuma 18. panta trešajā daļā paredzēto tiesību piespiedu nodrošināšanai.

Augstākās tiesas priekšsēdētājs
A. Strupiņš

Departamentu priekšsēdētāji
A. Kovaļevska
N. Salenieks
A. Uminskis

Senāta departamenta senatoru kopsapulces lēmums

PAR KRIMINĀLLIKUMA 260. PANTA PIEMĒROŠANU

Senāta Kriminālietu departamenta senatoru kopsapulces LĒMUMS

Rīgā 2025. gada 16. decembrī

Augstākās tiesas priekšsēdētājs saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 49.¹ panta pirmo daļu sasaucis Senāta Kriminālietu departamenta senatoru kopsapulci, lai apspriestu un apstiprinātu secinājumus tiesu prakses apkopojumam kriminālietu izskatīšanā par ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (Krimināllikuma 260. pants).

Nolūkā nodrošināt vienveidību Krimināllikuma 260. pantā (Ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana) paredzētā nozieguma kvalificēšanā, ņemot vērā veiktā tiesu prakses apkopojuma „Senāta atziņas lietās par ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (Krimināllikuma 260. pants)” rezultātā konstatētās kļūdas un nepilnības un ievērojot krimināltiesību teorijā un judikatūrā nostiprinātās atziņas, tiek rekomendēts:

1. Krimināllikuma 260. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma dispozīcija ir blanketa, tāpēc, kvalificējot nodarījumu saskaņā ar šo pantu, nodarījuma aprakstā precīzi jānorāda, kādus ceļu satiksmi vai transportlīdzekļu ekspluatāciju reglamentējošos normatīvos aktus (turpmāk – noteikumi) apsūdzētais ir pārkāpis.

2. Personas psihiskā attieksme pret noteikumu pārkāpumu ir iespējama gan nodoma, gan neuzmanības formā. Tā neietekmē juridisko kvalifikāciju, taču ir ņemama vērā, nosakot sodu.

3. Neatkarīgi no tā, vai noteikumu pārkāpums pieļauts tieši vai aiz neuzmanības, ja pret kaitīgajām sekām pieļauta neuzmanība, kopumā Krimināllikuma 260. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums ir izdarīts aiz neuzmanības.

4. Krimināllikuma 123. pants (Nonāvēšana aiz neuzmanības) un 131. pants (Miesas bojājums aiz neuzmanības) paredz noziedzīgus nodarījumus aiz neuzmanības ar vieglāku sodu. Krimināllikuma 260. pants ir plašāka satura, jo ietver arī noteikumu pārkāpumu, kā arī paredz bargāku sodu.

5. Ja pret noteikumu pārkāpuma sekām ir konstatējams tiešs vai netiešs nodoms, nodarījums nav kvalificējams pēc Krimināllikuma 260. panta, bet gan –

atkarībā no sekām – kā slepkavība (Krimināllikuma 116.–118. pants) vai kā tišs smags vai vidēja smaguma miesas bojājums (Krimināllikuma 125.–126. pants).

6. Krimināllikuma 260. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums ir materiāla sastāva. Līdz ar to viens no pierādāmajiem apstākļiem ir cēloņsakarība starp nodarījumu (noteikumu pārkāpumu) un sekām (miesas bojājumiem vai nāvi).

7. Cēloņsakarība konstatējama, ja, transportlīdzekļa vadītājam nepārkāpjot attiecīgo noteikumu un pārējiem lietas apstākļiem paliekot nemainīgiem, sekas neiestātos. Šāds vērtējums ir hipotētisks, jo attiecināms uz notikumu norisi, kas reāli nav notikusi. Ievērojot Kriminālprocesa likuma 19. panta trešajā daļā nostiprināto principu *in dubio pro reo*, cēloņsakarība konstatējama tikai tad, ja attiecīgā pārkāpuma nepieļaušanas gadījumā, citiem lietas apstākļiem paliekot nemainīgiem, sekas būtu novērstas pilnīgi droši vai ar ļoti augstu varbūtību.

8. Ja noteikumu pārkāpumu pieļāvuši divi vai vairāki transportlīdzekļu vadītāji, cēloņsakarība starp attiecīgā vadītāja pārkāpumu un sekām iepriekš norādītajā kārtībā pārbaudāma attiecībā uz katru vadītāju atsevišķi.

9. Nosakot noteikumu pārkāpuma cēlonību, jāņem vērā, ka kriminālatbildība iestājas tikai tad, ja kaitīgajās sekās ir realizējies tieši tas apdraudējums, kuru novērst paredz pārkāptā tiesību norma (normas aizsardzības mērķis), pārbaudot, vai seku iestāšanās nav saistīta ar citu apdraudējumu.

10. Ja apsūdzētās personas pieļautais pārkāpums ir cēloniskā sakarā ar sekām, taču arī cietušais – cita transportlīdzekļa vadītājs, pasažieris vai gājējs –, nav rīkojies atbilstoši noteikumiem, apsūdzētā kriminālatbildība netiek izslēgta. Cietušā rīcībai var būt nozīme, nosakot apsūdzētajam sodu un izlemjot kaitējuma kompensācijas pieteikumu.

11. Par to, vai transportlīdzekļa vadītājam bija tehniska iespēja novērst ceļu satiksmes negadījumu, atbildi savas kompetences robežās sniedz eksperts, bet tiesa, novērtējot visus lietā esošos pierādījumus to kopumā un savstarpējā sakarībā, sniedz atbildi, vai tieši konkrētajam transportlīdzekļa vadītājam konkrētajā situācijā bija iespēja novērst ceļu satiksmes negadījumu.

12. Lai secinātu, ka transportlīdzekļa vadītājam bija iespēja novērst ceļu satiksmes negadījumu, piemēram, uzbraukumu gājējam, jākonstatē brīdis, kad transportlīdzekļa vadītājs ieraudzīja (vai viņam vajadzēja ieraudzīt) cietušo gājēju, kura rīcību viņam bija objektīva iespēja novērtēt kā bīstamu.

13. Ceļu satiksmes likuma 19. panta ceturtajā daļā paredzēts ceļu satiksmē piemērojamais paļaušanās princips: katram ceļu satiksmes dalībniekam ir tiesības uzskatīt, ka arī citas personas ceļu satiksmes norisē izpildīs noteiktās prasības. Saskaņā ar šo principu persona, kura rīkojas atbilstoši noteikumiem, var paļauties, ka arī citi tos ievēros. Paļaušanās nav absolūta un paļaušanās princips nav piemērojams tad, ja: 1) persona zina, ka nav pamata paļauties uz citu personu tiesisku rīcību; 2) pastāv konkrētas pazīmes, kas liecina, ka uz citas personas tiesisku rīcību paļauties nevar. Transportlīdzekļa vadītājam, ja viņam ir objektīva iespēja novērtēt citas personas rīcību kā bīstamu, nekavējoties jāveic nepieciešamās darbības, lai novērstu ceļu satiksmes negadījuma rašanos, turklāt faktam, ir vai nav cita persona pārkāpusi ceļu satiksmes noteikumus, nav būtiskas nozīmes. Piemēram, ja gājējs

ir mazgadīgs bērns, kura iespējamo tālāko rīcību nav iespējams prognozēt, transportlīdzekļa vadītājam ir jāparedz bīstamības rašanās iespēja.

14. Izlemjot jautājumu par kriminālprocesa izbeigšanu uz izlīguma pamata (Kriminālprocesa likuma 379. panta pirmās daļas 2. punkts), jāņem vērā, ka vainīguma atzīšana kriminālprocesā nozīmē, ka apsūdzētais piekrīt apsūdzībā norādītajiem faktiskajiem apstākļiem un to juridiskajai kvalifikācijai, tādējādi apliecinot pilnīgu atbildības uzņemšanos par izdarīto noziedzīgo nodarījumu. Daļēja vainīguma atzīšana nevar būt pamats kriminālprocesa izbeigšanai uz izlīguma pamata.

Augstākās tiesas priekšsēdētāja
pilnvarotais kopsapulces vadītājs
A. Uminskis

Tiesu prakses apkopojumi

TIESU PRAKSE LIETĀS PAR VALSTS ROBEŽAS NELIKUMĪGU ŠĶĒRSOŠANU, PERSONAS NELIKUMĪGU PĀRVIETOŠANU PĀRI VALSTS ROBEŽAI UN NODROŠINĀŠANU AR IESPĒJU NELIKUMĪGI UZTURĒTIES LATVIJAS REPUBLIKĀ (Krimināllikuma 284., 285. un 285.¹ pants)

IEVADS

Augstākās tiesas Krimināllietu departaments, veicot tiesu prakses apkopojumu lietās par valsts robežas nelikumīgu šķērsošanu, personas nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai un nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā (Krimināllikuma 284., 285. un 285.¹ pants), apkopojis Senāta Krimināllietu departamenta (turpmāk – Senāts) un apgabaltiesu praksi par laika periodu no 2020. gada līdz 2025. gadam. Apkopojumā uzsvērtas Senāta paustās atziņas par Krimināllikuma¹ 284., 285. un 285.¹ pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu pazīmēm. Pētījumā vērsta uzmanība Krimināllikuma 285. un 285.¹ pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu nošķiršanai; valsts robežas izpratnei Krimināllikuma 284. un 285. pantā paredzētajos noziedzīgajos nodarījumos; aplūkojamo noziedzīgo nodarījumu pabeigtības brīdim un sagatavošanās noziegumam norobežošanai no nozieguma mēģinājuma saistībā ar Krimināllikuma 285. pantā paredzēto noziedzīgo

nodarījumu. Apkopot arī citi ar noziedzīgo nodarījumu kvalifikāciju saistītie jautājumi, sodu piemērošanas prakse un mantas īpašās konfiskācijas veida – noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta – piemērošana. Rakstā sniegts ieskats tiesu prakses pētījuma rezultātā identificētajos problēmjautājumos.

KRIMINĀLLIKUMA 285. UN 285.¹ PANTĀ PAREDZĒTO NOZIEDZĪGO NODARĪJUMU SASTĀVU INTERPRETĀCIJA UN NOZĪME KVALIFIKĀCIJĀ

Krimināllikuma 285. pantā paredzēta atbildība par personas nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai, bet Krimināllikuma 285.¹ pantā – par nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā. Ņemot vērā Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokola pret migrantu nelikumīgu ievēšanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem² 6. panta pirmās daļas „c” apakšpunktā

¹ Krimināllikums: LV likums. Pieņemts 17.06.1998. Pieejams: <https://m.likumi.lv/ta/id/88966-kriminallikums>

² Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokols pret migrantu nelikumīgu ievēšanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem. Pieņemts 15.11.2000. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-likumi/id/1469>.

noteikto pienākumu dalībvalstīm veikt nepieciešamos likumdošanas un citus pasākumus, lai par krimināli sodāmām atzītu darbības, kas izdarītas ar iepriekšēju nodomu un nolūkā tieši vai netieši iegūt kādu finansiālu vai citu materiālu labumu, nodrošinot iespēju kādai personai, kura nav attiecīgās valsts pilsonis vai pastāvīgais iedzīvotājs, uzturēties šajā valstī, neievērojot nepieciešamās likumīgās uzturēšanās prasības, ar 2003. gada 11. decembra likumu „Grozījumi Krimināllikumā”, kas stājas spēkā 2004. gada 2. janvārī,³ Krimināllikums tika papildināts ar 285.¹ pantu. Pamatojot minēto grozījumu nepieciešamību, likumprojekta anotācijā norādīts, ka saskaņā ar Krimināllikuma 284. pantu (Valsts robežas nelikumīga šķērsošana) pie kriminālatbildības iespējams saukt personas, kuras uzturas Latvijas Republikā, neievērojot nepieciešamās likumīgās uzturēšanās prasības, bet personas, kuras nelikumīgi pārvietoja pāri valsts robežai citas personas – saskaņā ar Krimināllikuma 285. pantu.⁴

No objektīvās puses Krimināllikuma 285.¹ pantā paredzētais nodarījums izpaužas personas nodrošināšanā ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā, kas var realizēties personas izmitināšanā, „nodrošinot ar dzīvojamo platību, sadzīves priekšmetiem, sagatavojot nepieciešamos dokumentus u.tml., kā rezultātā netiek ievērotas normatīvajā regulējumā ietvertās likumīgas uzturēšanās prasības Latvijas Republikā”.⁵ Iepriekš norādītais objektīvās puses izpausmes veidu uzskaitījums nav uzskatāms par izsmelšu, uz ko uzmanību vēršis Senāts.⁶ Savukārt Krimināllikuma 285. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums no objektīvās puses raksturojas ar aktīvām darbībām, tām izpaužoties vismaz vienas personas nelikumīgā pārvietošanā pāri valsts robežai, „izmantojot gaisa, ūdens, sauszemes transportlīdzekļus, šķērsojot ar kājām, izmantojot dzīvniekus, dažādas tehniskas ierīces, peldus u.tml.”. Krimināllikuma 285. un 285.¹ panta nošķiršanā būtiska nozīme ir subjektīvās puses izvērtējumam. Krimināllikuma 285. un 285.¹ pantā paredzētie noziedzīgie nodarījumi ir tīši, kurus raksturo tiešs nodoms. Taču, ja Krimināllikuma 285. pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā konstatējamā apzināšanās attiecināma uz personas nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai, vēloties to īstenot, tad

Krimināllikuma 285.¹ pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā – apzināšanās, ka tiek nodrošināta citai personai iespēja nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā un to apzināti veicot.⁷

Apkopojot tiesu praksi, secināms, ka Krimināllikuma 285. un 285.¹ pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu interpretācijā un nošķiršanā viennozīmīga izpratne nav vērojama.⁸ Senāts, vērsot uzmanību Krimināllikuma 285. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma interpretācijai, vairākos lēmumos ir norādījis, ka, „ kaut arī Krimināllikuma 285. panta dispozīcija *ekspresis verbis* neparedz apzinātu personas nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā, minētais izriet no fakta, ka personas nelikumīga pārvietošana pāri valsts robežai nav iespējama kaut vai bez īslaicīgas uzturēšanās Latvijas Republikas teritorijā, proti, to šķērsojot tranzītā, transportējot personu uz kādu apmešanās vietu vai izmitinot”.⁹ Krimināllikuma 285. pantā paredzētais ir formāla sastāva noziedzīgs nodarījums, kas pabeigts brīdī, kad vainīgais pārvietojis vismaz vienu personu pāri valsts robežai kad, piemēram, izmantojot sauszemes transportlīdzekli, persona zināmu laiku var atrasties (uzturēties)¹⁰ noteiktā teritorijā pirms un pēc robežas šķērsošanas. Šādos gadījumos nav veidrojama arī noziedzīgu nodarījumu kopība ar Krimināllikuma 285.¹ pantu.

Tā, piemēram, ar pirmās instances tiesas spriedumu [pers. A] atzīts par vainīgu Krimināllikuma 15. panta ceturtajā daļā un 285. panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā par to, ka mēģināja nelikumīgi pārvietot vairākas personas pāri Latvijas Republikas valsts robežai. Savukārt apelācijas instances tiesa, pirmās instances tiesas spriedumu atceļot daļā par [pers. A] atzīšanu par vainīgu KL 15. panta

⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2023, 581., 582., 584. lpp.

⁸ Piemēram, pirmās instances tiesa atzina, ka persona izdarīja Krimināllikuma 15. panta ceturtajā daļā un 285. panta otrajā daļā (likuma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2023. gada 20. oktobrim) paredzēto noziedzīgo nodarījumu, proti, mēģināja nelikumīgi pārvietot vairākas personas pāri Latvijas Republikas valsts robežai. Apelācijas instances tiesa uzskatīja, ka konstatētās apsūdzētā faktiskās darbības kvalificējamās saskaņā ar Krimināllikuma 285.¹ panta otro daļu kā apzinātu vairāku personu nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā (Latgales apgabaltiesas 2024. gada 13. maija lēmums lietā Nr. 18230007423).

⁹ Senāta 2025. gada 22. aprīļa lēmuma lietā Nr. SKK-27/2025 6.5. punkts, Senāta 2025. gada 17. jūlija lēmuma lietā Nr. SKK67/2025 6.7. punkts.

¹⁰ Termins „uzturēties” skaidrojams kā – *atrasties, dzīvot, mist, piemist, piemānot; (kādu laiku) pabūt, sabūt, kavēties, palikt, neilgu, arī noteiktu laiku būt, atrasties (noteiktā vietā, arī vidē), uz laiku atrasties, dzīvot, mist, dzīvot, mitināties, mājot* (Sinonīmu vārdnīca. Rīga: Avots, 2001, 448. lpp., vārdnīca „Tēzauris”, pieejams: <https://tezauris.lv/uztureties:1>).

³ Grozījumi Krimināllikumā: LV likums. Pieņemts 11.12.2003. Pieejams: <https://m.likumi.lv/ta/id/82271-grozijumi-kriminallikuma>.

⁴ Likumprojekta „Grozījums Krimināllikumā” anotācija. Pieejams: https://www.saeima.lv/Lapas/8Sae_Lprj/lasa-dd=LP0213_0.htm

⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2023, 583., 584. lpp.

⁶ Senāta 2023. gada 3. oktobra lēmuma lietā Nr. SKK-93/2023 11.3. punkts.

ceturtajā daļā un 285. panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā un noteikto sodu, [pers. A] atzina par vainīgu Krimināllikuma 285.¹ panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā par to, ka viņš apzināti nodrošināja ar iespēju vairākām personām nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā. Apsūdzētais automašīnā bija uzņēmis personas bez derīgiem ceļošanas dokumentiem (derīgām vīzām un uzturēšanās atļaujām), kuras bija nelikumīgi šķērsojušas valsts ārējo robežu no Baltkrievijas Republikas uz Latvijas Republiku un kurām nebija tiesību uzturēties Latvijas Republikas teritorijā, mēģinot nelikumīgi pārvietot personas pāri Latvijas Republikas robežai uz Lietuvas Republiku. Senāts atzina, ka personas uzturēšanās nodrošināšana valstī (piemēram, tranzīta laikā), lai īstenotu nodomu – personu nelikumīgi pārvietot pāri valsts robežai –, neietekmē noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju saskaņā ar Krimināllikuma 285. pantu. Krimināllikuma 285. un 285.¹ pants interpretējams kopsakarā ar Eiropas Savienības tiesību aktos noteikto, kur paredzēts dalībvalstu pienākums piemērot kriminālatbildību par minēto pārkāpumu izdarīšanu – Atbalstīšanas direktīvu un Padomes 2002. gada 28. novembra pamatlēmumu 2002/946/TI par krimināltiesiskās sistēmas stiprināšanu, lai novērstu neatļautas ieceļošanas, tranzīta un uzturēšanās atbalstīšanu.¹¹ Senāts secināja, ka palīdzība personai nelikumīgi šķērsot dalībvalsti tranzītā Eiropas Savienības tiesībās ir pielīdzināta palīdzībai nelikumīgi ieceļot dalībvalsts teritorijā, nevis palīdzībai nelikumīgi uzturēties dalībvalsts teritorijā. Līdzīgas prasības izriet arī no Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokola pret migrantu nelikumīgu ievešanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem. Nelikumīga valsts robežas šķērsošana un nelikumīga uzturēšanās ir saistītas. Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 16. decembra Direktīvas 2008/115/EK par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī

uzturas nelikumīgi (Atgriešanas direktīva),¹² nelikumīga ieceļošana var būt viens no faktiskajiem apstākļiem, kuru rezultātā trešās valsts valstspiederīgais var nelikumīgi uzturēties dalībvalsts teritorijā. Atgriešanas direktīvas 3. panta 2. punkts un Imigrācijas likuma 1. panta pirmās daļas 6.¹ punkts norāda, ka Šengenas Robežu kodeksa 5. panta un Imigrācijas likuma 4. vai 4.¹ panta pārkāpumi ir uzskatāmi par nelikumīgu uzturēšanos valstī. Senāts atzina, ka līdz ar to minēto tiesību normu pārkāpumi valsts robežas šķērsošanas procesā ir uzskatāmi par nelikumīgu valsts robežas šķērsošanu, kā arī personas nelikumīga pārvietošana pāri valsts robežai ir ne tikai nelikumīga pārvietošana pāri Eiropas Savienības ārējai robežai, bet arī palīdzība personai nelikumīgi šķērsot Eiropas Savienības dalībvalsti tranzītā.¹³

VALSTS ROBEŽAS IZPRATNE KRIMINĀLLIKUMA 284. UN 285. PANTĀ PAREDZĒTO NOZIEDZĪGO NODARĪJUMU SASTĀVOS

Jēdziena „valsts robeža” skaidrojums sniegts Latvijas Republikas valsts robežas likuma¹⁴ 1. panta 1. punktā, likumdevējam nosakot, ka Latvijas Republikas valsts robeža ir „nepārtraukta un noslēgta līnija un ar šo līniju sakrītoša vertikāla virsma, kas Latvijas Republikas sauszemes un ūdeņu teritoriju, zemes dzīles un gaisa telpu norobežo no kaimiņvalstīm un no Latvijas Republikas ekskluzīvās ekonomiskās zonas Baltijas jūrā”. Likuma 1. panta 4. un 5. punktā definēta valsts ārējā un iekšējā robeža saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 9. marta Regulas (ES) Nr. 2016/399 par Savienības Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas robežu kodekss)¹⁵ 2. panta 1. un 2. punktu. Senāts vērsis uzmanību, ka Krimināllikuma 285. panta dispozīcijā, atšķirībā no Krimināllikuma 284. panta, nav ietverta speciāla norāde uz valsts robežas veidu. Skaidrojot Krimināllikuma 285. pantā ietvertā jēdziena „valsts robeža” saturu atbilstoši Šengenas robežu kodeksa regulējumam, Senāts, pielietojot tiesību

¹¹ Atbalstīšanas direktīvā tiek nošķirti divu veidu vispārēji pārkāpumi šajā jomā: 1) 1. panta 1. punkta „a” apakšpunktā ir minēta tiša palīdzība, ieceļot dalībvalsts teritorijā vai šķērsot to tranzītā personai, kura nav dalībvalsts pilsonis, pārkāpjot attiecīgās valsts likumus par ārvalstnieku ieceļošanu vai tranzītu; 2) 1. panta 1. punkta „b” apakšpunktā ir minēta tiša palīdzība uzturēties dalībvalsts teritorijā personai, kas nav dalībvalsts pilsonis, pārkāpjot attiecīgās valsts tiesību aktus par ārvalstnieku uzturēšanos, peļņas gūšanas nolūkā. Atbalstīšanas direktīvas 2. panta „c” apakšpunkts paredz dalībvalsts pienākumu noteikt sankcijas arī par mēģinājumiem izdarīt abus minētos pārkāpumus (Senāta 2025. gada 17. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-67/2025).

¹² Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva 2008/115/EK (2008. gada 16. decembris) par kopīgiem standartiem un procedūrām dalībvalstīs attiecībā uz to trešo valstu valstspiederīgo atgriešanu, kas dalībvalstī uzturas nelikumīgi. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj/?locale=LV>.

¹³ Senāta 2025. gada 17. jūlija lēmums lietā Nr. SKK-67/2025. Līdzīga atziņa pausta arī Senāta 2025. gada 22. aprīļa lēmumā lietā Nr. SKK-27/2025.

¹⁴ Latvijas Republikas valsts robežas likums. LV likums. Pieņemts 12.11.2009. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/201364-latvijas-republikas-valsts-robezas-likums>

¹⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/399 (2016. gada 9. marts) par Savienības Kodeksu par noteikumiem, kas reglamentē personu pārvietošanos pār robežām (Šengenas Robežu kodekss) (kodifikācija). Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/399/oj/?locale=LV>

normu iztulkošanas metodes, atzinis, ka ar valsts robežu saprotama ne vien Šengenas valstu ārējā robeža, bet arī Eiropas Savienības attiecīgās dalībvalsts iekšējās robežas. Krimināllikuma 285. panta saturs interpretējams kopsakarā ar Direktīvu 2002/90/EK un Padomes 2002. gada 28. novembra pamatlēmumu 2002/946/TI par krimināltiesiskās sistēmas stiprināšanu, lai novērstu neatļautas ieceļošanas, tranzīta un uzturēšanās atbalstīšanu. Secināms, ka palīdzība personai nelikumīgi šķērsot dalībvalsti tranzītā ir pielīdzināma palīdzībai nelikumīgi ieceļot dalībvalsts teritorijā. Ar Krimināllikuma 285. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu jāsaprot personas nelikumīga pārvietošana gan pāri valsts ārējai, gan iekšējai robežai.¹⁶

KRIMINĀLLIKUMA 285. PANTĀ PAREDZĒTĀ NOZIEDZĪGĀ NODARĪJUMA OBJEKTĪVĀS PUSES IZPRATNE, NOŠKIROT SAGATAVOŠANOS NOZIEGUMAM NO NOZIEGUMA MĒĢINĀJUMA

Krimināllikuma 285. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums no objektīvās puses raksturojas ar aktīvām darbībām, tām izpaužoties vismaz vienas personas nelikumīgā pārvietošanā pāri valsts robežai.¹⁷ Saskaņā ar Krimināllikuma 15. panta trešajā daļā noteikto, par „sagatavošanos noziegumam atzīstama līdzekļu vai rīku sameklēšana vai pielāgošana, vai citāda tiša labvēlīgu apstākļu radīšana tiša nozieguma izdarīšanai, ja turklāt tas nav turpināts no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ”. Atbilstoši panta ceturtajā daļā noteiktajam, „par nozieguma mēģinājumu atzīstama apzināta darbība (bezdarbība), kas tieši vērsta uz tišu tā izdarīšanu, ja noziegums nav izdarīts līdz galam no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ”. Nozieguma mēģinājumā tiša darbība (bezdarbība) jau satur noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvās puses pazīmes, ar tām tieši apdraudot ar Krimināllikumu aizsargātās noteiktās intereses, savukārt sagatavošanās noziegumam gadījumā ar darbībām tiek radīti labvēlīgi apstākļi iecerētā nozieguma izdarīšanai.¹⁸

Tā ar pirmās instances tiesas spriedumu persona atzīta par vainīgu saskaņā ar Krimināllikuma 15. panta trešo daļu un 285. panta trešo daļu. Apelācijas instances tiesa, spriedumu atstājot negrozītu, secinājusi, ka apsūdzētais tiesiski un pamatoti atzīts par vainīgu inkriminētajā noziedzīgajā nodarījumā un viņa darbības pareizi kvalificētas atbilstoši Krimināllikuma 15. panta

trešajai daļai un 285. panta trešajai daļai, noraidot apelācijas protestā pausto viedokli, ka apsūdzētā darbības kvalificējamās saskaņā ar Krimināllikuma 15. panta ceturto daļu un 285. panta trešo daļu kā mēģinājums organizētā grupā nelikumīgi pārvietot pāri valsts robežai lielu skaitu personu. Tiesa atzina par pierādītu, ka apsūdzētais kopā ar citiem organizētās grupas dalībniekiem nebija uzsācis darbības, kas atbilstu nozieguma objektīvās puses pazīmēm – personu pārvietošanai valsts robežas virzienā, jo, ierodoties vietā, kur bija paredzēts automašīnās uzņemt no Baltkrievijas nelikumīgi ieceļojušās personas, tās jau bija aizturētas, un pēc tam tika aizturēts arī pats apsūdzētais, līdz ar to viņš nebija uzsācis aktīvas darbības, kas liecinātu par mēģinājumu nelikumīgi pārvietot personas pāri valsts robežai. Apelācijas instances tiesa pamatoti atzina par atbilstošu pirmās instances tiesas secinājumu, ka apsūdzētā darbības bija vērstas uz labvēlīgu apstākļu radīšanu nozieguma izdarīšanai, vērtējot kā sagatavošanos noziegumam. Senāts apelācijas instances tiesas lēmumu atzina par tiesisku, par nepamatotu atzīstot kasācijas protestā norādīto viedokli par Krimināllikuma 285. panta trešajā daļā paredzētā nozieguma mēģinājuma konstatēšanu.¹⁹

SODA PIEMĒROŠANA

Atbilstoši spēkā esošajai redakcijai likumdevējs Krimināllikuma 284. panta, 285. un 285.¹ panta pirmās daļas sankcijās²⁰ kā iespējami piemērojamus

¹⁹ Senāta 2025. gada 23. decembra lēmums lietā Nr. SKK-453/2025.

²⁰ Krimināllikuma 284. panta pirmajā daļā noteikts, ka par valsts ārējās robežas tišu nelikumīgu šķērsošanu – soda ar īslaicīgu brīvības atņemšanu vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu; ¹ daļā – par valsts robežas tišu nelikumīgu šķērsošanu, ja to ir izdarījusi persona, kurai nacionālās drošības apdraudējuma novēršanai ir noteikts izceļošanas aizliegums no Latvijas Republikas, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz vienam gadam vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu. Krimināllikuma 285. panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām, ja tās izdarījusi personu grupa vai izmantojot transportlīdzekli, vai neievērojot noteikto ieceļošanas aizliegumu Latvijas Republikā, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar probācijas uzraudzību, vai ar sabiedrisko darbu, vai ar naudas sodu. Krimināllikuma 285. panta pirmajā daļā paredzētais, ka par personas nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar probācijas uzraudzību, vai ar naudas sodu; panta otrajā, trešajā, ³ , ceturtajā daļā kā vienīgais pamatsods paredzēta brīvības atņemšana. Krimināllikuma 285.¹ panta pirmajā daļā paredzēts, ka par apzinātu personas nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā, ja to izdarījusi personu grupa vai valsts amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli, – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar probācijas uzraudzību, vai ar naudas sodu; panta otrajā un trešajā daļā kā vienīgais pamatsods paredzēta brīvības atņemšana.

¹⁶ Senāta 2025. gada 22. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-27/2025.

¹⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2023, 581. lpp.

¹⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Mācību grāmata. Ceturtais papildinātais izdevums, 2024, 195., 199. lpp.

pamatsodus bez brīvības atņemšanas (t.sk. īslaicīgas brīvības atņemšanas) paredzējis arī citus (probācijas uzraudzību, sabiedrisko darbu, naudas sodu).

Prakses pētījuma rezultātā secināms, ka par Krimināllikuma 284., 285., 285.¹ pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem visbiežāk tiek piemērota brīvības atņemšana, tai skaitā īslaicīga brīvības atņemšana. Kā papildsods bieži tiek piemērota izraidīšana no Latvijas Republikas, nosakot iecelšanas aizliegumu uz noteiktu laiku. Saskaņā ar Krimināllikuma 43. panta pirmajā daļā (ievērojot panta 1.¹ daļā paredzētos izņēmumus²¹) noteikto, izraidīšanu no Latvijas Republikas var piemērot citas valsts pilsonim vai personai, kurai ir pastāvīgās uzturēšanās atļauja citā valstī, tiesai atzīstot, ka, ievērojot lietas apstākļus un vainīgā personību, nav pieļaujama viņa atrašanās Latvijā.

Piemēram, par Krimināllikuma 15. panta ceturtajā daļā un 284. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu persona sodīta ar brīvības atņemšanu uz četriem mēnešiem un izraidīšanu no Latvijas Republikas, nosakot iecelšanas aizliegumu uz trim gadiem. Tā kā persona izdarīja vēl citus noziedzīgus nodarījumus (par Krimināllikuma 275. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījuma sodīta ar īslaicīgu brīvības atņemšanu uz vienu mēnesi divdesmit dienām, par Krimināllikuma 275. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sodīta ar īslaicīgu brīvības atņemšanu uz diviem mēnešiem, par Krimināllikuma 281. panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu sodīta ar īslaicīgu brīvības atņemšanu uz diviem mēnešiem), daļēji saskaitot piespriestos sodus, pilnīgi pievienojot papildsodu, tiesa kā galīgo sodu noteica brīvības atņemšanu uz septiņiem mēnešiem un izraidīšanu no Latvijas Republikas, nosakot iecelšanas aizliegumu uz trim gadiem.²² Ar apelācijas instances tiesas lēmumu pirmās

instances tiesas spriedums atstāts negrozīts.²³ Arī citā lietā tiesa par Krimināllikuma 284. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu personu sodīja ar brīvības atņemšanu, to nosakot uz sešiem mēnešiem un ar izraidīšanu no Latvijas Republikas, nosakot iecelšanas aizliegumu uz trim gadiem; par Krimināllikuma 285. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanu sodīja ar brīvības atņemšanu uz pieciem gadiem astoņiem mēnešiem un ar izraidīšanu no Latvijas Republikas, nosakot iecelšanas aizliegumu uz pieciem gadiem. Nosakot galīgo sodu, piespriestie sodi tika daļēji saskaitīti, nosakot brīvības atņemšanu uz sešiem gadiem vienu mēnesi un izraidīšanu no Latvijas Republikas, nosakot iecelšanas aizliegumu uz septiņiem gadiem.²⁴

NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA IZDARĪŠANAS PRIEKŠMETA KONFISKĀCIJA

Saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹⁰ un 70.¹² pantā noteikto, viens no mantas īpašās konfiskācijas veidiem ir noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta konfiskācija. Atbilstoši 70.¹² panta pirmajai daļai „noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets ir rīki un līdzekļi, kuri bija paredzēti vai tika izmantoti noziedzīga nodarījuma izdarīšanai”. Visbiežāk konfiscēti noziedzīga nodarījuma izdarīšanai izmantotie transportlīdzekļi un mobilie telefoni.²⁵ Tā ar pirmās instances tiesas 2023. gada 21. decembra spriedumu [pers. A] pamatoti atzīta par vainīgu Krimināllikuma 15. panta ceturtajā daļā un 285. panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā (par mēģinājumu personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās nelikumīgi pārvietot vairākas personas pāri valsts robežai) un saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹⁴ panta pirmo daļu no [pers. A] piedzīta noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas priekšmeta – transportlīdzekļa „Toyota Prius” – vērtība 3663 euro.²⁶

²¹ Krimināllikuma 43. panta 1.¹ daļā noteikts: „Izraidīšana no Latvijas Republikas nav piemērojama Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas valsts vai Šveices Konfederācijas pilsonim, kā arī viņa laulātajam, bērniem līdz divdesmit viena gada vecumam, vecākiem vai personai, ar kuru viņš dzīvo kopā un ar kuru viņam ir kopīga (nedalīta) saimniecība vai kura ir viņa apgādībā, izņemot gadījumus, kad tiesa atzīst, ka, ievērojot lietas apstākļus, noziedzīgā nodarījuma raksturu un vainīgā personību, tā atrašanās Latvijā rada nopietnus draudus sabiedriskajai kārtībai vai valsts drošībai. Ja šāda persona Latvijā ir uzturējies iepriekšējos desmit gadus vai ir nepilngadīga, tad attiecībā uz to izraidīšana piemērojama tikai tad, ja tiesa atzīst, ka, ievērojot lietas apstākļus, noziedzīgā nodarījuma raksturu un vainīgā personību, tā atrašanās Latvijā rada nopietnus draudus valsts drošībai. Izraidīšana no Latvijas Republikas nepilngadīgajam piemērojama arī tad, ja tā atbilst nepilngadīgā interesēm saskaņā ar Latvijas Republikai saistošiem starptautiskajiem līgumiem”.

²² Latgales rajona tiesas 2024. gada 30. augusta spriedums lietā Nr. 18230004224.

²³ Latgales apgabaltiesas 2025. gada 8. janvāra lēmums lietā Nr. KA03-0055-25.

²⁴ Latgales apgabaltiesas 2024. gada 20. augusta lēmums lietā Nr. 18240008223.

²⁵ Piemēram, Latgales apgabaltiesas 17.04.2025. spriedums lietā Nr. 18240020323.

²⁶ Jau iepriekš minēts, ka ar apelācijas instances tiesas lēmumu pirmās instances tiesas spriedums atcelts pilnībā un lieta nosūtīta jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, atzīstot, ka [pers. A] nevis nelikumīgi mēģināja vairākas personas pārvietot pāri Latvijas Republikas valsts robežai, bet nodrošināja šīs personas ar īslaicīgu uzturēšanās iespēju Latvijā, slēptā veidā transportlīdzekļi nokļūšanai uz citu Eiropas Savienības dalībvalsti. Par apelācijas instances tiesas lēmumu prokurore iesniedza kasācijas protestu, norādot, ka Krimināllikuma 285.¹ pants piemērots nepareizi. Senāts atzina, ka „personas nelikumīga pārvietošana pāri valsts robežai nav iespējama kaut vai bez īslaicīgas uzturēšanās Latvijā, Republikas teritorijā, proti, to šķērsojot tranzītā, transportējot personu uz kādu apmešanās vietu vai izmitinot” (Senāta 2025. gada 22. aprīļa lēmums lietā Nr. SKK-27/2025).

Gadījumā, ja noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets pieder citai personai, iespējams piedzīt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta vērtību saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹⁴ panta pirmajā daļā noteikto.²⁷ Senāts par pamatotu atzinis apelācijas instances tiesas norādīto, ka minētajā tiesību normā likumdevējs noteicis tiesas tiesības, nevis pienākumu piedzīt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta vērtību (tiesai šajā gadījumā ir tiesības no apsūdzētā piedzīt arī daļu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas priekšmeta vērtību). Senāts vērsis uzmanību tiesību doktrīnā norādītajam, ka „slēdziens no lielākā uz mazāko attiecas ne tikai uz tādiem likuma robežiem, kas rodas tiesiskā sastāva pusē, bet arī tiesisko seku pusē. Piemēram, tas, kuram pie zināmiem nosacījumiem ir noteiktas tiesības, drīkst rīkoties arī mazāk apgrūtinoties (*Neimanis J. Slēdziens par apjomu. Jurista Vārds, 21.06.2005., Nr. 23 (378)*). Senāts atzina, ka Krimināllikuma 70.¹⁴ panta pirmajā daļā paredzēta tiesas rīcības brīvība, „līdz ar to, ja tiesa var piedzīt visu priekšmeta vērtību (pilnu apmēru), tad tai vēl jo vairāk ir tiesības piedzīt arī mazāku apmēru, proti, daļu no šīs vērtības, ja tas atbilst konkrētās lietas konstatētajiem apstākļiem un samērīguma/taisnīguma prasībām”.²⁸

KOPSAVILKUMS

[1] Krimināllikuma 285. panta dispozīcija *ekspresis verbis* neparedz apzinātu personas nodrošināšanu ar iespēju nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā, tomēr personas nelikumīga pārvietošana pāri valsts robežai nav iespējama bez uzturēšanās Latvijas Republikas teritorijā, personai atrodoties (uzturoties) noteiktā teritorijā pirms un pēc robežas šķērsošanas.

[2] Krimināllikuma 285. un 285.¹ panta nošķiršanā būtiska nozīme ir subjektīvās puses izvērtējumam. Krimināllikuma 285. un 285.¹ pantā paredzētie noziedzīgie nodarījumi ir tīši, kurus raksturo tiešs nodoms. Ja Krimināllikuma 285. pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā konstatējamā apzināšanās attiecināma uz personas nelikumīgu pārvietošanu pāri valsts robežai, vēloties to īstenot, tad Krimināllikuma 285.¹ pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā – apzināšanās, ka tiek nodrošināta citai personai iespēja nelikumīgi uzturēties Latvijas Republikā un to apzināti veicot.

[3] Krimināllikuma 285. panta dispozīcijā,

²⁷ Piemēram, Latgales apgabaltiesas 21.11.2024. spriedums lietā Nr. 18240013523.

²⁸ Senāta 2025. gada 23. decembra lēmums lietā Nr. SKK-453/2025.

atšķirībā no Krimināllikuma 284. panta, nav ietverta speciāla norāde uz valsts robežas veidu. Ar Krimināllikuma 285. pantā paredzēto „pārvietošanu pāri valsts robežai” saprotama personas nelikumīga pārvietošana gan pāri valsts ārējai, gan iekšējai robežai.

[4] Krimināllikuma 285. pantā paredzētais noziedzīgais nodarījums ir ar formālu sastāvu un tā objektīvās puses darbības izpaužas vismaz vienas personas nelikumīgā pārvietošanā pāri valsts robežai. Ņemot vērā krimināltiesībās atzīto, nozieguma mēģinājumā tīšā darbība (bezdarbība) jau satur noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvās puses pazīmes, tieši apdraudot ar Krimināllikumu aizsargātās intereses, savukārt sagatavošanās noziegumam gadījumā tiek radīti labvēlīgi apstākļi iecerētā nozieguma izdarīšanai. Vēl neuzsākot aktīvas darbības, kas liecinātu par mēģinājumu nelikumīgi pārvietot personas pāri valsts robežai (darbības, kas atbilstu nozieguma objektīvās puses pazīmēm, – personu pārvietošanai valsts robežas virzienā), apsūdzētā darbības atzīstamas par vērstām uz labvēlīgu apstākļu radīšanu nozieguma izdarīšanai, izdarīto atzīstot par sagatavošanos noziegumam.

[5] Prakses pētījuma rezultātā secināms, ka par Krimināllikuma 284., 285., 285.¹ pantā paredzētajiem noziedzīgajiem nodarījumiem visbiežāk tiek piemērota brīvības atņemšana. Kā papildsods, ņemot vērā Krimināllikuma 43. pantā noteikto, bieži tiek piemērota izraidīšana no Latvijas Republikas, nosakot iecelšanās aizliegumu uz noteiktu laiku.

[6] Saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹² panta pirmo daļu „noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets ir rīki un līdzekļi, kuri bija paredzēti vai tika izmantoti noziedzīga nodarījuma izdarīšanai”. Krimināllikuma 70.¹⁴ panta pirmajā daļā noteikts, ka tad, ja noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets pieder citai personai, var piedzīt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta vērtību. Minētajā tiesību normā likumdevējs noteicis tiesas tiesības, nevis pienākumu piedzīt noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta vērtību. Krimināllikuma 70.¹⁴ panta pirmajā daļā paredzēta tiesas rīcības brīvība, atzīstot tiesības piedzīt arī mazāku apmēru (daļu no šīs vērtības, ja tas atbilst konkrētajā lietā konstatētajiem apstākļiem un samērīguma/taisnīguma prasībām).

Evija VĪNKALNA,

Senāta Krimināllietu departamenta zinātniski
analītiskā padomniece, LU Juridiskās fakultātes
Krimināltiesisko zinātņu katedras lektore

APELĀCIJAS INSTANCES TIESAS KOMPETENCE NOSŪTĪT KRIMINĀLLIETU JAUNAI IZSKATĪŠANAI

Tiesu prakses apkopojumā par Kriminālprocesa likuma 566. panta piemērošanu, tas ir, par apelācijas instances tiesas kompetenci krimināllietas nosūtīšanā jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā, sistematizētas atziņas, kas izteiktas Senāta lēmumos, ko tas pieņēmis laikā no 2015. gada līdz 2025. gada 31. maijam.

Senāta atziņas sakārtotas divās grupās: par apelācijas instances tiesas kompetenci krimināllietas nosūtīšanā jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā

un par pamatu šādai nosūtīšanai. Koncentrēti apkopoti arī citi būtiski ar Kriminālprocesa likuma 566. panta piemērošanu saistīti jautājumi.

Apkopojumā iekļauti Senātā izskatīto lietu kopsavilkumi, kas sagrupēti atbilstoši Kriminālprocesa likuma 575. pantā norādītajiem Kriminālprocesa likuma būtiskiem pārkāpumiem, kas bijuši par pamatu vai kuriem būtu bijis jābūt konstatētiem, lai lietu nosūtītu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā.

APDROŠINĀŠANAS LIETAS

Apkopojumā analizētas laikā no 2016. gada līdz 2025. gadam Senāta pieņemtajos nolēmumos ietvertās atziņas apdrošināšanu regulējošo normatīvo aktu piemērošanā.

Apkopojumā ietvertas tēzes no Senāta nolēmumiem, kuros piemērotas Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības

obligātās apdrošināšanas likuma (OCTA likums), likuma „Par apdrošināšanas līgumu”, kā arī Civillikuma, Patērētāju tiesību aizsardzības likuma, Civilprocesa likuma normas, kas bijušas nozīmīgas apdrošināšanas lietās vai lietās, kas skar apdrošināšanas tiesību jautājumus.

CEĻU SATIKSMES NOTEIKUMU UN TRANSPORTLĪDZEKĻU EKSPLUATĀCIJAS NOTEIKUMU PĀRKĀPŠANA

Tiesu prakses apkopojumā apkopotas un sistematizētas Senāta atziņas, secinājumi un prakses piemēri lietās par ceļu satiksmes noteikumu un transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu (Krimināllikuma 260. pants), kas Senātā izskatītas laikā no 2020. gada līdz 2025. gada jūlijam. Apkopojumā sistematizētās

Senāta atziņas ilustrē tos šai lietu kategorijai būtiskos jautājumus, kas tiesu praksē bijuši aktuāli pēdējo gadu laikā.

Apkopojumi pieejami Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā Tiesu prakse/ Tiesu prakses apkopojumi

Skaidrojums

SENĀTAM BŪS TIESĪBAS LŪGT EIROPAS CILVĒKTIESĪBU TIESU SNIEGT KONSULTATĪVU ATZINUMU

No 2026. gada 1. marta Senātam un Satversmes tiesai būs tiesības lūgt Eiropas Cilvēktiesību tiesu sniegt konsultatīvu atzinumu par būtiskiem Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā vai tās protokolos garantēto tiesību un brīvību interpretācijas vai piemērošanas jautājumiem. To paredz Konvencijas 16. protokols, kam Latvija pievienojusies.

Tiesas konsultatīvajā atzinumā izdarītie secinājumi nav juridiski saistoši, tomēr tie dod ieskatu un vadlīnijas Konvencijā un tās protokolos garantēto

tiesību interpretācijai un piemērošanai strīdīgos un iepriekš neatrisinātos jautājumos.

Šobrīd Protokolu ir ratificējušas 26 Konvencijas dalībvalstis: Albānija, Andora, Armēnija, Azerbaidžāna, Beļģija, Bosnija un Hercegovina, Francija, Grieķija, Gruzija, Igaunija, Lietuva, Luksemburga, Melnkalne, Moldova, Monako, Nīderlande, Rumānija, Sanmarīno, Slovākija, Slovēnija, Somija, Spānija, Ukraina, Ziemeļmaķedonija, Zviedrija un Latvija. Protokolu parakstījušas vēl trīs Konvencijas dalībvalstis: Itālija, Norvēģija un Turcija.

2025. gada judikatūras pārskats

JUDIKATŪRAS MAIŅA

TĒZES NOLĒMUMIEM, KUROS 2025. GADĀ MAINĪTA KASĀCIJAS INSTANCES PRAKSE

Senāta Civillietu departamenta
2025. gada 17. decembra
SPRIEDUMS
Lieta Nr. SKC-202/2025

Dāvinājuma priekšmets, uz kuru kreditors var vērst piedziņu Civillikuma 1927. panta kārtībā, un kapitālsabiedrības valdes locekļa amata pienākumu pildīšana bez atlīdzības

Civillikuma 1927. pants piemērojams tikai gadījumos, kad ir konstatējams tagadējās mantas dāvinājums. Turklāt atšķirībā no Civillikuma 1912. panta, kuram atbilstoši dāvinājuma priekšmets var būt mantiska vērtība, Civillikuma 1927. pants attiecas tikai uz mantu (ķermeniskām un bezķermeniskām lietām).

Darbs un pakalpojums, tostarp kapitālsabiedrības valdes locekļa pienākumu pildīšana bez atlīdzības (atlīdzība nav bijusi noteikta), neatbilst ķermeniskas vai bezķermeniskas lietas jēdzienam, neietilpst mantas sastāvā un nav tāds dāvinājuma priekšmets, par kuru kreditors var celt prasību saskaņā ar Civillikuma 1927. panta otro teikumu, t. i., uz to nevar vērst piedziņu minētās normas kārtībā.

Savukārt tad, ja valdes loceklis ir atteicies no pastāvoša prasījuma par noteiktas un nopelnītas konkrētas atlīdzības samaksu par valdes locekļa pienākumu pildīšanu attiecīgā laika posmā (atlīdzība ir bijusi noteikta), valdes locekļa prasījuma tiesības pret kapitālsabiedrību uz atlīdzību par valdes locekļa pienākuma pildīšanu ietilpst mantā un var būt dāvinājuma priekšmets, uz kuru kreditors drīkst vērst piedziņu Civillikuma 1927. panta kārtībā. Atbilstoši vispārīgajam principam (Civilprocesa likuma 93. panta pirmā daļa) minēto apstākļu (ka atlīdzība bijusi noteikta un ka valdes loceklis no tās atteicies) pierādīšanas nasta ir prasītājam (kreditoram) (JUDIKATŪRAS MAIŅA).

Actio pauliana jeb prasības atzīt par spēkā neesošu darījumu, kas noslēgts kreditoram par jaunu, nošķiršana no Civillikuma 1927. pantā paredzētās kreditora prasības vērst piedziņu uz parādnieka atdāvināto mantu

Actio pauliana jeb kreditora prasībai atzīt par spēkā neesošu darījumu, kas noslēgts kreditoram par jaunu, ir būtisks dāvinātāja jauns nolūks kaitēt kreditoram un apdāvinātā zināšana par iepriekšminēto nolūku, kuri atsevišķos gadījumos ir prezumējami. Turpretim

Civillikuma 1927. panta piemērošanā šiem diviem apstākļiem nav nozīmes, proti, kreditora prasībā vērst piedziņu uz mantu, kuru viņa parādnieks atdāvinājis citai personai laikā, kad parādniekam bijis parāds pret kreditoru, ko parādnieks nespēj samaksāt.

Atlīdzības noteikšana par valdes locekļa pienākumu pildīšanu

Valdes locekļa un kapitālsabiedrības attiecības pēc būtības ir pilnvarojuma tiesiskās attiecības, kas var būt gan atlīdzības, gan bezatlīdzības tiesiskās attiecības, t. i., atlīdzība nav valdes locekļa un kapitālsabiedrības tiesisko attiecību spēkā esības priekšnoteikums.

Komerclikuma 221. panta astotā daļa nepiešķir valdes loceklim subjektīvās tiesības prasīt no sabiedrības ar ierobežotu atbildību konkrētu atlīdzību par valdes locekļa amata pienākumu pildīšanu, bet gan paredz tiesības, ievērojot likumā minētos kritērijus, sabiedrības padomei vai dalībniekiem noteikt vai nenoteikt atlīdzību. Ja sabiedrības padome vai dalībnieki nav noteikuši valdes loceklim atlīdzību, nevar uzskatīt, ka valdes loceklim ir radušās īstenojamas prasījuma tiesības uz atlīdzību vai tās noteikšanu.

Senāta Administratīvo lietu departamenta
2025. gada 27. oktobra
SPRIEDUMS
Lieta Nr. SKA-50/2025

Komercreģistrā reģistrētas aizlieguma atzīmes ietekme uz dalībnieku reģistra izmaiņu reģistrēšanu

Likuma „Par Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistru” 14. panta pirmās daļas 6. punkts interpretējams tādējādi, ka dalībnieka izslēgšanas prasībā piemērotais prasības nodrošinājuma līdzeklis, ar kuru atbildētājam aizliegts atsavināt un iekļāt savas kapitāla daļas, prasības apmierināšanas gadījumā nav uzskatāms par tiesisku šķērsli pievienot sabiedrības reģistrācijas lietai kapitālsabiedrības dalībnieku reģistra nodalījumu, kurā atspoguļota kapitāla daļu pāreja, pamatojoties uz spēkā stājušos tiesas spriedumu par atbildētāja izslēgšanu no sabiedrības un viņa daļu pāreju sabiedrībai.

Sabiedrībai, kuras labā noteikts prasības nodrošināšanas līdzeklis, ir tiesības reģistrēt izmaiņas dalībnieku reģistrā, pamatojoties uz spēkā stājušos spriedumu par dalībnieka izslēgšanu no sabiedrības. Līdz ar minēto izmaiņu reģistrāciju iepriekš reģistrētā aizlieguma atzīme zaudē nozīmi (JUDIKATŪRAS MAIŅA).

**Senāta Krimināllietu departamenta
2025. gada [..]
LĒMUMS
Lieta SKK-[H]/2025**

Videoieraksta, kurā izmeklēšanas darbība fiksēta daļēji, kā pierādījuma pieļaujamība

Kriminālprocesa likuma 143. panta otrajā daļā noteiktais, ka nav pieļaujams daļējs ieraksts, saprotams vienīgi kā procesuāls aizliegums izmeklēšanas darbības veicējam veikt daļēju ierakstu. Līdz ar to daļējs ieraksts pats par sevi nav uzskatāms par nepieļaujamu pierādījumu Kriminālprocesa 130. panta otrās daļas 3. punkta izpratnē. Tiesa šāda ieraksta vērtējumā ņem vērā ne tikai tā nepilnīgumu, bet arī fiksēto ziņu par faktiem iegūšanas apstākļus un ticamības pakāpi. (JUDIKATŪRAS MAIŅA)

Secinājums par fotoattēla varbūtēju pornogrāfisku saturu neatbilst apstākļiem (ziņām par faktiem),

kas konstatēti ārpus saprātīgām šaubām

Notiesājošu spriedumu var pamatot tikai ar tādiem apstākļiem (ziņām par faktiem), kas konstatēti ārpus saprātīgām šaubām. Lai arī lietās par noziedzīgiem nodarījumiem pret nepilngadīgas personas tikumību un dzimumneaizskaramību netiešs pierādījums var būt pie apsūdzētā konstatēti bērnu pornogrāfiju saturoši attēli, pamatojot apsūdzētā vainīgumu ar fotoattēlu pirmšķietami pornogrāfisku saturu, proti, ar iespējamu faktu, tiek pieļauts Kriminālprocesa likuma 19. panta trešajā daļā nostiprinātā kriminālprocesa pamatprincipa pārkāpums.

Vienas personas liecība kā izšķirošais pierādījums lietā

Fakts, ka izšķirošais pierādījums lietā ir vienas personas liecība, pats par sevi neierobežo tiesu taisīt notiesājošu spriedumu, ja aizstāvībai tiek efektīvi nodrošinātas tās tiesības apšaubīt šīs liecības, un tiesa ir vispusīgi izvērtējusi to ticamību.

NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA PRIEKŠMETS UN NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA IZDARĪŠANAS PRIEKŠMETS: IESKATS SENĀTA KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTA 2025. GADA JUDIKATŪRAS LĒMUMOS

Rakstā sniegts ieskats Senāta Krimināllietu departamenta 2025. gada judikatūras lēmumos, kuros ir aktualizēti jautājumi par noziedzīga nodarījuma priekšmetu un noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu.

**LĒMUMI, KUROS AKTUALIZĒTI JAUTĀJUMI PAR
NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA PRIEKŠMETU**

Jautājumi, kas ir saistīti ar noziedzīga nodarījuma priekšmetu, ir aktualizēti divos Senāta lēmumos, kas pieņemti 2025. gadā – 20. februāra lēmumā lietā Nr. SKK-10/2025 un 29. maija lēmumā lietā Nr. SKK-40/2025.

Par lēmumu lietā Nr. SKK-10/2025

Lēmumā lietā Nr. SKK-10/2025 Senāts ir aktualizējis jautājumu par Krimināllikuma 177. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma (krāpšana) priekšmeta – nekustamā īpašuma bezatlīdzības un beztermiņa lietošanas tiesību – vērtības noteikšanu.

Lieta kasācijas instances tiesā izskatīta sakarā ar apsūdzētā A un apsūdzētā B aizstāvja kasācijas sūdzībām par apelācijas instances tiesas 2023. gada 14. novembra spriedumu.

Izskatāmajā lietā ar pirmās instances tiesas spriedumu abi apsūdzētie atzīti par vainīgiem un sodīti pēc Krimināllikuma 15. panta ceturtās daļas un

177. panta trešās daļas par mēģinājumu ar viltu iegūt tiesības uz svešu mantu lielā apmērā personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās.

Apelācijas instances tiesa atcēlusi pirmās instances tiesas spriedumu daļā par apsūdzētajam B noteikto sodu pēc Krimināllikuma 15. panta ceturtās daļas un 177. panta trešās daļas un saskaņā ar Krimināllikuma 51. pantu noteikto galīgo sodu, atceltajā daļā taisījusi jaunu spriedumu, savukārt pārējā daļā pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu.

Apelācijas instances tiesa konstatējusi, ka apsūdzētie A un B, ceļot tiesā prasību par nepatiesu ziņu saturošu līgumu ierakstīšanu zemesgrāmatā, ar viltu mēģinājuši iegūt beztermiņa un bezatlīdzības lietošanas tiesības uz SIA „[Nosaukums]” piederošo nekustamo īpašumu, tādējādi aizskarot juridiskās personas mantiskās intereses.

Apsūdzētā B aizstāvis kasācijas sūdzībā lūdzis atcelt apelācijas instances tiesas spriedumu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Aizstāvis pamatā atkārtojis apelācijas sūdzībā ietvertos argumentus par Krimināllikuma 15. panta ceturtajā daļā un 177. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva neesību apsūdzēto darbībās. Izņemot norādīto, aizstāvis norādījis, ka apelācijas instances tiesa kļūdaini par noziedzīga nodarījuma priekšmeta vērtību atzinusi nekustamā īpašuma

vērtību, lai gan faktiski tā nav īpašuma vērtība, bet īpašuma iegādes cena izsolē.

Senāts atstāja negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu, bet iesniegtās kasācijas sūdzības noraidīja. Šajā lēmumā Senāts sniedza atbildes uz vairākiem jautājumiem, kas ietilpst kasācijas instances tiesas kompetencē, tajā skaitā par to, vai apelācijas instances tiesa pareizi noteikusi noziedzīga nodarījuma priekšmeta vērtību.

Senāts norādīja, ka apelācijas instances tiesa ir izvērtējusi starp apsūdzētajiem noslēgtā īres līguma un tā pielikuma saturu kopsakarā ar Likuma par dzīvojamo telpu īri 8. pantu (likuma redakcijā līdz 2021. gada 1. maijam) un secinājusi, ka īres līguma ierakstīšana zemesgrāmatā nodrošinātu iespēju apsūdzētajiem lietot dzīvokli, jo minētais līgums būtu saistošs jaunajam dzīvokļa īpašniekam. Līdz ar to tiesa atzinusi par pierādītu, ka apsūdzēto prettiesisko darbību mērķis bijis izkrāpt beztermiņa un bezatlīdzības lietošanas tiesības uz nekustamo īpašumu.

Senāts konstatēja, ka apelācijas instances tiesa ir izvērtējusi aizstāvības iebildumus par tiesas noteiktā noziedzīgā nodarījuma priekšmeta vērtību un motivēti secinājusi, ka par noziedzīga nodarījuma priekšmeta – lietošanas tiesību uz nekustamo īpašumu – vērtību atzīstama šī īpašuma iegādes cena izsolē. Kā secināms no apelācijas instances tiesas sprieduma, ievērojot to, ka nekustamā īpašuma bezatlīdzības un beztermiņa lietošanas tiesības faktiski liegtu SIA „[Nosaukums]” rīcību ar nekustamo īpašumu un būtu konstatējama tā faktiska zaudēšana, apelācijas instances tiesa par noziedzīga nodarījuma priekšmeta vērtību atzinusi nekustamā īpašuma tirgus cenu – tā iegādes cenu izsolē¹.

Par lēmumu lietā Nr. SKK-40/2025

Lēmumā lietā Nr. SKK-40/2025 Senāts ir aktualizējis jautājumu par kukuļa priekšmetu un tā nošķiršanu no reprezentācijas priekšmeta likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” izpratnē.

Lietā izskatīta kasācijas instances tiesā sakarā ar apsūdzētās A kasācijas sūdzību un tās papildinājumiem, apsūdzētā B un apsūdzētās C aizstāvja kasācijas sūdzībām par apelācijas instances tiesas 2024. gada 15. janvāra lēmumu.

Apsūdzētā A ar pirmās instances tiesas spriedumu atzīta par vainīgu un sodīta pēc Krimināllikuma 323. panta pirmās daļas par to, ka viņa personiski nodeva materiālu vērtību un mantisku labumu valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu kādu darbību kukuļdevēja un citas personas interesēs.

Turklāt ar pirmās instances tiesas spriedumu apsūdzētais B atzīts par vainīgu divos noziedzīgos nodarījumos (Krimināllikuma 20. panta ceturrtā daļa un 323. panta pirmā daļa, Krimināllikuma 323. panta pirmā daļa) un sodīts, savukārt apsūdzētā C atzīta par vainīgu divos Krimināllikuma 320. panta otrajā daļā paredzētajos noziedzīgajos nodarījumos un sodīta.

Apelācijas instances tiesa pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu.

Apsūdzētā A kasācijas sūdzībā lūgusi atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu pilnībā un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Pēc apsūdzētās A domām tiesa nepamatoti atzinusi, ka šampanieša „Moet” pudele, kura ievietota SIA „[Nosaukums A]” reprezentācijas maisiņā, nav uzskatāma par reprezentācijas priekšmetu, un kļūdaini dzēriena pudeli atzinusi par noziedzīga nodarījuma priekšmetu.

Senāts, pamatojoties uz Kriminālprocesa likuma 584. panta otro daļu, pārsniedza kasācijas sūdzībās izteikto prasību apjomu, jo konstatēja tādus Kriminālprocesa likuma būtiskus pārkāpumus, kas nav norādīti sūdzībās, bet ir noveduši pie nelikumīga nolēmuma. Senāts atcēla apelācijas instances tiesas lēmumu daļā par 43,84 euro² piedziņu no apsūdzētajiem A, B un C solidāri valsts labā un izbeidza kriminālprocesu šajā daļā, savukārt pārējā daļā apelācijas instances tiesas lēmumu atstāja negrozītu.

Senāts norādīja, ka izskatāmajā lietā apelācijas instances tiesa, atstājot negrozītu pirmās instances tiesas spriedumu, atzinusi, ka pirmās instances tiesa pareizi novērtējusi lietā esošos pierādījumus un izdarījusi pamatotus secinājumus par apsūdzēto vainīgumu inkriminētajos noziedzīgajos nodarījumos un viņu darbību juridisko kvalifikāciju. Pirmās instances tiesa, pamatojoties uz konkrētiem lietā esošiem pierādījumiem, konstatējusi apsūdzēto darbībās visas nepieciešamās un obligātās viņiem inkriminēto noziedzīgo nodarījumu sastāvu pazīmes. Lietā esošos pierādījumus tiesa ir izvērtējusi to kopumā un savstarpējā sakarībā un, pamatojoties uz lietā esošajiem pierādījumiem, atzinusi, ka apsūdzēto A, B un C vainīgums inkriminētajos noziedzīgajos nodarījumos ir pierādīts ārpus saprātīgām šaubām. Arī apelācijas instances tiesai nav radušās saprātīgas šaubas par apsūdzēto vainīgumu šajos noziedzīgajos nodarījumos. Abas zemāko instanču tiesas ir konstatējušas notiesājoša sprieduma taisīšanas pamatu.

Senāts atzina, ka vairāki kasācijas sūdzību argumenti ir saistīti ar kasācijas sūdzību autoru vēlmi atkārtoti izvērtēt pierādījumus kasācijas instances

¹ Sk. Senāta 2025. gada 20. februāra lēmumu lietā Nr. SKK-10/2025, ECLI:LV:AT:2025:0220.12040005214.4.L.

² Samaksa par lietas materiālu tulkošanu (sk. Senāta 2025. gada 29. maija lēmuma lietā Nr. SKK-40/2025, ECLI:LV:AT:2025:05 29.16870001316.4.L, 7. punktu un tā apakšpunktus).

tiesā un panākt apelācijas instances tiesas nolēmuma atcelšanu nevis juridisku, bet faktisku iemeslu dēļ. Viens no šādiem argumentiem bija apsūdzētās A kasācijas sūdzībā norādītais, ka šampanieša pudele ir nevis kukulis, bet reprezentācijas priekšmets.

Senāts norādīja, ka izskatāmajā lietā apelācijas instances tiesa atzinusi par pamatotu pirmās instances tiesas secinājumu, ka alkohola pudele „Moet” nav reprezentācijas priekšmets, jo apsūdzētā A nebija „Moet” ražotās pudeles uzņēmuma pārstāve. Apsūdzētās A norādītais, ka pudele bija ievietota reprezentācijas maisiņā, nemaina to, ka šī pudele nav SIA „[Nosaukums A]” reprezentācijas priekšmets. Šampanieša pudele nesatur [Nosaukums A] zīmolu un nepopularizē šo nodokļu maksātāju. Tiesa arī norādījusi, ka šampanieša pudele dota valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, dotu pozitīvu atzinumu higiēnas prasību izpildē par objekta gatavību nodošanai ekspluatācijā, līdz ar to tā pēc sava rakstura nav dāvana, bet gan kukulis³.

LĒMUMI, KUIROS AKTUALIZĒTI JAUTĀJUMI PAR NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA IZDARĪŠANAS PRIEKŠMETU

Jautājumi, kas ir saistīti ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu, ir aktualizēti trīs Senāta lēmumos, kas pieņemti 2025. gadā – 12. marta lēmumā lietā Nr. SKK-29/2025, 24. marta lēmumā lietā Nr. SKK-13/2025 un 14. novembra lēmumā lietā Nr. SKK-431/2025.

Par lēmumu lietā Nr. SKK-29/2025

Lēmumā lietā Nr. SKK-29/2025 Senāts ir aktualizējis jautājumu par nozieguma izdarīšanas priekšmetu nozieguma mēģinājumā.

Lietā kasācijas instances tiesā izskatīta sakarā ar prokurores kasācijas protestu par apelācijas instances tiesas 2024. gada 23. janvāra lēmumu.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu apsūdzētais atzīts par vainīgu un sodīts pēc Krimināllikuma 15. panta ceturtās daļas un 191. panta pirmās daļas par to, ka izdarīja mutošanai pakļauto preču pārvietošanas mēģinājumu Latvijas Republikas muitas teritorijā bez muitas iestāžu atļaujas. Turklāt pirmās instances tiesa atzinusi apsūdzēto par nevainīgu pret viņu celtajā apsūdzībā pēc Krimināllikuma 195. panta pirmās daļas un attaisnojusi. Pirmstiesas kriminālprocesā apsūdzētajam celta apsūdzība par noziedzīgi iegūtu finanšu līdzekļu legalizēšanu.

Pirmās instances tiesa atcēlusi arestu transportlīdzeklim „Audi A4” un saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 240. panta pirmās daļas

1. punktu tā atslēgu un reģistrācijas apliecību nolēmusi atdot personai B, uz kuras vārda minētais transportlīdzeklis reģistrēts VAS „Ceļu satiksmes drošības direkcija”.

Apelācijas instances tiesa pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu.

Prokurore kasācijas protestā lūgusi atcelt apelācijas instances tiesas lēmumu daļā par apsūdzētā atzīšanu par nevainīgu pret viņu celtajā apsūdzībā pēc Krimināllikuma 195. panta pirmās daļas un attaisnošanu, noteikto galīgo sodu un transportlīdzekļa neatzīšanu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu un lietu atceltajās daļās nosūtīt jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Prokurores ieskatā apelācijas instances tiesa nepamatoti nav atzinusi transportlīdzekli par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹² panta pirmo daļu attiecībā par Krimināllikuma 191. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīga nodarījuma mēģinājumu un nav lēmusi par transportlīdzekļa vērtības piedziņu atbilstoši Krimināllikuma 70.¹⁴ panta pirmajai daļai, ja noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets pieder citai personai.

Senāts lēmumā atbildēja uz jautājumiem, vai apelācijas instances tiesa par Krimināllikuma 191. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma (nelikumīgas darbības ar mutošanai pakļautām precēm) mēģinājumu pareizi atzinusi, ka transportlīdzeklis nav noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets Krimināllikuma 70.¹² panta pirmās daļas izpratnē, un vai tiesa pamatoti nav piemērojusi Krimināllikuma 70.¹⁴ panta pirmo daļu.

Senāts norādīja, ka Krimināllikuma 70.¹² panta pirmajā daļā ir dots noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta jēdziens, kurā minēti divi veidi – rīki vai lietas –, kā arī norādīti šāda priekšmeta izmantošanas nolūka iespējamie divi veidi – paredzēts noziedzīga nodarījuma izdarīšanai vai ticis izmantots noziedzīga nodarījuma izdarīšanai. Tādējādi, lai atzītu kādu priekšmetu par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu, jāvērtē noziedzīga nodarījuma faktiskie apstākļi un jānoskaidro, kuram no tiesību normā norādītajiem diviem izmantošanas nolūkiem – bija paredzēts vai tika izmantots noziedzīga nodarījuma izdarīšanai – tas atbilst. Noziedzīga nodarījuma mēģinājuma gadījumā, kad no vainīgā gribas neatkarīgu iemeslu dēļ noziegums nav izdarīts līdz galam, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets Krimināllikuma 70.¹² panta pirmās daļas izpratnē ir tāds, kuru bija paredzēts izmantot, lai izdarītu noziedzīgo nodarījumu.

Nemot vērā, ka atbilstoši Krimināllikuma 70.¹² panta pirmajai daļai noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmets ir arī rīki vai līdzekļi, kuri bija paredzēti noziedzīga nodarījuma izdarīšanai, Senāts atzina par nepamatotu apelācijas instances tiesas atzinumu,

³ Sk. Senāta 2025. gada 29. maija lēmumu lietā Nr. SKK-40/2025, ECLI:LV:AT:2025:0529.16870001316.4.L.

ka transportlīdzeklis nav noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rīks, ja ir izdarīts nozieguma mēģinājums, un konstatēja, ka apelācijas instances tiesa ir nepareizi piemērojusi Krimināllikuma 70.¹² panta pirmo daļu.

Apelācijas instances tiesa konstatējusi, ka faktiskais transportlīdzekļa īpašnieks nav apsūdzētais, bet cita persona. Ņemot vērā, ka tiesa nav lēmusi par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta, kurš pieder citai personai, vērtības piedziņu un nav piemērojusi šā likuma 70.¹⁴ panta pirmo daļu, Senāts atzina, ka apelācijas instances tiesa ir pieļāvusi Kriminālprocesa likuma 574. panta l. punktā norādīto Krimināllikuma pārkāpumu.

Senāts atcēla apelācijas instances tiesas lēmumu daļā par transportlīdzekļa vērtības piedziņu atbilstoši Krimināllikuma 70.¹⁴ panta pirmajai daļai un atceltajā daļā nosūtīja lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā⁴.

Par lēmumu lietā Nr. SKK-13/2025

Lēmumā lietā Nr. SKK-13/2025 Senāts ir aktualizējis jautājumu par iepriekš neapsolītā slēpšanā izmantotu automašīnu kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu.

Lieta kasācijas instances tiesā izskatīta sakarā ar prokurora kasācijas protestu un apsūdzētā A kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas 2023. gada 28. novembra spriedumu.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu apsūdzētais A atzīts par vainīgu un sodīts pēc Krimināllikuma 116. panta par personas F tīšu prettiesisku nonāvēšanu (slepkavību), savukārt apsūdzētais B – pēc Krimināllikuma 313. panta otrās daļas par slepkavības, kuru izdarījis apsūdzētais A, iepriekš neapsolītu slēpšanu. Noziedzīga nodarījuma slēpšanā ticis izmantots apsūdzētajam A piederošais transportlīdzeklis – automašīna „Peugeot 307”. Pirmās instances tiesa saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹² pantu nolēmusi transportlīdzekli konfiscēt un pēc sprieduma stāšanās spēkā nodot Valsts ieņēmumu dienestam.

Apelācijas instances tiesa pirmās instances tiesas spriedumu atcēlusi daļā par cietušo labā piedzītājam morālā kaitējuma kompensācijām un daļā par apsūdzētajam A piederošā transportlīdzekļa konfiskāciju saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹² pantu, atceltajā daļā taisījusi jaunu spriedumu, bet pārējā daļā pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu.

Prokurors kasācijas protestā lūdzis atcelt apelācijas instances tiesas spriedumu daļā par apsūdzētajam A piederošā transportlīdzekļa konfiskācijas atcelšanu un atceltajā daļā nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai. Prokurora ieskatā apelācijas instances tiesa nepamatoti atzinusi,

ka apsūdzētajam A piederošā automašīna nav atzīstama par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu Krimināllikuma 70.¹² panta pirmās daļas izpratnē.

Lai izņemtu kasācijas protestu, Senāts lēmumā sniedza atbildi, vai vispārīgi noziedzīga nodarījuma slēpšanā izmantota automašīna ir atzīstama par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu.

Apelācijas instances tiesa ir piekritusi pirmās instances tiesas secinājumam, ka apsūdzētais B ir izdarījis Krimināllikuma 313. panta otrajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu pirmās instances tiesas konstatētajos faktiskajos apstākļos, arī faktiem, ka apsūdzētais B kopā ar apsūdzēto A nolūkā slēpt apsūdzētā A izdarītu slepkavību ievietoja personas F līķi automašīnas bagāžas nodalījumā, un pēc tam apsūdzētais A ar minēto automašīnu aizveda līķi uz vietu, kur to izkrāva no automašīnas un atstāja.

Senāts ir atsaucies uz Eiropas Savienības Tiesas 2024. gada 25. janvāra spriedumu lietā C-722/22⁵, kurā atzīts, ka no Padomes 2005. gada 24. februāra Pamatlēmuma 2005/212/TI par noziedzīgi iegūtu līdzekļu, nozieguma rīku un īpašuma konfiskāciju 1. panta trešā ievilkuma un 2. panta 1. punkta satura, it īpaši no vārdiem „visi priekšmeti” un „jebkāda veidā”, izriet, ka, ciktāl priekšmets tiek izmantots vai to paredzēts izmantot, lai izdarītu noziedzīgu nodarījumu, kas ietilpst šī pamatlēmuma piemērošanas jomā, tas ir šī noziedzīgā nodarījuma rīks.

Senāts ir ņēmis vērā Eiropas Savienības Tiesas spriedumā sniegto tiesību normu interpretāciju Krimināllikuma 70.¹² panta satura papildīšanai un atzinis, ka noziedzīga nodarījuma slēpšanā izmantotā automašīna ir atzīstama par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu. Ņemot vērā, ka izskatāmajā lietā apsūdzētajam A piederošā automašīna tika izmantota, lai izdarītu noziedzīgu nodarījumu (iepriekš neapsolītu slēpšanu), tā ir atzīstama par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu.

Turklāt Senāts ir atzinis, ka no Krimināllikuma 70.¹⁰ panta un 70.¹² panta otrās daļas izriet, ka manta, kas atzīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu, ir konfiscējama neatkarīgi no tā, vai tai uzlikts arests nolūkā to konfiscēt saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹² panta otro daļu. Izskatāmajā lietā arests automašīnai uzlikts, lai nodrošinātu procesuālo izdevumu un cietušajam nodarītā kaitējuma kompensācijas piedziņu. Turklāt lēmuma par aresta uzlikšanu mantai motīvu daļā kā viens no mantas aresta pamatiem ir norādīta iespējamība, ka manta tiks atzīta par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu.

Senāts atcēla apelācijas instances tiesas spriedumu daļā par apsūdzētajam A piederošā transportlīdzekļa

⁴ Sk. Senāta 2025. gada 12. marta lēmumu lietā Nr. SKK-29/2025, ECLI:LV:AT:2025:0312.11903009921.7.L.

⁵ Sk. Eiropas Savienības Tiesas 2024. gada 25. janvāra spriedumu lietā „Sofiyski gradski sad”, C-722/22, ECLI:EU:C:2024:80.

konfiskāciju un šajā daļā nosūtīja lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā⁶.

Par lēmumu lietā Nr. SKK-431/2025

Lēmumā lietā Nr. SKK-431/2025 Senāts ir aktualizējis jautājumu par noziedzīga nodarījuma priekšmeta norobežošanu no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmeta.

Lieta kasācijas instances tiesā tika izskatīta sakarā ar apsūdzētā A un viņa aizstāves kasācijas sūdzībām par apelācijas instances tiesas 2025. gada 25. marta spriedumu.

Ar pirmās instances tiesas spriedumu apsūdzētais A atzīts par vainīgu Krimināllikuma 233. panta otrajā daļā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā (šaujamieroču un to munīcijas glabāšana bez attiecīgas atļaujas) un sodīts. Lietiskos pierādījumus – šaujamieročus un to munīciju – tiesa nolēmusi konfiscēt saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹² pantu kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetus. Apelācijas instances tiesa pirmās instances tiesas spriedumu atcēlusi daļā par sodu un taisījusi šajā daļā jaunu spriedumu, savukārt pārējā daļā pirmās instances tiesas spriedumu atstājusi negrozītu.

Apsūdzētais un viņa aizstāve kasācijas sūdzībās lūguši atcelt pārsūdzēto apelācijas instances tiesas spriedumu un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā. Vienā no argumentiem kasatori norādījuši, ka apelācijas instances tiesa nav motivējusi, kādēļ šaujamieroči un to munīcija atzīti par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetiem.

Senāts lēmumā sniedza atbildes uz vairākiem jautājumiem, tajā skaitā, vai apelācijas instances tiesa ir pareizi piemērojusi Krimināllikuma 70.¹² pantu.

Senāts uzsvēris, ka noziedzīga nodarījuma priekšmets ir jānorobežo no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetiem – rīkiem un līdzekļiem –, ar kuru palīdzību noziedzīgs nodarījums tiek izdarīts, un norādījis, ka noziedzīga nodarījuma rīki un līdzekļi atšķirībā no noziedzīga nodarījuma priekšmeta nav saistāmi ar Krimināllikuma Sevišķās daļas normā aizsargātās intereses saturu. Ievērojot apstākli, ka apelācijas instances tiesa nav ņēmusi vērā, ka apsūdzētā A dzīvesvietā izņemtie šaujamieroči un to munīcija ir Krimināllikuma 233. panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma priekšmeti (proti, noziedzīga nodarījuma objekta sastāvdaļa), Senāts atzinis, ka apelācijas instances tiesa nepareizi piemērojusi Krimināllikuma 70.¹² pantu.

Vienlaikus Senāts atzinis, ka, piemērojot atbilstošu Krimināllikuma Vispārīgās daļas normu tiem faktiskajiem apstākļiem, kurus konstatējusi apelācijas instances tiesa,

rīcības sekas ar lietiskajiem pierādījumiem nemainīsies, tādējādi apsūdzētā stāvoklis netiks pasliktināts. Apelācijas instances tiesa faktiski ir konstatējusi, ka šaujamierocis un tā munīcija ir apgrozībā aizliegtas lietas, un Senāts iepriekš jau ir atzinis, ka konfiscēto apgrozībā aizliegto lietu nodošanai attiecīgajām iestādēm vai to iznīcināšanai ir obligāts raksturs⁷.

Senāts nolēma grozīt apelācijas instances tiesas spriedumu daļā, ar kuru lietiskie pierādījumi – šaujamieroči un to munīcija – atzīti par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetiem un konfiscēti saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹² panta otro daļu, nosakot, ka minētie priekšmeti atzīstami par apgrozībā aizliegtiem un konfiscējami saskaņā ar Krimināllikuma 70.¹³ panta otro daļu, un atbilstoši Kriminālprocesa likuma 240. panta pirmās daļas 3. punktam tie nododami Valsts policijai⁸.

KOPSAVILKUMS

- Jautājumi, kas ir saistīti ar noziedzīga nodarījuma priekšmetu un noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu, ir aktualizēti piecos Senāta Krimināllietu departamenta 2025. gada lēmumos, kuri publicēti Augstākās tiesas mājaslapā Judikatūras sadaļā.
- Senāta lēmumos, kuros aktualizēti jautājumi, kas ir saistīti ar noziedzīga nodarījuma priekšmetu, ir aplūkoti šādi aspekti: 1) par krāpšanas priekšmeta vērtības noteikšanu (lēmums lietā Nr. SKK-10/2025); 2) par kukuļa priekšmeta nošķiršanu no reprezentācijas priekšmeta (lēmums lietā Nr. SKK-40/2025).
- Senāta lēmumos, kuros aktualizēti jautājumi, kas ir saistīti ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu, ir aplūkoti šādi aspekti: 1) par noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu nozieguma mēģinājumā (lēmums lietā Nr. SKK-29/2025); 2) par iepriekš neapsolitā slēpšanā izmantotu automašīnu kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetu (lēmums lietā Nr. SKK-13/2025).
- Jaunākajā judikatūrā Senāts ir uzsvēris nepieciešamību norobežot noziedzīga nodarījuma priekšmetu no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas priekšmetiem – rīkiem un līdzekļiem (lēmums lietā Nr. SKK-431/2025).

Aleksandra AZEVA

Senāta Krimināllietu departamenta zinātniski
analītiskā padomniece

⁶ Sk. Senāta 2025. gada 24. marta lēmumu lietā Nr. SKK-13/2025, ECLI:LV:AT:2025:0324.11181027022.6.L.

⁷ Sk. Senāta 2022. gada 29. septembra lēmumu lietā Nr. SKK-156/2022, ECLI:LV:AT:2022:0929.11370014519.7.L, 6.3 punktu.

⁸ Sk. Senāta 2025. gada 14. novembra lēmumu lietā Nr. SKK-431/2025, ECLI:LV:AT:2025:1114.11087153319.5.L.

BŪTISKI TIESĪBU JAUTĀJUMI SENĀTA PRAKSĒ

KRIMINĀLLIETU DEPARTAMENTS

IZMEKLĒŠANAS DARBĪBAS NORISES
DAĻĒJA IERAKSTA PIEĻAUJAMĪBA UN
IZMANTOŠANA PIERĀDĪŠANĀ

SKK-[H]/2025.¹ Senāts vērtēja jautājumu par izmeklēšanas darbības norises daļēja ieraksta pieļaujamību.

2024. gada [...] lēmumā lietā SKK-[G]/2024² Senāts atzinis, ka Kriminālprocesa likuma 143. panta otrajā daļā³ noteiktais, ka nav pieļaujams daļējs ieraksts, ir saistāms ar Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 3. punktu,⁴ un secinājis, ka daļējs ieraksts atbilstoši Kriminālprocesa likuma 143. panta otrajai daļai un 130. panta otrās daļas 3. punktam atzīstams par nepieļaujamu.⁵

Izskatījis lietu paplašinātā – piecu senatoru – sastāvā, Senāts atkāpās no 2024. gada [...] lēmumā lietā SKK-[G]/2024 izteiktās atziņas un atzina, ka Kriminālprocesa likuma 143. panta otrajā daļā noteiktais, ka nav pieļaujams daļējs ieraksts, saprotams vienīgi kā procesuāls aizliegums izmeklēšanas darbības veicējam veikt daļēju ierakstu. Līdz ar to daļējs ieraksts pats par sevi nav uzskatāms par nepieļaujamu pierādījumu Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 3. punkta izpratnē. Tiesa šāda ieraksta vērtējumā nem vērā ne tikai tā nepilnīgumu, bet arī fiksēto ziņu par faktiem iegūšanas apstākļus un ticamības pakāpi.

JĒDZIENS „SVEŠA MANTA” NOZIEDZĪGOS
NODARĪJUMOS PRET ĪPAŠUMU

SKK-297/2025.⁶ Senāts skaidroja, kā saprotams Krimināllikuma 185. pantā lietotais jēdziens „sveša manta”.

Senāts norādīja, ka manta ir uzskatāma apsūdzētajai personai par svešu, ja: 1) tā nepieder viņai; 2) tā nav bezīpašnieka manta.

Atbilstoši šiem kritērijiem par svešu ir atzīstama arī manta, kas atrodas citas personas valdījumā, ja vien

to nav bojājis vai iznīcinājis tās īpašnieks. Piemēram, izņēmums, kad citas personas valdījumā esošā manta nebūs uzskatāma par svešu, ir gadījums, kad īpašnieks savu mantu nodevis lietošanā vai iznomājis citai personai, bet vēlāk pats to sabojājis.

Vērtējot, vai manta konkrētai personai ir sveša, izšķiroša nozīme ir apstākļu civiltiesiskajam vērtējumam.

Ja apsūdzētais bojājis no saviem materiāliem uz svešas zemes uzceltu ēku, gan pati ēka, gan tajā izmantotie materiāli viņam ir sveša manta Krimināllikuma 185. panta pirmās daļas izpratnē. Apstākļi, ka apsūdzētais uzbūvējis ēku (būvi), izmantojot savus materiālus, un būvniecības laikā starp viņu un zemes īpašnieku radušās mantiskas pretenzijas, nemaina to, ka, iebūvējot šos materiālus ēkā uz citai personai piederošas zemes, tie apsūdzētajam vairs nepieder. Šādā gadījumā apsūdzētajam saglabājas tikai prasījuma tiesības par šo materiālu vērtības atlīdzināšanu.

Ēkas neregistrēšana pašvaldībā un zemesgrāmatā nav šķērslis to atzīt par apsūdzētajam svešu mantu, jo izšķirošais ir tas, ka zemes gabals, uz kura ēka atrodas, apsūdzētajam nepieder.

Lai taisītu notiesājošu spriedumu par noziedzīgu nodarījumu, kura viena no pazīmēm ir sveša manta, ir jākonstatē, ka apsūdzētais apzinājies, ka manta viņam nepieder un tā nav bezīpašnieka manta. Ja apsūdzētais to nav apzinājies – neatkarīgi no tā, vai tas noticis faktisko apstākļu nezināšanas vai kļūdaina juridiska vērtējuma dēļ, – nodoms šo pazīmi neaptver. Labticīga, kaut arī kļūdaina, pārliecība par mantas piederību sev izslēdz nodomu izdarīt noziedzīgu nodarījumu pret svešu mantu.

Tajā pašā laikā nodoma konstatēšanu neizslēdz tas, ka apsūdzētais nav zinājis, kuras personas īpašumā vai valdījumā manta atradiesies.

Noziedzīgos nodarījumos pret īpašumu vairumā gadījumu tiesai nav nepieciešams atsevišķi vērtēt apsūdzētā subjektīvo attieksmi pret mantas piederību, jo tās piederība citai personai parasti ir acīmredzama un nerada šaubas arī personai, kurai nav zināšanu tiesību jautājumos. Tomēr, ja apsūdzētais ir subjektīvi pārliecināts par savām tiesībām uz mantu un ir norādījis konkrētus iemeslus šādi pārliecībai, tiesai tas ir jāizvērtē. Šādas pārliecības iemesls var būt, piemēram, subjektīvi pamatota civiltiesiska pretenzija pret mantas īpašnieku vai valdītāju, kas atsevišķos gadījumos var radīt kļūdainu priekšstatu arī par īpašumtiesībām.

Ja persona, pamatojoties uz kļūdainu pārliecību, uzskata, ka manta pieder viņai, princips „likuma nezināšana neatbrīvo no atbildības” nav piemērojams, jo tas neatceļ Krimināllikuma 8. panta otrajā daļā

¹ Senāta 2025. gada [...] lēmums lietā Nr. SKK-[H]/2025. Slēgtas lietas statuss. Lēmums pieejams Augstākās tiesas tīmekļvietnē.

² Senāta 2024. gada [...] lēmums lietā Nr. SKK-[G]/2024. Slēgtas lietas statuss. Lēmums pieejams Augstākās tiesas tīmekļvietnē.

³ Kriminālprocesa likuma 143. panta otrā daļa: „Ierakstā fiksē visu izmeklēšanas darbības gaitu, kā arī laiku, kad šī darbība pabeigta. Nav pieļaujams daļējs ieraksts.”

⁴ Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 3. punkts noteic, ka par nepieļaujamām un pierādīšanā neizmantojamām atzīstamas tādas ziņas par faktiem, kuras iegūtas, pieļaujot šajā likumā īpaši norādītos pārkāpumus, kas liedz konkrētā pierādījuma izmantošanu.

⁵ Senāta 2024. gada [...] lēmums lietā Nr. SKK-[G]/2024. Slēgtas lietas statuss. Lēmums pieejams Augstākās tiesas tīmekļvietnē.

⁶ Senāta 2025. gada 14. novembra lēmums lietā Nr. SKK-297/2025, ECLI:LV:AT:2025:1114.11380013122.3.L.

paredzēto prasību konstatēt nodomu attiecībā uz visām noziedzīga nodarījuma objektīvajām pazīmēm.

**KRIMINĀLBILDĪBA PAR RĪCĪBU
AR MIRUŠAS PERSONAS BANKAS KONTĀ
ESOŠAJIEM NAUDAS LĪDZEKĻIEM**

SKK-330/2025.⁷ Senāts uzsvēra, ka rīcība ar mirušas personas bankas kontā esošajiem naudas līdzekļiem ir rīcība ar svešu mantu.

Sievietei bija celta apsūdzība par sveša maksāšanas līdzekļa nelikumīgu izmantošanu lielā apmērā, proti, par to, ka apsūdzētā, zinot, ka viņas vīrs ir miris, apejot mirušā bērnu tiesības pretendēt uz viņa atstāto mantojumu, no mirušā vīra bankas konta, izmantojot viņam piešķirto pieeju internetbankai, pārskaitīja uz savu bankas kontu 16 000 *euro*, lai turpmāk ar tiem rīkotos pēc saviem ieskatiem. Pirmās instances tiesa, kuras spriedumu apelācijas instances tiesa atstāja negrozītu, sievieti atzina par nevainīgu pret viņu celtajā apsūdzībā pēc Krimināllikuma 193. panta un attaisnoja.

Senāts konstatēja, ka personai celtajā apsūdzībā norādītās darbības atbilst Krimināllikuma 193. panta ceturrtās daļas objektīvās puses pazīmēm – maksāšanas līdzekļa nelikumīga izmantošana.

Personas atzišana par vainīgu un sodīšana ir uzskatāma par neatbilstošu vainas principam tādā gadījumā, ja, neskatoties uz nodarījuma formālo atbilstību noziedzīga nodarījuma pazīmēm, konkrētajā gadījumā tas ir acīmredzami nekaitīgs un nodarījuma nekaitīgums bija saskatāms jau tā izdarīšanas laikā. Tas, kas no paša sākuma nerada nekādu apdraudējumu, neattaisno soda piemērošanu.⁸ Tomēr minēto nevar attiecināt uz rīcību ar mirušas personas bankas kontā esošajiem naudas līdzekļiem bez leģitīma pamata.

Rīcība ar mirušas personas bankas kontā esošajiem naudas līdzekļiem ir rīcība ar svešu mantu, proti, ar mantojuma masu kā juridisku personu. Šāda rīcība, ja tai nav tiesiska pamata, samazina mantojuma masu.

Ja tiesa personas rīcībā konstatē visas Krimināllikuma 193. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes, nav izšķirošas nozīmes apstākļiem, kas iestājas pēc šī nodarījuma izdarīšanas, piemēram, tam, ka mantinieks atsakās no mantojuma, tiek atzīts par mantot necienīgu, testaments, ar kuru viņš iecelts, tiek atzīts par spēkā neesošu, vai kreditors atsakās no sava prasījuma.

Senāts arī vērsa uzmanību, ka Krimināllikuma 193. panta dispozīcijā kā noziedzīgā nodarījuma sastāva pazīmes nav paredzēti īpaši motīvi vai nolūki.

⁷ Senāta 2025. gada 26. novembra lēmums lietā Nr. SKK-330/2025, ECLI:LV:AT:2025:1126.11092075317.7.L.

⁸ sk. Senāta 2022. gada [...] lēmuma lietā Nr. SKK-[E]/2022, 8.3. punktu. Slēgtas lietas statuss. Lēmums pieejams Augstākās tiesas tīmekļvietnē.

**KRIMINĀLLIKUMA 125. PANTA
TREŠAJĀ DAĻĀ PAREDZĒTĀ NOZIEDZĪGĀ
NODARĪJUMA KVALIFIKĀCIJA**

SKK-62/2025.⁹ Senāts vērtēja jautājumu par Krimināllikuma 125. panta trešajā daļā (tīšs smags miesas bojājums, kas vainīgā neuzmanības dēļ bijis par iemeslu cietušā nāvei) un 123. pantā (nonāvēšana aiz neuzmanības) paredzēto noziedzīgo nodarījumu norobežošanu.

Apelācijas instances tiesa atcēlusi pirmās instances tiesas spriedumu, ar kuru persona atzīta par vainīgu Krimināllikuma 125. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, un nosūtījusi lietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā. Pamatojums – pirmās instances tiesa nav ņemusi vērā, ka apsūdzētais neparedzēja smagu miesas bojājumu iestāšanos cietušajam, turklāt apsūdzētajam celtā apsūdzība ir pretrunīga, jo tajā norādīts, ka viņš smagus miesas bojājumus izdarījis ar netiešu nodomu, vienlaikus pieļaujot dažāda smaguma seku iestāšanās iespēju.

Senāts norādīja, ka Krimināllikuma 125. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvā ir ietverts divu veidu kaitējums personai – smagu miesas bojājumu nodarīšana un to rezultātā iestājusies cietušā nāve. Pret katru no normā paredzētajām sekām noteikta dažāda vainīgās personas psihiskā attieksme, proti, pret smagu miesas bojājumu – nodoms, bet pret nāvi – neuzmanība.

Līdz ar to Krimināllikuma 125. panta trešajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva konstatēšanai jānosaka apsūdzētā nodoms gan pret smaga miesas bojājuma nodarīšanu, gan pret nāvi.

Ja vainīgais apzināti pielieto tādu vardarbību pret cietušo, kas vērsta uz jebkādu miesas bojājumu nodarīšanu, izdarot sitieni pa galvu, vainīgais paredz un apzināti pieļauj, ka cietušajam var iestāties dažāda smaguma miesas bojājumi. Šādā gadījumā vainīgajam ir jāatbild par sekām, kas ir loģisks un paredzams viņa darbību rezultāts.

Līdz ar to kriminālbildība par smagu miesas bojājumu nodarīšanu ar netiešu nodomu iestājas arī gadījumos, kad personas darbības vērstas uz jebkāda smaguma miesas bojājuma nodarīšanu.

Savukārt, lai nodarījumu kvalificētu kā nonāvēšanu aiz neuzmanības (Krimināllikuma 123. pants), jākonstatē, ka vainīgajam nav bijis nodoma nedz nodarīt cietušajam miesas bojājumus, nedz arī viņu nonāvēt.

Apkopojumu sagatavoja Judikatūras un zinātniski analītiskās nodaļas padomniece
Kristīne IVULĀNE

⁹ Senāta 2025. gada 3. septembra lēmums lietā Nr. SKK-62/2025, ECLI:LV:AT:2025:0903.11089085115.5.L.

SENĀTA DIALOGS AR EIROPAS SAVIENĪBAS TIESU 2025. GADĀ

Senāts 2025. gadā Eiropas Savienības Tiesā vērsies ar diviem lūgumiem sniegt prejudiciālo nolēmumu – konkurences tiesību un nodokļu tiesību jomā. Savukārt Eiropas Savienības Tiesa 2025. gadā ir pieņēmusi divus spriedumus, atbildot uz Senāta uzdotajiem prejudiciālajiem jautājumiem nodokļu tiesību un patērētāju tiesību aizsardzības jomā.

SENĀTA UZDOTIE PREJUDICIĀLIE JAUTĀJUMI

1. Senāta 08.01.2025. lēmums lietā SKA-18/2025, Eiropas Savienības Tiesas lieta „Jelgavas valstspilsētas pašvaldība”, C-11/25.

Senāts izskatīja administratīvo lietu par Konkurences padomes 2021. gada lēmuma atcelšanu, ar kuru Jelgavas pilsētā atkritumu apsaimniekošanas jomā tika konstatēts dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizlieguma pārkāpums un uzlikts naudas sods.

Konkurences padomes lēmumā bija norādīts, ka pieteicēja (Jelgavas pilsētas pašvaldība) prettiesiski piemērojusi *in-house* procedūru, kuras rezultātā nepamatoti bija nodevusi ekskluzīvas tiesības konkrētajā tirgū vienam tirgus dalībniekam (SIA „Jelgavas komunālie pakalpojumi”), pār kuru pieteicēja neīstenoja pilnīgu kontroli. Tādējādi tā bija izslēgusi citus potenciālos sadzīves atkritumu apsaimniekošanas pakalpojuma sniedzējus, nedodot iespēju citiem tirgus dalībniekiem piedāvāt savus pakalpojumus.

Senatoru kolēģija nešaubījās, ka lietā apgalvotā pieteicējas dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana nevar iespaidot tirdzniecību starp dalībvalstīm, jo konkrētās lietas fakti attiecas uz pilnībā iekšēju situāciju. Līdz ar to lietā, ciktāl tas attiecas uz Konkurences padomes apgalvoto pieteicējas pieļauto pārkāpumu, ir piemērojamas vienīgi nacionālās tiesību normas – Konkurences likums. Tomēr senatoru kolēģija, atsaucoties uz Eiropas Savienības Tiesas praksi, atzina par iespējamu vērsties Eiropas Savienības Tiesā ar prejudiciālo jautājumu par Līguma par Eiropas Savienības darbību normas interpretāciju attiecībā uz dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumu, jo Latvijas Konkurences likums ir izstrādāts, ņemot vērā harmonizācijas nepieciešamību konkurences tiesību jomā un vadoties pēc Eiropas Savienības tiesību normām. Proti, izskatāmajā lietā piemērojamā Konkurences likuma 13. panta pirmā daļa un tās 2. apakšpunkts, ciktāl tajos ir runa par dominējošā stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas aizliegumu,

faktiski ir analogisks Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. pantam un tā „b” apakšpunktam.

Senātam radās šaubas par jēdzienu „tirgus dalībnieks” jeb „uzņēmums” un „dominējošais stāvoklis” interpretāciju, konkrētāk par to, vai, pieņemot lēmumu par veidu, kā pašvaldības teritorijā tiks nodrošināta atkritumu apsaimniekošanas organizēšana, pašvaldība darbojas privāto tiesību jomā jeb – vai šāds lēmums tiek pieņemts saimnieciskās darbības ietvaros. Senatoru kolēģija šaubījās arī par to, vai pašvaldība, pieņemot lēmumu par to, ka tā atkritumu apsaimniekošanas pakalpojumu nodrošinās ar pašvaldībai piederoša uzņēmuma palīdzību, piemērojot *in-house* procedūru, izmanto dominējošo stāvokli tirgū, jo pēc būtības vara (jeb spēja ietekmēt tirgu) pieņemt šādu lēmumu pašvaldībai izriet nevis no tās ekonomiskā jeb saimnieciskā stāvokļa konkrētajā tirgū, bet gan no tā, ka tai ar likumu ir noteikts publiski tiesisks pienākums organizēt atkritumu apsaimniekošanu konkrētajā teritorijā.

Senāts lūdza Eiropas Savienības Tiesai atbildēt, vai Līguma par Eiropas Savienības darbību 102. pants ir jāinterpretē tādējādi, ka tā piemērošanas jomā, ņemot vērā konkrētās lietas apstākļus, ietilpst arī atvasinātas publisko tiesību juridiskas personas pieņemts lēmums par veidu, kā pašvaldības teritorijā tiks nodrošināta atkritumu apsaimniekošanas organizēšana, kas konkrētajā gadījumā izpaudies kā lēmums organizēt pakalpojuma nodrošināšanu tādējādi, ka, atsaucoties uz *in-house* procedūru, tiek nolemts piešķirt šā pakalpojuma sniegšanas tiesības pašvaldībai daļēji piederošam uzņēmumam.

2. Senāta 25.08.2025. rīcības sēdes lēmums lietā SKA-168/2025, Eiropas Savienības Tiesas lieta „Trading 4”, T-614/25.

Senāts izskatīja administratīvo lietu, kurā bija strīds starp akciju sabiedrību „Trading 4” un Valsts ieņēmumu dienestu par pieteicējas tiesībām piemērot pievienotās vērtības nodokļa 0 procentu likmi akcīzes preču piegādēm Igaunijas un Lielbritānijas uzņēmumiem.

Pieteicēja bija deklarējusi naftas produktu realizāciju vairākiem Igaunijas uzņēmumiem un vienam Lielbritānijas uzņēmumam, kuri savukārt tālāk realizēja tos pašus naftas produktus to tālākajiem pircējiem Eiropas Savienībā. Preču transportu nodrošināja norādīto pieteicējas darījumu partneru tālākie pircēji. Tādējādi prece fiziski tika transportēta vienu reizi – no pieteicējas tieši tālākiem pircējiem.

Valsts ieņēmumu dienests uzskatīja, ka pieteicējas tiešie darījumu partneri īpašuma tiesības uz strīdus preci

saviem darījumu partneriem nodeva, pirms šīs preces tika transportētas vai nosūtītas no pieteicējas noliktavas uz citām Eiropas Savienības dalībvalstīm, un pieteicēja to zināja. Līdz ar to dienests uzskatīja, ka pieteicējas piegādes tiešajiem darījumu partneriem ir uzskatāmas par piegādi iekšzemē (Latvijā), tāpēc tām piemērojama pievienotās vērtības nodokļa standartlikme, nevis 0 procentu likme.

Lietā bija izšķirams, vai pieteicējas piegādes ir atbrīvojamas no pievienotās vērtības nodokļa saskaņā ar Padomes 2006. gada 28. novembra Direktīvas 112/2006/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu (turpmāk – Direktīvas 112/2006/EK) 138. panta 1. punktu (Pievienotās vērtības nodokļa likuma 43. panta ceturto daļu).

Senāts lūdza Eiropas Savienības Tiesai atbildēt, vai Direktīvas 2006/112/EK 138. panta 1. punkts ir interpretējams tādējādi, ka tas, ka akcīzes preces atliktajā nodokļa maksāšanas režīmā tiek piegādātas trīspusējā darījumā un tiek noteikts, ka par nodokļa samaksu ir atbildīgs trešajā dalībvalstī reģistrēts pievienotās vērtības nodokļa maksātājs, pats par sevi ir pamats pirmajā dalībvalstī reģistrētā pievienotās vērtības nodokļa maksātāja piegādi otrajā dalībvalstī reģistrētam pievienotās vērtības nodokļa maksātājam atbrīvot no nodokļa, ar nosacījumu, ka lietā tiek pierādīts, ka prece faktiski ir izvesta no pirmās dalībvalsts un nogādāta trešajā dalībvalstī?

Senāts arī jautāja, vai Direktīvas 2006/112/EK 138. panta 1. punkts trīspusēja darījuma gadījumā ir interpretējams tādējādi, ka tad, ja pirmajā dalībvalstī reģistrētais pievienotās vērtības nodokļa maksātājs ir informēts, ka otrajā dalībvalstī reģistrētais pievienotās vērtības nodokļa maksātājs preces nekavējoties piegādās tālāk trešajā dalībvalstī reģistrētam pievienotās vērtības nodokļa maksātājam pirms to izvešanas no pirmās dalībvalsts un to transportēšanas šim trešās dalībvalsts nodokļa maksātājam, pirmajā dalībvalstī reģistrētā nodokļa maksātāja piegāde otrajā dalībvalstī reģistrētam nodokļa maksātājam nav atbrīvojama no pievienotās vērtības nodokļa?

Senāts uzdeva arī trešo jautājumu – vai Direktīvas 2006/112/EK 141. pants ir piemērojams tad, ja pēc trīspusēja darījuma trešās dalībvalsts uzņēmums tās pašas preces tā paša viena pārvadājuma ietvaros pārdod tālāk Eiropas Savienības teritorijā?

EIROPAS SAVIENĪBAS TIESAS PIENĒMTIE SPRIEDUMI, ATBILDOT UZ SENĀTĀ UZDOTO PREJUDICIĀLO JAUTĀJUMU

1. Eiropas Savienības Tiesas 16.01.2025. spriedums lietā „BALTIC CONTAINER TERMINAL”, C-376/23; Atbilde uz Senāta 14.06.2023. lēmumu lietā SKA-192/202.

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniegts saistībā ar tiesvedību starp SIA „BALTIC CONTAINER TERMINAL” un Valsts ieņēmumu dienestu par ievadomitas nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa samaksu par precēm, kas izvestas no Rīgas brīvostas (Latvija) brīvās zonas.

Senāts bija uzdevis piecus prejudiciālos jautājumus.

Eiropas Savienības Tiesa uz pirmo prejudiciālo jautājumu atbildēja, ka Savienības Muitas kodeksa 214. panta 1. punkts un Deleģētās regulas 2015/2446 178. panta 1. punkta „b” un „c” apakšpunkts jāinterpretē tādējādi, ka tie pieļauj, ka turētājs savā uzskaitē iekļauj informāciju par veidu, kādā pabeigta uzglabāšanas brīvajā zonā muitas procedūra, un informāciju, kura ļauj identificēt jebkuru dokumentu, kas nav muitas deklarācija un attiecas uz procedūras pabeigšanu, šajā uzskaitē nenorādot *MRN*, kas identificē muitas deklarāciju, kura atbilst nākamās muitas procedūras piemērošanai attiecīgajām precēm.

Otro un trešo jautājumu izskatījusi kopā, Tiesa atbildēja, ka Savienības Muitas kodeksa 214. panta 1. punkts un 215. panta 1. punkts, kā arī Deleģētās regulas 2015/2446 178. panta 1. punkta „b” un „c” apakšpunkts jāinterpretē tādējādi, ka tie pieļauj, ka turētājs savā uzskaitē reģistrē brīvās zonas īpašās muitas procedūras pabeigšanu attiecībā uz noteiktām precēm un saistībā ar to iekļauj vienīgi informāciju par *CMR* pavadzīmi, kura pievienota šīm precēm to izvešanas no attiecīgās brīvās zonas brīdī un kurā ietverta norāde par minēto preču muitas statusu, ko apliecina muitas zīmoga nospiedums un ko parakstījusi muitas dienesta amatpersona, ciktāl muitas dienesti ir atļāvuši šādu noslēgšanas kārtību saskaņā ar 178. panta 3. punktu; kā arī tie neprasa, lai turētājs pārliecinās par šīs norādes patiesumu.

Eiropas Savienības Tiesa, atbildot uz ceturto jautājumu par tiesiskās palāvības principa interpretāciju, norādīja, ka turētājs šādu palāvību par savas uzskaites atbilstību Deleģētās regulas 2015/2446 178. panta 1. punkta „b” un „c” apakšpunktam var balstīt uz muitas iestāžu pastāvīgo praksi, no kuras precīzi un bez nosacījumiem izriet, ka ar to, ka turētāja uzskaitē ir iekļauta informācija tikai par *CMR* pavadzīmi, kura attiecīgajām precēm pievienota brīdī, kad tās tiek izvestas no brīvās zonas, un uz kuras ir ar muitas zīmoga nospiedumu apliecināta un muitas amatpersonas parakstīta ar roku rakstīta norāde par muitas statusu, ir pietiekami, lai izpildītu no šīm tiesību normām izrietošos pienākumus.

Savukārt uz piekto prejudiciālo jautājumu Tiesa atbildēja, ka Savienības tiesības neliedz piemērot tādu valsts tiesību normu par *res judicata* spēku, saskaņā ar kuru dalībvalsts tiesai ir jāanulē muitas parāds, kas turētājam jāmaksā atbilstoši Savienības Muitas kodeksa

79. pantam, pamatojoties uz to, ka šīs dalībvalsts tiesa, kuras kompetencē ir pārbaudīt tā administratīvā soda tiesiskumu, kas šim turētājam uzlikts par tām pašām muitas operācijām un to pašu iemeslu dēļ, no kuriem izriet šis parāds, ar spēkā stājušos tiesas spriedumu ir konstatējusi, ka tas nav pieļāvis savu Savienības tiesību aktos muitas jomā noteikto pienākumu neizpildi.

2. Eiropas Savienības Tiesas 20.03.2025. spriedums lietā „Arce”, C-365/23; Atbilde uz Senāta 07.06.2023. lēmumu lietā SKC-306/2023.

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu iesniegts saistībā ar tiesvedību starp SIA „A” – komercsabiedrību, kuras mērķis ir nodrošināt sportistu attīstību Latvijā, – un C, D un E par prasību samaksāt atlīdzību, izpildot sportista attīstības un karjeras atbalsta pakalpojumu līgumu.

2009. gadā „A” un tobrīd 17 gadus vecā nepilngadīgā persona C, kuru pārstāvēja viņa vecāki D un E, bija noslēguši C sportista attīstības un karjeras atbalsta pakalpojumu līgumu, lai nodrošinātu C (kurš tobrīd vēl nebija profesionāls sportists) sekmīgu profesionālo karjeru basketbola jomā. Līgums tika noslēgts uz 15 gadiem. Šajā līgumā bija paredzēts, ka „A” sniegs C dažādus pakalpojumus, kuros tostarp ietilpst apmācība un trenēšana, sporta medicīnas un psihologa pakalpojumi, karjeras atbalsta pasākumi, līgumu noslēgšana starp sportistu un klubiem, kā arī mārketinga, juridiskie un grāmatvedības pakalpojumi. Savukārt C apņemas par to maksāt 10% atlīdzību no visiem neto ienākumiem, ko tas gūs līguma darbības laikā, kā arī Latvijā piemērojamo pievienotās vērtības nodokli, ja šie ienākumi būs vismaz 1500 *euro* mēnesī. Uzskatot, ka līgumā paredzētā atlīdzība par C sniegtajiem pakalpojumiem nav samaksāta, „A” vērsās tiesā ar prasību piespriest atbildētājiem pamatlietā samaksāt tai 1 663 777,99 *euro*, kas atbilst 10% no C ienākumiem no līgumiem ar sporta klubiem.

Senāts, uzskatīdams, ka Eiropas Savienības Tiesa iepriekš nebija pievērsusies patērētāju tiesību aizsardzības normu piemērojamībai sporta jomā, uzdeva tai pavisam 10 prejudiciālos jautājumus par Padomes 1993. gada 5. aprīļa Direktīvas 93/13/EEK par negodīgiem noteikumiem patērētāju līgumos (turpmāk – Direktīvas 93/13/EEK) normām, kā arī par Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17. panta 1. punktu un 24. pantu.

Eiropas Savienības Tiesa vispirms norādīja, ka sportista attīstības un karjeras atbalsta pakalpojumu līgums, kas noslēgts starp komersantu, kurš darbojas sportistu attīstības jomā, no vienas puses, un nepilngadīgu „jaunās cerības” statusa sportistu, kuru pārstāv viņa vecāki un kurš šā līguma noslēgšanas brīdī vēl nebija nodarbināts sporta jomā, un kuram tādēļ bija

patērētāja statuss, no otras puses, ietilpst Direktīvas 93/13/EEK piemērošanas jomā.

Tiesa skaidroja, ka līguma noteikums, kas paredz, ka par līgumā norādīto attiecīgā sporta veida attīstības un karjeras atbalsta pakalpojumu sniegšanu jaunais sportists apņemas maksāt 10% atlīdzību no ienākumiem, kurus viņš gūs 15 gadu laikā pēc šā līguma noslēgšanas (turpmāk – strīdīgais līguma noteikums), ietilpst Direktīvas 93/13 4. panta 2. punkta un 8. panta piemērošanas jomā. Tātad valsts tiesa šāda noteikuma negodīgumu principā var novērtēt vienīgi tad, ja tā secina, ka tas nav formulēts vienkāršā, skaidri saprotamā valodā. Tomēr minētajām tiesību normām nav pretrunā valsts tiesiskais regulējums, ar kuru atļauta minētā noteikuma negodīguma pārbaude tiesā, pat ja tas formulēts vienkāršā, skaidri saprotamā valodā.

Eiropas Savienības Tiesa atzina, ka strīdīgais līguma noteikums, pirms minētā līguma noslēgšanas nepaziņojot patērētājam visu nepieciešamo informāciju, kas tam ļautu izvērtēt tā saistību ekonomiskās sekas, nav formulēts vienkāršā, skaidri saprotamā valodā.

Tiesa atzina, ka strīdīgais līguma noteikums nerada ievērojamu nelīdzsvarotību pušu tiesībās un pienākumos par sliktu patērētājam šīs tiesību normas izpratnē tikai tādēļ vien, ka sniegtā pakalpojuma vērtība šajā noteikumā netiek saistīta ar to, cik patērētājam izmaksās šis pakalpojums. Proti, šādas nelīdzsvarotības esamība jāizvērtē, ņemot vērā it īpaši tiesību normas, kas atbilstoši valsts tiesībām būtu piemērojamas, ja starp pusēm nebūtu vienošanās, godīgu un taisnīgu tirgus praksi dienā, kad noslēgts līgums par atlīdzību attiecīgajā sporta jomā, kā arī visus minētā līguma slēgšanas brīdī pastāvošos apstākļus, kas ar to bijuši saistīti, un visus pārējos šā līguma vai citu līgumu, no kā tas ir atkarīgs, noteikumus.

Tiesa arī norādīja, ka Direktīvas 93/13 6. panta 1. punkts jāinterpretē tādējādi, ka tam ir pretrunā tas, ka valsts tiesa, kura ir konstatējusi, ka starp komersantu un patērētāju noslēgta līguma noteikums ir negodīgs, var samazināt no patērētāja piedzenamo summu līdz to faktisko izdevumu apmēram, kas pakalpojumu sniedzējam radušies, izpildot šo līgumu.

Visbeidzot Eiropas Savienības Tiesa skaidroja, ka Direktīva 93/13, lasot to Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 17. panta 1. punkta un 24. panta 2. punkta gaismā, jāinterpretē tādējādi, ka tad, ja līguma noteikumā paredzēts, ka par sportista attīstības un karjeras atbalsta pakalpojumu sniegšanu patērētājs apņemas maksāt 10% atlīdzību no ienākumiem, kurus viņš gūs 15 gadu laikā pēc šā līguma noslēgšanas, apstāklim, ka minētā līguma noslēgšanas brīdī patērētājs bija nepilngadīgs un ka līgumu nepilngadīgā vārdā noslēdza viņa vecāki, ir nozīme, izvērtējot šāda noteikuma negodīgumu.

SENĀTA DIALOGS AR SATVERSMES TIESU 2025. GADĀ

Senāts 2025. gadā iesniedza trīs pieteikumus Satversmes tiesā. Savukārt Satversmes tiesa 2025. gadā pēc Senāta pieteikuma pieņēma divus spriedumus un vienu lēmumu, turklāt divi no šiem nolēmumiem tika pieņemti, atbildot uz Senāta 2025. gada pieteikumiem.

1. Senāta 25.02.2025. lēmums lietā SKC-17/2025. Atbilde: Satversmes tiesas 12.06.2025. spriedums lietā Nr. 2024-17-03.

Senāta izskatīšanā bija civillietā SIA „Rīgas namu pārvaldnieks” prasībā par daudzdzīvokļu dzīvojamās mājas pārvaldīšanas un saņemto pakalpojumu parāda piedziņu. Parāda summā bija iekļauti maksājumi par ūdens patēriņa starpību, kas aprēķināti, pamatojoties uz Ministru kabineta 2008. gada 9. decembra noteikumu Nr. 1013 „Kārtība, kādā dzīvokļa īpašnieks daudzdzīvokļu dzīvojamā mājā norēķinās par pakalpojumiem, kas saistīti ar dzīvokļa īpašuma lietošanu” (turpmāk arī – Noteikumi Nr. 1013) 19.¹ 2. apakšpunktu (redakcijā, kas bija spēkā no 2013. gada 1. oktobra līdz 2019. gada 21. novembrim), jo atbildētāju atsevišķajā īpašumā ūdens patēriņa skaitītāji nebija uzstādīti.

Senāts uzskatīja, ka Noteikumu Nr. 1013 19.¹ 2. apakšpunktā noteiktā ūdens patēriņa starpības sadale ir nesamērīga un neatbilst Satversmes 105. panta pirmajiem trijiem teikumiem. Minētajā tiesību normā netiek ņemti vērā papildu apstākļi, kas var izraisīt ūdens patēriņa starpību, kā arī nav noteiktas maksimālās ūdens patēriņa normas. Ja ūdens patēriņa starpības cēlonis ir ūdensapgādes sistēmas sliktais tehniskais stāvoklis, tad, ņemot vērā, ka par to ir atbildīgi visi dzīvokļu īpašnieki kopumā, nav ne taisnīgi, ne samērīgi tā radītās negatīvās sekas attiecināt tikai uz atsevišķiem dzīvokļu īpašniekiem, kas turklāt mazina visa dzīvokļu īpašnieku kopuma ieinteresētību laikus savest kārtībā dzīvojamās mājas ūdensapgādes sistēmas tehnisko stāvokli. Līdz ar to labums, ko iegūst sabiedrība, nav samērīgs ar indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu, kas rodas pamattiesību ierobežojuma rezultātā.

Satversmes tiesā tika ierosinātas divas lietas par ūdens patēriņa starpības apmaksas kārtību regulējošo normu atbilstību Satversmes 105. pantam – pēc Vidzemes apgabaltiesas pieteikuma un pēc minētā Senāta pieteikuma. Satversmes tiesa lietas apvienoja, un ar 2025. gada 12. jūnija spriedumu lietā Nr. 2024-17-03 atzina Noteikumu Nr. 1013 19.¹ 2. apakšpunktu par neatbilstošu Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem un spēkā neesošu no pamattiesību aizskāruma rašanās brīža attiecībā uz atbildētāju

konkrētajā civillietā un citām personām civillietās, kurās tiesvedība vēl nav noslēgusies.

2. Senāta 29.04.2025. lēmums lietā SKC-50/2025. Atbilde: Satversmes tiesas 14.05.2025. lēmums par lietas ierosināšanu Nr. 2025-13-01.

Senāta izskatīšanā bija civillietā, kurā Finanšu ministrija iesniegusi blakus sūdzību par Zemgales apgabaltiesas 2024. gada lēmumu, ar kuru atstāts negrozīts Zemgales rajona tiesas tiesneses lēmums par nostiprinājuma lūguma atstāšanu bez ievēribas.

Latvijas valsts Finanšu ministrijas personā bija iesniegusi nostiprinājuma lūgumu tiesā, lūdzot dzēst visas zemesgrāmatā nostiprinātās nomas tiesības uz valstij piekritīgu nekustamo īpašumu, pamatojoties citastarp uz Civillikuma 416. panta septīto daļu, saskaņā ar kuru, „ierakstot zemesgrāmatā īpašuma tiesības valstij vai pašvaldībai uz nekustamo īpašumu, kas atzīts par bezmantinieku mantu, vienlaikus tiek dzēstas uz šo īpašumu ierakstītās parādu saistības, apgrūtinājumi un aizlieguma atzīmes”.

Senāts secināja, ka lietā piemērojamā tiesību norma – Civillikuma 416. panta septītā daļa – nesamērīgi ierobežo personu tiesības, kuras aizsargā Satversmes 105. pants, jo minētajā tiesību normā ietvertajam ierobežojumam nav saskatāms legītīms mērķis.

Senāts nekonstatēja objektīvu un saprātīgu pamatu, kura dēļ bezmantinieku mantas gadījumā, pretēji zemesgrāmatā nostiprināto tiesību absolūtai spēka principam, nebūtu ņemamas vērā likumīgi iegūtās un zemesgrāmatā nostiprinātās nomas tiesības. Turklāt senatoru kolēģijas ieskatā apstrīdētajā normā paredzētais īpašuma ierobežojums pārkāpj arī Satversmes 91. pantā ietverto tiesiskās vienlīdzības principu, jo likumdevējs bez objektīva un saprātīga pamata ir noteicis atšķirīgu attieksmi pret tām personām, kuru tiesība zemesgrāmatā ir nostiprināta uz tādas juridiskas personas nekustamo īpašumu, kura ir beigusi pastāvēt, atšķirībā no visām tām tiesīgajām personām, kuru tiesības ir nostiprinātas zemesgrāmatā uz jebkuras citas personas nekustamo īpašumu (kura pāreja jaunajam ieguvējam notiek saskaņā ar vispārējiem civiltiesiskās apgrozības noteikumiem).

Satversmes tiesa 2025. gada 14. maijā ierosināja lietu „Par Civillikuma 416. panta septītās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 105. pantam”.

3. Senāta 30.06.2025. lēmums lietā SKA-33/2025. Atbilde: Satversmes tiesas kolēģijas 23.07.2025. lēmums par atteikšanos ierosināt lietu (pieteikums Nr. 127/2025).

Senāta izskatīšanā bija administratīvā lieta, kas ierosināta, pamatojoties uz pieteikumu par labvēlīgāka Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras administratīvā akta izdošanu. Pieteicēja bija lūgusi pārrēķināt invaliditātes pensiju sakarā ar apdrošināšanas stāža papildināšanu, pamatojoties uz valsts arhīva izziņu par darbu padomju saimniecībā.

Senāts uzskatīja, ka lietā piemērojamā norma – Ministru kabineta 2002. gada 23. aprīļa noteikumu Nr. 165 „Apdrošināšanas periodu pierādīšanas, aprēķināšanas un uzskaites kārtība” (turpmāk – noteikumi Nr. 165) 20.1. apakšpunkts – neatbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam un 109. pantam.

Senāts konstatēja, ka apstrīdētā norma paredz atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras nav sasniegušas 15 gadu vecumu un strādājušas iestādēs, organizācijās un uzņēmumos, tostarp padomju saimniecībās, salīdzinājumā ar personām, kuras pirms 15 gadu vecuma sasniegšanas strādājušas kolhozā. Senāts nekonstatēja likumdevēja mērķi, ar kādu noteikumos Nr. 165 tika paredzēta atšķirīga pieeja attiecībā uz personām, kuras strādājušas kolhozā, nesasniedzot 16 gadu vecumu, no kura varēja kļūt par kolhoza biedru, un personām, kuras strādājušas iestādēs, organizācijās un uzņēmumos pirms darba tiesisko attiecību nodibināšanas brīdi spēkā esošajos normatīvajos aktos noteiktā darba attiecību nodibināšanas minimālo vecumu – pirms 16 vai izņēmuma gadījumā 15 gadu vecuma. Nespējot rast racionālu un loģisku skaidrojumu šādam likumdevēja lēmumam, kas atšķirīgu attieksmi varētu attaisnot, nav iespējams arī konstatēt leģitīmā mērķa esību. Līdz ar to Senāts secināja, ka atšķirīgā attieksme nav attaisnojama un attiecīgi apstrīdētā norma neatbilst tiesiskās vienlīdzības principam.

Satversmes tiesa 2025. gada 23. jūlijā atteicās ierosināt lietu, norādot, ka pieteikumā, ņemot vērā Satversmes tiesas judikatūru sociālo tiesību jomā, nav pamatots, kāpēc ar apstrīdēto normu noteiktajai atšķirīgajai attieksmei nav leģitīms mērķis.

4. Satversmes tiesas 22.09.2025. spriedums lietā Nr. 2024-28-01. Atbilde uz Senāta 01.10.2024. lēmumu lietā SKA-110/2024.

Senāta izskatīšanā bija administratīvā lieta, kas ierosināta pēc personas pieteikuma par administratīvā akta atcelšanu, ar kuru tā atvaļināta no Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta, jo ir sodīta par tīša noziedzīga nodarījuma izdarīšanu.

Senāts uzskatīja, ka lietā piemērotā tiesību norma – Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm dienesta gaitas likuma 4. panta 4. punkts – nesamērīgi ierobežo pieteicēja tiesības pildīt valsts dienestu (Satversmes 101. panta pirmā daļa) un tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu (Satversmes 106. panta pirmais teikums). Tāpēc Senāts, tāpat kā citos līdzīgos gadījumos saskaroties ar absolūtiem aizliegumiem notiesātām personām pildīt kādu dienestu vai īstenot kādas tiesības, nolēma vērsties ar pieteikumu Satversmes tiesā.

Satversmes tiesa ar 2025. gada 22. septembra spriedumu atzina, ka apstrīdētā norma, ciktāl tā liedza atrasties Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestā personai, kura sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu, neatkarīgi no sodāmības dzēšanas vai noņemšanas, līdz 2024. gada 18. decembrim (t.i., tiesiskā regulējuma grozīšanai) nebija atbilstoša Satversmes 101. panta pirmajai daļai un 106. panta pirmajam teikumam. Attiecībā uz pieteicēju konkrētajā administratīvajā lietā un citām personām, kuras uzsākušas savu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem tiesību aizsardzības līdzekļiem, apstrīdētā norma tika atzīta par spēkā neesošu no šo personu pamattiesību aizskāruma rašanās brīža.

Satversmes tiesa atzina, ka apstrīdētā norma neatbilst samērīguma principam, jo ierobežojuma leģitīmo mērķi līdzvērtīgā kvalitātē var sasniegt ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kas turklāt neprasītu nesamērīgu ieguldījumu no valsts un sabiedrības.

Apkopojumus sagatavoja
Elīna GRIGORE-BĀRA, Judikatūras un zinātniski
analītiskās nodaļas padomniece

Latvijas tiesu sistēmas atjaunošana

PĒCATMODAS JURIDISKĀS PRESES PIEREDZES STĀSTI VEIDO LATVIJAS TIESĪBU VĒSTURI

DISKUSIJAS „JURIDISKĀS PRESES ATDZIMŠANA PĒC LATVIJAS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANAS” DALĪBNIEKI

** Toreiz – pārstāvēto izdevumu izdošanas laikā*

Dagnija BALTIŅA, Latvijas Nacionālās bibliotēkas redaktore

Egils LEVITS, jurists, politiķis, bijušais Latvijas Valsts prezidents. Toreiz – tieslietu ministrs, Eiropas Kopienas Tiesas tiesnesis

Ineta ZIEMELE, Eiropas Savienības Tiesas tiesnese. Toreiz – Kembridžas un Latvijas Universitātes doktorante, LU Juridiskās fakultātes lektore, LU Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību centra izveidotāja un juriste

Arvīds DRAVNIEKS, pensionēts pilsonis. Toreiz – Latvijas Juristu biedrības prezidija loceklis, „Latvijas Jurista” redaktors, veidojis arī „Temīdu” un „Juristu Žurnālu”

Rudīte VĪDUŠA, Augstākās tiesas senatore. Toreiz – žurnāla „Likums un Tiesības” juridiskā redaktore

Gatis LITVINS, Valsts kontroles padomes loceklis. Toreiz: Latvijas Notāru padomes izpilddirektors, žurnāla „Latvijas Notārs” redaktors

Rasma ZVEJNIECE, Augstākās tiesas Komunikācijas nodaļas vadītāja, „Augstākās Tiesas Biļetena” redaktore

Jānis PLEPS, Augstākās tiesas senators, tiesību vēsturnieks, bijis „Jurista Vārda” redaktora pienākumu izpildītājs

Latviešu juridiskā prese ir vēsturiski dziļa un interesanti sazarota, taču ne pietiekami izpētīta, – Latvijas Nacionālajā bibliotēkā 5. janvārī notikušo sarunu par pēcatmodas juridisko presi rezumēja senators un tiesībpētnieks Jānis Pleps.

Senators uzsvēra divus svarīgus uzdevumus: pirmkārt, atgūt zināšanas par 90. gadu juridiskajiem izdevumiem, tos digitalizējot un ietverot tiesiskās sistēmas diskusijās, otrkārt – juristiem jāatbalsta juridiskā prese, to abonējot un lasot.

Atmiņu diskusijas „Juridiskās preses atdzimšana pēc Latvijas neatkarības atgūšanas” iniciators bija Publisko tiesību institūta direktors Arvīds Dravnieks, kurš pats bijis vairāku izdevumu veidotājs atjaunotās Latvijas sākumgados. Juridisko izdevumu redaktoru un autoru pieredzes stāsti uzbūra straujo pārmaiņu sarežģīto pasauli pirms 30 gadiem, kad juristiem bija jāpārorientējas uz tiesisku valsti un demokrātisku tiesību sistēmu. Toreizējie juridiskie izdevumi spēja būt soli priekšā un palīdzēja virzīt Latvijas juridisko domu Rietumu virzienā.

Arvīds Dravnieks stāstīja par žurnālu „Temīda”, „Latvijas Jurists” un „Juristu Žurnāls” sarežģīto izdošanu, Eiropas Savienības Tiesas tiesnese Ineta Ziemele – par jauno elpu, ko Latvijā ienesa viņas izlolotais „Cilvēktiesību Žurnāls”. Senatore Rudīte Vīduša – par juridiski augstvērtīgo žurnālu „Likums un Tiesības”, kurā bija arī juridiski recenzējamā sadaļa. Gatis Litvins – par mākslinieciski spilgtu „Notāru žurnālu”, kam bijis tikai viens izdevums, Rasma Zvejniece – par „Augstākās Tiesas Biļetenu”, kas padomju gados palīdzēja uzturēt latviešu juridisko valodu, bet atmodas un pirmajos neatkarības gados bija orientieris likumu un to piemērošanas džungļos.

Egils Levits deva pārskatu par juridisko presi starpkaru Latvijā un trimdā.

Saruna par latviešu juridisko presi bija turpinājums tematiskajai krājumu izstādei „Juridiskā prese Latvijas tiesību telpā” Latvijas Nacionālās bibliotēkas Ekonomikas un tiesību zinātņu lasītavā, kas tika iekārtota saistībā ar žurnāla „Jurista Vārds” jaunā formāta atvēršanu.

IZDEVUMI, KO APSKATĪJA DISKUSIJĀ

AUGSTĀKĀS TIESAS BIĻETENS

Augstākās tiesas izdevums
1958–1993;
Atjaunots 2010

Redaktori:
1990–1993 –
Jānis Vilders,
Mārtiņš Dudelis,
kopš 2010 –
Rasma Zvejniece

LATVIJAS JURISTS

Latvijas Juristu biedrības mēnešraksts
1989–1994

Redaktors
Arvīds Dravnieks

TEMĪDA

Tieslietu Ministrijas Vēstnesis
1990–1993

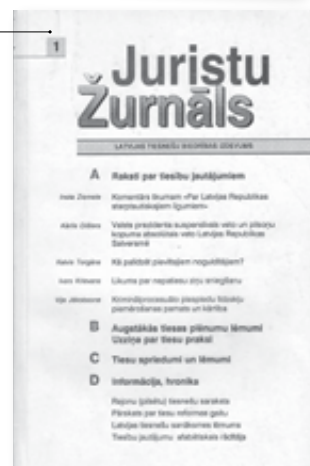
Galvenais redaktors
Imants Lastovskis

JURISTU ŽURNĀLS

1.–3. nr. Latvijas Tiesnešu biedrības izdevums,
4.–9. nr. Latvijas Tiesnešu mācību centra izdevums
1994–1999

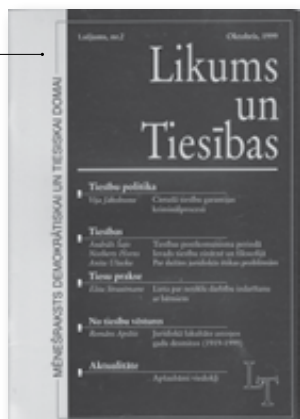
Redaktori:
1.–4. nr. Arvīds Dravnieks,
5. nr. redaktora v.i.
Pāvels Gruziņš,
nākamajiem numuriem
nav norādīts redaktors

LIKUMS UN TIESĪBAS

Dibinātāji:
Edgars Melķis, Egils Levits
Izdevējs: nevalstisks bezpeļņas uzņēmums „Ratio iuris”, līdzizdevēji: Latvijas Universitāte, Rīgas Juridiskā augstskola
1999–2009

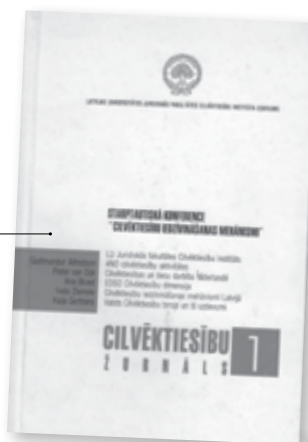
Galvenā redaktore
Daiga Iljanova (Rezevska)

CILVĒKTIESĪBU ŽURNĀLS

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Cilvēktiesību institūta izdevums
1995–2000

Galvenais redaktors
Oskars Galanders

JURISTA Vārds

Izdevējs „Latvijas Vēstnesis”
No 1995 – tematiska lappuse oficiālajā laikrakstā „Latvijas Vēstnesis”; no 2000 – pielikums brošūras formā; kopš 2004 – patstāvīgs žurnāls

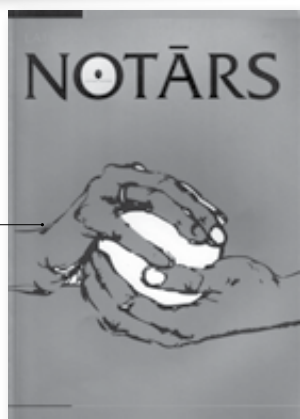
Redaktore kopš 2004. gada Dina Gailīte

LATVIJAS NOTĀRS

Latvijas Zvērinātu notāru padomes izdevums
2013

Redaktors Gatis Litvins

LATVIJAS JURIDISKĀS PRESES NEATŅEMAMA DAĻA

Lai būtu pilnīgs priekšstats par latviešu juridisko presi, Egils Levits atklāja vēl deviņus izdevumus, kam vieta latviešu juridiskās presei vēsturē. Tie ir pirmais tiesību žurnāls latviešu valodā, starpkaru laika izdevumi un latviešu tiesībnieku izdevumi trimdā.

PIRMSĀKUMS

TIESU VĒSTNESIS

1880–1884

Izdeva Māteru Juris – autodidakts ar pagastskolas izglītību, kas tieslietu pieredzi bija apguvis pagasta un tiesas rakstveža amatā, pirmās latviešu atmodas darbinieks. Vēstneša izdošanā ielika savu naudu un nonāca parādu cietumā. Pēdējo numuru rediģēja no cietuma.

STARPKARU LATVIJA

TIESLIETU MINISTRIJAS VĒSTNESIS

1920–1940

Redaktori: 1920.–1922. gadā Latvijas Senāta senators Miķelis Gobiņš, 1922.–1934. gadā Latvijas Universitātes profesors Kārlis Dišlers, 1934.–1937. gadā Rīgas apgabaltiesas priekšsēdētājs Aleksandrs Būmanis, 1937.–1940. gadā atkal Kārlis Dišlers

JURISTS

1928–1940

Dibinātājs un redaktors (līdz 1938. gadam): Latvijas Universitātes profesors Vasilis Sinaiskis, 1938.–1940. gadā Latvijas Universitātes vecākais docents Konstantīns Čakste
Izdevējs: sabiedrisko zinātņu veicināšanas biedrība „Aequitas” (no 1939. gada Latvijas Universitātes Civiltiesību zinātņu veicināšanas biedrība)

RIGASCHE ZEITSCHRIFT FÜR RECHTSWISSENSCHAFT (Rīgas Tiesību zinātņu laikraksts)

1926–1939

Rīgas Vācu juristu biedrības žurnāls
Atbildīgais redaktors Bernhards Bērents u.c.

ЗАКОН И СУД (Likums un tiesa)

1929–1938

Krievu juristu biedrības žurnāls

TAUTAS TIESĪBAS

1927–1928

Sociāldemokrātu juridiski politisks izdevums

TRIMDA

TIESĪBNIEKS

1947–1950, Vācijā, bēgļu nometnēs
Izdevējs un redaktors Kārlis Vanags

**LATVIJAS ATBRĪVOŠANAS
KOMITEJAS TIESLIETU NOZARES
(LIETPRATĒJU KOPAS) VĒSTNESIS**

1952–1954, Zviedrijā

Latvijas atbrīvošanas komitejas Eiropas centra juristu
slepenis izdevums

Izdevējs un redaktors Teodors Zvejnieks

LATVIEŠU JURISTU RAKSTI

1959–1973, Zviedrijā

Izdevējs: Amerikas Savienoto Valstu Kentas latviešu
juristu kopa Zviedrijā

Redaktors Konstantīns Ozoliņš

**BALTIJAS TIESĪBAS – IGAUNIJAS,
LATVIJAS UN LIETUVAS
TIESĪBAS PAGĀTNĒ UN ŠODIEN**

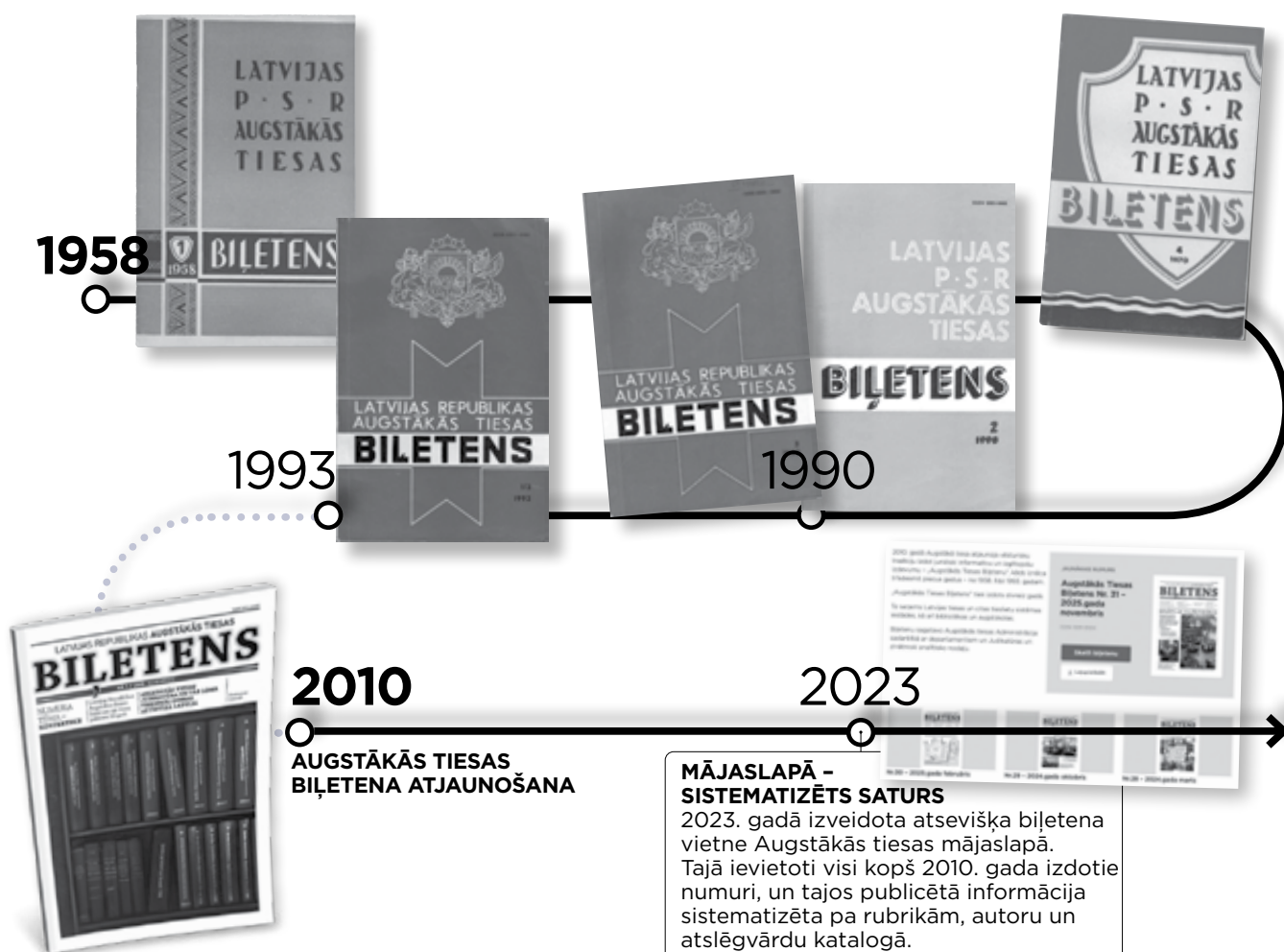
Izdevējs Hermanis Blēze, Vācijā

AUGSTĀKĀS TIESAS BIĻETENS – ŽURNĀLS AR VĒSTURI

Augstākās tiesas (tolaik – Latvijas PSR Augstākās tiesas) biļetens tika izdots no 1958. gada. Žurnāls ar ļoti ierobežotu apjomu, ierobežotu tematiku, kas visus gadus darbojās sabiedriskā kārtā, balstoties uz redkolēģijas locekļu entuziasmu. Kā 1990. gadā atzīmēja toreizējais Augstākās tiesas priekšsēdētājs Gvido Zemrībo, „šis biļetens visus šos gadus bija

vienīgais juridiskais periodiskais izdevums, kurš spēja saglabāt latviešu juridiskās terminoloģijas tīrību. No tā mācījās veselas juristu paaudzes.”

1990. gadā līdz ar Latvijas neatkarības atjaunošanu Augstākās tiesas biļetens piedzīvoja izmaiņas. Tā otrais numurs iznāca vēl kā Latvijas PSR Augstākās tiesas biļetens, bet trešais numurs – jau kā

Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens, kura vāku rotāja Latvijas Republikas valsts ģerbonis un Atmosdas simbols – auseklītis, un devīzi „Visu zemju, proletārieši, savienojieties!” nomainīja „Par tiesisku valsti!”. Šajā numurā bija publicēts arī vēsturiskais 1990. gada 2. martā pieņemtais Latvijas PSR likuma „Par Latvijas PSR tiesu iekārtu” 11. panta papildinājums par tiesneša amata nesavienojamību ar piederību partijām un sabiedriski politiskajām organizācijām.

Biļetens 1990. un 1991. gadā parāda to „putru” jeb jukas, kādās tiesām un vispār juristiem bija jāstrādā pārmaiņu laikos. 1990. gada pēdējā numurā, tāpat jau pēc 4. maija Neatkarības deklarācijas, Biļetenā vēl publicēti PSRS Augstākās Padomes un PSRS Augstākās Padomes Prezidija lēmumi, Latvijas PSR Augstākās Padomes un tās Prezidija lēmumi, Latvijas PSR Ministru Padomes lēmumi. Turpat seko Latvijas PSR Augstākās Padomes Deklarācija „Par Latvijas neatkarības atjaunošanu” un jau Latvijas Republikas likumi par grozījumiem konstitūcijā un citos likumdošanas aktos, kā arī par Latvijas Republikas tautas deputātu statusu. Publicēta vesela virkne Latvijas Republikas Augstākās Padomes lēmumu, tostarp par vairāku augstāko amatpersonu ievēlēšanu – arī Augstākās tiesas priekšsēdētāja un tā vietnieku, par dažu Augstākās tiesas tiesnešu un piesēdētāju pilnvaru pagarināšanu. Biļetena noslēguma lapās – Augstākās Tiesas Prezidija lēmumi atsevišķās krimināllietās, Krimināllietu tiesas kolēģijas lēmumi atsevišķās krimināllietās un Civillietu tiesas kolēģijas lēmumi civillietās.

Arī turpmākie Augstākās Tiesas Biļeteni pilda likumu un lēmumu publicēšanas funkciju. Te vienkopus jaunatgūtajā valstī nozīmīgi likumi – par nelikumīgi represēto personu rehabilitāciju, reliģiskajām organizācijām, uzņēmējdarbību, prokurora uzraudzību, par alternatīvo (darba) dienestu, zemes privatizāciju un namīpašumu atgūšanu utt. Publicēti arī Augstākās Tiesas Plēnuma lēmumi, Prezidija un tiesas kolēģiju lēmumu konspektīvs pārskats.

Visi numuri – Augstākās tiesas muzejā. Augstākās tiesas muzejā glabājas „Augstākās Tiesas Biļetena” numuri – gan laikā no 1958. gada līdz 1993. gadam, gan kopš 2010. gada izdotie.

Komentārus un skaidrojumus snieguši Augstākās tiesas tiesneši, piemēram, par īpašumtiesību atjaunošanu, par kaitējuma atlīdzību veselības bojājuma gadījumā vai sakarā ar apgādnieka nāvi. Tiesas lēmumiem likti nosaukumi, lai tajos viegli uztverama būtība.

Jānovērtē – Augstākās Tiesas Biļetens liek sajūst tā laika elpu un ir ļoti vērtīgs izziņas avots valsts transformācijas pētniekiem – gan vēsturniekiem, gan tiesībniekiem.

1993. gadā iznāca pēdējais Augstākās Tiesas Biļetena numurs. Apsveicot jaunizveidoto Latvijas Tiesnešu biedrības „Juristu Žurnālu”, toreizējais Augstākās tiesas priekšsēdētājs Andris Guļāns rakstīja: „Līdz šim vienīgais periodiskais izdevums bija „Latvijas Republikas Augstākās Tiesas Biļetens”, kas pēdējā laikā iznāca ar lielu novēlošanos, bet nu līdzekļu trūkuma dēļ savu darbību ir pārtraucis.” Otrs iemesls, kas minams kā Augstākās Tiesas Biļetena pārtraukšana, ir tas, ka 1993. gadā sāka iznākt oficiālais laikraksts „Latvijas Vēstnesis”, līdz ar to likumu un lēmumu publicēšana Biļetenā vairs nebija nepieciešama.

Bet 2010. gadā Augstākās tiesas vadība, departamentu un tiesu palātu priekšsēdētāji vienojās atjaunot Augstākās tiesas biļetenu izdošanas tradīciju. Pirmais atjaunotā biļetena numurs 2010. gada novembrī bija veltīts starptautiskajai konferencei „Augstākās tiesas judikatūra un tās loma tiesiskās domas attīstībā Latvijā”, kas bija organizēta, atzīmējot Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta un tiesu palātu izveidošanas 15. gadadienu. Biļetens divreiz gadā iznāk joprojām. Tā galvenā misija – būt tiesībdomu raisītājam un Augstākās tiesas vēstures saglabātājam.

Rasma ZVEJNIECE,
Komunikācijas
nodaļas vadītāja

VII

NO OTRAS PUSES

NO OTRAS PUSES – šī rubrika ir par juristiem. Sarunas ar Augstākās tiesas senatoriem un darbiniekiem un viņu tuvajiem cilvēkiem – arī juristiem. Kā būt juristiem vairākās paaudzēs vai diviem juristiem līdzās, kāda ir ikdiena, kurā visapkārt juristi? Kas šajā profesijā ir tik vilinošs un kas ietekmējis svarīgākajās dzīves izvēlēs?

VIŅU ĢIMENES VIZĪTKARTE – KRIMINĀLTIESĪBAS

Senators **Jānis ROZENBERGS** Senāta Krimināllietu departamentā ienāca pavisam nesen. Taču viņš bija labi zināms krimināltiesību eksperts – gan kā zvērināts advokāts un Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētājs, gan kā Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asociētais profesors, daudzu krimināltiesībām veltītu publikāciju autors. Tāpat juristu vidē labi zināma ir senatora sieva – profesore **Kristīne STRADA-ROZENBERGA**, šobrīd Latvijas Universitātes studiju prorektore, pirms tam Juridiskās fakultātes dekāne, vadošā kriminālprocesa tiesību pētniece un grāmatu autore. Saruna ar viņiem šajā Biļetenā.

PAR KARJERU

Abi esat atzīti, profesionāli pieredzējuši krimināltiesību speciālisti, abi sasnieguši augstas profesionālas virsotnes – abi ļoti atbilstoši senatora amatam. Vai nebija diskusija, kuram no Jums kandidēt uz senatora amatu?

Jānis: Viens šādu karjeras pagriezienu plānoja, otrs neplānoja.

Kristīne: Nebija tā, ka mēs abi gribētu. Īstenībā es nekad neesmu gribējusi iet uz tiesu. Tādēļ mums tādas diskusijas nebija.

Jānis: Kristīnei kā īstai Universitātes patriotei vienmēr

Pēc tiesneša zvēresta došanas Jānis Rozenbergs kopā ar ģimeni un Valsts prezidentu Edgaru Rinkēviču, 2025. gada 5. decembris

paticis universitātes darbs – darbs ar studentiem un pētniecība. Jau gana daudz fakultātes mācībspēku strādā dažādās tiesās – Satversmes tiesā, Augstākajā tiesā un cita līmeņa tiesās, ka maz paliek to, kas neatkarīgi un no malas raugoties varētu objektīvi analizēt arī tiesu darbu. Lai būtu akadēmiskā brīvība, neatkarība un iespēja to visu darīt, Kristīne labprāt paliek šajā lauciņā. Es savukārt jau vairākus gadus apsvēru savas spējas un iespējas tiesneša amatam.

Vai vispār esat dzīves plānotāji? Vai savus karjeras plānus apspriežat viens ar otru?

Jānis: Par plāniem, protams, ģimenē parunājam! Laikam nav mums bijusi tāda situācija, ka viens būtu ļoti par kaut ko, bet otrs izteikti pret. Parunājamies, apspriežamies. Bet laikam mēs neko tik ekstravagantu vai neloģisku nedarām, lai būtu par mūsu dzīves plāniem savā starpā dikti jāstrīdas.

Kāda bijusi Jūsu profesionālā karjera?

Jānis: Studijas universitātē tuvojās noslēgumam, bija jāapsver darbi juridiskajā laukā. Universitātē un arī studiju prakses laikā šķita, ka krimināltiesību joma varētu būt interesantāka. Un Kristīne, ar kuru mēs tai laikā jau bijām pazīstami, teica – ja par krimināltiesībām un advokatūru interesējies, tad te tāds redzams krimināltiesību advokātu birojs ar nosaukumu

„Rusanovs, Rode, Bušs”. Tur arī pieteicos parunāties par darba lietām, un tā arī paliku uz nepilniem 25 gadiem, biroja nosaukums un arī kolēģu sastāvs gan laika gaitā dažādas izmaiņas pieredzēja. Tas bija manas profesionālās dzīves advokatūras posms. Ilgākais, kas līdz šim laika ziņā ir bijis. Bet man visu laiku patīk sev kaut kādas papildu „atrakcijas” izdomāt. Protams, advokāta darbs nav vienmuļš, un katra lieta un katrs klients ar kaut ko atšķiras. Bet laikam gribējās redzes leņķi paplašināt, piekritu kandidēt Advokātu padomes vēlēšanās. Nākamajā sasaukumā pēc trīs gadiem kandidēju uz Advokātu padomes priekšsēdētāja amatu. Šajā amatā sabiju astoņus gadus.

Vienlaikus bija iespēja sākt strādāt pedagoģisko darbu Latvijas Universitātē. Arī tam labprāt piekritu, lai vēl vairāk dažādotu savu skatu uz dzīvi un tiesībām. Universitātē strādāju kopš 2019. gada.

Vēl tam visam pa vidu nāca priekšlikums būt par likvidējamās ABLV bankas likvidatoru, kas nosacīti bija advokāta praksē ietilpstošs darbs, bet apjomīgs un aizņēma lielu daļu no darba laika četrus gadus.

Visa šīs iepriekšējās pieredzes summa tad arī pagājušajā gadā noveda mani līdz lēmumam kandidēt uz tiesneša amatu un atstāt bankas likvidatora amatu un advokāta praksi. Tā kā darbu universitātē varu un drīkstu savienot ar tiesneša amatu, tad attiecības ar universitāti esmu saglabājis.

Jānis Rozenbergs un Kristīne Strada-Rozenberga saņem Tieslietu sistēmas I pakāpes Goda zīmes, 2024. gada 10. maijs

Kristīne: Man viss bija vienkāršāk un vienvēidīgāk. Jau studiju laikā sāku strādāt prokuratūrā. Tas bija 1995. gadā, kad tika veidots prokurora palīga amats, man tika prokurora palīga apliecība Nr. 1. 1998. gada janvārā nogalē pabeidzu universitāti, un jau nākamajā dienā sāku strādāt par pasniedzēju. Prokuratūrā biju pastrādājusi vien pāris gadus, bet kā attiecībā uz sevi un citiem esmu novērojusi – ja kāds prokuratūrā ir pastrādājis kaut vai pāris mēnešus, viņš vienmēr labprāt uzsvērs „kad es strādāju prokuratūrā”, jo kaut kas ievilkošs ir tajā darbā. Ja es kādreiz nopietni plānotu atgriezties praktiskajā darbā, tad droši vien tā būtu prokuratūra. Bet dzīve izkārtojas tā, kā tā izkārtojas. Mana prokuratūras karjera beidzās. Esmu bijusi arī advokāte, bet īpaši aktīvi nekad neesmu praktizējusi, esmu strādājusi vien ar dažām lietām. Bet esmu attīstījusi savu akadēmisko karjeru: no zemākās akadēmiskās pozīcijas, kas ir asistents, tālāk tā secīgi – lektors, docents, asociētais profesors, profesors. Tā nu gadījās, ka diezgan strauji 31 gada vecumā biju kļuvusi par profesori. Kļuva par Juridiskās fakultātes dekāni, pavadīju šajā amatā maksimāli atļautos divus termiņus. Tad mani nomainīja Rodiņas kundze, pēc tam atkal atgriezās uz trešo termiņu dekānes amatā. Bet tad spēru nelielu sānsoli savā karjerā uz amatu, kam vairs nav tieša sakara ar juridisko zinātnei. Var teikt, kā Latvijas

Universitātes prorektore tikai vienā septītajā daļā esmu saistīta ar juristiem, jo Universitātei ir septiņas fakultātes. Varbūt mazliet vairāk, jo joprojām pasniedzu un pēti kriminālprocesu. Tas nav mainījies.

Jānis: Starp citu, Kristīnes jaunais amats darījis interesantāku mūsu mājas dzīvi. Par ko divi juristi mājās var parunāties – iepriekšējos pārdesmit gadus mēs lielākoties apspriedāmies par krimināltiesībām un kriminālprocesu. Pēkšņi ieraugām, ka pasaulē ir daudzas citas interesantas lietas. Piemēram, izrādās, ka universitātē ir vesels pulks ar pelēm, kurām ir Alcheimera gēns un uz kurām kaut ko testē. Nu vai tas nav vakarīgas sarunas vērts temats?

Kristīne: Pārrunājami un pārdomājami temati noteikti ir kļuvuši daudzveidīgāki.

Jūsu profesionālais ceļš tiešām izklausās tāds mierīgi augšupejošs. Vai bijušas kādas spožākās virsotnes, par ko īpašs gandarījums?

Kristīne: Akadēmiskajā karjerā profesors jau ir augstākā virsotne. Administratīvajā jomā – dekānes amats. Taču man tas nešķiet svarīgākais, tie ir tikai amati. Foršāk bija trīsreiz saņemt atzinību „Gada dekāns”, vēl vienu gadu biju „Gada studentu draugs”. Studentu atzinība nozīmē ko vairāk nekā formāls amats.

Liekas, karjera kaut kā tā attīstījusies, ka nav īpaši domāts par virsotnēm, kas noteikti jāsasniedz. Viss bijis pakāpienu pa pakāpienam – drīzāk ne gaidīts, bet kaut kādā mērā pat prognozējams.

Ko uz priekšu prognozējat?

Kristīne: Tas lielākais sasniegums būtu vēl ilgi būt aktīviem.

Jānis: Dzīvē nav tā, ka vienreiz kaut ko izdarīsi – saņemsi kādu grādu vai ieņemsi amatu – un tālāk viss būs skaisti „iepakots”. Visapkārt ir jauni, gudri, centīgi cilvēki, kuri veido savas karjeras. Ja atslābst, neaug laikam līdzī, nemācās, nepiedalās, tad ļoti īsā laikā var palikt beidzamajā plānā. Tāpēc katru dienu nepieciešams sevi turēt tonusā, būt aprītē. Tas droši vien ir tas, kas arī mums ir atlicis uz priekšu.

Kristīne: Un mācīt un ļaut attīstīties jaunajai juristu paaudzei. Man vienmēr ir gandarījums, kad kāds spēcīgs un zinošs students izvēlas padziļināti studēt krimināltiesības, un īpaši, ja tāds aiziet strādāt uz prokuratūru. No vienas puses, droši vien juridiskajā zinātnē viņi būs mūsu konkurenti jau tuvākajā laikā, bet, no otras puses, ir forši, ka kaut kas tāds studentu auditorijā ir saskatīts un atbalstīts.

Vai bijušas arī lielākas kļūdas un neveiksmes Jūsu profesionālajā ceļā?

Jānis: Droši vien ir kaut kādi sīkumi, kad pēc tam jādomā – varbūt varēja darīt ko labāk vai varbūt

nedarīt nemaz. Bet tādas nopietnas problēmu situācijas darba vēsturē īsti nav bijušas. Kā Kristīne teica – šķiet, mums abiem tā pamazām lēni un plūstoši viss ir gājis uz priekšu bez īpašām revolūcijām un bez īpašiem kritieniem.

PAR SENĀTU UN TIESU KRITIKU

Kāpēc pieņēmt lēmumu atstāt ienesīgo advokāta amatu un nākt uz Senātu?

Jānis: Kā jau teicu, advokatūrā gandrīz 25 gadus bija iespēja strādāt gan ar interesantiem, gan smagiem, sarežģītiem un apjomīgiem procesiem – krimināllietu advokāta darba daļa bijusi pietiekami interesanta. Papildu tam bijusi iespēja būt arī Advokātu padomes loceklim un divus termiņus padomes priekšsēdētājam. Pēc tā visa likās, ka advokāta profesijā man nekādas izaugsmes vairs nebūs, atliks kādu laiku turēties, kāds biju – pietiekami čakli strādājošs krimināltiesību advokāts, un tad droši vien pamazām ripot no kalna lejā, cenšoties šo procesu bremsēt, cik nu tas būtu iespējams. Ja nu es ko krimināltiesību jomā zinu un saprotu, tad kā advokāts varu pielietot attiecībā pret konkrētu lietu un konkrētu klientu. Man likās, ka Senātā savu atlikušo profesionālās dzīves laiku es varēšu pavadīt lietderīgāk un ar lielāku apmierinājuma sajūtu par padarīto darbu.

Arī mierīgāk?

Citādāk. Pārdesmit gadus domāju, ka advokāts ir brīvā juridiskā profesija. Nonākot Senātā, sapratu, ka senators ir daudz brīvāka juridiskā profesija ar daudz vairāk iespējām. Tas nenozīmē strādāt mazāk, noteikti nē. Bet ir iespēja pašam noteikt un vadīt savu darba grafiku. Advokāta darbā – no vienas puses birst pavēstes, no otras puses birst klientu zvani, e-pasti un īsziņas, kurš cikos atnāks, cikos kur jābūt – ir ļoti daudz ārēju faktoru, kas ietekmē darba ikdienu. Bet es saku paldies šim laikam un šim darbam! To darīju ar prieku un entuziasmu. Taču šajā brīdī likās, ka Senāts varētu būt piemērotāks manai turpmākai dzīvei.

Senatoram ir arī iespēja būt brīvākam savā viedoklī. Advokātam ir jāpanāk klientam labvēlīgāko iespējamo rezultātu. Senatoram tādu rāmju vai vajadzības nav. Te nepieciešams panākt likumīgo, taisnīgāko un pareizāko rezultātu. Ja kādreiz nevar saprast, kāds tas tieši ir, vienmēr ir pieredzējuši kolēģi, ar kuriem par to var aprunāties, un tas darbā ir daudz.

Divos mēnešos, kopš esmu Senātā, katru rītu novērtēju – ir ļoti interesanti, mana izvēle ir bijusi pareiza. Redzu, ka departamentā kolēģi ir ieinteresēti savā darbā, notiek dzīvas diskusijas par tiesību jautājumiem, jā, ir arī strīdi – koleģiāli un labvēlīgi. Tas nozīmē, ka nevienam nav vienalga un visiem tomēr rūp labākais un pareizākais rezultāts. Ja strīdu nebūtu, varētu pieņemt, ka ir tāda kā vienaldzība – kaut

tikai ātrāk izskatīts, lieta no galda nost. Ja ir par ko pastrīdēties – tā tad nav vienalga.

Un ko Kristīne teica par vīra izvēli?

Jānis: Kristīnei likās, ka es varētu būt pārāk nemierīgs šim amatam, ka līdz šim man vajadzējis tādu aktīvāku, skrejošāku darbu.

Kristīne: No rezultāta atkarīgāku. Ne saturiski, bet tā – vairāk pastrādāt, vairāk saņemt. Profesionāli azartiskāk.

Jānis: (ar smaidu) Tu mani vēl jaunu atceries, tas ir mīļi. Bet visam savs laiks. Taisnību sakot, pēdējos divus – trīs gadus, šķiet, pavisam apzināti vairāk uzmanības pievērsu universitātes darbam nekā advokāta praksei. Acīmredzot, kaut kādu promiešanas ceļu no advokāta darba es jau biju sācis.

Vai nemulsina sabiedrības attieksme pret tiesām? Advokāti mēdz tiesas kritizēt.

Jānis: Mēs patiesībā nemaz nezinām, ko domā sabiedrība. Redzam un dzirdam to, ko saka plašsaziņas līdzekļi. Mans novērojums, ka pret tiesu, tai skaitā pret Augstāko tiesu, mediji tomēr izturas ar pietiekamu cieņu un pietāti. Kaut kādi pārmēti reizēm ir, bet, šķiet, ka Augstākā tiesa no plašsaziņas līdzekļu kritikas ir nedaudz aizvējā. Pat neatceros, kad un par ko Augstākajai tiesai būtu bijusi tāda nopietna publiska kritika.

Savukārt par kritiku vai diskusiju juridiskajā vidē es teiktu – jo vairāk, jo labāk. Ja vien tā nav priekšvēlēšanu politika vai plašsaziņas līdzekļu „klikšķu” un „laiku” medības, tad konstruktīva kritika ir nopietns virzītājspēks. Tas ir veids, kā mēs visi varam palikt labāki. Bez kritikas ir lielāks risks, ka var iestāties pašapmierinātība un stagnācija.

Bet kā ar Kristīnes kā krimināltiesību zinātnieces kritiku Senātam? Personīgu motīvu dēļ tā nemazināsies?

Kristīne: No manas puses būs tikpat aktīvi! Ja vien būs iespēja vairāk pievērsties zinātniskajai darbībai, noteikti gan Augstākās tiesas, gan Satversmes tiesas nolēmumi būs manā redzeslokā.

Man jau šķiet, ka tas ir visbīstamākais, ja tiesneši, īpaši augstāk tiesu sistēmā esošie – Satversmes tiesas un Augstākās tiesas – nepietiekami uzklausa kritiku no ārpuses. Varbūt iekšēji diskusija ir ļoti aktīva, bet ar to nepietiek. Mums Latvijā patiesībā trūkst gudras un spējīgas kritikas, jo izveidojies tā, ka mūsu spēcīgākie akadēmiskie prāti vienlaikus ir arī tiesneši. Līdz ar to kritika varbūt nav pietiekami objektīva, kāda tā varētu būt, ja mums būtu attīstīta neatkarīga, akadēmiska ekspertīze. Studentu un pasniedzēju attiecības veido arī zināmu interešu konfliktu, ja pasniedzēji bijuši autoritātes, pret kurām grūti būt objektīvi kritiskiem.

Ir valstis, kur nav ļauts savienot tiesneša un akadēmisko darbu. Bet mazā valstī tas, gribi negribi, jārisina mazliet citādāk, nekā ar formāliem aizliegumiem, jo pretējā gadījumā mums vienkārši nebūs to gudrāko prātu ne tur, ne šur. Bet ir fakts, ka akadēmiskā vidē vajadzētu daudz vairāk no prakses neatkarīgu cilvēku (vienalga – no advokāta, tiesneša vai prokurora prakses).

PAR ĢIMENI

Tā kā mūsu saruna ir „no otras puses”, tad vaicāšu arī par Jūsu ģimeni. Cik ilgi esat kopā un vai arī Jūsu iepazīšanās stāsts ir saistīts ar krimināltiesībām?

Kristīne: Jau gandrīz 26 gadus esam ģimene.

Jānis: Bet mūsu iepazīšanās stāstam...

Kristīne: (ar smaidu) ...ir oficiālā un neoficiālā versija.

Jānis: Stāsts ir tāds. Biju students, un krimināltiesības man pasniedza jaunā pasniedzēja Strada, kura strādāja pirmo vai otro gadu. Biju ne pārāk apzinīgs students, un viņa mani divreiz „izmeta” kriminālprocesa eksāmenā. Man bija aizdomas, ka mani met ārā vienkārši tāpēc, lai es nāku vēl un vēl. Šķita, ka es to kriminālprocesi

nenokārtošu, ja to jauno pasniedzēju neapprecēšu. Bet šī stāsta versija nav gluži patiesa, tā vienkārši nedaudz amizanti izklausās un to labprāt izstāstu, kad der nenopietna atbilde nopietnam jautājumam.

Kristīne: Tiktāl ir taisnība, ka es divreiz izmetu Jāni kriminālprocesa eksāmenā. Nu kā var nezināt, kas ir publiskuma princips kriminālprocesā! Bet apprecēšana bija stipri vēlāk. Satikties sākām, kad Jānis bija beidzis studijas Universitātē.

Jānis: Tajā laikā strādāju īpašumu birojā par nekustamo īpašumu vērtētāju, Kristīne pirka dzīvokli, ņēma bankā kredītu, vajadzēja dzīvokļa novērtējumu, un es gadījos tas, kuram šo dzīvokļa novērtējumu bija uzticēts veikt. Man bija neērti no pasniedzējas ņemt naudu par šo darbiņu. Tad nu uz jautājumu, cik tas maksās, es kaut ko atjokoju par pusdienām vai vakariņām. Kaut kā tā tas sākās, ar kopīgu došanos uz Ādažu picēriju.

Tad vairs nebija nozīmes tam, ka Jānis nezināja, kas ir publiskuma princips kriminālprocesā?

Kristīne: (ar smaidu) Es biju to viņam iemācījusi.

Visa ģimene mājās cept picas Itālijā

Šis būs šablonisks jautājums – vai tas, ka profesionālie ceļi ir tik līdzīgi, ir pluss vai mīnuss ģimenei?

Jānis: Nevaru iedomāties, par ko mēs mājās runātu, ja kāds no mums neko nesaprastu par krimināltiesībām. Nu, varbūt dažreiz parunātu par hokeju... Bet tas kaut kā ir tik organiski un pašsaprotami, ka man ir grūti iedomāties kaut ko citu.

Kristīne: Abpusēji. Ir labi padiskutēt par zināmām lietām.

Vai nākat no juristu ģimenēm?

Jānis: Mani vecāki nebija nekādā saistībā ar juristiem. Daži vaicā, vai Jānis Rozenbergs, kas civilprocesā rakstīja komentārus, nav mans radnieks. Nē, nav. Mans tēvs arī bija Jānis Rozenbergs un arī strādāja Universitātē, bet Filoloģijas fakultātē, bija latviešu filoloģijas profesors. Mamma bija latviešu valodas skolotāja.

Kristīne: Šajā ziņā esam dažādi. Mans tētis arī nebija jurists, bet vēstures skolotājs. Bet mamma – izmeklētāja! Tāpēc krimināltiesības manī no bērnības. Mēs smejamies, kādas bija mūsu vidusskolas pētniecisko darbu tēmas! Man – „Nepilngadīgo noziedzības atainojums Dripes darbos”, Jānim – „Romantisma īpatnības Poruka dzejā”. Tā ka ģimenes profesionālā ievirze mums bija ļoti dažāda.

Kristīnes mamma profesore Ārija Meikališa ir pirmā sieviete – policijas ģenerāle Latvijā, bijusi Latvijas Policijas akadēmijas rektore, tagad Krimināltiesisko zinātņu katedras vadītāja Universitātes Juridiskajā fakultātē. Kā tas ir – dzīvot kopā ar sievasmāti – ģenerāli?

Jānis: (jokojoši) Lai kāds samainās ar mani uz vienu dienu, tad redzēs! Nē, nē. Ja nopietni, tad nekāds policijas ģenerālis jau mājās nekad nav bijis. Ir Kristīnes mamma un mūsu bērnu oma.

Jūsu meita iet Jūsu profesionālajās pēdās. Vai ir prieks par viņas izvēli?

Kristīne: Jā, Marta mācās Juridiskajā fakultātē izmeklētāju programmā.

Jānis: Un strādā par policijas izmeklētāja palīgu. Šuj lietas, skaita lietiskos pierādījumus – dara visu, kas palīgam jādara. Mūsu prieks var būt tikai par to, ka bērni paši izdomā, kas viņiem patīk. Bet kā bērni saka – uz mums skatoties un klausoties, kas gan cits no viņiem varētu iznākt. Tā vide, kurā viņi auguši un no bērnu dienām dzirdējuši, ka aizdomās turētais un apsūdzētais nav tas pats, un ar ko atšķiras zādzība no piesavināšanās vai laupīšanas – gribot negribot ietekmē viņu izvēli. Mums jācenšas viņu izvēles atstāt viņu pašu ziņā, cik tas ir iespējams, un ļaut viņiem pašiem pieņemt lēmumus. Ja meita jūtas apmierināta, ka ir pareizā vietā, laikā un pozīcijā, tad mēs varam būt tikai apmierināti ar to.

Kristīne: Dēlam vēl septiņpadsmit, par viņa izvēlēm vēl

nezinām. Ja viņam patīks jurista ceļš, es, protams, tikai priecāšos. Man liktos visai dīvaini un skumji pēc 30 gadiem profesijā atzīt, ka saviem bērniem es noteikti to nenovēlu. Taču, ja dēlam patīks kaut kas absolūti cits – galvenais, lai tas tiešām pašam patīk un vismaz kādu laiku var iet uz darbu ar prieku.

Jānis: (Ar smaidu) Bet pavisam nesen vienā dienā dēls saka: laikam būs jāsāk izvēlēties. Vai varot viņam pagādāt, kas nu tur sākumā jālasa – kaut kāda tiesību vēsture vai teorija. Ko mēs esot sākumā lasījuši...

Jūsu ģimenes vizītkarte viennozīmīgi ir krimināltiesības. Vai ir arī vēl kas cits?

Kristīne: Par šo jautājumu mēs diskutējām un pat bērniem prasījām. Man liekas, ka ēšana un ceļošana varētu būt mūsu vizītkarte. Mums ļoti patīk labi un garšīgi paēst. Bet es negatavoju, mājās Jānis mums rosās pa virtuvi.

Jānis: Nezinu, vai tā ir vizītkarte, bet ja jautājums, kas ir brīvā laika pavadīšana, tad stāvēšanai pie plīts vai pie grila nav ne vainas. Es saku, ka tā ir mana meditācija.

Kristīne: Mēs savukārt baudām to, ko viņš ir pagatavojis.

Jānis: Vēl mums patīk ceļot, lai gan nevar saprast, vai mums patīk ceļošana, vai tas, ka ir iespēja aizmukt no ikdienas pienākumu karuseļa. Esam daudz ceļojuši, un mums nav bijis neviens ceļojums vai brīvdienas brauciens, par ko mēs teiktu, ka kaut kas nav izdevies. Mums vienmēr viss ir patīcis. Ja to vēl apvieno ar mūsu mazo hobiju reizēm ko garšīgu uzēst, tad laikam var rezumēt, ka mēs esam tādi kā gastronomiskie tūristi. Kad plānojam nākamo maršrutu, vienmēr padomājam, vai tā ir „garšīga” vieta.

Patīk arī būt dabā. Dabā var mēģināt ar makšķeres palīdzību zivi pierunāt, lai nāk krastā. Dabā var mēģināt atrast, kur sēnes slēpjas. Nesaku, ka es kaut ko daudz noķertu vai daudz sēnes atrastu. Bet galvenais ir sajūta, ka bija forša diena vai pusdienu svaigā gaisā, brīvā dabā ar kaut ko skaistu un mierīgu apkārt.

Nekādu citu nopietnu aizraušanos ārpus darba gan nav bijis, jo darba dzīve ir bijusi tik intensīva, ka tam nebūtu bijis laika. Bet Kristīnei ir zelta vērtā atziņa: mēs taču esam gribējuši strādāt to darbu, ko mēs strādājam. Es esmu gribējis būt advokāts. Esmu gribējis būt pasniedzējs. Esmu gribējis būt senators. Mēs darām to, ko mēs gribējām, un tad jau nav tik svarīgi, vai darbs ir drusku vairāk vai mazāk, vai arī kāds stresa brīdis darbā jānoķer. Man ir tādas aizdomas, ka lielai daļai pasaules iedzīvotāju tā nemaz nav. Daudzi no rīta ceļas un iet uz darbu, kas nav viņu sapņu darbs, par kuru viņi nekad nav sapņojuši kā par savas dzīves piepildījuma elementu. Daudzi strādā vienkārši tāpēc, ka kaut kas dzīvošanai ir jādara. Tāpēc, ja kādreiz šķiet, ka ir par grūtu, tad atceramies, ka mēs darām darbu, ko esam gribējuši. Tā ir tāda dāvana un iespēja!

Sarunājās Rasma ZVEJNIECE

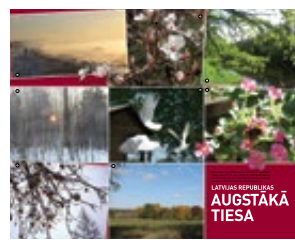
2007

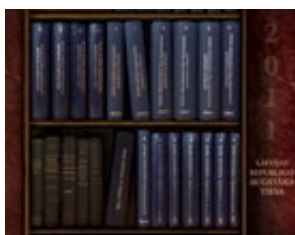
2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

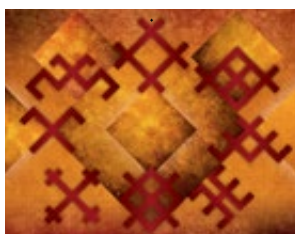
2015

AUGSTĀKĀS TIESAS 20 KALENDĀRAM

*Kalendārs ir zūdošs, jo aiziet līdz ar gadu, kuram kalpoja, rādot mēnešus un dienas.
Bet kalendārs var būt arī paliekošs, ja tam bijusi pievienotā vērtība – tas bijis kalendārs ar stāstu.*

2016

2017

2018

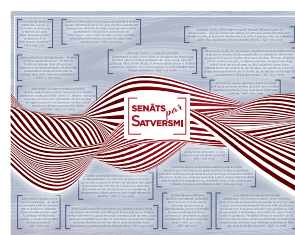
2019

2020

2021

2022

2023

2024

2025

2026

Plašu informāciju par Augstākās tiesas darbu var atrast mājaslapā

www.at.gov.lv
X: @Augstaka_tiesa